

Mediedekningen etter 22. juli

En analyse av norske mediers
dekning av terrorangrepene som
rammet Norge 22. juli 2011

Oslo, oktober 2022

FRITT ORD

Retriever

Retriever

Mediedekningen etter 22. juli

En analyse av Retriever på oppdrag fra Stiftelsen Fritt Ord om norske mediers dekning av terrorangrepene som rammet Norge 22. juli 2011

Oslo, oktober 2022

Innholdsfortegnelse

Innhold	Sidetail
Undersøkelsens hovedfunn	5
Sammendrag	9
Main findings	18
Abstract	21
Forord	31
Undersøkelsens hovedspørsmål	33
Metode og kildegrunnlag	34
Hvordan defineres høyreekstremisme og høyreradikale/høyreekstremer?	35
<u>Kapittel 1: Tiårsmarkeringen</u>	<u>37</u>
Oppsummering	49
<u>Kapittel 2: Stemmer og tematikk de første månedene etter terroren</u>	<u>50</u>
Dybdeanalyse: tema og aktører	55
Oppsummering	66
<u>Kapittel 3: Ytringsansvar, Utøya-kortet og AUFs rolle i mediehistorien om 22. juli</u>	<u>67</u>
Året 2011: Ytringsansvar og brutt «borgfred»	73
Året 2014: Etterlyser flere samtaler om Breiviks holdninger	79
Året 2016: Femårsmarkering etter terrorangrepet – et fravær av oppgjør med hatet	82
Året 2018: «Ap mener terroristenes rettigheter er viktigere enn nasjonens sikkerhet. Lik og del»	84
Året 2021: AUF ønsker å ta et oppgjør	89
Ytringsansvar fra 2011 til 2021	94
22. juli-kortet og Utøya-kortet	99
Oppsummering	105
<u>Kapittel 4 Høyreekstremisme som nyhetsstoff, og høyreradikalt innhold i media</u>	<u>107</u>
Omtale av høyreekstremisme	110
Omtale av høyreekstremisme i meningsbærende stoff	114
Tradisjonelle versus alternative medier	116
Omtale av høyreekstremer og høyreradikale personer	117
Høyreekstremer og høyreradikal deltakelse i mediene	119
Oppsummering	129
<u>Kapittel 5 Intervjuer med redaktører og kommentatorer</u>	<u>131</u>
Oversikt over spørsmål	133
Tiden rett etter terroren	135
Det første året	148
Omtale om og av AUF og redaksjonenes påvirkning av debattklimaet	155
Beklagelser sommeren 2021	166
Styrkede eller svekkede prinsipper om ytringsfrihet?	171
Spalteplass til høyreekstremer og kunnskapsstoff om ideologien bak 22. juli-terroren	175
Høyreekstremer/høyreradikale i mediene	182
Oppsummering	189
<u>Kapittel 6: Året 2022</u>	<u>190</u>
Oppsummering	199
Etterord fra Stiftelsen Fritt Ord	200
Vedlegg	202
Liste over personer fra AUF	203
Liste over høyreekstremer og høyreradikale personer og grupperinger	204
Litteratur	206
Refererte artikler	207

Figurliste

Figur	Sidetall
Figur 1: Omtale av 22. juli-terroren i norske medier 22.07.2011-06.08.2022	31
Figur 2: Antall oppslag om 22. juli fordelt per måned i 2021	38
Figur 3: Publiserte oppslag i riks- og regionkilder per måned sett opp mot utvalg, 22.07.2011–16.04.2012	55
Figur 4: Fordeling av de største temaene per måned, 22.07.2011–16.04.2012	56
Figur 5: Politiske aktørkategorier, 22.07.2011–16.04.2012	60
Figur 6: Sjanger per aktørkategori, 22.07.2011–16.04.2012	62
Figur 7: Tema fordelt på dominerende aktører år for år, 22.07.2011–16.04.2012	63
Figur 8: Omtale av AUF år for år, 22.07.2011–2021	69
Figur 9: All omtale av 22. juli fordelt på benevnelser av AUF, 22.07.2011–2021	70
Figur 10: Oppslag i riks- og regionmedier som nevner AUF per måned, 2013–06.08.2022	70
Figur 11: Kronikker og leserinnlegg med tema 22. juli innsendt av AUF-ere, 22.07.2011–2021	71
Figur 12: Oppslag med uttalelser fra AUF, 22.07.2011–2021	72
Figur 13: Mediedekningen av AUF måned for måned, 22.07.2011–31.12.2011	73
Figur 14: Mediedekningen av AUF, 2014	79
Figur 15: Mediedekningen av AUF, 2016	82
Figur 16: Mediedekningen av AUF, 2018	84
Figur 17: Mediedekningen av AUF, 2021	89
Figur 18: Forekomsten av begrepet «ytringsansvar» i mediene, 22.07.2011–31.12.21	94
Figur 19: Forekomsten av begrepene «Utøya-kortet»/«22. juli-kortet» i mediene, 2011–2021	99
Figur 20: Medieoppslag som nevner eller omtaler høyreekstremisme, 2001–2021	110
Figur 21: Nyhetsoppslag og meningsbærende oppslag om høyreekstremisme, 2011-2021	114
Figur 22: Analysestoff om høyreekstremisme, 2011–2021	115
Figur 23: Omtale av høyreekstremisme i tradisjonelle og alternative medier, 2011–2021	116
Figur 24: Omtale av høyreekstreme og høyre-radikale personer, 2001–2021	117
Figur 25: Sitater fra høyreekstreme og høyre-radikale personer, og leserinnlegg skrevet av dem, 2001–2021	119
Figur 26: Leserinnlegg skrevet av høyre-radikale og -ekstreme personer i tradisjonelle og alternative medier, 2011–2021	121
Figur 27: Innhold i leserinnlegg skrevet av høyre-radikale og høyreekstreme personer, 2011–2021	122
Figur 28: Leserinnlegg med høyre-radikalt innhold, fordelt på tradisjonelle og alternative medier, 2011–2021	124
Figur 29: Leserinnlegg skrevet av AUF-ere, 2011–2021	125
Figur 30: Omtale av 22. juli, 01.01.2021–07.07.2022	191
Vedlegg	
Figur 31: Omtale av 22. juli i perioden 01.01.21–07.08.22	205
Figur 32: Medieoppslag som nevner eller omtaler høyreekstremisme, 2001–2021	205

Bakgrunn og kildegrunnlag:

- Det er mer enn elleve år siden Anders Behring Breivik drepte 77 mennesker i en nøye planlagt terroraksjon den 22. juli 2011.
- Nærmere 500 000 oppslag er publisert om 22. juli-terroren i perioden 22.07.11–07.08.22 i norske redaktørstyrte medier.
- Denne analysen baserer seg på 121 000 oppslag publisert i 23 riks- og regionkilder. I kapittel 4 er også tre alternative medier inkludert.

Kapittel 1: Sommeren 2021

- Debatten våren/sommeren 2021 er et vendepunkt i det offentlige ordskiftet om 22. juli.
- Mange stemmer kommer til orde og møtes i offentlige diskusjoner om det ideologiske bakteppet til 22. juli, og det politiske Norge engasjerer seg på bred front.
- Undersøkelser og mange nye stemmer fra AUF selv bidrar til å belyse ungdomspartiets problemer og vanskelige ytringsklima gjennom en årrekke.
- Erkjennelser og beklagelser fra politisk hold og enkeltmedier preger debatten.
- Debatten fremstår fortsatt polarisert, men terroren er tydeligere politisert.

Kapittel 2: Det første året

- Dekningen preges av typisk kriedramaturgi.
- Redaksjonenes hovedfokus er å dokumentere og samle inn fakta, samt støtte oppunder den nasjonale sorgprosessen.
- Etter hvert blir det rettet et sterkt kritisk søkelys på beredskapssituasjonen, samt at spørsmålet om tilregnelighet knyttet til Anders Behring Breivik blir dominerende frem mot rettssaken som startet den 16. april 2012.

Undersøkelsens hovedfunn

- Tematikker som mediernes rolle, ytringsfrihet og 22. juli som et politisk attentat utgjør kun 15 prosent av dekningen det første året.
- Høyreekstremisme blir omtalt i ti prosent av oppslagene. Dette skyldes mediernes omfattende kartlegging av Breivik og hans tankegodt, og blir i liten grad diskutert på et politisk nivå.
- Aktørene som uttaler seg i mediedekningen, er tett bundet til journalistenes arbeid med å gi befolkningen nødvendig informasjon.

Kapittel 3: AUF, ytringsansvar og Utøya-kortet

- Godt over halvparten av alle oppslag som omtaler AUF etter terroren, publiseres i 2011 og 2012. Mellom 2012 og 2020 er det mer beskjeden omtale av ungdomspartiet. Omtalen knytter seg først og fremst til årsmarkeringene.
- Omtalen i 2021 har endret seg betydelig sammenlignet med de tidligere årene. Endringen har ikke skjedd gradvis, men ble brått utløst dette året av en rekke publikasjoner i forbindelse med tiårsmarkeringen. Diskusjonene knytter seg i stor grad til temaer som mer eller mindre har vært fraværende gjennom tiårsperioden: den høyreekstreme ideologien og bekjempelsen av den på et politisk nivå, samt den politiske motivasjonen bak terroren.
- I 2021-debatten påpeker AUF at de har møtt mye motstand når de har uttalt seg i offentligheten etter 22. juli. De påpeker at de har blitt anklaget og mistenkeliggjort for å bruke terroren til sin politiske fordel. Tallfestingen av forekomsten av begrepene ytringsansvar og Utøya-kort/22. juli-kort bidrar til å bekrefte utfordringene som AUF mener de har hatt.

Kapittel 4: Omtale av høyreekstremisme og tilstedeværelsen av høyreekstreme/radikale stemmer

- Antall oppslag om høyreekstremisme øker fra 498 oppslag i tiåret før 22. juli-terroren til 6075 oppslag i tiåret etter terroren.
- 53 prosent av oppslagene i 2011–2021 er nyhetsoppslag som i stor grad drives av hendelsesrapportering fra terroraksjoner på norsk og internasjonal jord, trusselvurderinger fra PST, samt søkelys på høyreekstreme strømninger på det europeiske kontinentet.
- Åtte prosent av omtalen om høyreekstremisme fra og med 2011 er kunnskapsstoff/reportasje/feature om fenomenet.
- I 2021 er halvparten av omtalen om høyreekstremisme meningsbærende innlegg som leserinnlegg, kronikker og kommentarer (622 oppslag). I årene mellom 2011 og 2020 er det totalt 2184 meningsbærende innlegg. Dette utgjør et snitt på 218 innlegg per år.
- Tradisjonelle medier publiserer i snitt 31 prosent mer stoff der ordet høyreekstremisme er nevnt, enn hva alternative medier gjør.
- Høyreekstreme og høyreradikale personer og organisasjoner omtales i nesten 37 000 oppslag i perioden 2001–2021.
- Personene uttaler seg i nesten 13 000 oppslag i tjuetårsperioden 2001–2021. 77 prosent (9 787 oppslag) av disse oppslagene er publisert i perioden 2011–2021.
- Mediedekningen viser at høyreekstreme/radikale har vært på trykk med leserinnlegg 1820 ganger og AUF-ere 1664 ganger i løpet av tiårsperioden. 352 av leserinnleggene ført i pennen av høyreekstreme/radikale har høyreradikalt budskap; resterende 1468 innlegg knytter seg i all hovedsak til lokalpolitiske innspill og spørsmål.
- Alternative medier publiserer gjennomsnittlig 46 prosent flere leserinnlegg med høyreradikalt innhold enn hva tradisjonelle medier gjør.
- Kartleggingen av hvor ofte høyreradikale og høyreekstreme stemmer kommer til orde, viser at det har vært betydelig innpass av stemmer som tilhører grupperinger innenfor denne retningen. Det er imidlertid et fåtall gjennom tiårsperioden som slipper til med høyreradikalt og ekstremt budskap og i et fåtall av kilder. Det er derfor vanskelig å konkludere med høyreekstremt/radikalt budskap har vært prioritert eller påvirket det offentlige ordskiftet i økt grad gjennom redaktørstyrte medier.

Kapittel 5: Intervjuer med redaktører

- Redaktørene og kommentatorene er tilfredse med mediedekningen av 22. juli, kompleksiteten og omfanget av 22. juli-terroren tatt i betraktning.
- Informasjonsbehovet og sorgbearbeidelse var dominerende i mediene i den akutte fasen.
- Majoriteten hevder at AUF har blitt behandlet som ofre og med respekt, men samtidig hevdes det, og erkjennes, at visse saker ikke burde ha blitt publisert.
- Flere respondenter hevder at høyreekstremisme som fenomen og høyreekstreme stemmer har fått mer oppmerksomhet i samfunnet.
- Noen respondenter vektlegger ønsket om en åpen og bred debatt, men alle hevder at de er bevisst på hvordan de slipper til høyreekstreme.

Kapittel 6: 2022

- Medieomtalen rundt elleveårsmarkeringen skiller seg fra tiårsmarkeringen på flere måter. For det første er antall oppslag om terroren mer enn halvert i juli og august 2022 sammenlignet med tilsvarende måneder i 2021. For det andre er masseskytingen i Oslo den 25. juni sentral i markeringen av 22. juli-terroren.
- Terrorangrepet i 2022 vies mye plass i mediene denne sommeren, men det er mindre fokus på et politisk oppgjør med holdningene bak 22. juli og AUFs opplevelser. Det likevel tydelig at terroren i 2022 fører til en aktualisering av ekstremisme i samfunnet og et sterkere ønske om å ta et oppgjør med hvordan slike strømninger oppstår.
- 2022 kan kalles et «mellomår», på lik linje med andre «mellomår» i løpet av tiårsperioden. «Mellomår» preges av omtale som sentreres rundt årsmarkeringen i juli uten et bredt spenn av stemmer, og med fravær av politiske diskusjoner. Det er stort sett sentrale politikere i Arbeiderpartiet og AUF som snakker og skriver politisk om terroren, i tillegg til noen få kommentatorer.
- Et viktig funn er at det på tross av arbeidet som ble gjort med å løfte fram den vanskelige tiden AUF har hatt etter terrorangrepene i 2021, fortsatt i 2022 er mye hets av Utøya-overlevende, spesielt i sosiale medier.

Sammen drag

Det er mer enn elleve år siden Anders Behring Breivik drepte 77 mennesker i en nøye planlagt terroraksjon den 22. juli 2011. Åtte mennesker døde og ni alvorlig skadet som følge av bombeeksplosjonen i regjeringskvartalet, og under AUFs årlige sommerleir på Utøya ble 69 mennesker skutt og drept. I tillegg ble 33 ungdommer skadet og et betydelig antall personer påført psykiske lidelser.

Siden den gang er nesten 500 000¹ nyhetsartikler og meningsbærende innlegg om attentatet publisert i norske medier. Det er fortalt mange historier om ofrene. Terroristens barndom og politiske tilhørighet er dokumentert og diskutert. Psykisk helse har vært et viktig tema. Rettssaken og dommen som falt i 2012, er beskrevet i detalj. Fremleggelsen av rapporten fra 22. juli-kommisjonen med dommen over Norges beredskapssituasjon har fått mye oppmerksomhet. Sterke reaksjoner og skildringer fra etterlatte, pårørende, naboer til Utøya og andre berørte har i stor grad preget mediebildet av 22. juli. Terroraksjonen har også gjentatte ganger blitt diskutert i forbindelse med innvandringspolitikk og høyreekstrem vold, både i Norge og utenfor Norges grenser. Ett av de store spørsmålene knytter seg til gjerningsmannens høyreekstreme tankegodt: Hva ligger til grunn for terrorhandlingene? Hvordan kan vi forhindre at det skjer igjen? Hvordan og hvorfor var det et politisk motivert attentat?

Mediehistorien om 22. juli rommer flere uløste problemstillinger. Selv elleve år etter terrorhendelsene finner vi dem der, både i politikken og i mediene.

Tiårsmarkeringen i 2021 kan beskrives som et vannskille i den offentlige samtalen om 22. juli. Flere av problemområdene som har vært gjeldende gjennom et tiår, ble diskutert på nye måter. Det overnevnte er bakgrunnen for at Fritt Ord bestilte rapporten. Utgangspunktet for denne undersøkelsen er samtale og debattene om problemområdene og de ubesvarte spørsmålene som ble dominerende i det offentlige ordskiftet sommeren 2021. Hvordan AUF ble møtt med sine budskap, mediens rolle og påvirkning, samt politikernes innflytelse og ansvar i ordskiftet ble sentral tematikk i mediene. I tillegg ble det reist spørsmål om høyreekstremisme og høyreekstreme stemmer hadde fått stor plass i norske redigerte medier, noe som derfor også blir tema i denne rapporten.

121 000 oppslag publisert i 23 riks- og regiondekkende kilder danner datagrunnlaget i arbeidet med å besvare følgende hovedspørsmål:

1. Hvordan utspilte diskusjonen om 22. juli seg i norske medier våren og sommeren 2021?
2. Hva og hvem har preget medieomtalen i tiden etter 22. juli 2011 og frem til rettssaken mot Anders Behring Breivik startet den 16. april 2012?
3. I hvilken grad slipper AUF til med sine stemmer gjennom tiårsperioden 2011–2021, og hvordan blir de møtt? I hvilken grad har begrepene «ytringsansvar» og «22. juli-kortet»/«Utøya-kortet» påvirket AUFs tilstedeværelse i media?
4. Hvor mye diskuteres høyreekstremisme etter 22. juli og hvordan endrer dette seg i tiårsperioden 2011–2021?
5. Hvordan opplever redaktørene og kommentatorene som jobbet i redaksjonene i 2011, at mediedekningen av 22. juli var?
6. Hvordan var omtalen av 22. juli sommeren 2022?

Disse spørsmålene danner utgangspunktet for seks ulike kapitler.

¹ 487 355 medieoppslag i Atekst per 06.08.2022

Sommeren 2021 – et vendepunkt

I 2021 ser vi at antall publiserte oppslag øker sammenlignet med de seks siste årene (fra og med 2015). I gjennomsnitt ligger omtalen per år i denne perioden på 14 500 oppslag (2015–2020). I 2021 publiseres det 18 565 oppslag knyttet til terroren. Sammenlignet med tidligere år ser vi at politiseringen av terroren og debatten øker i styrke. I Stavanger Aftenblad kan vi lese på lederplass at våren har vært som et slags paradigmeskifte i debatten om terroren (Øvrebekk, 2021). Våre funn bekrefter dette skiftet i den offentlige samtalen om 22. juli.

Bøker, forskningspublikasjoner, podkaster og filmer om terroren som blir utgitt i forbindelse med tiårsmarkeringen, fungerer som samtalekatalysatorer og skaper mye medieomtale. I tillegg er Astrid Hoem, lederen for AUF, en viktig drivkraft i arbeidet med å etablere en bred debatt om det politiske 22. juli, og for å ta tak i noen av de store ubesvarte spørsmålene som står igjen etter terroren. Det politiske Norge deltar på bred front.

Et annet sentralt funn er at flere AUF-stemmer kommer frem i offentligheten. Summen av disse stemmene bidrar til å forsterke budskapet til ungdomspartiet om store utfordringer og traumer, både på et politisk og privat plan. I tillegg publiseres en rekke undersøkelser som blant annet avdekker at hver tredje nordmann mener at Ap utnytter terroren politisk,² samt at høyreekstremisme er en trussel også ti år etter 22. juli.³ Taggingen av minnesmerket til Benjamin Hermansen bare to dager før 22. juli 2021 skaper en ytterligere dimensjon i debatten om den høyreekstreme ideologien. Ugjerningen bidrar til at mediene skriver om både drapet på Hermansen i 2001 og Philip Manshaus' drap og terrorangrep i 2019. Oppmerksomheten som var knyttet til disse to sakene, aktualiserer hetsen, isoleringen og trusselen mot AUF-ere og bidrar til å forsterke søkelyset på mørke stemmer i samfunnet.

Det tydelige budskapet fra et sterkt tilstedeværende AUF, samt studiene som langt på vei bekrefter og forsterker AUF budskap, utløser flere offentlige erkjennelser og beklagelser utover sommeren.

Ungdomspartiene er blant de første til å erkjenne offentlig at de har «sviktet» AUF. Ungdomspolitikere er også blant dem som er først ute med å si unnskyld til AUF. Den 5. juli 2021 kommer den første beklagelsen fra Sondre Hansmark, lederen i Unge Venstre, som høster stor oppmerksomhet. I et debattinnlegg i Vårt Land sier han unnskyld for sitt fravær i debatten, og for å ikke ha ment noe offentlig om 22. juli før nå. For å ha latt AUF bli stående igjen alene i en kamp som hørte fellesskapet til (Hansmark, 2021). Flere av ungdomspartiene følger etter og beklager at AUF har stått alene etter 22. juli.

De voksne partifellene kommer med klar støtte til AUF. Jens Stoltenberg sier i et intervju med NTB den 8. juli, publisert i en rekke riks- og regionaviser: «Det stemmer at AUF har båret børen alene. Jeg er glad for at det settes søkelys på det som fungerer og det som ikke har fungert så godt» (NTB, 2021a). Noen dager senere publiserer Raymond Johansen en kronikk i Aftenposten der han viser sin støtte til AUF (R. Johansen, 2021). Han erkjenner hvor alene ungdomspartiet har vært om de vanskelige spørsmålene, den svekkede ytringsfriheten de har hatt og hetsen de har måttet stå i etter 22. juli. Johansen skriver: «Vi snakket for mye om sikkerhet og beredskap, og for lite om motivet bak ugjerningen. Vi snakket for lite om at veien til hat og ideologisk motivert terror alltid starter med tanker og ord som dehumaniserer andre mennesker» (R. Johansen, 2021).

Dette er ikke de siste beklagelsene som blir gitt AUF i løpet av våren og sommeren. Medienes rolle og delaktighet i forholdene rundt AUF blir satt under lupen av redaktør i Trønderdebatt, Snorre Valen i hans bok *Utøya-kortet*. Redaktørene får også kritikk fra Utøya-overlevende og leder av Ullensaker Arbeiderparti, Elin L'Estrange.

² En spørreundersøkelse utført av Senter for ekstremismeforskning (C-REX), der de spurte et representativt utvalg på omtrent 2000 personer over 18 år hva de mente om 22. juli:

<https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/0KPKV0/hvordan-forstaar-nordmenn-22-juli-terroren-i-dag>

³ Nasjonal trusselvurdering fra PST i 2021 konkluderer med at høyreekstreme utgjør en terrortrussel som forventes primært fra enkeltstående aktører og små celler: <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/nasjonal-trusselvurdering-2021/>

Snorre Valen skriver at redaktørenes omsorg for «konspirasjonsprat fra ytre høyre» nesten har vært grenseløs, mens AUF har fått beskjed om å holde tyst (Valen, 2021c). Valens uttaler også at et samlet presse- og redaktørkorps ba AUF og daværende leder Eskil Pedersen om å tie tilbake i 2011 (Kristensen, 2021).

Elin L'Estrange skriver i Aftenposten at premissleverandører har virket opptatt av å publisere ekstreme ytringer (L'Estrange, 2021b). Videre refererer hun spesielt til en leder i Dagens Næringsliv, som Valen også beskriver, som et eksempel på knebling. L'Estrange retter sterk kritikk mot de store mediehusene, som hun mener behandlet AUFs ytringer som farlige, men som samtidig trykket ekstreme ytringer, blant annet Peder Jensens (Fjordmans) ord i ytringsfrihetens navn. I en Aftenposten-artikkel 20. juli uttaler også Elin L'Estrange seg om kritikken av mediene og deres rolle i avpolitiseringen av terroreren (Tande og Aas, 2021). I tillegg retter hun sterk kritikk mot Aftenpostens bruk av lekkede politiavhør av de ni som MS *Thorbjørn* fraktet vekk fra Utøya, inkludert hennes egen ektemann.

Like før selve tiårsmarkeringen av 22. juli-terroreren kommer det en sentral vending i debatten. En vending som utløser beklagelser fra Dagens Næringsliv, Aftenposten og Bergens Tidende, og en offentlig diskusjon om mediernes rolle og håndtering av terroreren.

20. juli publiserer Dagens Næringsliv en beklagelse av deler av teksten i den omtalte lederen fra 25. november 2011 (DN-redaksjonen, 2021). Avisen beklager også sitt bidrag til et vanskeligere ytringsklima for AUF.

Beklagelsene fra de store avisene utløser en heftig debatt blant medielederne, om hvorvidt mediene skal og vil beklage noe av sin dekning av terroreren. Parallelt med diskusjonene om mediernes rolle, ytringsfrihet, fremveksten av høyreekstremisme og isoleringen av AUF, handler mye av det offentlige ordsiftet i tiden rundt tiårsmarkeringen om høyresidens ansvar i bekjempelsen av høyreekstremisme. Debatten har en tydelig polarisert struktur da venstresiden hevder at høyresiden har et særskilt ansvar, mens politikere fra Høyre og Frp ytrer at dette først og fremst er et felles prosjekt.

Det er tydelig at debatten våren og sommeren 2021 er et vannskille i det offentlige ordsiftet om 22. juli-terroreren. Langt flere stemmer enn vi har sett de foregående årene møttes i eksplisitte politiske debatter om 22. juli. Selv om debatten fortsatt fremstår polarisert, er terroreren tydeligere politisert.

Den første tiden etter terroreren – informasjon til folket og sorgbearbeidelse

De første månedene etter terrorangrepet er preget av et svært høyt medietrykk. I løpet av juli og august publiserer norske riks- og regionmedier rundt 450 oppslag om terrorangrepet hvert døgn. I april 2012 kommer en ny medietopp, der mange tusen oppslag handler om rettssaken mot terroristen.

Mediedekningen de første månedene etter terroreren og frem til rettssaken mot Anders Behring Breivik starter i april, ligner det man normalt ser i forbindelse med store kriser. Tiden preges av dokumenterende, deskriptiv journalistikk med hovedfokus på å få nødvendig informasjon ut til befolkningen som søker å svare på hva, hvem og hvorfor. Situasjonsbeskrivelser og kartlegging av gjerningsmannen dominerer; hvert tredje medieoppslag knytter seg til fengsling, rettssak, samt terroristens bakgrunn og motiver i denne perioden. Parallelt er støtteerklæringer, kondolanser og sorgbearbeidelse dominerende, spesielt de to første månedene. Oppslagene består i stor grad av intervjuer av ofrene, deres foreldre og pårørende. Temaet inkluderer også oppslag om ulike minnemarkeringer som fant sted den første tiden, som rosetogene, samt nekrologer, som først og fremst er ført i pennen av AUF og Arbeiderpartiet. Statsminister Jens Stoltenbergs taler og offentlige uttalelser til Norges befolkning blir viktige i den offentlige sorgbearbeidelsen som kommuniseres i mediene. Stoltenbergs budskap om å møte terroreren med mer åpenhet, mer demokrati, mer humanitet, men aldri naivitet, speiles i stor grad i dekningen av terroreren den første tiden, der mediene la betydelig vekt på medmenneskelighet og solidaritet.

Sikkerhet og beredskap er periodens nest største tema; hvert femte medieoppslag dreier seg om dette. Sikkerhet og beredskap danner også utgangspunkt for den største politiske debatten i løpet av disse

måneden. Temaet omtales mest i juli/august og november/desember. Den første bølgen av oppslag som publiseres rett etter terrorangrepene, handler om hvor lang responstiden til politiet var, hvordan hendelsesforløpet deres var og hvordan de kom seg frem til Utøya. Kort tid etterpå begynner i all hovedsak politikere og journalister å sette spørsmålstegn ved hvorvidt denne responsen var rask nok. Denne kritikken øker i styrke i løpet av det første året. Redegjørelsen av beredskapssituasjonen den 22. juli på Stortinget den 10. november bidrar til betydelig omtale av dette temaet mot slutten av 2011.

Tematikker som medienes rolle, ytringsfrihet, demokrati og 22. juli som et politisk attentat utgjør kun 15 prosent av deknningen. Høyreekstremisme nevnes i ti prosent av omtalen, men da primært i forbindelse med kartleggingen av gjerningsmannens motiver. Dette er funn som står i samsvar med deler av menings-ytringene som kom våren og sommeren 2011; flere politikere fra både moder- og ungdomspartiene erkjente at for mye oppmerksomhet ble viet temaer som gikk på bekostning av å snakke om terroren som et politisk attentat og ideologien som lå bak.

De største aktørgruppene som uttaler seg til mediene i løpet av disse første månedene er politikere (24 prosent), politi/PST/fengsel (14 prosent), journalist/redaktør (11 prosent) og advokat/domstol (11 prosent). Denne aktørfordelingen er tett knyttet opp mot journalistens arbeid med å gi befolkningen nødvendig og balansert informasjon. Innenfor politiske partier uttaler Fremskrittspartiet seg mest med 37 prosent. Dette har fire årsaker: (1) Anders Behring Breiviks tidligere medlemskap og fortid i partiet, (2) Eskil Pedersens utspill under LO Stats konferanse i november 2011, (3) Per Sandberg er talsperson i justiskomiteen og uttaler seg i det omdiskuterte temaet sikkerhet/beredskap og (4) Sandbergs uttalelse om at «Ap til de grader har spilt offer etter 22. juli» som skapte store reaksjoner (Skarvøy et al., 2011b). Arbeiderpartiet står for 27 prosent av de partipolitiske uttalelsene. Politikere fra Ap uttaler seg i all hovedsak i forbindelse med selve terrorhandlingen, sorg og sikkerhet/beredskap fremfor partipolitiske debatter knyttet til terroren. Ungdomspolitikere står for 21 prosent av de politiske uttalelsene i mediene i løpet av denne perioden. AUF er den største aktørgruppen med en andel på 96 prosent. AUF er primært fremtredende i forbindelse med situasjonsbeskrivelser fra Utøya og i sorg- og kondolanseoppslag, enten i nyhetsoppslag eller egenproduserte innlegg.

AUFs mediehistorie

Totalt er AUF omtalt i mer enn 20 000 medieoppslag som knytter seg til 22. juli gjennom tiårsperioden. Dette inkluderer all omtale, store og små oppslag, redaksjonelt meningsbærende, innsendt og nyhetsstoff, i norske riks- og regionmedier. Halvparten av disse oppslagene kommer i 2011 og 2012.

I løpet av denne toårsperioden er situasjonsbeskrivende nyhetsjournalistikk knyttet til selve attentatet, Anders Behring Breivik og rettssaken er dominerende temaer i mediene. En av de største politiske diskusjonene dreier seg om beredskap og om 22. juli-kommisjonens arbeid og konklusjon, som blir fremlagt i august 2012. I denne publisiteten omtales og siteres først og fremst AUF som berørt part.

I kartleggingen og analysen av mediehistorien til AUF gjennom ti år finner vi at både «22. juli-kortet» og «ytringsansvar» er sentrale begreper i medieomtalen av 22. juli, spesielt med tanke på AUFs rolle i det offentlige ordskiftet. Begge begrepene dukker opp som følge av terrorangrepene, og har siden festet seg og spilt en rolle i debattene om 22. juli. Begrepene utgjør derfor en vesentlig del av vår kartlegging av medieomtalen av AUF gjennom ti år.

Felles for både ytringsansvar og 22. juli-kortet er at begge begrepene fikk stor oppmerksomhet da de begynte å prege det offentlige ordskiftet, men har i ettertid blitt omtalt i forbindelse med isolerte hendelser og/eller debatter. Begrepene har på mange måter bidratt til å tydeliggjøre den politiske polariseringen i mediene, og reaksjonene knyttet til dem har bidratt til å synliggjøre det utfordrende ytrings- og debattklimaet etter 22. juli.

Eskil Pedersen hevdet at begrepene Utøya-kortet og ytringsansvar ble en del av den kraftige motstanden AUF møtte i offentligheten, og dette bekreftes i stor grad av funnene i denne rapporten. AUF-ere får uttale seg i pressen, men blir de første årene i stor grad møtt av negative kommentarer, kritikk og debatt. Pedersens bruk av begrepet ytringsansvar fire måneder etter terrorangrepene bryter

den «politiske borgfreden», ifølge Siv Jensen. Utspillet om ytringsansvar får hard motbør av både Frp og andre opposisjonspolitikere, spesielt fra høyresiden, og fra avis kommentatorer. En av de største debattene sørger Frp-politiker Per Sandberg for, da han som en av de første i offentlig sammenheng beskylder AUF og Arbeiderpartiet for å «spille offer etter terroren». Han går også lagt i å hevde at AUF og Arbeiderpartiet bruker terrorhendelsene til egen partipolitisk gevinst. Pedersen får heller ikke uforbeholden støtte fra sitt eget moderparti, og statsminister og Ap-leder Jens Stoltenbergs hovedfokus er å samle befolkningen mot hatet bak terrorangrepene uten å politisere og polarisere.

Det er tidvise forsøk på å bringe et oppgjør med hat-ideologi inn på dagsorden. I 2014 uttaler Raymond Johansen at han ønsker mer diskusjon om holdningene som lå bak terrorangrepene i 2011. Eskil Pedersen sier han er glad for at Johansen tar det opp, og at AUF har forsøkt på det samme uten hell. Det ser likevel ut som om debatten ikke ordentlig blir plukket opp i resten av samfunnet, og to år senere ser vi fortsatt at AUF-ere i kommentarfelt og i sosiale medier møter det samme hatet som lå bak Breiviks ideologi.

Debatten eskalerer igjen i 2018, da justisminister Sylvi Listhaug publiserer Facebook-innlegget «Ap mener terroristenes rettigheter er viktigere enn nasjonens sikkerhet». Dette setter i gang en stor debatt om ytringsfrihet. Det Eskil Pedersen tar opp i 2011, at Frp har ansvar for holdningene, «få partier debatterer innvandring på en så krass måte» (Dagbladet, 2011b), blir i 2018 forfektet av flere. Frps Sylvi Listhaug blir anklaget for å fortelle den samme historien om Arbeiderpartiet som var bakgrunnen for terrorangrepene 22. juli. Mediehistorien viser at AUF blir møtt med motstand og med beskyldninger om å bruke 22. juli politisk i flere omganger.

AUF-ere har uttalt at de har vært redd for å bli beskyldt for å bruke terrorangrepet politisk. Derfor har flere vegret seg fra å diskutere høyreekstremisme og ideologiene bak angrepet på dem. En overlevende fra Utøya uttaler at «vi som overlevende mister muligheten til å diskutere saken, og vår grusomme opplevelse blir brukt mot oss» (Kaski og Slyngstadli, 2018a). Selv om AUF får slippe til i avisene, opplever de likevel at de ikke kan delta som de vil i den offentlige debatten. Vi ser at denne frykten preger deltakelsen til AUF, og at de store diskusjonene om den høyreekstre ideologien uteblir. I 2018 ser vi imidlertid en hendelse som gjør at flere ikke lenger holder seg tause av frykt. Idet Jan Tore Sanner bruker begrepet «22. juli-kortet» om Arbeiderpartiet, blir partiet mer offensivt og imøtegår uttalelsene. Anniken Huitfeldt sier at de da kan melde seg inn i debatten om hat-ideologien. Diskusjonen blir likevel ikke omfattende før tre år senere, ti år etter terrorangrepene.

Mediedekningen viser at debatten og det offentlige ordsiftet har endret karakter fra 2011 og frem til 2021. Som vist i kapitlet om 2021 ser vi en betydelig økning i politiske debatter om 22. juli-terroren, og ordsiftet er preget av et større mangfold av stemmer, flere erkjennelser og mer selvransakelse.

Omtalen av høyreekstremisme øker i takt med trusselbildet og antall terrorhandlinger

Da terroren rammet regjeringskvartalet og Utøya i 2011, var det få som hadde mye kunnskap om høyreekstre miljøer. For mange var det en overraskelse at angrepet var fundert i høyreekstre ideologi. Mediene blir senere kritisert for ikke å ha dekket ytre høyre godt nok.

Definisjonen som ligger til grunn for kategoriseringen av oppslag med høyreradikalt innhold og høyreekstre eller høyreradikale stemmer, er utarbeidet av Anders Ravik Jupskås ved Senter for ekstremismeforskning (C-REX), tilknyttet Universitetet i Oslo. I kartleggingen og analysen av høyreekstremisme er oppslag i både tradisjonelle og alternative medier (Resett.no, Document.no og Human Rights Service) inkludert i kildegrunnet for å kunne avdekke variasjoner i publiseringen innenfor disse kategoriene.

Funnene i denne rapporten viser en markant økning i antall medieoppslag som inneholder ordet høyreekstremisme i norske medier fra og med 2011. Totalt er det 6573 oppslag som omtaler fenomenet høyreekstremisme i løpet av tveårsperioden mellom 2001 og 2021. 6075 av oppslagene som omhandler høyreekstremisme, finner vi i tidsperioden mellom 2011 og 2021. Kun åtte prosent av omtalen publiseres i perioden før 2011, dette til tross for at drapet på Benjamin Hermansen skjedde 26.

januar 2001. Oppslag som omhandler drapet på Benjamin Hermansen, omtaler den høyreekstreme retningen nazisme som hovedmotiv for drapet. Flere artikler om dette sakskomplekset bruker kun begrepet nynazisme uten å bruke ordet høyreekstremisme, og de vil derfor havne utenfor vår oversikt over høyreekstremisme. I tillegg til drapet på Benjamin Hermansen dreier omtalen før 2011 seg om fremveksten av høyreekstreme grupperinger og rasistiske strømninger i Europa. Tyskland og Sverige omtales som land hvor utviklingen og disse grupperingene står sterkest (NTB, 2001). Omtalen viser at nærmere 50 prosent av benevnelsene av høyreekstremisme kombineres med (ny)nazismen før 2011.

Høyreekstremisme omtales først og fremst i årene etter 2011, da Anders Behring Breiviks terrorhandling skaper behov for informasjon om gjerningsmannen og forklaring på hans ideologi 22. juli-terroren gjør også at høyreekstreme strømninger blir aktualisert og omtalt i mediene i større grad enn i tiåret tidligere. Ikke bare i sammenheng med 22. juli, men også knyttet til terror utenfor Norge, som en del av trusselbildet og som en samfunnsutfordring.

Av de totalt 6075 oppslagene som er publisert om høyreekstremisme de ti siste årene, dreier nesten ett av to (2894 oppslag) seg om høyreekstremisme i kombinasjon med 22. juli-terroren.

Det er en betydelig mengde med omtale av høyreekstremisme i 2011, 2012 og 2021, noe som de to første årene kan forklares med en økt fokusering på den høyreekstreme retningen i forbindelse med kartleggingen av motivet for terroren, samt rettssaken mot Anders Behring Breivik i 2012. Omtalen i 2021 skyldes det viktige vendepunktet i den offentlige debatten, der et oppgjør med høyreekstremismen etterlyses.

Peder Are Nøstvold Jensen (Fjordman) er kjent som en norsk høyre-radikal blogger. Han er kilden som er oftest sitert i Breiviks såkalte manifest, og omtales i mediene som hans største inspirasjonskilde. Jensen omtales også i forbindelse at han kanskje skal vitne i rettssaken mot Anders Behring Breivik i 2012, noe han senere trekker seg fra. Dette bidrar til mer medieomtale som omhandler høyreekstremisme.

I forbindelse med tiårsmarkeringen i 2021 ønsket spesielt AUF et oppgjør med de høyreekstreme strømningene i samfunnet og ideologien bak 22. juli-ugjerningene (Skjervø, et al. 2021). Samtidig blir det publisert flere studier som avdekker at høyreekstremismen er i fremvekst. En rapport publiseres også av PST i forbindelse med tiårsmarkeringen. Denne konkluderer med at høyreekstreme utgjør en terrortrussel primært fra enkeltstående aktører og små celler (Stensland, 2021). Taggingen av minnesmerket til Benjamin Hermansen to dager før 22. juli 2021 bidrar til økt omtale av det høyreekstreme tankesettet. Debatten våren og sommeren bidrar sterkt til at 2021 er året da høyreekstremisme omtales mest i løpet av tiårsperioden.

Høyreekstremisme omtales i all hovedsak i forbindelse med terroraksjoner, internasjonale strømninger, spesifikke hendelser og isolerte debatter. Omtalen av høyreekstremisme som ikke knytter seg direkte til 22. juli, preges i stor grad av internasjonal terror. I tillegg omtales også andre samfunnsforhold som hevdes å kunne ha negative følger for trusselbildet knyttet til høyreekstreme miljøer. Generelt sett er det en økt fokusering på og omtale av PSTs vurderinger om trusselen fra høyreekstreme grupper og personer.

Kartleggingen av medieomtalen av høyreekstremisme viser at fra og med 2011 til 2021 er i snitt 53 prosent av oppslagene nyhetsartikler, mens 47 prosent er meningsbærende stoff. Antall nyhetsartikler holder seg relativt stabilt gjennom perioden, men i årene med terrorangrep eller med spesielle hendelser og debatter øker nyhetsdekningen. I denne sammenhengen omtales gjerne høyreekstremisme som en baken-forliggende årsak til ugjerningene eller hendelsene det rapporteres fra og om. Åtte prosent av nyhetsdekningen er mer dyptgående analyse, der journalister går inn i miljøene, beskriver fremveksten av høyreekstremisme og belyser det som et fenomen.

Antallet meningsbærende oppslag, altså antallet leserinnlegg, kronikker, kommentarer og ledere, er høyt. Dette indikerer at høyreekstremisme er et begrep og fenomen som i stor grad benyttes i diskusjoner i det offentlige rom etter terroren i 2011. Totalt publiseres 2848 meningsbærende innlegg, noe som gir et snitt på 258 innlegg per år. 34 prosent av alle innlegg som omtaler høyreekstremisme i

forbindelse med 22. juli-terroren, publiseres i 2021. Innleggene som kombinerer 22. juli-terroren og høyreekstremisme de øvrige årene, blir i stor grad publisert i forbindelse med årsmarkeringene.

Funnene i denne rapporten viser at den gjennomsnittlige publiseringsfrekvensen av oppslag som inkluderer begrepet høyreekstremisme, er omtrent 1,3 ganger så høy i de tradisjonelle mediene, sammenlignet med de alternative mediene (Human Rights Service [rights.no], Document.no og Resett). Dette betyr at det er de tradisjonelle mediene som oftest skriver om temaet høyreekstremisme. Totalt i analyseperioden publiserer Document.no 210 oppslag, Resett.no 175 oppslag og rights.no 103 oppslag som nevner eller omtaler høyreekstremisme.

I løpet av perioden 2001 til 2021 er det 36 833 oppslag hvor høyreradikale personer og grupperinger nevnes. 70 prosent av disse oppslagene er publisert i tiårsperioden fra 2011 til 2021. Det er også verdt å merke seg at de høyreekstreme og høyreradikale gruppene omtales uten å siteres i to tredeler av omtalen. I én tredel kommer de til orde med sitater fra personer eller representanter fra de navngitte gruppene oppført i listen utarbeidet fra C-REX.. Sitatene knytter seg i stor grad til redaksjonenes arbeid med å kartlegge Anders Behring Breiviks nettverk og bakgrunn der høyreradikale og høyreekstreme tar avstand fra hans handlinger.

Mediedekningen viser at høyreekstreme/radikale har vært på trykk med leserinnlegg 1820 ganger og AUF-ere 1664 ganger i løpet av tiårsperioden. Det er verdt å merke seg at 352 av leserinnleggene som er ført i pennen av høyreekstreme/radikale, har høyreradikalt budskap, mens de resterende 1468 innleggene i all hovedsak knytter seg til lokalpolitiske innspill og spørsmål. Blant oppslagene med høyreradikalt innhold finner vi først og fremst oppslag som er svært innvandringskritiske. Noen av oppslagene handler om å bevare den norske kulturen, og at den ikke må bli besudlet, at hodeplagg bør forbys, og at Norge trenger en innvandringsstopp (Kleppe, 2021a). Det er aktører som Demokratene og SIAN som dominerer som avsender av disse innleggene.

Det viser seg at det er de tradisjonelle mediene som publiserer flest leserinnlegg med høyreradikalt innhold. De 23 tradisjonelle mediene publiserer 295 oppslag, mens de tre alternative mediene publiserer 57. Målt i gjennomsnitt betyr dette at de tradisjonelle mediene i snitt publiserer 13 oppslag med høyreradikalt innhold hver i perioden, mens de tre alternative mediene i snitt publiserer 19 hver. Dette betyr at alternative medier gjennomsnittlig publiserer 46 prosent flere innlegg med høyreradikalt innhold enn hva tradisjonelle medier gjør.

Funnene fra mediedekningen viser at høyreradikale og høyreekstreme selv opplever at det er vanskeligere å bli hørt i tradisjonelle enn i alternative medier. På tross av dette viser mediearkivet at det er regionavisen Fædrelandsvennen som har publisert flest leserinnlegg og kronikker forfattet av de høyreekstreme og høyreradikale personene på listen som C-REX har utarbeidet. Brorparten av oppslagene i Fædrelandsvennen er skrevet av lokalpolitikere fra Demokratene, først og fremst Vidar Kleppe. Selv om Fædrelandsvennen publiserer 1510 oppslag signert høyreradikale eller høyreekstreme, tar de avstand fra det høyreradikale innholdet på lederplass. Fædrelandsvennen publiserer flere oppslag fra disse personene, men tar avstand fra innholdet, i motsetning til de fleste andre avisene som publiserer langt færre lignende leserinnlegg. Blant de 1510 oppslagene handler 85 prosent om lokalpolitikk og øvrige temaer, mens 15 prosent regnes som høyreradikalt innhold.

Denne undersøkelsen er begrenset til en spesifikk liste over navn på høyreekstreme og høyreradikale personer og grupperinger. Utgangspunktet har vært C-REX' oversikt over høyreradikale og høyreekstreme. På grunnlag av denne listen, og funnene vi har gjort, kan vi ikke slå fast at høyreekstreme og høyreradikale har fått dominere deknningen i redaksjonelle medier sammenlignet med andre aktører. Undersøkelsen viser også at blant den høyreekstreme og høyreradikale deltakelsen i form av leserinnlegg er det noen få personer som har dominert mediedekningen. Vidar Kleppe, en lokalpolitiker fra Demokratene, står for 62 prosent av leserinnleggene fra personer som er definert som høyreradikale eller høyreekstreme. Mesteparten av innleggene signert Kleppe i Fædrelandsvennen dreier seg om lokalpolitikk, 19 prosent regnes som høyreradikalt innhold, ifølge C-REX sin definisjon av begrepet.

De høyreradikale og høyreekstreme personene har skrevet om 22. juli og annen terror i ni oppslag. Dette inkluderer oppslag som handler om at Breivik har vrangforestillinger, at de tar avstand fra handlingene hans, men at de likevel er enig med hans politiske ståsted med hensyn til innvandring.

Merk at denne rapporten er begrenset til redaksjonelle medier på nett og papir, og at den ikke kartlegger uttalelser i sosiale medier som vil kunne gi et annet resultat.

Kartleggingen av hvor mye høyreradikale og høyreekstreme stemmer kommer til orde, viser at det har vært betydelig innpass av stemmer som tilhører grupperinger innenfor denne retningen. Det er imidlertid bare et fåtall gjennom tiårsperioden som slipper til med høyreradikalt og ekstremt budskap og da i et fåtall av kilder. Det er derfor vanskelig å konkludere med at høyreekstremt/radikalt budskap har vært prioritert eller påvirket det offentlige ordskiftet i særlig grad gjennom redaktørstyrte medier. Dette bekreftes også av redaktørene, som sier at de har avvist eller vært restriktive når det gjelder å slippe høyreradikale og høyreekstreme budskap til i spaltene.

Påstandene til Snorre Valen og Elin L'Éstrange om at redaktører har spredt konspirasjoner fra ytre høyre, er vanskelige å tilbakevise eller bekrefte basert på funnene i denne rapporten. AUFs mediehistorie viser imidlertid at når Arbeiderpartiet og AUF har møtt tydeligst motstand i tradisjonelle medier, er det i debatt med Frp, ikke med de høyreekstreme og høyreradikale partiene og grupperingene på listen fra C-REX. Det er når Per Sandberg uttaler at Arbeiderpartiet har spilt offer etter 22. juli, eller når Sylvi Listhaug publiserer et Facebook-innlegg om terroristers sikkerhet i forbindelse med Arbeiderpartiet, at begrep som «Utøya-kort» blir brukt når AUF-ere omtaler 22. juli politisk. De høyreradikale innleggene som siteres i kapittel 4, handler i liten grad om AUF og 22. juli, men i større grad om norsk suverenitet og kulturkonservatisme.

Redaktørene og kommentatorene er fornøyd med dekingen av 22. juli

For å få en bedre forståelse av avgjørelsene som ble tatt i forbindelse med mediedekningen av terroren, og som et supplement til de kvantitative funnene i denne analysen, er det foretatt intervjuer med redaktører og kommentatorer som var i relevante og sentrale stillinger i region- og riksdekkende aviser sommeren/høsten 2011. Av 45 spurte redaktører har 21 respondert.

På et generelt grunnlag er redaktørene og kommentatorene som har besvart spørsmålene, tilfreds med mediedekningen av 22. juli ut fra kompleksiteten og omfanget av 22. juli-terroren.

Det er konsensus om at den første tiden etter terrorangrepene var preget av ulike faser der informasjons-behovet og sorgbearbeidelsen var dominerende i den akutte fasen, og som videre gled over i en fase hvor spørsmål om hvordan terrorangrepene kunne skje, dominerte. I denne fasen var det en sterk fokusering på beredskap og om Anders Behring Breivik var strafferettslig tilregnelig. Et fåtall av respondentene gjør seg noen refleksjoner om hvorvidt dette var spørsmål som fikk for stor plass i spaltene, og hvorvidt det gikk på bekostning av andre sentrale spørsmål. Redaktørenes og kommentatorenes svar bærer preg av at dekingen fulgte en mediedramaturgi som er vanlig i forbindelse med store kriser og traumer, og at utviklingen av dekingen fulgte samfunnets temperatur. Respondentenes svar i forbindelse med det tematiske fokuset bekreftes i stor grad av våre funn.

Respondentene oppgir at den største utfordringen i dekingen av terroren var balansegangen mellom nødvendig informasjon, terrorens brutalitet og kritisk deking, samt å gjennomføre den i tråd med god presseskikk med hensyn til ofre og pårørende.

På spørsmål som dreier seg om den redaksjonelle behandlingen av AUF, skiller flere av svarene seg fra mange av synspunktene som kom frem under debatten i 2021. Mediene fikk, som nevnt tidligere, kritikk for måten de møtte AUFs budskap på og dermed bidro til et utfordrende yringsklima. Majoriteten hevder at AUF har blitt behandlet som ofre og med respekt, men samtidig hevdes det, og erkjennes, at visse saker ikke burde ha blitt publisert. Det påpekes at Eskil Pedersen har fått hard medfart, men få hevder likevel at mediene har noe å beklage bortsett fra enkelte avsnitt eller setninger som allerede har blitt beklaget av enkeltaviser under debatten sommeren 2021.

Det gis lite uttrykk for at mediene har spilt en viktig og stor rolle i å gjøre debattklimaet vanskeligere for AUF. Flere av respondentene hevder at vanskene skyldes politiske forhold fremfor mediernes dekning og behandling av AUF. Redaktørene er også i stor grad samstemte når det kommer til å ville publisere AUFs budskap og ønsket om å slippe dem til. Flere fremhever AUFs tilbakeholdenhet, samt at de ikke maktet medieoppmerksomhet, som forklaringer på hvorfor det ikke er mer AUF-stoff på trykk.

De fleste mener at ytringsfriheten verken er svekket eller styrket etter 22. juli. Det er imidlertid noen som hevder at dekningen av beredskapsspørsmålet og Breiviks tilregnelighet bidro til å styrke ytringsfriheten og åpenheten i samfunnet.

Svarene er også relativt klare med hensyn til omtale og innpass av høyreekstreme stemmer i spaltene. Visse vektlegger ønsket om en åpen og bred debatt, men alle hevder at de er bevisst på hvordan de slipper disse stemmene til, og at de egentlig er ganske restriktive når det gjelder å publisere høyreekstreme budskap. Flere av respondentene hevder at høyreekstremisme som fenomen og høyreekstreme stemmer har fått mer oppmerksomhet i samfunnet. Dette skyldes at mainstream medier er mer interessert i fenomenet etter 22. juli, noe som også kan ses i sammenheng med redaksjonenes økte fokusering på kunnskapsstoff om fenomenet, samt omtale av flere terroraksjoner med høyreekstremisme som motiv. Flere påpeker at stemmene som i økende grad kommer til orde, mer skyldes fremveksten av sosiale medier og egne nettsteder enn at de får innpass i redaktørstyrte medier.

Sommeren 2022 – sterkt preget av masseskytingen i Oslo

Medieomtalen rundt elleveårsmarkeringen skiller seg fra tiårsmarkeringen på flere måter. For det første er antall oppslag om terroren mer enn halvert i juli og august 2022 sammenlignet med tilsvarende måneder i 2021. For det andre er masseskytingen i Oslo den 25. juni sentral i markeringen av 22. juli-terroren, noe som bidrar til flere oppslag enn det ville ha vært i en normalsituasjon.

Terrorangrepet i 2022 vies mye plass i mediene denne sommeren, og det er mindre fokusering på et politisk oppgjør med holdningene bak 22. juli og AUFs opplevelser. Det likevel tydelig at terroren i 2022 fører til en aktualisering av ekstremisme i samfunnet og ønsket om å ta et oppgjør med hvordan slike strømninger oppstår.

Flere leserinnlegg trekker paralleller mellom masseskytingen i Oslo og terrorangrepene elleve år tidligere. Noen stemmer mener vi har lært mye etter 22. juli, og at vi raskere krever at ledere tar et særlig ansvar for debatten, som AUF-leder Astrid Hoem når hun skriver at «I fjor ba vi høyresida ta et særlig ansvar for debatten etter 22. juli. Nå trenger vi også at muslimske ledere tar et særlig ansvar for debatten etter 25. juni. Flere har allerede gjort det, men vi trenger mange som stemmer i.» (Hoem, 2022). Andre innlegg fokuserer på at vi har en lang vei å gå for å ta et oppgjør med holdninger. Vi ser tydelige ønsker om å trappe opp arbeidet mot hat, hets og mot høyreekstremisme.

2022 kan kalles et «mellomår», på lik linje med andre «mellomår» i løpet av tiårsperioden. «Mellomår» preges av omtale som sentreres rundt årsmarkeringen i juli uten et bredt spenn av stemmer, og med fravær av politiske diskusjoner. Det er stort sett sentrale politikere i Arbeiderpartiet og AUF som snakker politisk om terroren, i tillegg til noen få kommentatorer.

Et viktig funn er at på tross av arbeidet som ble gjort med å vektlegge den vanskelige tiden AUF har hatt etter terrorangrepene i 2021, er det fortsatt i 2022 mye hets av Utøya-overlevende, spesielt i sosiale medier.

The main findings

Background and sources:

- More than eleven years have passed since Anders Behring Breivik killed 77 people in a carefully planned terrorist attack on 22 July 2011.
- Nearly 500 000 news articles and stories have been published about the July 22 terror attacks in the period 22.07.11–07.08.22 in Norwegian editor-controlled media.
- This analysis is based on 121 000 stories published by 23 national and regional media sources. Chapter 4 also includes three alternative media sources.

Chapter 1: Summer 2021

- The number of articles about right-wing extremism increases from 498 articles in the decade prior to the acts of terror committed on 22 July to 6075 articles in the decade after the attacks
- The debate during the spring and summer of 2021 is a turning point in the public debate concerning 22 July.
- Many voices speak out and meet in public debates about the ideological backdrop of 22 July, and political Norway is engaging on a broad front.
- Investigations and many new voices from the Workers' Youth League (AUF) itself help shed light on the youth party's challenges and strained climate for freedom of expression over a number of years.
- Acknowledgements and apologies from politicians and the media characterise the debate.
- The debate still appears polarised, but terrorism is more clearly politicised.

Chapter 2: The first year

- The debate still appears polarised, but terrorism is more clearly politicised.
- Coverage is characterised by typical crisis dramaturgy.
- The main editorial focus is to document and collect facts and to support the national grieving process.
- A strong critical focus was gradually placed on emergency preparedness, and the question of the *soundness of mind* of Anders Behring Breivik will become dominant in the run-up to the trial that started on 16 April 2012.
- Topics such as the role of the media, freedom of expression, and 22 July as political assassination account for only 15 percent of the news coverage in the first year.
- Right-wing extremism is mentioned in ten percent of the stories. This is due to the media's extensive mapping of Breivik and his ideology, and extremism is rarely discussed at a political level.
- The actors who speak out in the media are closely tied to the journalists' efforts to provide the population with necessary information.

Chapter 3: AUF, responsibility for freedom of expression and playing the Utøya card

- Well over half of all articles and stories that mention AUF after the acts of terror are published in 2011 and 2012. There is more modest mention of the youth party between 2012 and 2020. The mention relates primarily to the annual commemorations.
- Mention in 2021 has changed significantly compared to previous years. The change has not been gradual but was abruptly triggered this year by a number of publications in connection with the ten-year commemoration. The discussions are largely related to topics that have more or less been absent over the ten-year period: right-wing extremist ideology and its fight on a political level and the political goal of terrorism.
- In the 2021 debate, AUF points out that they face a lot of resistance when they speak out in public after 22 July. They claim that they have been accused and suspected of using the terrorism incidents to their political advantage. The quantification of the prevalence of the terms *responsibility for expression* and *playing the Utøya/22 July card* helps to confirm the challenges that AUF believes they have faced.

Chapter 4: Mention of right-wing extremism and the presence of far-right/radical voices

- The number of articles about right-wing extremism increases from 498 articles in the decade prior to the acts of terror committed on 22 July to 6075 articles in the decade after the attacks
- 53 percent of the articles and news stories in 2011–2021 are largely driven by incident reports from terrorist attacks on Norwegian and international soil, threat assessments by the Norwegian Police Security Service (PST), as well as a focus on right-wing extremist currents on the European continent.
- Eight percent of the coverage of right-wing extremism from 2011 onwards is knowledge material/news reports/feature stories about the phenomenon.
- In 2021, half of the coverage of right-wing extremism is opinionated posts such as letters to the editor, op-eds and commentaries (622 stories). In the years between 2011 and 2020, there are a total of 2184 opinion-based stories. This amounts to an average of 218 stories per year.
- Traditional media publish on average 31 percent more material where the word *right-wing extremism* is mentioned (compared to alternative media).
- Far-right and right-wing radicals and organizations are mentioned in almost 37 000 stories in the period 2001–2021.
- These persons express their opinions in almost 13 000 stories in the twenty-year period from 2001–2021. 77 percent (9787) of these articles were published in the period 2011–2021.
- Media coverage shows that right-wing extremists/radicals have been in print 1820 times (versus 1664 times for AUF-members) over the ten-year period. 352 of the letters to the editors penned by right-wing extremists/radicals have right-wing messages; the remaining 1468 stories relate mainly to local political input and questions.
- Alternative media publishes on average 46 percent more letters to the editor posts with right-wing radical content than traditional media do.
- A mapping of how often right-wing and far-right voices speak shows that there has been a significant influx of voices belonging to groups within this political direction. However, only a few people over the ten-year period are allowed to use right-wing radical and extreme messages, and only in a few sources. It is therefore difficult to conclude that right-wing extremist/radical messages have been prioritised or influenced the public debate to any great extent through editor-controlled media.

Chapter 5: Interviews with editors and commentators

- The editors and commentators are satisfied with the media coverage of 22 July, considering the complexity and scale of the acts of terror committed on 22 July.
- The need for information and grief processing predominated during the acute phase.
- Most editors and commentators claim that AUF has been treated as a victim and with respect, but at the same time it is claimed and acknowledged that certain cases should not have been published.
- Several claim that right-wing extremism as a phenomenon and far-right voices have received more attention in society.
- Several emphasised the desire for an open and broad debate, but all claim that they are aware of how they let right-wing extremists in.

Chapter 6: 2022

- Media coverage surrounding the eleven-year commemoration differs from the ten-year commemoration in several ways. First, the number of articles or stories about terrorism has more than halved in July and August 2022 compared to the corresponding months in 2021. Secondly, the mass shooting in Oslo on 25 June was a key point in the commemoration of the 22 July terror attacks.
- The terrorist attack in 2022 is given a lot of space in the media this summer, and there is less focus on a political reckoning with the attitudes behind 22 July and AUF's experiences. Nevertheless, it is clear that the act of terror in 2022 led to an actualisation of extremism in society and a greater desire to deal with how such currents arise.
- 2022 can be called an *interim year*, just like other *interim years* during the ten-year period. An *interim year* is characterised by mentions centered around the commemoration in July without a wide range of voices, and with the absence of political discussions. It is mostly key politicians in the Labour Party and AUF who talk politically about the terror, in addition to a few commentators.
- One important finding is that – despite the work that was done to highlight the difficult time AUF has had after the terrorist attacks in 2021 – there is still a lot of harassment of Utøya survivors in 2022, especially in social media.

Abstract

More than eleven years have passed since Anders Behring Breivik killed 77 people in a carefully planned terrorist attack on 22 July 2011. Eight people were killed and nine seriously injured in a bomb explosion in the Government Quarter in central Oslo, while a further 69 were shot dead at the annual summer camp of the Workers' Youth League (AUF) on the island of Utøya. A further 33 young people were also injured and a considerable number have suffered from psychological afflictions and disorders.

In the years since, almost 500,000⁴ news articles and opinion pieces have been published about the attacks in the Norwegian media. Many stories have been told about the victims. The perpetrator's childhood and political affiliations have been well documented and discussed. His mental health has been a central topic. The trial and the verdict which came in 2012 were also described in detail. So too was the report presented by the 22 July Commission and its verdict on emergency preparedness in Norway. Visceral reactions and retellings from the bereaved, relatives, neighbours of Utøya and others affected have largely shaped the media narrative of 22 July. The terrorist attacks have also been discussed repeatedly in connection with immigration policy and extreme-right violence, both in Norway and beyond Norway's borders. Some of the most central questions asked in this coverage relate to the perpetrator's extreme-right beliefs and ideas: What inspired these acts of terrorism? How can we prevent them from happening again? How and why was this a politically motivated attack?

There are several unresolved issues within the narrative of the 22 July attacks and their aftermath as it is told in the media. Eleven years after the attacks, their presence continues to be felt in both politics and the media.

The ten-year anniversary in 2021 can be described as a turning point in the public debate around 22 July. Several problematics, which had been hanging over the debate for a whole decade, began to be discussed in new ways. The starting point for this report is conversations and debates around these problematic aspects and the unanswered questions which dominated the public debate in summer 2021. The response to the AUF and their statements, the role and influence of the media and politicians, and also the concept of political responsibility in debate, all became central topics in the media. Questions were also raised as to whether right-wing extremism and extreme-right voices had been given too much space in editorial media, and these questions are also covered here.

This report is based on a dataset of 121,000 articles published across 23 national and regional sources and seeks to answer the following primary research questions:

1. How did the discussion around 22 July play out in the Norwegian media across spring and summer 2021?
2. Who and what characterised media coverage in the period between the aftermath of 22 July 2011 and the trial against Anders Behring Breivik which commenced on 16 April 2012?
3. To what extent is the AUF able to have its voices heard in the period 2011–2021 and how is this voice received? To what extent have the prominent terms 'ytringsansvar' (responsibility for speech) and '22. juli-kortet' (to play the 22 July card) had an effect on AUF presence in the media?
4. How much discussion has there been around right-wing extremism since 22 July and how has this changed in the period 2011–2021?
5. How do the editors and commentators who were active in 2011 feel themselves about the media coverage around 22 July?
6. How was 22 July presented and discussed in summer 2022?

These questions serve as a point of departure for six different chapters which make up the report.

⁴ Based on 487,355 media articles in Atekst as of 06/08/2022

Summer 2021 – a turning point

The number of articles published increases in 2021 compared with the six preceding years (from 2015 onwards). Annual media coverage throughout this period is around 14,500 articles published a year (2015–2020). In 2021, this rises to 18,565 articles relating to the attacks. These new stories and the debate in general have now become more politicised in comparison with previous years. A leader in regional daily Stavanger Aftenblad states that the spring has represented a sort of paradigm shift in the debate around the attacks (Øvrebekk, 2021). Our findings confirm this shift in the public discourse around 22 July.

Book and research publications, as well as podcasts and films about the attacks, released in connection with the ten-year anniversary, function as a catalyst for debate and generate a great deal of media attention. In addition, the Chair of the AUF, Astrid Hoem, also becomes an important driving force in the work to establish a broad debate on the political relevance of 22 July, and to address some of the major unanswered questions which remain after the attacks. Political actors in Norway participate broadly in this debate.

Another central finding is that more voices from within the AUF begin to take up space within the public debate. This leads to an amplification of the youth league's statements relating to the challenges and traumas they have had to face, both in their political and in their personal lives. In addition, a number of surveys are published which reveal, among other things, that a third of Norwegians believe that the Norwegian Labour Party (AP) exploit the attacks to their political advantage,⁵ and that right-right extremism remains a threat ten years on from 22 July⁶. The defacing of a memorial to Benjamin Hermansen, the victim of a racially motivated homicide in 2001, just two days before 22 July 2021 added yet a further dimension to the debate on extreme right-wing ideology. This crime fuels yet more media reports about both Hermansen's murder in 2001 and also the terrorist attack perpetrated by Philip Manshaus in 2019 in Bærum. The attention given to these two cases renews the relevance of the vilification, exclusion and threats towards members of the AUF and leads to yet more light being cast on dark voices within society.

The clear line put forward by an AUF that is now present in the debate, combined with the studies which largely confirm and support their statements, is a trigger for numerous public acknowledgements and apologies over the course of the summer.

The youth parties are among the first to recognise publicly that they had "let down" the AUF. Youth politicians are also among the first to issue an apology to the AUF. The first apology is made on 5 July 2021 by Sondre Hansmark, Leader of the Young Liberals of Norway (Unge Venstre), and it garners a great deal of attention. Writing in a debate contribution in newspaper Vårt Land, Hansmark apologises for his absence in the debate and for not speaking publicly about 22 July before now. He also laments having left AUF "to stand alone in a fight we should have fought alongside them" (Hansmark, 2021). Several other young parties then followed suit, expressing regret that AUF had been left to stand alone since 22 July.

Their adult party colleagues then come forward with messages of clear support for the AUF. In an interview with NTB on 8 July, republished in numerous national and regional newspapers, Jens Stoltenberg says: "It is true that the AUF has carried their burden alone. I am pleased that a light has now been cast on what was done well and what could have been done better." (NTB, 2021a). A few days later, Raymond Johansen publishes an op-ed in national newspaper Aftenposten in which he expresses his support for the AUF (R. Johansen, 2021). He acknowledges how isolated the youth party had been in regards to the difficult issues, how their freedom of speech has been stifled and he

⁵According to a survey carried out by the Centre for Research on Extremism (C-REX) on a representative selection of around 2000 people over the age of 18 regarding their thoughts and opinions of 22 July:

<https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/0KPVK0/hvordan-forstaar-nordmenn-22-juli-terroren-i-dag>

⁶The National Threat Assessment made by the Norwegian Police Security Service (PST) in 2021 concludes that right-wing extremism constitutes a terror threat which is anticipated primarily from lone actors and small cells:

<https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/nasjonalt-trusselvurdering-2021/>

recognises the vilification they have been forced to endure following the events of 22 July. Johansen writes: "We speak too much about security and preparedness and too little about the motives behind this atrocity. We speak too little about how the path to hate and ideologically motivated terror always begin with thoughts and words that dehumanise others." (R. Johansen, 2021).

These are not the last expressions of regret to be offered to the AUF over the course of the spring and summer. In his book *Utøya-kortet [The Utøya Card]*, the editor of regional newspaper Trønderdebatt, Snorre Valen, scrutinises the participatory role of the media in the treatment of the AUF. Editors are also criticised by Utøya survivors and the leader of the Ullensaker Labour Party, Elin L'Estrange.

Snorre Valen writes that editorial concern around "conspiracies from the far right" has been practically boundless while the message to the AUF has been to keep quiet (Valen, 2021c). Valens also states that a unified press and editorial corps asked the AUF and its then leader Eskil Pedersen to keep silent in 2011 (Kristensen, 2021).

Elin L'Estrange writes in *Aftenposten* that those who set the agenda in Norway have seemed very keen on publishing extremist statements (L'Estrange, 2021b). She also refers in particular to a leader published in leading financial daily *Dagens Næringsliv* – an article which Valen also references – as an example of silencing. L'Estrange directs resolute criticism at the country's major media outlets, suggesting that they have treated comments by the AUF as dangerous while simultaneously printing extremist statements – including the words of radical blogger Peder Jensen (Fjordman) – in the name of free speech. Writing in *Aftenposten* on 20 July, Elin L'Estrange also addresses criticism of the media and their role in depoliticising the attacks (Tande and Aas, 2021). Furthermore, she strongly criticises *Aftenposten* for their use of leaked police interviews of the nine survivors who escaped the island on *MS Thorbjørn*, her husband among them.

On 20 July, the Norwegian financial daily *Dagens Næringsliv* publishes an apology for parts of the text in their much-discussed leader published on 25 November 2011 (DN, 2021). The paper also apologises for their role in contributing to a climate that made it more difficult for the AUF to speak freely.

In the lead-up to the ten-year anniversary of the 22 July attacks, there occurs a pivotal turning point in the debate. This is a turning point that triggers apologies from *Dagens Næringsliv*, *Aftenposten* and *Bergens Tidende*, as well as a public discussion on the role of the media after the attacks.

These apologies result in a heated debate among media executives as to whether or not the media should or must apologise for parts of their coverage of the terrorist attacks. Occurring in parallel with these discourses around the role of the media, freedom of expression, the rise of right-wing extremism and the isolation of the AUF, much of the public debate around the ten-year anniversary centres around the responsibility of the political right in combating right-wing extremism. This debate takes on a clearly polarised nature with many on the left claiming that the right has a special responsibility, while politicians from the Conservative Party (Høyre) and the Progress Party (FrP) emphasise that this is a common objective.

It is clear that the debate in spring and summer 2021 represents a turning point in the public discourse around the attacks of 22 July. Many more voices than had been heard in the preceding years came together in explicit political debates around 22 July. And although the debate remained entrenched in its opposite poles, the attacks had now been clearly politicised.

Immediately after the attacks – informing the public and dealing with grief

The first few months after the terror attacks see a surge in both the volume and intensity of media activity. Over the course of July and August, national and regional newspapers in Norway publish around 450 articles on the terrorist attacks each day. A new peak then comes in April 2012, when many thousands of articles are published about the perpetrator's trial.

Media coverage these first months after the attacks and through until the trial against Anders Behring Breivik in April are commensurate with what is normally seen in times of major crisis. This period is characterised by documentary and descriptive journalism with a primary focus on getting out vital information to a public seeking to understand the what, who and why of the situation. Descriptions and detailed accounts of the perpetrator dominate: during this period, every third media article centres around imprisonment, the trial and the background and possible motives of the perpetrator. At the same time, messages of support, condolences and expressions of grief are also ubiquitous, especially in the first two months. The articles comprise largely of interviews with the victims as well as their parents and relatives. Articles are also published about various vigils that take place in those early days – such as the rose march phenomenon – as well as obituaries penned first and foremost by the AUF and the Norwegian Labour Party (AP). Speeches and public statements to the nation by Prime Minister Jens Stoltenberg play an important role in the public grieving process which is communicated via the media. Stoltenberg's call to meet terror with "more openness, more democracy, more humanity, but never naïvete" reverberates widely in coverage of the attacks during this early period, when the media places great importance on compassion and solidarity.

Security and emergency preparedness constitute the next biggest concern: every fifth media article concerns this topic. Security and preparedness are also at the heart of the most significant political debate of these months. The topic is discussed most in July/August and November/December. The first wave of articles which come immediately after the attacks consider how long the police response took, how events unfolded from their perspective and how they made their way to Utøya. Soon after the details emerge, many journalists and politicians begin to question whether or not this response was quick enough. This criticism grows louder and louder over the course of the first year. An account of the country's preparedness on 22 July delivered at the Norwegian Parliament on 10 November contributes to yet more media discussion of this topic towards the end of 2011.

Themes such as the role of the media, freedom of expression, democracy and 22 July as a political attack make up just fifteen percent of the coverage. Right-wing extremism is mentioned in ten percent of the coverage, however primarily in conjunction with attempts to elucidate or understand the perpetrator's motives. These findings are consistent with some of the opinions expressed in spring and summer 2021: several politicians from both the youth parties and their parent organisations acknowledged that too much attention was paid to certain topics at the expense of a discussion around the attacks as politically motivated terrorism and the ideology behind them.

The largest groups to speak in the media over the course of these first months are politicians (24 percent), the police/PST/prison service (14 percent), journalists/editors (11 percent) and lawyers/courts (11 percent). This distribution can be largely explained by the work of journalists to provide the general population with necessary and balanced information. Within the political parties, the Progress Party (FrP) is the most vocal at 37 percent of the total share. There are four reasons for this: (1) Anders Behring Breivik's previous membership and past involvement with the party; (2) Eskil Pedersen's comments at the LO Stat conference in November 2011; (3) Per Sandberg is spokesperson of the justice committee and speaks on the much discussed matter of security/preparedness; and (4) Sandberg's statement that: "The AP has been playing the victim since 22 July" which provoked strong reactions (Skarvøy et al., 2011b). The Labour Party (AP) accounts for 27 percent of the media statements made by political parties. AP politicians speak primarily about the actual terrorist attack itself, as well as grief and security/preparedness, rather than engaging in partisan debates around the subject of terrorism. Youth politicians account for 21 percent of the political statements made to the media during this period. The AUF is the largest group within this category at 96 percent. Their voices primarily appear in connection with situational descriptions of events on Utøya as well as messages of grief and condolence, either in news report articles or in pieces that they write themselves.

The AUF in the media

In total, the AUF has been mentioned in more than 20,000 media reports relating to 22 July over the decade. This includes all coverage: shorter and longer articles, editorial opinion pieces, letters to the

editor and news stories, in both national and regional media in Norway. Half of these articles are published in 2011 and 2012.

The most prominent topics in the media during this period are situational descriptions of the attack itself, Anders Behring Breivik and the later trial. One of the most prominent political debates at this time centres around preparedness and the work and conclusion of the 22 July Commission, which is published in August 2012. Within these reports and stories, the AUF is referred to first and foremost as the aggrieved party or victim in what happened.

In our charting and analysis of media coverage relating to the AUF over the decade, we found that both 'the 22 July card' and 'responsibility of speech' were central terms in the media with regards to the of the AUF in the public debate. Both terms first emerge in the wake of the terror attacks and they have both since taken hold and come to play a role in subsequent debates around 22 July. These terms are therefore an essential part of our study into how the AUF has been covered in the media over the last decade.

A commonality between the two terms is that they both drew a great deal of attention when they first appeared and began to help shape the public discourse, but subsequently they have both been used largely in connection with isolated events and/or debates. In many ways, both terms have contributed towards the political polarisation we have seen in the media, and reactions to these terms have helped to cast more light on the challenging climate for debate and exchange since 22 July.

Eskil Pedersen has previously asserted that the terms 'the 22 July card' and 'responsibility of speech' became components in the powerful resistance met by the AUF in the public debate, and the findings of this report largely confirm this assertion. AUF members are given space to speak in the media, but in the first few years, they are largely met by negative comments, criticism and debate. According to Siv Jensen, Pedersen ruptured an unspoken political truce (*Burgfriedenspolitik*) when he first used the term 'responsibility of speech' four months after the attacks. His call for responsibility of speech is met with hard resistance from both the FrP and other opposition politicians, especially from the right and newspaper columnists. The Progress Party MP Per Sandberg unleashes one of the biggest debates when he becomes one of the first to publically accuse the AUF and the Labour Party of "playing the victim after the terrorist attacks". He also goes on to claim that the AUF and the Labour Party use the terrorist attacks to their own political gain. Pedersen does not receive the unreserved support of his parent party, while the Prime Minister and leader of the Labour Party Jens Stoltenberg places his focus primarily on uniting Norwegians against the hate behind the attacks without politics becoming polarised.

Occasional attempts are made to force a reckoning with hateful ideology onto the news agenda. In 2014, Raymond Johansen asserts that he would like to see more discussion around the beliefs that inspired the attacks in 2011. Eskil Pedersen responds that he is glad to hear Johansen raising the subject, and that the AUF has made similar attempts but to no avail. Nevertheless, the debate does not take hold across wider society and two years later, members of the AUF are continuing to meet the same hate that inspired Breivik's ideology in newspaper comment sections and on social media.

The debate escalates again in 2018 when Justice Minister Sylvi Listhaug publishes a Facebook post stating that "the AP believes terrorists' rights are more important than national security". This sparks a major debate around freedom of speech. The idea that Eskil Pedersen first expressed in 2011 – that the FrP has a certain responsibility for the views held by Breivik (*Few Parties Discuss Immigration So Crassly*, (*Dagbladet*, 2011b)) – is now taken up by more people in 2018. Sylvi Listhaug from the FrP is accused of purporting the same narrative about the Labour Party that originally inspired the terrorist attacks of 22 July. The dataset shows that the AUF were met with resistance and accusations of exploiting 22 July politically on several occasions.

Many AUF members have expressed that they are afraid of being accused of using the terror attack to their political advantage. Consequently, many have refrained from discussing right-wing extremism and the ideology behind the attack on them. One survivor from Utøya stated that: "those of us who survived were denied the possibility to discuss what happened, and our dreadful experiences were used against

us" (Kaski and Slyngstadli, 2018a). Although the AUF is given space to speak in the papers, they feel they are unable to participate as fully as they would like in the public debate. We see that this fear continues to cast its shadow over AUF participation and that extensive discussions around extreme right-wing ideologies fail to take off. In 2018, however, something happens which results in many people deciding no longer to remain silent out of fear. After Jan Tore Sanner uses the term 'the 22 July card' in reference to the AP, the party goes onto a more offensive footing and begins to refute statements. Anniken Huitfeldt says it is at this point they are able to join the debate on hateful ideology. However, it is not until three years later that the debate fully reaches the fore, a full ten years after the terrorist attacks.

The media coverage shows that the debate and public discourse has have in nature between 2011 and 2021. As already demonstrated in the chapter on 2021, we see a considerable expansion of the political debate around the 22 July attacks, and the discourse comes to be characterised by a greater diversity of voices, multiple acknowledgements and greater levels of introspection.

Coverage of right-wing extremism increases in line with the threat level and the number of terrorist attacks

When terror struck the Government Quarter and Utøya in 2011, there were few then who had much knowledge of extreme-right environments. For many people, it came as a surprise to learn that the attack was rooted in extreme-right ideology. The media is later criticised for their inadequate and insufficient coverage of the far right.

The definition used as basis for the categorisation of articles containing radical right-wing content and radical or extreme right-wing voices is the definition developed by Anders Ravik Jupskås at the Centre for Research on Extremism (C-REX) at the University of Oslo. In our charting and analysis of right-wing extremism, we have included both traditional and alternative media (Resett.no, Document.no and Human Rights Service) in our source dataset in order that we may uncover publication variations within these distinct categories.

The findings of this report show a considerable increase in the number of media articles which contain the term right-wing extremism in Norwegian media from 2011 onwards. There are 6573 articles in total which mention the phenomenon of right-wing extremism over the course of a twenty-year period between 2001 and 2021. Of these, 6075 are published within the time period between 2011 and 2021. This means that only eight percent of the articles were published in the period prior to 2011, despite the racially motivated murder of Benjamin Hermansen occurring on 26 January 2001. Articles concerning the murder of Benjamin Hermansen mention the extreme right-wing Nazi movement as the primary motive behind the killing. Several articles on this case use only the term neo-Nazism without using the term right-wing extremism, and therefore fall outside our searches for right-wing extremism. In addition to the murder of Benjamin Hermansen, other articles prior to 2011 talk about the rising growth of extreme right-wing groups and racist currents in Europe. Germany and Sweden are both mentioned as countries where this development and these groups are strongest (NTB, 2001). The study shows that close to 50 percent of all mentions of right-wing extremism are made in combination with the term (neo-)Nazism prior to 2011.

Right-wing extremism is mentioned primarily in the years following 2011, at a time when the attacks carried out by Anders Behring Breivik has created a need for information about the perpetrator and an explanation as to his ideology. The attacks also result in a renewed interest around extreme-right currents and a greater number of stories about these in the media than before. Not just in the context of the 22 July attacks, but also in relation to terrorism outside of Norway as part of the general threat situation and a societal challenge.

Out of the 6075 articles published on right-wing extremism over the last ten years, almost one in two (2894 articles) mention right-wing extremism in combination with the 22 July terror attacks.

A considerable number of reports mentioning right-wing extremism are published in 2011, 2012 and 2021. In the case of the first two years, this can be explained by an increased focus on right-wing extremism in connection with the motive behind the attacks, and the trial against Anders Behring Breivik in 2012. The higher numbers in 2021 can be explained by the important turning point in the public debate towards the need for a reckoning with right-wing extremism.

Peder Are Nøstvold Jensen (Fjordman) is a prominent radical right-wing blogger in Norway. He is the source most often cited in Breivik's so-called manifesto and referred to in the media as Breivik's single greatest source of inspiration. Jensen is also discussed in connection with his possible offer to testify in the trial against Anders Behring Breivik in 2012, an offer which he later withdraws. This contributes to yet more media coverage concerning right-wing extremism.

In connection with the ten-year anniversary in 2021, the AUF in particular began to call for a reckoning with the extreme-right currents in society and the ideology behind the 22 July atrocities (Skjervø, et al. 2021). At the same time, a number of studies were published which revealed that right-wing extremism was on the rise. There was a report published by the Norwegian Police Security Service in connection with the ten-year anniversary. Its conclusion is that right-wing extremism constitutes a terrorist threat primarily from lone actors and small cells (Stensland, 2021). The vandalism of the memorial to Benjamin Hermansen just two days before 22 July 2021 contributes to another increase in reports and comments on the mentality of the extreme right. The debate in the spring and summer is largely why 2021 is the single year in which right-wing extremism is mentioned the most over the course of the entire ten-year period.

Right-wing extremism is mentioned primarily in connection with terrorist attacks, international currents, specific occurrences and isolated debates. Mentions of right-wing extremism which are not directly related to 22 July are characterised largely by international terrorism. In addition, there are also mentions of other societal issues which it is purported may potentially have negative consequences for the threat situation associated with right-wing extremist environments. In general, there is increased focus and coverage of the Police Security Service's assessments of the threat level from extreme-right groups and individuals.

The survey of media coverage on right-wing extremism shows that between 2011 and 2021, an average of 53 percent of the articles published are news stories while 47 percent are opinion pieces. The number of news articles published remains relatively stable across the period, while news coverage increases on years with terrorist attacks or special incidents and debates. Within this context, right-wing extremism is often referenced as an underlying cause of the atrocities or the incidents that are covered in the news report. Eight percent of news coverage constitutes more in-depth analysis, where journalists go into the environments concerned, describe the rise of right-wing extremism and cast more light on it as a phenomenon.

The number of opinion pieces – i.e. letters to the editor, op-eds, comment pieces and leaders – is high. This indicates that right-wing extremism is a term and a phenomenon which is used widely in discussions within the public arena following the attacks of 2011. A total of 2848 opinion pieces are published. This gives an average of 258 such articles a year. Thirty-four percent of all such articles which mention right-wing extremism in connection with the 22 July attacks are published in 2021. Opinion articles which combine mentions of the 22 July attacks and right-wing extremism on other years are published primarily in connection with the anniversaries.

The findings in this report show that the average publication frequency of articles that include the term right-wing extremism is approximately 1.3 times higher in the traditional media compared to the so-called alternative media (Human Rights Service [rights.no], Document.no and Resett). This means it is the traditional media that most often writes about the subject of right-wing extremism. In total, across the period of analysis, Document.no publishes 210 articles, Resett.no 175 articles, and Rights.no 103 articles which mention or concern the topic of right-wing extremism.

Between 2001 and 2021, there is a total of 36,833 articles which mention individuals or groups on the radical right. Seventy percent of these articles were published in the ten-year period between 2011 and

2021. It is also worth noting here that extreme-right and radical right-wing groups are mentioned without being directly quoted in two thirds of the articles. In the remaining third, they are given a voice through quotes from persons or representatives from the named groups included in the list drawn up by C-REX. The quotes appear largely in connection with editorial efforts to map out Anders Behring Breivik's network and background, and often come from right-wing radicals and right-wing extremists who distance themselves from his actions.

Media coverage shows that right-wing extremists/radicals have been given a voice in 1820 letters to the editor while members of the AUF have featured in 1664 such articles over the ten-year period. It is worth noting that 352 of the letters penned by right-wing extremists/radicals contain radical right-wing messages while the remaining 1468 articles primarily concern input and questions relating to local politics. Among the articles with radical right-wing content, we first and foremost find articles which are highly critical of immigration. Some of the articles concern the conservation of Norwegian culture and a desire for it not to be tarnished, for head coverings to be banned, and for Norway to introduce an immigration ban (Kleppe, 2021a). Groups such as Demokratene and SIAN dominate within this arena and are behind the majority of these letters/articles.

The findings show that it is the traditional media who publish the most letters to the editor containing radical right-wing content. The 23 traditional media outlets publish 295 such letters while the three alternative media outlets publish 57. Looking at this as an average per publication, the traditional media publish an average of 13 articles containing radical right-wing content each throughout the period, while the three alternative media outlets publish 19 each in the period. This means that the alternative media publish 46 percent more submissions with radical right-wing content on average than what the traditional media do.

The media coverage analysis shows that the radical and extreme right themselves perceive that it is more difficult to be heard in the traditional media than in the alternative media. Despite this, the media archive shows that it is the regional newspaper *Fædrelandsvennen* which has published the most letters to the editor and op-eds written by individuals on the extreme and radical right who are on the list drawn up by C-REX. The majority of the articles in *Fædrelandsvennen* are written by local politicians from Demokratene, primarily Vidar Kleppe. Although *Fædrelandsvennen* publishes 1510 articles written by radical and extreme right-wing individuals, they distance themselves from the content in their leader columns. *Fædrelandsvennen* publishes more articles from such persons but distances itself from the content, in contrast to the other newspaper which publish far fewer letters to the editor of a similar nature. Among these 1510 articles, around 85 percent concern local politics and other topics while 15 percent fall under the definition of radical right-wing content.

This study is restricted to a specific list of named extreme and radical right-wing individuals and groups. The basis for this is the C-REX overview of radical right-wing and extreme right-wing groups and individuals. Based on this list and the findings we have made, we cannot conclude that extreme and radical right-wing voices have been able to dominate coverage in the editorial media compared to other actors. The study also shows that across all of the extreme and radical right-wing letters to the editor published in the period, there is a small number of voices which have dominated this coverage. Vidar Kleppe, a local politician from the Demokratene party, is behind 62 percent of all letters to the editor from people defined as radical right wing or extreme right wing. Most of the articles penned by Kleppe in *Fædrelandsvennen* concern local politics and 19 percent would be considered radical right-wing content according to the C-REX definition.

Radical and extreme right-wing individuals have written about the 22 July attacks and other acts of terrorism in nine articles. These include articles suggesting that Breivik suffers from delusions, that they deplore his actions, but that they nonetheless agree with his political position on the issue of immigration.

Note that this report is restricted to editorial media online and in print, and that it does not chart comments and posts on social media which may result in a different result.

The charting of how many radical and extreme right-wing voices are featured in the media shows that a considerable number of voices belonging to such groups are allowed through. However, only a few of these voices are able to put across radical and extreme right-wing comments over the ten-year period, and this occurs only in a limited number of sources. It is therefore difficult to conclude that extreme or radical right-wing messages have been given priority or the opportunity to shape the public discourse to any significant extent through the editorial media. This is confirmed by the editors themselves, who say that they have rejected or restricted attempts to introduce extreme and radical right-wing messages into their columns.

Statements made by Snorre Valen and Elin L'Estrange claiming that editors have spread conspiracies from the extreme right are difficult to either refute or confirm based on the findings of this report. AUF coverage, on the other hand, shows that when the AP and the AUF face clear resistance in the traditional media, this often occurs in debate with the FrP and not the extreme and radical right-wing groups and individuals on the C-REX list. It is when Per Sandberg claims that the Labour Party has played the victim after 22 July or when Sylvi Listhaug publishes a Facebook post about the AP and the rights of terrorists that terms such as 'the Utøya card' are used in connection with AUF members discussing 22 July in political terms. The radical right-wing articles considered in chapter four deal less with the AUF and 22 July and more with the issues of Norwegian sovereignty and cultural conservatism.

Editors and commentators are satisfied with the coverage of 22 July

In order to gain a better understanding of the decisions made in connection with the media's coverage of terrorism that can supplement the quantitative findings of this analysis, interviews have also been conducted with editors and commentators who occupied relevant and central positions at regional and national newspapers over the summer and autumn periods of 2011. Forty-five editors were approached and 21 responded.

In general terms, the editors and commentators who responded expressed that they were satisfied with the media coverage of 22 July considering its complexity and the scale of the attacks.

There is consensus that the initial period after the attacks can be divided into different phases and that the need for information and expressions of grief was greatest in the acute phase before this then gave way to a subsequent phase dominated by questions around how such atrocities could have been possible. During this phase, there was great focus on emergency preparedness and whether or not Anders Behring Breivik was criminally sane. Some editors reflect on whether too many column inches were dedicated to these questions and whether or not this came at the expense of other more central issues. Their responses appear to suggest that the coverage followed a standard dramaturgy that is common in the media following major crises and traumas, and that this development was tethered to the mood of society at large. The responses given by the editors in regards to this thematic focus are largely confirmed by our findings.

The editors and commentators state that the greatest challenge in covering the attacks was striking the right balance between necessary information, the brutality of the atrocity and critical coverage, all while acting in line with good journalistic ethics before the victims and their families.

In response to questions about the editorial treatment of the AUF, several of the answers diverge from many of the views expressed over the course of the debate in 2021. As mentioned earlier, the media were criticised for the way in which they dealt with the AUF and its statements, and in so doing they contributed towards a challenging climate of expression. The majority assert that the AUF were treated as victims and with respect, but they also state and acknowledge that certain things should not have been published. With regards to the hard criticism directed at Eskil Pedersen, few conceded that the media have anything to apologise for besides isolated paragraphs or sentences for which individual papers have already offered apologies in summer 2021.

There is little expression of the idea that the media played an important and considerable role in making the debate climate more difficult for the AUF. Several of the editors suggest this was due to political

conditions rather than the media's coverage and treatment of the AUF. The editors are also largely consistent when it comes to their desire to publish comments from the AUF and to include them in the debate. Several cite a reticence on the part of the AUF and the idea that they felt unable to cope with the media attention as explanations as to why more AUF material was not printed.

Most believe that freedom of expression was neither weakened nor bolstered following 22 July. However, there are some who claim that discussions around preparedness and Breivik's mental condition contributed towards a strengthening of free speech and openness in society.

Their responses are also relatively clear with regards to the mention and inclusion of extremist right-wing voices in the columns. Several place emphasis on an open and broad debate, and all claim that they are conscious as to how they give space to these voices, and that in fact they are quite restrictive when it comes to publishing statements from the extreme right. Several editors and commentators claim that right-wing extremism as a phenomenon and extreme-right voices have been paid greater attention in society at large in recent times. This is because the mainstream media are more interested in the phenomenon since the 22 July attacks, and this can also be seen in the context of growing editorial focus on science and academic research relating to the phenomenon, in addition to coverage of several terrorist attacks motivated by extreme right ideologies. Several editors state that the increasing diversity of voices being given the opportunity to speak is more due to the rise of social media and independent websites than a change within the editorial media.

Summer 2022 – strongly marked by the mass shooting in Oslo

Media coverage of the eleven-year anniversary of the attacks differed from the ten-year anniversary in many ways. First of all, the number of articles about the attacks in July and August 2022 was less than half that of the same months in 2021. Secondly, the mass shooting in Oslo on 25 June 2022 features centrally in articles commemorating the 22 July attacks, and this generates more articles than would likely have been the case otherwise.

The attack in 2022 features prominently in the media that summer, and there is less focus on the need for a political reckoning with the ideas behind both the attacks and the experiences of the AUF. Nevertheless, it is clear that the terror attack in 2022 has put the issue of extremism firmly back on the agenda and renewed calls for a reckoning with how such currents arise.

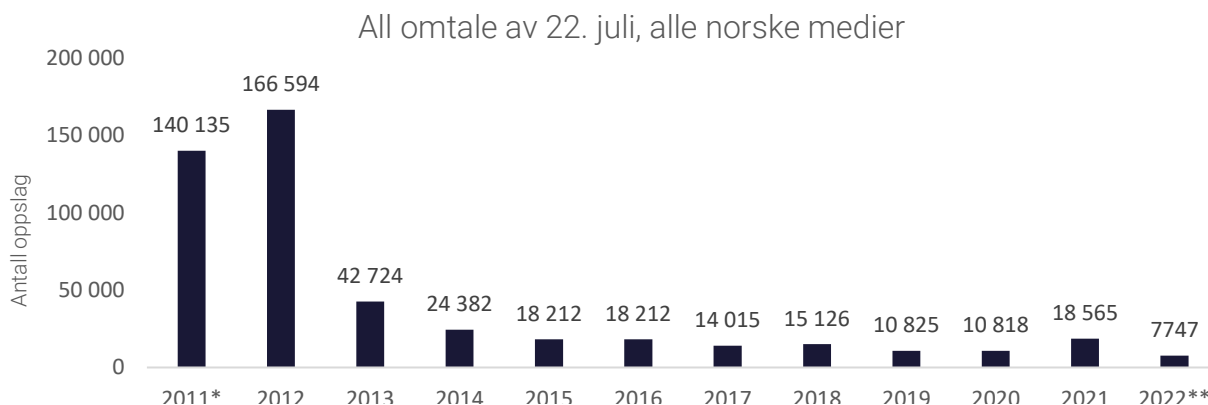
Several readers drew parallels between the mass shooting in Oslo and the terror attacks that took place 11 years prior. There are many who believe we have learned a lot since 22 July and that we are now quicker to demand that leaders take responsibility for the debate, such as the AUF Leader Astrid Hoem who wrote that: "Last year we asked the right to take a special responsibility for the debate following 22 July. Now we must also ask that Muslim leaders take a special responsibility of their own for the debate following 25 June. Many have done this already, but we need many to add their voices." (Hoem, 2022). Other articles place focus on the idea that we still have a long way to go to reach a reckoning with hateful beliefs. We see that there is a clear wish to step up the work being done to counter hate, the incitement of hate and right-wing extremism.

2022 can be regarded as an in-between year on a par with other similar in-between years over the course of the period. These years feature coverage and discussion around the anniversary of the attacks in July but lack a broad spectrum of voices and the presence of concomitant political discussions. It is largely central politicians from the Labour Party and the AUF who speak politically about terrorism on these years, in addition to a small number of media commentators.

One important finding is that despite the work that has been done to elucidate the difficult period faced by the AUF following the attacks in 2021, Utøya survivors still experience a great deal of vilification even today in 2022, especially on social media.

Forord

Det er mer enn elleve år siden Anders Behring Breivik drepte 77 mennesker i en nøye planlagt terroraksjon den 22. juli 2011. Åtte mennesker døde og ni alvorlig skadet som følge av bombeeksplosjonen i regjeringskvartalet, og under AUFs årlige sommerleir på Utøya ble 69 mennesker skutt og drept. I tillegg ble 33 ungdommer skadet og et betydelig antall personer påført psykiske lidelser.

Figur 1: All omtale av 22. juli-terroren i alle norske medier i Retrievers kildearkiv Atekst i perioden 22.07.2011-06.08.2022 (n=487 355)

Siden den gang er nesten 500 000⁷ nyhetsartikler og meningsbærende innlegg om attentatet publisert i norske medier. Det er fortalt mange historier om ofrene. Terroristens barndom og politiske tilhørighet er dokumentert og diskutert. Psykisk helse har vært et viktig tema. Rettssaken og dommen som falt i 2012, er beskrevet i detalj. Fremleggelsen av rapporten fra 22. juli-kommisjonen med dommen over Norges beredskapssituasjon har fått mye oppmerksomhet. Sterke reaksjoner og skildringer fra etterlatte, pårørende, naboer og andre berørte har i stor grad preget mediebildet av 22. juli. Terroraksjonen har også gjentatte ganger blitt diskutert i forbindelse med innvandringspolitikk og høyreekstrem vold, både i Norge og utenfor Norges grenser. Ett av de store spørsmålene som imidlertid gjensto, og som vi kun ser spredte og forbigående forsøk på å debattere, knytter seg til gjerningsmannens høyreekstreme tankegodt: Hva ligger til grunn for terrorhandlingene? Hvordan skal vi hindre det fra å skje igjen? Hvordan og hvorfor var det et politisk motivert attentat?

Mediehistorien om 22. juli bærer på flere uløste problemstillinger. Selv elleve år etter attentatet finner vi dem der, både i politikken og i mediene.

Tiårsmarkeringen i 2021 kan beskrives som et vannskille i den offentlige samtalen om 22. juli. Flere av problemområdene som har vært gjeldende gjennom et tiår, ble omtalt på nye måter. Astrid Hoem, lederen for AUF, fremstår i 2021 som en viktig drivkraft i arbeidet med å etablere en bred debatt om det politiske 22. juli, og for å ta tak i noen av de store ubesvarte spørsmålene som står igjen etter terroren. Utgangspunktet for denne rapportens undersøkelsesspørsmål er samtaler og debatter om disse problemområdene og ubesvarte spørsmålene som ble dominerende i det offentlige ordskiftet sommeren 2021. Hvordan AUF ble møtt med sine budskap, mediens rolle og påvirkning, samt

* 2011 f.o.m. 22.07.2011

** 2022 t.o.m. 06.08.2022

⁷ 487 355 medieoppslag i Atekst per 06.08.2022

politikernes innflytelse og ansvar i ordskiftet ble sentrale temaer i mediene, og derfor også i denne rapporten.

En stor del av debatten denne sommeren ble utløst av bøker, forskningspublikasjoner, podkaster og filmatiseringer av terroren som ble utgitt i forbindelse med tiårsmarkeringen. Et viktig bakteppe for debattene finner vi imidlertid i mediehistorien som fulgte 22. juli-terroren.

Daværende statsminister Jens Stoltenbergs erklæring etter terrorhendelsene satte i stor grad tonen for tiden etter angrepet. Norge skulle svare på terroren med «mer demokrati, mer åpenhet og mer humanitet. Men aldri naivitet» (Stoltenberg, 2011). Stoltenbergs linje betydde at hatet og ekstremismen skulle ut av ekkokamrene og frem i lyset, for på denne måten å bekjempe holdningene for åpen scene. Dette har bidratt til at ytringsfrihetens grenser har vært en rød tråd i medieomtalen gjennom hele tiårsperioden.

I en studie av Kjersti Thorbjørnsrud og Tine Ustad Figenschou fremkommer det at pressen hadde, spesielt i begynnelsen, en viktig rolle i å samle det norske folk og forene dem gjennom Stoltenbergs budskap om mer demokrati, kjærlighet og åpenhet. Dette var motsvaret som ble akseptert, og som ble forankret i det norske folk, spesielt i den første tiden etter angrepet. «Først og fremst var det et angrep på oss alle», skriver de. I den samme studien er 14 avisredaktører intervjuet om virkeligheten i deres redaksjoner da terroren traff i 2011. Et viktig funn fra intervjuene er at «de norske redaktørene og deres medieorganisasjoner levde i og med en krise, der oppdraget om å bidra, om å hjelpe, om å bygge opp igjen følte eksistensielt viktig». Redaktørene gir uttrykk for at de i stor grad ønsket å samle og å forene folket: «Samtlige redaktører var opptatt av å bidra til en annerledes og samlende debatt vedørende spørsmål om 22. juli, og alle satte grenser for hva de var villige til å publisere eller stå redaksjonelt ansvarlig for. Alle de store mediehusene avvirket kommentarfeltene knyttet til 22. juli-stoff og ble mer restriktive på hva de publiserte» (Thorbjørnsrud og Figenschou, 2018).

Elleve år etter terrorangrepene har vi foretatt intervjuer med 20 redaktører som i 2011 var aktive i ulike riks- og regiondekkende kilder. Redaktørenes svar i 2022 er i stor grad samstemte med redaktørenes svar i 2018 om tiden rett etter angrepene, men spørsmålene elleve år etter fokuserer mer på medienes rolle og innvirkning på AUFs debattklima.

Arbeiderpartiet og AUF selv mener at den politiske dimensjonen i stor grad forsvant fra offentlighetens lys. I forsøk på å reise disse spørsmålene har debatten gjentatte ganger sporet av og flere ganger blitt en debatt om ytringsfrihet.

Ordsiftet knyttet til 22. juli fremstår ofte som vanskelig. Dette handler blant annet om AUF og Arbeiderpartiets mange roller: som ofre for høyreekstrem vold, som et politisk parti og som forvaltere av et nasjonalt fellesskap. Ungdomspartiet har en rekke ganger, og av fremtredende politikere, blitt beskyldt for å «dra Utøya-kortet» og å slå politisk mynt på 22. juli. Arbeiderpartiet og AUF hevder dette har bidratt til å vanskeliggjøre debatten og samtalene om 22. juli. Flere AUF-ere og ofre har rapportert om massiv hets, blant annet i sosiale medier og i kommentarfelt, som en konsekvens av å ytre seg om terroren. Det vanskelige ytringsklimaet for de overlevende har mediene allerede skrevet om i en årrekke.

I denne rapporten ser vi nærmere på medieomtalen knyttet til 22. juli gjennom de elleve siste årene. Vi retter søkelyset mot flere av spørsmålene som er debattert i tiårsperioden, og som tilspisset seg rundt tiårsmarkeringen.

Det er verdt å presisere at vi har vektlagt angrepet på Utøya i denne rapporten da det i stor grad var AUF-ernes rolle i det offentlige ordskiftet som ble debattert i forbindelse med tiårsmarkeringen. Omtalen av angrepet på regjeringskvartalet omtales isolert sett i 5181 oppslag fra 2011 til 2021 i riks- og regiondekkende medier. Til sammenligning har Utøya-angrepet resultert i 104 264 oppslag i samme tidsperiode og i de samme kildene. Vårt fokus på AUF og Utøya i rapporten vil derfor gjenspeile mediedekningen av terroren.

Undersøkelsens hovedspørsmål

- Hvordan utspilte diskusjonen om 22. juli seg i norske medier våren og sommeren 2021?
- Hva og hvem preger medieomtalen i tiden etter 22. juli 2011 og frem til rettssaken mot Anders Behring Breivik startet den 16. april 2012?
- I hvilken grad slipper AUF til med sine stemmer gjennom tiårsperioden 2011–2021, og hvordan blir de møtt? I hvilken grad har begrepene ytringsansvar og 22. juli-kortet/Utøya-kortet påvirket AUFs tilstedeværelse i mediene?
- Hvor mye diskuteres høyreekstremisme etter 22. juli, og hvordan endrer dette seg i tiårsperioden 2011–2021?
- Hvordan opplever redaktørene og kommentatorene som jobbet i redaksjonene i 2011, at mediedekningen av 22. juli var?
- Hvordan var omtalen av 22. juli sommeren 2022?

Metode og kildegrunnlag

Rapporten består av seks ulike kapitler, som alle er utformet på ulike måter. Noen fellestrekk finner vi likevel. Utgangspunktet for undersøkelsen er å finne ut hvordan medieomtalen har vært i norske riks- og regionmedier.

Tabellen under viser kildenavn per kildekategori i utvalget som danner brorparten av analysen til denne rapporten. I tillegg er mediedekningen i riks- og regionmediene tidvis sammenlignet med dekningen i de tre alternative mediene Document.no, Human Rights Service og Resett. Når de alternative mediene er medregnet, skal det komme tydelig fram av teksten i rapporten.

Kildekategori	Kildenavn
Papir og nettavis	Adresseavisen, Aftenposten, Bergens Tidende, Dag og tid, Dagbladet, Dagens Næringsliv, Dagsavisen, Finansavisen, Fædrelandsvennen, Klassekampen, Morgenbladet, Nationen, Nordlys, NRK, Stavanger Aftenblad, TV 2, VG, Vårt Land
Kun nettavis	ABC Nyheter, E24, Nettavisen
Etermedier	NRK, P4, P5, TV 2
Alternative medier (kun i kapittel 4)	Resett, Document.no, Human Rights Service (rights.no)

De ulike antallene medieoppslag som danner grunnlaget for de fire første kapitlene samt kapittel 6, er opplyst om i starten av hvert kapittel. Der opplyses det også dersom det er noe spesielt ved metoden i det aktuelle kapittelet.

I alle kapitlene er det satt opp søk etter relevante ord og uttrykk i Retrievers mediearkiv. Deretter er artiklene fra søkeresultatene gjennomlest, og i visse tilfeller kategorisert etter variabler.

Kapittel 1 tar for seg mediedekningen av tiårsmarkeringen av terrorangrepene i 2021. Totalt er det publisert 6404 oppslag knyttet til 22. juli dette året. For å besvare hvordan debattene utspilte seg, har vi sett nærmere på dekningen, spesielt i vår- og sommermånedene, og trukket frem debattene som er med på å dra diskusjonene fremover, samt tydelige motstemmer til flertallet.

Kapittel 2 er et dypdykk i mediedekningen fra 22. juli 2011 frem til rettssaken mot Anders Behring Breivik, som startet 16. april 2012. Til sammen publiseres omtrent 45 000 medieoppslag i kildeutvalget i analyseperioden. Dette har vi funnet frem til ved å sette opp søk i Retrievers mediearkiv etter ordene 22. juli, Utøya, Anders Behring Breivik, og andre relevante nøkkelord.

For å komme frem til et overkommelig antall artikler å nærlese, foretok vi et randomisert utvalg på 1070 artikler fra de totalt 45 000 oppslagene. Oppslagene i utvalget er deretter nærlest og kategorisert ut fra hvem som uttaler seg i artiklene, hvor dominerende aktørene er i medieoppslagene, hvilke temaer som belyses, og hvilken sjanger de hører inn under.

Kapittel 3 ser nærmere på AUFs tilstedeværelse i mediene. Det er publisert 20 910 medieoppslag som nevner eller omtaler AUF i forbindelse med terroren mellom 2011 og 2021. Flest oppslag publiseres i årene 2011/2012, 2014, 2016, 2018 og 2021. Vi har sett nærmere på omtalen i disse spesifikke årene og beskriver hva som har vært de største debattene knyttet til ungdomspartiet, i hvilken grad de uttaler seg i mediene som kilder, og hvor mange leserinnlegg de får på trykk. For å finne frem til det sistnevnte, har vi søkt i byline i riks- og regionmedier i Retrievers mediearkiv. I byline-teksten har vi søkt etter ord

som AUF, Arbeidernes Ungdomsfylking, Utøya-overlevende, samt en liste over egennavn på sentrale skikkelser i AUF (se vedlegg). I kapittel 3 ser vi også på fremveksten og bruken av begrepene Utøya-kortet/22. juli-kortet og ytringsansvar som begge utgjør en betydelig rolle i mediehistorien til AUF. Begrepet «ytringsansvar» er brukt i 709 medieoppslag fra 2011 til 2021. Ved å bla gjennom oppslagene identifiserer tidspunktet da begrepet ble lansert i forbindelse med 22. juli, og hvilke andre ganger «ytringsansvar» diskuteres i løpet av de ti årene. Vi gjør det samme med begrepene «22. juli-kortet», «Utøya-kortet» og andre tilsvarende benevnelser. Disse er brukt i 704 medieoppslag i kildeutvalget. For å finne tilsvarende begreper for «kortene» har vi søkt etter ord som «politisk mynt», «kneblet», «spilt offer» og andre begreper, i kombinasjon med Arbeiderpartiet og/eller AUF.

Kapittel 4 dreier seg om høyreekstremisme og høyreekstremer eller høyreradikale personer og organisasjoner. Kildegrunnlaget for den første delen av kapitlet er funnet ved å søke etter ordet høyreekstremisme i riks-, region- og alternative medier. Deretter har vi lest og identifisert hvilke sammenhenger høyreekstremisme blir diskutert fra 2001 til 2021. Kildegrunnlaget går her tilbake til 2001, ikke bare tilbake til 2011 som i de øvrige kapitlene, for å kunne sammenligne hvorvidt høyreekstremisme blir omtalt mer etter 22. juli-terroren. Den samme tidsperioden og det samme kildeutvalget brukes til å søke etter høyreradikale eller høyreekstremer organisasjoner og personer. Listen over navn på organisasjoner og personer tilknyttet disse, er formulert av Anders Ravik Jupskås fra C-REX – Senter for ekstremismeforskning.

Kapittel 5 skiller seg fra de øvrige fem metodemessig. Dette er et kapittel hvor vi har invitert redaktører og kommentatorer til å kommentere mediedekningen av 22. juli. Vi har funnet ut hvem som har vært de ansvarlige redaktørene for mediedekningen sommeren 2011, og kontaktet disse ved å oversende en liste med ni spørsmål knyttet til mediedekningen av 22. juli-terroren. Vi har sendt ut ni spørsmål til totalt 45 mulige respondenter, 21 av disse har besvart. 24 personer har av ulike grunner ikke besvart. Respondentene som har svart på spørsmålene, er inkludert i kapitlet.

Kapittel 6 oppsummerer omtalen av 22. juli sommeren 2022.

Hvordan defineres høyreekstremisme og høyreekstremer/ høyreradikale?

To av kapitlene, kapittel 2 og kapittel 4, tar spesielt for seg høyreekstremisme og høyreradikalisme.

I kapittel 2 undersøker vi i hvilken grad høyreekstremer personer siteres i nyhetsdekningen de første ni månedene etter terrorangrepene 22. juli, og hvor mange oppslag som nevner eller omtaler høyreekstremisme i den samme analyseperioden. Temaet er i dette kapitlet videre delt inn i hvorvidt omtalen handler om forhold i Norge, Europa og/eller USA. Her har vi også lest gjennom et utvalg medieoppslag fra en nitemåneders periode, og kategorisert hvor mange av dem som omtaler høyreekstremisme, eller som inneholder sitater fra høyreekstremer. Høyreekstremer personer er her alle som vi ser tydelig sympatiserer og identifiserer seg med definisjonen av høyreekstremisme benyttet i denne analysen, som beskrevet på neste side, samt personer Anders Behring Breivik selv har omtalt som inspirasjonskilder eller meningsfeller, blant andre inkludert Peder Jensen, bedre kjent som Fjordman, og personer fra Norwegian Defence League.

I kapittel 4 undersøker vi hvor mange medieoppslag som omtaler høyreekstremisme i årene 2001–2021. I dette kapitlet undersøker vi også i hvilken grad høyreekstremer eller høyreradikale aktører blir intervjuet i nyhetsoppslag, og hvor ofte leserinnlegg skrevet av dem blir publisert i tradisjonelle og alternative medier.

Til kapittel 4 har vi hatt en annen tilnærming enn til kapittel 2. Vi har søkt i Retrievers mediearkiv etter ordet «høyreekstremisme», samt en lang rekke med navn på organisasjoner, personer og partier som er definert av Senter for ekstremismeforskning (C-REX) som høyreekstreme eller høyreradikale. Deretter har vi lest gjennom medieoppslagene i søkerresultatet, og undersøkt hva som har vært temaene i oppslagene.

Høyreekstremisme

Definisjonen som ligger til grunn for vår kategorisering av høyreekstreme oppslag og/eller stemmer er utarbeidet av Anders Ravik Jupskås ved Senter for ekstremismeforskning (C-REX) for Store norske leksikon:

«Høyreekstremisme er svært ytterliggående holdninger på den politiske høyresiden. Det brukes både om partier, bevegelser, grupperinger, enkeltående aktivister og nettsteder. Høyreekstremisme forbindes gjerne med antidemokratiske holdninger, rasisme, fremmedfiendtlighet, etnisk nasjonalisme, konspirasjons-teorier, authoritarianisme – og i noen tilfeller også politisk vold. De mest kjente ideologiske retningene innenfor høyreekstremisme er nazisme og facisme. Noen forskere mener også at den såkalte kontrajihadbevegelsen er høyreekstrem.

Høyreekstremismen preges av tydelige fiendebilder. Fiendene anses å være trussel mot «nasjonen», «kulturen» eller «rasens» overlevelse. De mest vanlige fiendene er innvandrere, jøder, muslimer, antirasister, politikere og den kulturelle eliten, men det er også utbredt forakt for homofile, feminister og mennesker de mener er «svake» (for eksempel hjemløse eller personer med ulike funksjonsnedsettelse). Det meste av den høyreekstreme volden rettes mot en eller flere av disse gruppene. «I Vest-Europa er det siden 1990 primært innvandrere, personer med innvandrerbakgrunn og venstreorienterte aktivister som har blitt utsatt for den mest alvorlige volden.» (Jupskås, 2019).

Høyreradikalisme

Høyreradikalisme defineres av C-REX som «en spesifikk ideologi preget av 'illiberal motstand mot likestilling'. Det er assosiert med radikal nasjonalisme, autoritarisme, populisme og fremmedfrykt» (Jupskås, 2020). Selv om høyreradikalisme kan assosieres med politisk motivert vold, er dette mer vanlig for *høyreekstremisme*. «Høyreradikalisme gjelder vanligvis partier, bevegelser, nettsteder og individuelle aktører som ofte legger vekt på ulike aspekter ved høyreradikal politikk, inkludert etno-nasjonalisme, antistatistisk populisme og religiøs fundamentalisme. I likhet med høyreekstremisme er også høyreradikalisme kontroversielt, dels fordi svært få politiske partier, grupper eller aktivister bruker det for å beskrive sin egen posisjon, og dels fordi det er assosiert med holdninger og handlinger som er sterkt stigmatisert og, i noen land, til og med ulovlig,» står det på C-REX sine sider.

Bernt Hagtvet (Universitetet i Oslo), Øyvind Strømmen og Dag Einar Thorsen (Universitetet i Sørøst-Norge) skriver for Store norske leksikon at høyreradikalisme er en samlebetegnelse på de ideologiene og tenkemåtene som preger partier og bevegelser til høyre for den parlamentariske konservatismen. De skriver videre at «høyreradikale partier og bevegelser kan være høyreekstreme, eller de kan ha ekstreme grupperinger og fløyer internt, men slike partier kan også ta tydelig avstand fra ekstremisme og bruk av vold i politisk øyemed. Flere høyreradikale bevegelser og partier kan også støtte seg på en populistisk kommunikasjonsform, og kan oppfattes som en del av en høyrepopulistisk partifamilie» (Hagtvet et. al, 2020).

I kapittel 4 har vi søkt etter en liste over navn på høyreradikale og/eller -ekstreme organisasjoner, partier og personer, utarbeidet av Senter for ekstremismeforskning ved Universitetet i Oslo (C-REX). Høyreradikale og -ekstreme blir slått sammen som en samlebetegnelse for grupperingene, uavhengig av eventuelt uttalt avstand fra vold og ekstremisme. Listen over partier, organisasjoner og personer er vedlagt på side 212 i rapporten.

Kapittel 1

Tiårsmarkeringen

Retriever

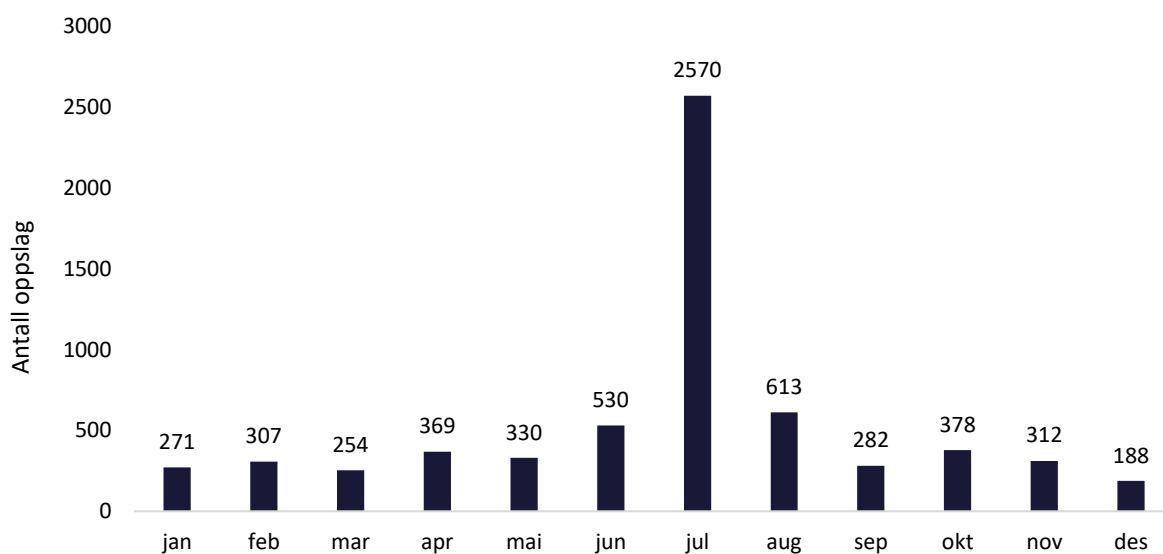
Innledning

Tiårsmarkeringen gjorde 2021 til et spesielt viktig år i mediehistorien om 22. juli. Nye stemmer, perspektiver og meninger kom til overflaten. Debatten om og politiseringen av terrorangrepene økte i styrke. Mye endret seg i det offentlige ordskiftet dette året. Selvkritisk refleksjon fra politikere og redaktører fikk større plass i mediene. Flere beklaget tidligere uttalelser, meninger og manglende støtte til Arbeiderpartiet og AUF.

I dette kapittelet vil vi gjennomgå de største debattene og medieomtalen knyttet til disse gjennom året. Vi ser nærmere på hvem som ytrer seg, og hva som blir sagt, hendelser som får oppmerksomhet og de nye perspektivene og meningene som kommer frem dette året.

Kildegrunnlaget gjennomgangen baserer seg på, inkluderer norske riks- og regionmedier. Vi har benyttet søk i Retrievers mediearkiv for å identifisere alle oppslag som omtaler eller omhandler terrorangrepene 22. juli 2011, og som publiseres året 2021. Les mer om metode og kildegrunnlag i metodedelene før første kapittel.

Det publiseres totalt 6404 oppslag knyttet til 22. juli dette året. Figur 2 under viser hvordan omtalen fordelte seg gjennom året.

Figur 2: Antall oppslag om 22. juli fordelt per måned i 2021 (n=6404)

En gjennomgang av tiårsmarkeringen i mediene

Behovet for et politisk oppgjør manifesterer seg i spaltene

Opptakten til den store debatten som utspiller seg i mediene i forbindelse med terrorangrepenes tiårsmarkering, skjer allerede tidlig på året 2021. Blant annet i forbindelse med utgivelsen av bøkene «Arbeiderpartiet og 22. juli» og «Aldri tie, aldri glemme». I den sistnevnte boken benytter AUF-leder Astrid Hoem anledningen til å fronte AUFs ønske om å ta et oppgjør med ideologien bak terroren og inviterer til debatt. En debatt hun mener har lidd under AUFs redsel for beskyldninger om å trekke det såkalte «22. juli-kortet» (Iversen, 2021).

Intensiteten i debatten øker betraktelig i mai med publiseringen av kronikken «Arbeiderpartiet og AUF misbruker 22. juli politisk», ført i pennen av BI-professor Ole Gjems-Onstad (Gjems-Onstad, 2021). Kronikken går rett i kjernen på mange av de sentrale problemstillingene som har ulmet etter tragedien. I kjølvannet av Arbeiderpartiets landsmøte i april og deres beslutning om å benytte en mulig regjeringsposisjon til å opprette en ekstremismekommisjon, går forfatteren hardt ut mot forslaget: «Det kan innebære å utnytte tragedien 22. juli til å mistenkeliggjøre dem som har andre politiske synspunkter» (Gjems-Onstad, 2021). Gjems-Onstad hevder at «med sine forsøk på å gjøre dem med andre meninger ansvarlig for 22. juli, gjentar Ap noe av det som bidro til å skape Breivik: En stempling av andre og ekskludering» (Gjems-Onstad, 2021). Samtidig som Gjems-Onstad advarer mot en politisering av 22. juli, er han enig i at et oppgjør er nødvendig, men da først og fremst med identitetspolitikk over hele det politiske spekteret.

Ole Gjems-Onstad møter AUF-leder Astrid Hoem og Unge Høyre-leder, Ola Svenneby, i NRKs Dagsnytt 18 (NRK.no, 2021). Hoem uttaler at «slike kronikker ikke er overraskende, og at det er det samme innholdet de kan lese i innboksene sine, innhold som baserer seg på konspirasjonsteorier mot Ap og insinuerer at Ap og AUF selv har skyld i 22. juli» (NRK.no, 2021)

Ola Svenneby gir sin støtte til AUF-lederens oppfatning av kronikken som dypt konspiratorisk og berømmer AUF som ønsker å debattere og ta et oppgjør med 22. juli. Dette ønsket mener han må møtes med en saklig debatt og ikke konspirasjonsmotiverte ytringer. Hoem legger til at store deler av problemet med Gjems-Onstads kronikk er at den føyer seg inn i rekken av debatter hvor AUF blir møtt med utsagn som «ikke si det på den måten», «ikke bruk frikortet». Dette ser vi nærmere på i kapittel 3. Programlederen avslutter med å spørre Hoem om hvorvidt innlegget i det hele tatt burde ha stått på trykk. AUF-lederen svarer ved å oppfordre mediene til å ta ansvar for å finne ut hva som er sant, og hva som er konspirasjoner.

I de påfølgende dagene blir en rekke tilsvarende, og sterke reaksjoner på, Gjems-Onstads kronikk publisert. Majoriteten av tilsvarende kommer fra politikere i Arbeiderpartiet og berørte AUF-ere. Det samlede budskapet er tydelig: Ole Gjems-Onstads kronikk er et godt eksempel på hvor 22. juli-debatten gikk feil. Et politisk oppgjør er nødvendig. Elin L'Estrange, leder i Ullensaker Arbeiderparti, er blant flere som reagerer på hvordan Gjems-Onstads ord kan komme på trykk i en seriøs avis, ord som baserer seg på konspirasjoner og som gjennomgående er å finne i mørke nettdebatter (L'Estrange, 2021a).

På leder- og kommentarplass forklarer Stavanger Aftenblad hvorfor de valgte å publisere Gjems-Onstads kronikk. Avisen begrunner det blant annet med at «det er viktig å løfte fram kontroversielle temaer for at de skal kunne få tilsvarende i det offentlige rom». Avisen beklager å ha gitt kronikken spalteplass ettersom den baserer seg på konspirasjonsteorier og faktafeil (Stavanger Aftenblad-redaksjonen, 2021). Dette er den første av flere beklagelser fra mediene denne våren.

Frem mot tiårsmarkeringen skulle flere høylytt erkjenne at de hadde «sviktet» AUF. Først ute var ungdomspolitikere.

Den 14. mai publiserer Vårt Land debattinnlegget «To løfter til AUF», skrevet av lederen i Unge Høyre, Ola Svenneby. I innlegget erkjenner Svenneby den høye prisen AUF har måttet betale for det han ser

som samfunnets berøringsangst for tankegodset bak 22. juli-traumet. Svenneby tar for seg flere av utfordringene AUF har måttet stå overfor alene, som høyresidens stillhet og debattvegring. Svennebys tydelige støtte til AUF kommer til uttrykk i to løfter: «Vi skal stille opp i debatten, og i møte med hat og trusler skal AUF aldri stå alene» (Svenneby, 2021).

På kommentarplass i Bergens Tidende, under overskriften «De voksnes svik etter 22. juli», blir Ola Svennebys utspill berømmet av kommentator Anne Rokkan. Hun påpeker at de voksne aldri klarte å etablere en ordentlig samtale om det høyreekstreme tankegodset, og at dette kan karakteriseres som et svik. Avslutningsvis hevder Rokkan at Svennebys imøtekommelse av Astrid Hoem er det sunneste som har skjedd debatten på ti år (Rokkan, 2021).

Ola Svennebys utspill utløser en rekke innlegg publisert i Vårt Land. Her tar flere ungdomspartiledere ordet og forklarer hvor vanskelig det har vært å ha en stemme i debatten i frykt for å si noe «feil», men at de nå takker ja til invitasjonen fra AUF.

Hver tredje nordmann mener Ap utnytter terroren politisk

I slutten av mai blir Utøya-studien, i regi av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS), lagt frem. Studien omtales i en rekke av landets riks- og regionaviser, og bringer nye stemmer inn i debatten.

Studien viser at hver tredje overlevende av dem som var på Utøya 22. juli, har opplevd hatefulle ytringer eller trusler rettet mot seg.

Samtidig publiseres det i forbindelse med tiårsmarkeringen en rekke intervjuer og portretter med Utøya-overlevende. Her forteller ofrene mer åpenhertig enn tidligere om sine vanskelige opplevelser med hatefulle meldinger, sjikane, drapstrusler og hets. Flere stemmer enn tidligere kommer frem i lyset og gir mulighet for en dypere forståelse av AUFs traumer og utfordringer.

I VG den 31. mai kan vi lese at de overlevende som figurerer i mediene ofte får truende meldinger, både på gaten, i kommentarfelt og i sosiale medier (Haakonsen, 2021). I saken refereres det til den ovennevnte NKVTS-studien. Funnene utløser en rekke reaksjoner. Blant annet får kronprinsparet mye oppmerksomhet da de etter flere møter og audienser med berørte etter terrorangrepene møter pressen på Skaugum (NTB, 2021c). Kronprinsparet tar til orde for at hetsen som AUF-erne har fått og fortsatt får er uakseptabel. Kronprins Haakon sier også under samme pressetreff: «Dette var et angrep på Arbeiderpartiet, på AUF, på staten vår, samfunnet vårt, og ble også et nasjonalt traume» (Helljesen og Skrede, 2021).

Ap-politiker og daværende fylkesrådsleder Tonje Brenna uttrykker takknemlighet for støtteerklæringen. I Dagsavisen 9. juni sier Brenna: «Jeg er glad for anerkjennelsen fra kongehuset, og at kronprinsparet nå helt tydelig sier det som det er: 22. juli 2011 var et angrep på oss alle, men målet var å ramme og drepe folk i Arbeiderpartiet og AUF» (Mauno, 2021). Videre oppfordrer Brenna regjeringen og daværende statsminister Erna Solberg til å være like tydelig som kronprinsparet, spesielt når det handler om høyreekstreme holdninger og uttalelser i det offentlige rom som nærer opp under disse holdningene.

Med NKVTS-studien som bakteppe tematiserer Dagbladets kommentator Martine Aurdal det hun karakteriserer som AUFs åpne sår, og hvordan de har blitt sviktet. Hun hevder at en unnskyldning fra det offisielle Norge er på sin plass, på lik linje som Jens Stoltenberg beklaget etter 22. juli-kommisjonens dom over norsk beredskap (Aurdal, 2021).

I juni 2021 presenterer Senter for ekstremismeforskning ved Universitetet i Oslo (C-REX) en undersøkelse av nordmenns forståelse av 22. juli. På bakgrunn av funnene skriver Anders Ravik Jupskås og Øyvind Bugge ved C-REX kronikken «Hvordan forstår nordmenn 22. juli-terroren i dag» (Jupskås og Solheim, 2021). Her kommer nordmenns oppfatning av terrorangrepene ti år etter frem, og at oppfatningen nordmenn sitter med, er en mulig kilde til konflikt. De peker spesielt på tre ulike grupperinger av mennesker med tydelig ideologiske og partipolitiske forankringspunkter. Den første gruppen består av dem som mener at det var demokratiet snarere enn venstresiden som ble angrepet.

Den andre gruppen er de som mener angrepet var rettet mot demokratiet, men også mot det norske flerkulturelle samfunnet, Arbeiderpartiet og venstresiden. Den siste gruppen mener målutvelgelsen for terroren ikke var politisk selv om årsaken var innvandringspolitikk. Den sistnevnte gruppen er betydelig mindre enn de to andre, men støtten er spesielt påfallende blant dem med høyreekstrem ideologi og innvandringskritiske meninger. Undersøkelsen viser at de primært stemmer Frp, men også Høyre (Jupskås og Solheim, 2021).

Undersøkelsen viser videre at de som hevder at demokratiet ble angrepet, utgjør en stor gruppe (40 prosent av respondentene). Disse hevder at Norge taklet terroren på en god måte, og at de norske verdiene står sterkere i dag enn før. Det kommer imidlertid frem at dette demokratinarrativet virket samlende i tiden rett etter terroren, men at det på lang sikt har bidratt til å usynliggjøre dem som ble hardest rammet. Det har på mange måter bidratt til å tone ned overbevisningene til dem som mener at angrepet var myntet på det flerkulturelle Norge, AUF, Arbeiderpartiet og venstresiden. At 22. juli var et angrep på Arbeiderpartiet og AUF, fremstår dermed som en politisert påstand. Forskerne mener at resultatet er «et voksende sinne blant tilhengerne av mangfoldsnarrativet og et tydeligere krav om å bli hørt i offentligheten. Dette kan, slik vi allerede har sett, føre til en motreaksjon fra personer som i større grad støtter ytre høyre-narrativet» (Jupskås og Solheim, 2021). Ole Gjems-Onstads kronikk fra tidligere i mai blir trukket frem som et eksempel på dette. Avslutningsvis skriver Jupskås og Bugge at det er avgjørende at demokrati- og mangfoldsgruppen kan eksistere side om side for å unngå et ytterligere polarisert samfunn etter 22. juli.

11. juni 2021 kan vi i Morgenbladet lese en kommentar ført i pennen av Lena Lindgren, som forteller hva som rystet henne selv mest under fremleggelsen av C-REX-studien: «Ti år etter det verste angrepet på norsk jord svarer altså hver tredje nordmann (29 prosent) at Arbeiderpartiet har utnyttet 22. juli til egen vinning. Ord blir fattige når man tenker nøye over tallet. Det er sjokkerende, deprimerende og uforståelig høyt» (Lindgren, 2021). Videre påpekes det i kommentaren at 69 prosent av Frp-velgerne er enig i påstanden: «Ap har slått politisk mynt på 22. juli», noe som hevdes å være forventet. Mer oppsiktsvekkende er det at så mye som 44 prosent av Høyres velgere i undersøkelsen mener det samme, skriver Lindgren. Hun mener at «Høyre, som et stort styringsparti gjennom åtte år i regjering, og som sterk bidragsyter til forvaltningen av minnekulturen rundt terroren, må ta et oppgjør med 22. juli» (Lindgren, 2021).

Lindgren kritiserer Erna Solberg for hennes passivitet og mangel på krafttak, spesielt når det har stormet rundt det hun ser som en konspiratorisk ordbruk til enkelte regjeringsmedlemmer, og stiller spørsmålene: «Hvorfor må Ap mase om et oppgjør med høyreekstremisme etter 22. juli? Hvorfor har ikke Høyre og Frp frontet et slikt oppgjør med overskudd og egenvilje?» (Lindgren, 2021). Et viktig poeng i kommentaren er ungdomspolitikernes vilje til å trosse det som blir beskrevet som berøringsangst, noe som står i til stor kontrast til den eldre generasjonens politikere.

I begynnelsen av juli 2021 publiserer Aftenposten en vitenskapelig kartlegging av støtteomfanget til Anders Behring Breivik blant ytre høyre. Kartleggingen viser at fraværet av støtte til Breivik blant ytre høyre og fordømmelsen av Breiviks gjerninger var slående. Breivik fikk imidlertid støtte blant to grupperinger: russiske nasjonalister som beundret hvor mye én person kan gjøre for å bekjempe «systemet», og mindre, vestlige subkulturer på nett med utgangspunkt i voldsglorifisering. Kartleggingen viser også at det dukket opp flere bloggere og nettsteder i årene etter 22. juli som støttet Breiviks ideologi (Aasmundsen, 2021). I kapittel 4 ser vi nærmere på høyreekstremer stemmer og alternative medier.

Aftenposten-artikkelen føyer seg inn i rekken av nyhetssaker og meningsbærende oppslag som i løpet av sommermånedene setter søkelys på fremveksten av høyreekstremer holdninger og vold. En av rapportene publiseres av PST i forbindelse med tiårsmarkeringen. Denne konkluderer med at høyreekstremer utgjør en terrortrussel som forventes primært fra enkeltstående aktører og små celler (Lepperød, 2021). Rapporten blir kommentert av Jonas Gahr Støre under pressekonferansen på Utøya den 21. juli, der han ytrer ønske om mer forskning og internasjonalt samarbeid i møte med trusselbildet.

Det tydelige budskapet fra et sterkt tilstedeværende AUF, samt studiene som langt på vei bekrefter og forsterker AUF budskap, utløser utover sommeren flere offentlige beklagelser.

Unnskyld

Et par måneder etter at ungdomspolitikere er blant de første til å erkjenne at de har «sviktet» AUF, er de også blant dem som er først ute med å si unnskyld til AUF. Den 5. juli kommer den første beklagelsen fra Sondre Hansmark, lederen i Unge Venstre, som høster stor oppmerksomhet. I et debattinnlegg i Vårt Land sier han unnskyld for sitt fravær i debatten, og for å ikke ha ment noe offentlig om 22. juli før nå. For å ha latt AUF bli stående igjen alene i en kamp som hørte fellesskapet til (Hansmark, 2021). Flere av ungdomspartiene følger etter.

Lederen i Bergens Tidende den 12. juli berømmer støtten fra ungdomspartiene, men savner moderpartienes innsats og tydelige sympatierklæringer (BT-redaksjonen, 2021a).

De voksne partifellene kommer også med klar støtte til AUF. Jens Stoltenberg sier i et intervju med NTB den 8. juli, publisert i en rekke riks- og regionaviser: «Det stemmer at AUF har båret børen alene. Jeg er glad for at det settes søkelys på det som fungerer og det som ikke har fungert så godt» (NTB, 2021a). Noen dager senere publiserer Raymond Johansen en kronikk i Aftenposten der han viser sin støtte til AUF (R. Johansen, 2021). Han erkjenner hvor alene ungdomspartiet har vært om de vanskelige spørsmålene, den svekkede ytringsfriheten de har hatt, og hetsen de har måttet stå i etter 22. juli. Johansen skriver: «Vi snakket for mye om sikkerhet og beredskap, og for lite om motivet bak ugjerningen. Vi snakket for lite om at veien til hat og ideologisk motivert terror alltid starter med tanker og ord som dehumaniserer andre mennesker» (R. Johansen, 2021).

Dette er ikke de siste beklagelsene som blir gitt AUF i løpet av våren og sommeren. Medienes rolle og delaktighet i forholdene rundt AUF blir satt under lupen, sterkt påvirket av Snorre Valens bok, «Utøya-kortet», og kritikk fra Elin L'Estrange.

Medias selvransakelse

I et intervju i forbindelse med Snorre Valens bokutgivelse er forfatteren tydelig når han advarer mot å «reducere høyreekstreme til klienter og pasienter, og mener man må ta dem på alvor ved å ansvarliggjøre dem for ytringer og handlinger» (Kristensen, 2021). Kritikken mot mediene er også krass da han hevder at et samlet presse- og redaktørkorps ba AUF og daværende leder Eskil Pedersen om å tie tilbake i 2011 (Kristensen, 2021). Valen hevder videre: «Mediene var ikke åpne for Eskil Pedersens poenger: At etter et terrorangrep må man diskutere sammenhengen mellom ytterliggående konspirative uttalelser i offentligheten og hva de kan føre med seg.» Han legger til: «Hver gang noen sier at det ikke er lurt å spre konspirasjonsteorier kan man bare telle sekundene til noen roper ytringsfrihet. Men 22. juli har aldri handlet om ytringsfrihet. Det handler om den gifta høyreekstremismen er for demokratiet» (Kristensen, 2021).

5. juli 2021 publiserer Aftenposten Snorre Valens kronikk «Det var AUF som ble kneblet etter 22. juli». Her omtaler Valen igjen behandlingen som AUF og Eskil Pedersen fikk, både av voksne opposisjonspolitikere og av mediene, som tok tydelig avstand fra det Pedersen lanserte som ytringsansvar (Valen, 2021c).

Valen beskriver lederen i Dagens Næringsliv den 25. november 2011 som bunnpunktet i debatten. Lederen lyder: «Så lenge ofrene ytrer seg i de offentlige rom, har de også et ansvar. Vi skal leve med ettervirkningene av 22. juli i mange år. Vi må finne en måte som ikke ødelegger den offentlige samtalen om innvandring og integrering» (Valen, 2021c). Det var dermed AUF som hadde ytringsansvaret. Valen legger til at det ikke er rart det høyreekstreme tankesettet har endt med å få en større, ikke mindre, plass i offentligheten når det første forsøket på en politisk debatt endte på denne måten.

Videre skriver han at «redaktørene og politikerne som alltid har hevdet at troll sprekker i solen, har ikke selv i tilstrekkelig grad gidde å rette flomlyset mot aktørene som stadig blir mer radikale: «De viktigste nettstedene og 'avisene' på ytre høyre har gjennomgått en radikaliseringsprosess, mens de fortsatt får lov til å fremstå som helt normale og ukontroversielle i de etablerte mediene» (Valen, 2021c). Han skriver også: «Det er mange som har sutret over «knebling» i årene som har gått etter 22. juli 2011. Men i tiden etter terrorangrepet var redaktørkorpsets omsorg for konspirasjonsprat fra ytre høyre nesten grenseløs, mens det var AUF som fikk beskjed om å holde tyst» (Valen, 2021c).

Elin L'Estrange, leder av Ullensaker Arbeiderparti og Utøya-overlevende, bekrefter i et debattinnlegg 14. juli mange av poengene Valen forfekter i sin bok (L'Estrange, 2021a). Hun skriver blant annet: «Å si at ord betyr noe, møtte sterke reaksjoner fra første stund». Videre referer hun spesielt til lederen i Dagens Næringsliv, som Valen også beskriver, som et eksempel på knebling. L'Estrange retter sterk kritikk mot de store mediehusene, som hun mener behandlet AUFs ytringer som farlige, men som samtidig trykket ekstreme ytringer, blant annet Peder «Fjordman» Jensens ord i ytringsfrihetens navn. Hun skriver: «Sentrale premissleverandører på toppen av samfunnet har i ti år virket mest opptatt av å trykke de ekstreme ytringene, klappe seg på skulderen og hviske 'ytringsfrihet'. Og helst ikke få kritikk for det.»

I dagene etterpå er det relativt stille blant norske medier.

Det er etter at Snorre Valen publiserer et innlegg i Medier24 og etterlyser mediernes svar på Elin L'Estranges kritikk, at ballen begynner å rulle.. I denne rapporten har vi spurt personer fra andre aviser om hvorvidt de mente avisene bidro til å gjøre ytringsklimaet vanskeligere for AUF, og hvorvidt de mener mediene hadde noe å beklage. Svarene er gjengitt i kapittel 5.

I en Aftenposten-artikkel 20. juli uttaler også Elin L'Estrange seg om kritikken av mediene og deres rolle i avpolitiseringen av terroren (Tande og Aas, 2021). I tillegg retter hun sterk kritikk mot Aftenpostens bruk av lekkede politiavhør av de ni som MS *Thorbjørn* fraktet vekk fra Utøya, inkludert hennes egen ektemann.

I samme artikkel uttaler Ole Erik Almlid seg, daværende nyhetsredaktør i Aftenposten. Almlid mener «mediene bidro til å gjøre det lettere for Norge å komme seg videre etter attentatet» (Tande og Aas, 2021). Han stiller seg videre positiv til en debatt om MS *Thorbjørn*-saken og henviser til Hilde Haugsgjerd, sjefredaktøren på publiseringstidspunktet. Haugsgjerd tar ikke selvkritikk for saken som hun hevder ble publisert på en hensynsfull og skånsom måte. Videre i artikkelen uttaler Eva Sannum, representant i pressens faglige utvalg (PFU) i 2011, følgende: «Det har vært mye god og hensynsfull journalistikk om 22. juli, men mediernes egen refleksjon over deknningen har vært preget av mye selvgodhet» (Tande og Aas, 2021). Sannum mener dette har hindret en nødvendig vurdering rundt det som var kritikkverdige.

Flere kritiske røster slutter seg etter hvert til kritikken av mediernes dekning. 21. juli 2021 har Marie Simonsen i Dagbladet en kommentar på trykk med følgende overskrift: «Ti år siden Utøya: Ofrene som ble kneblet» (M. Simonsen, 2021). Simonsen skriver her at mediene spilte en sentral rolle i å kneble AUF etter 22. juli og refererer blant annet til Snorre Valens argumentasjon og Elin L'Estranges kronikk i Aftenposten, der mediernes knebling er et sentralt tema.

Simonsen skriver: «Å mistenkeliggjøre motstanderens liberale sinnelag er blitt en lettvinnt og effektiv debattstopper som Snorre Valen påpeker i boka *Utøyakortet*» (M. Simonsen, 2021). Hun fortsetter med å legge frem konkrete eksempler på høyre-radikale stemmer som fikk innpass i spaltene samtidig som redaktørene var kritiske til å skrive om bakgrunnen for Breiviks tankegods. Som eksempel på dette nevner Simonsen blant annet Fjordmans inntog i mediene, og støtten han fikk fra Stiftelsen Fritt Ord i 2013 til å skrive bok om sin rolle som Breiviks ideologiske forbilde. Simonsen nevner også Bergens Tidendes publisering av en kronikk (16.05.12), skrevet av Dan Odfjell, der han angrep Eskil Pedersen og hevder at Arbeiderpartiet har utnyttet 22. juli i et politisk spill. Odfjell skriver blant annet: «I etterkant av 22. juli ønsker Arbeiderpartiet å svekke en økende misnøye i landet. EPs (Eskil Pedersen) overlevelse er misbrukt som symbol på kontinuiteten av demokratiet og våre verdier. Alle ansvarlige borgere er nemlig takknemlige for hver eneste en som overlevde massakren. EP er fredet og brukt som en slags

'uangripelig' joker, som landets fremste representant for alt det Breivik ikke oppnådde. Slik pasifiseres kritikken mot Arbeiderpartiet» (Odfjell, 2012).

Som en forklaring på hva mediene publiserte, støtter Simonsen seg på Mathias Fischer, Venstre-politiker og tidligere kommentator i Bergens Tidende og TV 2, som hevdet at redaksjonene i stor grad var preget av striden rundt Muhammed-karikaturene, der man kjempet for ytringsfriheten med nebb og klør (M. Simonsen, 2021).

Like før selve tiårsmarkeringen av 22. juli-terroren kommer det en sentral vending i debatten. En vending som utløser flere beklagelser fra store mediehus, og en offentlig diskusjon om medienes rolle og håndtering av terroren.

Det starter med Bergens Tidendes erkjennelse på kommentatorplass: «Eskil Pedersen hadde rett. Me treng ytringsansvar» (Myksvoll, 2021). Kommentatoren, Morten Myksvoll, tar et oppgjør med nedsablingen av Pedersen i pressen. Han retter kritikk mot sin egen avis' lederartikkel tilbake i 2011, der AUF-lederens forsøk på å lansere «ytringsansvar» blir revet fra hverandre og stemplet som uhyrlig. Kommentatoren problematiserer også Stiftelsen Fritt Ords bokprosjektstøtte til Peder «Fjordman» Jensen sommeren 2013, en tildeling Myksvoll den gang omtalte som modig, men som nå fremstår som feil for ham. Myksvoll bedyrer avslutningsvis: «Vi trenger en sunn debatt om det moralske ansvaret som følger med friheten, og forstå at ord kan radikaliserer folk og legitimere et hat. Ofrene for terroren fortjener at vi tar de på alvor. Ti år etter terroren, bør ikke dette være for mye å forlange.» Samme dag kommer nok en erkjennelse fra Bergens Tidende. Kulturredaktør Frode Bjerkestrand sier til Kampanje: Vi ville ikke ha publisert denne kronikken i dag. Den er et usaklig personangrep på Eskil Pedersen. Den ville ikke ha passert debattgruppens faktasjekk og kvalitetssjekk fordi den tillegger Eskil Pedersen, AUF og Arbeiderpartiet politisk tvilsomme motiver og fremstår konspiratorisk (Myksvoll, 2021).

Sjefredaktøren i Bergens Tidende, Frøy Gudbrandsen, varsler en bred granskning av deres 22. juli-dekning i en leder publisert 23. juli 2021. Gudbrandsen skriver: «Sjølvsartiklar som er i tråd med god presseskikk kan ha utfordra grensene for kva som er akseptabelt å publisere» (BT-redaksjonen, 2021b).

Politisk redaktør i Bergens Tidende, Eirin Eikefjord, skriver en kommentar 14. august 2021 der overskriften og ingressen lyder «Det er trist at AUF ikke fikk sagt det de ville etter 22. juli – Men det er lite treffende å beskyldde mediene for knebling.» (Eikefjord, 2021). Eikefjord mener at å beskyldde mediene for knebling er lite konstruktivt for debatten, ettersom mediene ikke på en tilsiktet måte har hindret AUF i å komme til orde. Dette stemmer overens med svarene vi kan lese i kapittel 5, der redaktører og kommentatorer er enige om at AUF fikk slippe til på lik linje med andre aktører, og at leserinnlegg fra dem var velkomment.

Et år senere kommer Bergens Tidendes endelige dom over sin egen 22. juli-dekning. 20. juli 2022 skriver Frøy Gudbrandsen på lederplass: «I fjor varslet vi å gjennomgå 22. juli-journalistikken vår. Dette har vi lært» (Gudbrandsen, 2022). Gudbrandsen og Bergens Tidende synes å være enig med hva Eikefjord skrev året før, og mener det ikke er riktig at Bergens Tidende har kneblet debatten som en villet og aktiv handling. Avisen tar selvkritikk på at de ikke har dekket terroristens ideologiske tilknytning og høyreekstremisme så grundig som de burde, og at kunnskapsoverføringen i avisen fra dem som jobbet der tidligere, ikke har vært god nok.

I 2021, etter at Bergens Tidende først varsler en gjennomgang av journalistikken, følger Aftenposten opp og beklager sin publisering av MS *Thorbjørn*-saken, og at den har vært en belastning for dem som befant seg om bord (Strøm-Gundersen, 2021).

Beklagelsene fra de store avisene utløser ulike reaksjoner.

Erik Waatland, redaktør i Medier24, følger opp Bergens Tidendes granskning og ber om tips til artikler som har virket støtende eller inneholder feil (23.07.21). Dagen etter går Skjalg Fjellheim, politisk redaktør i Nordlys, sterkt ut mot Waatland og Gudbrandsen på kommentatorplass med overskriften: «Norsk presse må avvise kravene om å revidere journalistikken etter 2011». Fjellheim advarer mot å nøre opp under forsøk på å etablere en dominerende fortelling om kollektiv svikt i norsk presse, og han

advarer mot å retusjere vekk de ulike redaktørens selvstendige valg og prioriteringer i fortiden, som et angrep på redaksjonell frihet (Nordlys-redaksjonen, 2021). Fjellheim hevder at Waatland og Gudbrandsens initiativ, som beveger seg bort fra pressens etiske regelverk og norsk lovverk, innebærer store utfordringer: «Det er en svært dårlig idé. Hvem skal avgjøre hvor denne grensen går, om det ikke er pressens eget etiske regelverk, og norsk lov, som regulerer ytringer i de redaktørstyrte mediene? Kanskje blir det Gudbrandsen selv som tar jobben med å sette redaktører til side i et historisk perspektiv. Eller det kan bli Erik Waatland som tar på seg rollen som overredaktør i det nye tribunalet.» Fjellheim avslutter innlegget slik: «Midt i de sterke følelsene i 10 års-markeringen etter 22. juli har norske redaktører holdt hjertet varmt, i en dekning som ruver de siste dagene. Vi har også fått brakt fram ny og viktig informasjon, ikke minst om hvordan AUF har opplevd et trangt ytringsrom. Det skal vi ta på dypt alvor. Men vi må også holde hodet kaldt når man i norsk presse nok en gang ser ut til å legge på sprang i samme retning, og med stort moralsk patos, denne gang med et helt nytt oppdrag; å retusjere vekk ulike redaktørers selvstendige valg og prioriteringer i fortiden, i Bergen og Tromsø og Oslo. Det kan utløse en jakt på meninger og synspunkter som blir en farlig vei for norsk presse» (Nordlys-redaksjonen, 2021).

Fjellheim får blant annet støtte fra generalsekretær i Norsk redaktørforening, Arne Jensen, på Facebook. Jensen og assisterende generalsekretær i Norsk redaktørforening, Reidun Kjelling Nybø, kommer også med en egen kommentar i Medier24. Her oppfordrer de mediene til «å holde hjertet varmt, men hodet kaldt» (Jensen og Nybø, 2021). Jensen og Nybø er kritiske til en vurdering av pressens 22. juli-dekning fordi en fasit på hva som er akseptabel og uakseptabelt, ikke eksisterer. I likhet med Skjalg Fjellheim problematiserer Jensen og Nybø hvem som skal fungere som dommer i en slik vurdering: «Vi har vondt for å se hvordan en samlet norsk presse skal gjennomgå hele 22. juli-dekningen for å finne ut om noe ikke skulle vært publisert, selv om det var innenfor god presseskikk. Hvem og hva avgjør hva som er 'akseptabelt'? Uavhengig av dette vil BT gjennomgå sin egen dekning. Det står selvsagt enhver redaksjon fritt, og kanskje det burde gjøres oftere. Men ti år etter publisering kan det være en svært krevende øvelse dersom dagens ledelse i en redaksjon skulle opptre som en type 'overdommere' over beslutninger tatt så langt tilbake i tid» (Jensen og Nybø, 2021).

Jensen og Nybø tilbakeviser også deler av både Snorre Valens og Elin L'Estranges kritikk av mediens rolle i den påståtte kneblingen av AUF. De skriver: «I debatten om debatten er det alltid lett å forveksle det å bli motsagt med det å bli forsøkt kneblet. Tradisjonelt er det aktører på høyresiden som har vært flinkest i den øvelsen. Men slik fungerer ytringsfriheten. Det å bli motsagt eller gjort til gjenstand for kritikk eller kritiske spørsmål er noe annet enn å bli kneblet.» Avslutningsvis konkluderer Jensen og Nybø med at mediene i det store og hele besto prøven og fylte sin oppgave (Jensen og Nybø, 2021).

Frøy Gudbrandsen kritiserer Jensen og Nybøs posisjon i debatten da hun på kommentatorplass i Bergens Tidende skriver: «Det hadde vært en fordel om Norsk Redaktørforening, i stedet for å blankt avvise vårt ønske om å lytte og lære, la mer til rette for deling av kunnskap mellom redaksjonene og mellom generasjoner av journalister og ledere. Vårt formål er å vite at vi er så godt rustet som mulig til å løse et så usannsynlig og vanskelig oppdrag igjen, hvis terror skulle ramme Norge en gang til. Å få mer kunnskap om det som skjedde for ti år siden, er helt enkelt å se fremover» (Gudbrandsen, 2021).

Noen dager senere publiserer avisen Nordlys Erik Waatlands svar til Fjellheim. Her skriver han: «Det er ikke historisk revisjonisme fra en moralistisk overredaktør, Skjalg Fjellheim. Det er vår forbanna plikt som medieredaksjon å se nærmere på. Og ikke for å omskrive historien eller presse redaktører til innrømmelser og etterpåklokskap, men å lære» (Waatland, 2021). Waatland får støtte i Medier24 dagen etter da spaltist og fagmedarbeider ved Institutt for journalistikk, Trygve Aas Olsen, hevder Fjellheim er på ville veier i sin motvillighet til å granske 22. juli-journalistikken som et utviklingssteg og føde for læring. Aas Olsen argumenterer blant annet med Vær Varsom-plakaten og punktet som lyder: «Det er pressens plikt å sette et kritisk søkelys på hvordan mediene selv fyller sin samfunnsrolle» (Medier24, 26.07.21).

Den 26. juli melder Frithjof Jacobsen, politisk redaktør i Dagens Næringsliv, seg inn i debatten. «Ønsket om et oppgjør etter Utøya får redaktører til å fly i synet på hverandre», skriver han. Jacobsen kommer med et stikk til Fjellheim idet han skriver: «Hvorfor skal pressen være unntatt det kritiske blikket på egen

fortid, som den selv bruker på andre institusjoner». Han hevder videre at det er pressens ansvar å undersøke sviket som overlevende og berørte etter 22. juli fremholder (Jacobsen, 2021).

Parallelt med diskusjonene om medienes rolle, ytringsfrihet, fremveksten av høyreekstremisme og isoleringen av AUF, handler mye av det offentlige ordskiftet i tiden rundt tiårsmarkeringen om høyresidens ansvar i bekjempelsen av høyreekstremisme. Debatten har en tydelig polarisert struktur da venstresiden hevder at høyresiden har et særskilt ansvar for å ta et oppgjør med holdninger og ideologi, mens Høyre og Frp ytrer at oppgjøret først og fremst er et felles prosjekt og signaliserer at de ikke ønsker å debattere dette videre.

NRKs nyhetsredaktør og kommentator Knut Magnus Berge var en av dem som dekket terrorangrepene for statskanalen (E. Simonsen 2021)⁸. Til Medier24 forteller han ti år senere at «mediene ikke har vært flinke nok til å drive en mer systematisk, kritisk journalistikk mot hets, hat og trusler».

Har den politiske høyresiden mer ansvar for høyreekstremisme?

Kjernen i debatten om hvorvidt den høyreradikale politikken har et særskilt ansvar for fremveksten av høyreekstreme holdninger, springer helt tilbake til 2011. I tiden rett etter terrorangrepene ønsket Eskil Pedersen å snakke om hvilke konsekvenser ordbruk fra mektige talerstoler kan ha.

Ett av de mest omdiskuterte begrepene i denne sammenhengen er «snikislamisering», begrepet som ble introdusert av Carl I. Hagen og Siv Jensen i 2009. Eskil Pedersen sa allerede høsten 2011: «Det er ingen tvil om at Frp har bidratt til en hatsk debatt om innvandring» (Solvang og Kolberg, 2011). I tillegg er det satt søkelys på Erna Solbergs passivitet og mangelen på et helhjertet oppgjør med ordbruken i egne rekker, og i hvilken grad hun har tilrettelagt for en uverdigg debatt ved å tie. Tonje Brenna kritiserer Solberg allerede i mai. Brenna uttaler i et Aftenposten-portrett i forbindelse med utgivelsen av «22. juli og alle dagene derpå», at hun er skuffet over Erna Solberg. Brenna mener Solberg har gått for langt i å tekkes Frp. Spesielt reagerer hun på manglende grep da Per Sandberg noen måneder etter terroren sa at Arbeiderpartiet hadde «spilt offer etter 22. juli», og da justisminister Sylvi Listhaug skrev på Facebook at «Arbeiderpartiet mener terroristenes rettigheter er viktigere enn nasjonens sikkerhet. Lik og del!» Videre uttaler Brenna: «Da Høyre-nestleder og kunnskapsminister Jan Tore Sanner samme år beskyldte Jonas Gahr Støre for å dra 22. juli-kortet gikk noe i stykker i henne. Det var en følelse av å bli forlatt» (R. V. Johansen, 2021). Disse to debattene ser vi spesielt på senere i rapporten.

Erna Solberg svarer på kritikken med en kronikk i Aftenposten den 7. juli 2021 med overskriften «Sammen mot ekstremisme» (Solberg 2021). Der uttaler hun at Høyres rolle i tiden etter terroren ble satt på en kurs staket ut av Jens Stoltenberg: «Hele det politiske Norge sto sammen mot høyreekstremismen.» Solberg erkjenner samtidig «at oppgjøret med terroristens politiske tankegods ble ufullstendig» (Solberg 2021). I hennes kronikk skal man først og fremst forstå Høyres bekjempelse av dette tankegodset gjennom deres systematiske tiltak. Hun nevner blant annet etableringen av C-REX, styrking av politiet og PST, innføring av 22. juli som tema i skolen, og Medietilsynets oppdrag om å bidra til kritisk medieforståelse som sentrale tiltak i denne kampen.

MDG-politiker Lan Marie Berg utfordrer senere Solberg i kronikken «Ernas manglende oppgjør» (Berg, 2021). Berg stiller spørsmål ved Solbergs troverdighet i å bekjempe høyreradikale holdninger samtidig som Human Rights Service har en post i statsbudsjettet på 1,8 millioner kroner. Berg utfordrer også det hun mener er Solbergs unnvikende holdning til ordbruken i egne rekker. Videre retter Berg oppmerksomheten på C-REX-studien som viser at nesten halvparten av Høyres velgere mener at Arbeiderpartiet har «slått politisk mynt på 22. juli». Berg avslutter: «I Erna Solbergs tid som statsminister har mange av sårene fra 22. juli grodd dypere. Hun har tillatt at medlemmer av hennes regjering har leflet med konspiratorisk tankegods, og har latt en uakseptabel mistenkeliggjøring mot ofrene for terroren få feste seg i hennes egen velgerbase» (Berg, 2021).

⁸ Medier24 er ikke en del av kildeutvalget i denne rapporten, men ettersom vi har hatt en utforskende tilnærming til mediedekningen i researchfasen har vi funnet enkelte artikler som er verdt å nevne også her.

Frem mot markeringen den 22. juli 2021 er det likevel Frp som først og fremst blir utfordret i mediene.

I Morgenbladet den 9. juli skriver forfatteren Anne Bitsch følgende i sitt essay: «Grunnen til at Frp har tiltrukket seg slike ekstreme elementer, skyldes ikke utelukkende at partiet er det eneste alternativet med reell gjennomslagskraft for dem som ønsker en restriktiv innvandringspolitikk. Også retorikken – hva sentrale politikere faktisk har sagt opp igjennom tiden – har vært godt egnet til å mobilisere velgere som befinner seg enda lenger til høyre for det offisielle partiprogrammet. Konspirasjonsteorier og svært alternative virkelighetsoppfatninger ligger i partiets DNA» (Bitsch, 2021).

To dager etter Bitschs innlegg publiserer Sylvi Listhaug med sine to nestledere Kjetil Solvik-Olsen og Terje Søviknes kronikken «Stopp splittelsen – stå sammen mot voldelig ekstremisme» (Listhaug et al., 2021). Kronikken starter med en form for erkjennelse om at terroren var myntet på Arbeiderpartiet: «Det er snart ti år siden hele Norge som nasjon, og Arbeiderpartiet spesielt, ble rammet av den verste handlingen på norsk jord etter andre verdenskrig» (Listhaug et al., 2021). Videre reagerer Frp-toppene kraftig på både Brennas og Bitschs påstander som insinuerer en sammenheng mellom Frp og terroren, og hvordan det blir sådd tvil om Frps ønske om å bekjempe ekstremisme i et felles oppgjør. Partiet viser til Geir Lippestads uttalelse til Nettavisen der han sier: «Oppgjøret med terroristen var et oppgjør med ham. Det er Breivik som må stå til ansvar for det han gjorde, og det oppgjøret tok han under rettssaken. Politikere burde ikke bruke tiden på å rope etter det endelige oppgjøret, men heller finne ut hvordan de kan bidra til å føre samfunnsutviklingen i riktig retning.» (Dreyer, 2021). Avslutningsvis konkluderer de med et ønske om en samlet kraft mot ekstremisme, heller enn splittelse.

Dagen før selve markeringen av 22. juli ber Astrid Hoem Frp om å ta et oppgjør med ekstreme holdninger «i eget bakland» (Bergvall, 2021). Hoem mener «høyresiden og Frp har et særlig ansvar og mulighet til å ta et oppgjør med konspirasjonsteorier blant egne velgere». Hun sier blant annet: «Hvis Sylvi Listhaug tar avstand fra SIAN, Alliansen eller Nordisk Motstandsbevegelse, en del av det man ser på som ytre høyre, så har det mer effekt. For det er andre som lytter til henne enn som lytter til Støre, og det innebærer et ansvar» (Bergvall, 2021).

Ola Svenneby uttaler seg i samme artikkel. Svenneby er enig i at det er viktig å ta tak i ekstreme holdninger, men avviser at høyresiden må ta ansvar ved å si fra om uakseptabelt ordbruk. Unge Høyre-lederen mener det er for enkelt å si at «hvis bare høyresiden tar seg sammen og tar et oppgjør med sine egne velgere, så er vi kvitt problemet». Svenneby hevder at «alle politikere har et særskilt ansvar når de snakker om betente saker som kan føre til radikalisering» (Bergvall, 2021). Han kritiserer videre både Ap og Høyre for å ikke engasjere seg i debatten om innvandring, og mener de ikke kan komme i ettertid og klage på ordbruk når de ikke deltar i debatten.

Erna Solberg er heller ikke enig i at høyresiden har mer ansvar enn andre når det gjelder å bekjempe høyreekstremisme: «Alle har et ansvar for å gjøre det, men det å implisere at vi har en sterkere tilknytning, det synes jeg ikke det er et grunnlag for å si» (Haakonsen og Fjellanger, 2021).

Mot slutten av juli, etter tiårsmarkeringen av terroren, og utover i august, fortsetter debatten om hvorvidt høyresiden har et spesielt ansvar når det kommer til bekjempelse av høyreekstremisme. Sylvi Listhaug er sentral i debatten og kommer med sterk kritikk rettet mot Jonas Gahr Støre og Ap.

I Nettavisen (28.07.21) skriver Listhaug blant annet: «Det virker å være enkeltes mål å brunbeise Frp, og fremstille oss som en gjeng bestående av ytterliggående konspirasjonsteoretikere. Dette er ikke sant» (Listhaug, 2021). Listhaug tilbakeviser at Frp har et spesielt ansvar, og vil ikke la seg diktere og la Ap, Støre og mediene definere hva som er lov og ikke lov å si. Hun avslutter: «Aps forsøk på å gjøre meningskorridoren stadig trangere, er politisk korrekthet gått amok. Frp kommer ikke til å gjøre det. Vi kommer til å ta avstand fra ekstremisme, vi kommer til å støtte alle tiltak som kan få bukt med og forebygge terrorhandlinger, vi kommer til å slå ned på det som er over streken, men vi lar oss aldri kneble i debatten» (Listhaug, 2021).

I artikkelen «Høyresiden må bruke muligheten de har til å nå ut» (NTB, 2021b) slår Jonas Gahr Støre tilbake mot Listhaug. Støre mener Frp-lederen inntar offerrollen når hun beskylder ham for knebling i debatten om 22. juli. Ola Svenneby hevder i en annen artikkel på sin side at Sylvi Listhaug stopper en

viktig debatt om 22. juli: «Jeg skulle ønske Sylvi ikke ble så lett krenket, og tok seg sammen slik som resten av oss gjør. Hun er hårsår og sutrete. Det er positivt at dette blir debattert, men det kan stjele oppmerksomhet fra sakens kjerne. Resten stopper opp fordi hun blir sur. Alle er opptatt av henne. Vi må gå videre og fortsette diskusjonen. Det er masse å diskutere, for eksempel hvorfor mange leser alternative medier og hva årsakene til ekstremisme og terror er» (Johnsen og Fjellanger, 2021).

22. juli-kortet i en ny innpakning

I Jonas Gahr Støres tale under minnemarkeringen på Utøya 22. juli og i påfølgende debatt i Dagsnytt 18, kommer Ap-lederen med en tydelig oppfordring til høyresiden om å «heve stemmen og trekke klare grenser opp mot det høyreekstreme». Dette får tidligere Høyre-ordfører Fabian Stang til å reagere. I et innlegg på Facebook skriver han: «I dag gjorde Gahr Støre tragedien 22. juli til partipolitikk, han sa at høyresiden har et særlig ansvar for å ta avstand fra ekstremister» og legger til: «Støre sa i realiteten at jeg og andre Høyre-politikere, har et ansvar for de drap og lemlestelser terroristen begikk». Her benytter han seg av en tilsvarende retorikk som de som tidligere har snakket om et «22. juli-kort», selv om det ti år etter terroren ikke uttales like eksplisitt. Stang slettet imidlertid innlegget kort tid etter, og skriver blant annet til VG om hvorfor: «Måtte innse at 22. juli fortsatt er så betent at man bør la meninger bli hos en selv» (Røyne et al., 2021).

Både statsminister Erna Solberg, nestleder i Høyre Jan Tore Sanner, samt Unge Høyre-leder Ola Svenneby og Høyres stortingsrepresentant Heidi Nordby Lunde uttaler at de ikke er enige med Stang (Dagsnytt 18, 23.07.21). Snorre Valen benytter også anledningen til å kommentere Stangs «kort» på debattplass i VG, og understreker at dette er nok et eksempel på hvor viktig det er å ta debatten AUF krever (Valen 2021a). Den 23. juli kan vi lese at Ap-nestleder Hadia Tajik takker Høyre-politikerne som har tatt til motmæle mot Fabian Stangs utspill (De Rosa, 2021).

Egne partifeller ytrer uenighet, men Stang får også støtte. Dagen etter kan man lese at Frps Sylvi Listhaug «Tror Fabian Stang gir uttrykk for det mange mener» (Hægeland og Haakonsen, 2021). Uttalelsene blir sterkt kritisert. Blant annet skriver Morten Pedersen i 2021 en kommentar i Nettavisen: «Jeg tror faktisk Sylvi Listhaug er Norges ondeste politiker.» Pedersen kaller Listhaugs kommentar for umusikalsk og stempler henne som ond da hun ikke klarer å tie om det betente temaet (MortenP, 2021).

Begrepet 22. juli-kortet og bruken av dette gjennom tiårsperioden kommer vi tilbake til i kapittel 3.

Oppsummering: 22.juli-debatten ti år etter

I debatten sommeren 2021, ti år etter terroraksjonen på Utøya og regjeringskvartalet, var dette spørsmålet sentralt: Har høyresiden et særskilt ansvar for fremveksten og bekjempelsen av høyreekstreme strømninger? Det ble en tydelig polarisert debatt der høyresiden avviser venstresidens oppfordringer om å ta et spesielt ansvar.

Samtidig vitner det totale medieavtrykket i månedene rundt tiårsmarkeringen om at mange flere stemmer kom til orde og møttes i diskusjoner om et politisk 22. juli, samt at det politiske Norge engasjerte seg på bred front. I Stavanger Aftenblad kan vi på lederplass lese: «Denne våren har vært som et slags paradigmeskifte i debatten om terroren» (Øvrebekk, 2021). Mediedekningen bærer preg av at flere stemmer har kommet til orde – gjennom bøker, filmatisering og podkaster, men også gjennom en rekke ytringer i redaksjonelle medier, både gjennom nyhetsartikler og meningsbærende innlegg.

AUF har, med god drahjelp fra de andre ungdomspartiene, fått forståelse og støtte for sine utfordringer og traumer. Både gjennom funn i nye studier, og gjennom en politisk debatt om Breiviks tankegods, har AUF vært sentrale i ordsiftet ti år etter terrorhandlingene.

Samtidig har debatten vært mangefasettert. Ytringsfrihet, begrepsbruk, metadebatter og medienes rolle er viktige elementer i den mediale historien om 22. juli, og forståelsen av hvordan hendelsene har påvirket det norske ordsiftet. I de følgende kapitlene vil vi se nærmere på disse elementene som alle har vært sentrale for 22. juli-debatten ti år etter.

Kapittel 2

Stemmer og tematikk de første månedene etter terroren

Innledning

Dette kapittelet omhandler de første månedene etter terrorangrepene, tilbake til 2011 og 2012. Medietrykket i denne perioden var svært høyt. Den første måneden etter angrepene publiserte norske riks- og regionmedier rundt 450 oppslag om terrorangrepet hvert døgn. Da regner vi med både små og store oppslag, nyhetsstoff og meningsbærende stoff.

Hva og hvem preget medieomtalen i denne perioden – fra bomben i regjeringskvartalet gikk av og frem til rettssaken mot gjerningsmann Anders Behring Breivik startet 16. april 2012? Hvilke stemmer kom til orde, og hvem preget samfunnsdebatten og nyhetsbildet? Hvilke tematikker var dominerende, og hvilke aktører var sentrale innenfor de ulike tematikkene? Det er disse spørsmålene som vil bli forsøkt besvart i det følgende kapittelet.

Dette skal bidra til å belyse flere av de sentrale poengene i debatten våren og sommeren 2021. Ved å tallfeste de aktørene som kom til orde det første året etter terroren, og på hvilken måte, samt kartlegge hvilke temaer som preget medieomtalen, vil man kunne få en bedre bakgrunnsforståelse av både erkjennelsene og påstandene om et ensrettet politisk fokus og medienes rolle og påvirkning i de offentlige samtalene om terroren.

For å se nærmere på spørsmålene er det gjort søk i Retrievers mediearkiv. Det har blitt utformet søkestrenger som fanger opp all omtale relatert til angrepene 22. juli. Totalt er det publisert nesten 45 000 medieoppslag i norske riks- og regionmedier i perioden 22. juli 2011 til og med 15. april 2012, dagen før rettssaken startet. Omtalen er fordelt på 23 kilder, hvorav 24 402 oppslag er publisert i papiraviser, 17 967 i nettaviser og 2519 i etermedier.

Hoveddelen av kapittelet er basert på en kvalitativ gjennomgang og innholdsanalyse av et randomisert utvalg på vel over 1 000 oppslag fra denne perioden. Her er artikler bestående av mindre enn 300 ord ekskludert. Dette er gjort for å sikre at de næranalyserte oppslagene faktisk inneholder sitater og meningsbærende innhold. Notiser og korte NTB/NPK-meldinger er derfor ikke en del av utvalget i den kvalitative analysen.

Tabellen under viser datagrunnlag, tidsperiode og utvalgsstørrelsen som danner underlaget.

	Totalt datagrunnlag	Utvalg
Antall oppslag	44 888 oppslag	1070 oppslag
Analyseperiode	22. juli 2011–15. april 2012	22. juli 2011–15. april 2012

På de neste sidene vises hvordan oppslagene i dybdeanalysen er kategorisert og vurdert.

Hvordan er oppslagene kategorisert?

Oppslagene i utvalget er lest og kategorisert etter tre hovedvariabler: sjanger, tema og aktør.

Sjanger er delt inn i tre kategorier: nyhetsartikler, meningsbærende innsendt stoff og redaksjonelt meningsbærende stoff. Sistnevnte er oppslag ført i pennen av fast ansatte i kildenes redaksjoner, mens meningsbærende innsendt inkluderer alt innsendt stoff, inkludert faste spaltister.

Tema er fordelt på 14 ulike kategorier som beskriver hva omtalen handler om. Ett medieoppslag kan være registrert med flere temaer for å sikre den tematiske bredden i omtalen. De ulike temaene blir nøyere beskrevet i de påfølgende sidene.

Aktør er delt inn i elleve ulike hovedkategorier som viser hvilke personer eller grupper som kommer til orde i medieoppslagene. Noen av aktørene er videre delt inn i underkategorier. Aktørene registreres dersom de siteres direkte, dersom det henvises til tidligere uttalelser, eller ved direkte gjengivelse av tekst og skriftlige publikasjoner. Anders Behring Breivik er i tillegg registrert som aktør når hans advokater gjengir det Breivik har sagt under samtaler, eller når hans manifest gjengis direkte. Aktørene er også sortert etter hvor synlige de er i oppslagene. Hver aktør som er registrert, har fått merkelappen dominerende aktør, medvirkende aktør eller perifer aktør, avhengig av hvilken rolle de har i det enkelte oppslaget. I kronikker, leserinnlegg, kommentarer eller ledere vil forfatteren av det aktuelle oppslaget være registrert som dominerende aktør. I slike oppslag registreres stort sett ikke flere aktører, da forfatteren er eneste stemme som kommer til orde, med mindre vedkommende inkluderer direkte sitat fra andre aktører. I nyhetsartikler tildeles merkelappen dominerende til den aktøren som er mest synlig i oppslaget, som er intervjuet først, og som ofte er avbildet i hovedbildet. Medvirkende aktør og perifer aktør siteres eller uttaler seg etter den dominerende aktøren. Disse aktørene vil ha en mer begrenset synlighet og rolle i oppslaget. Inndelingen av aktørene gir et bilde av aktørenes og budskapenes eksponeringsnivå.

Inndelingen av aktører vises i alfabetisk rekkefølge i tabellen på neste side. I tillegg vil de ulike kategoriene forklares ytterligere i kolonnen markert «beskrivelse». Oversikten over dominerende, medvirkende og perifer aktør vil bli presentert senere i kapitlet.

Aktør	Beskrivelse
Advokat/domstol	Anders Behring Breiviks advokater, bistandsadvokater, riks-/statsadvokat, sorenskriver, dommer.
Anders Behring Breivik	Anders Behring Breivik oppføres som aktør når noen av hans advokater uttaler seg på vegne av ham eller ved direkte gjengivelse fra Breiviks manifest eller tekster.
Ekspertrolle (forsker, professor o.l.)	Personer som utaler seg som ekspert innenfor et fagfelt i kraft av sin yrkestittel/kompetanse.
Høyreekstremer	Aktører som tydelig sympatiserer og identifiserer seg med definisjonen av høyreekstremisme benyttet i denne analysen, beskrevet fremst i rapporten under «metode og kildegrunnlag».
Journalist/redaktør	Journalister eller redaktører som har skrevet meningsbærende innlegg, altså ledere eller kommentarer.
Offentlige personer	Kjente personer, idrettsutøvere, forfattere, samfunnsdebattanter, kunstnere, kongelige.
Ofre, pårørende/berørte/støttegruppe	Ofre (ikke AUF), ofres pårørende, andre berørte, naboer, lokal og nasjonal støttegruppe.
Organisasjon/stiftelse/trossamfunn	Alle aktører som uttaler seg på vegne av organisasjoner, lag, foreninger, stiftelser og trossamfunn.
Politi/PST/fengsel	Personer som uttaler seg på vegne av politiet, PST, eller fengselsvesenet.
Politiker	Statsminister, regjeringsmedlemmer, stortingsrepresentanter, ungdomspolitikere og andre i politiske verv.
Privatperson/andre	Uttalelser fra privatpersoner eller andre som ikke faller innunder de øvrige aktørkategoriene. Inkludert beredskapspersonell innenfor brann- og helsevesenet.

I tillegg til å undersøke *hvem* som er til stede i mediedekningen, har vi også registrert *hva* aktørene uttaler seg om, og hva omtalen handler om. Alle temaer og sakskomplekser som diskuteres i forbindelse med 22. juli, er registrert, uavhengig av om aktørene uttaler seg om det, eller om det presenteres som kjensgjerninger av en journalist. Samtlige temaer som omtales i et medieoppslag, registreres. Noen medieoppslag i utvalget vil derfor være registrert med mer enn ett tema per oppslag. Tabellen nedenfor gir en oversikt over temainndelingen og en beskrivelse av hva som inngår i de ulike temaene.

Inndelingen av temaer vises i alfabetisk rekkefølge i tabellen på neste side. I tillegg vil de ulike kategoriene forklares ytterligere i kolonnen markert «beskrivelse».

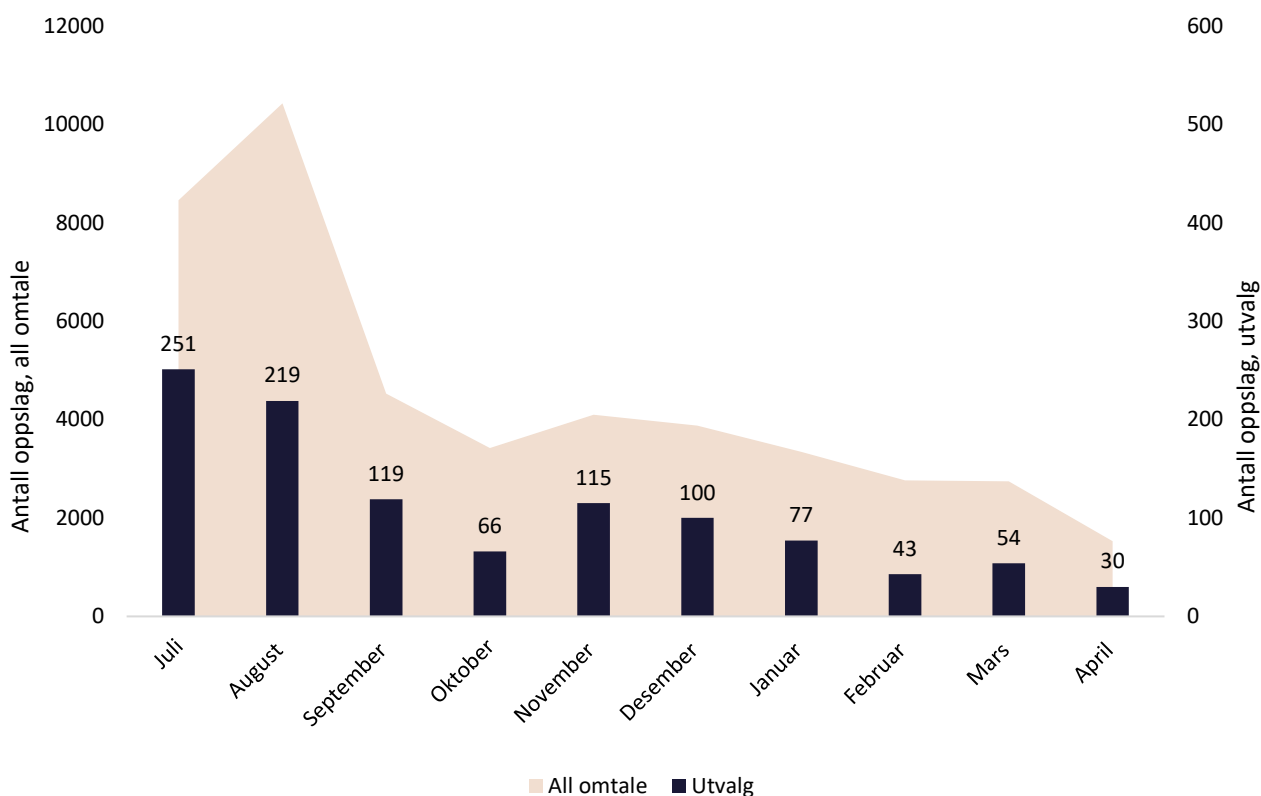
Tema	Beskrivelse
22. juli – et politisk attentat	Fokus på at terroren var et politisk angrep og et angrep på Ap/AUF. Politiske diskusjoner i forbindelse med terror og hvordan det kan forhindres.
Anders Behring Breivik	Dette temaet er Anders Behring Breivik, og er videre delt inn i to underkategorier: <ul style="list-style-type: none"> 1. Bakgrunn og gjennomføring Den første underkategorien inkluderer oppslag om terroristens bakgrunn, oppvekst og barndom, samt planleggingen og gjennomføringen av terrorangrepet. 2. Rettssak/fengsling/dom Den andre kategorien dreier seg om rettssaken, vurderingen av terroristens tilregnelighet, og forhold i fengsel.
Demokrati	Oppslag som omtaler demokratiet, og at terrorhandlingen var et angrep på dette. Mange oppslag fokuserer på at vi må bevare demokratiet etter terrorangrepet, og nordmenn oppfordres til å stemme ved valget høsten 2011.
Forskning/undersøkelser	Ulike undersøkelser og forskning. Forskning på terror og høyreekstremisme, og spørreundersøkelser i forbindelse med valgprognoser.
Høyreekstremisme	Oppslag som nevner eller omtaler høyreekstremisme. Temaet er videre delt inn i hvorvidt omtalen handler om forhold i Norge, Europa og/eller USA.
Innvandringspolitikk	Diskusjoner om innvandringspolitikk i forbindelse med 22. juli-angrepene, f.eks. hva norske verdier er.
Islam/islamisme	Oppslag som nevner islam(-isme), ofte i forbindelse med terror. Også oppslag som poengterer at terrorangrepet 22. juli ikke ble utført av islamister, men av en høyreekstrem.
Kondolanse/støtte/sorg	Nekrologer eller annen støtte/hyllest av de omkomne. Minnekonsert i domkirken, kondolanser og oppmerksomhet fra pårørende og offentlige personer i inn- og utland.
Mediedekning	Oppslag som vinkles mot mediedekningen av 22. juli. Diskusjon om kommersielle hensyn vs. etikk, hvilke bilder som publiseres av gjerningsmannen og hvorvidt man skal gjengi manifestet.
Oppreisning/minnesmerke/oppfølging	Dette handler både om oppreisning og gjenoppbygging av de fysiske åstedene etter terrorangrepene, men også erstatning og oppfølging av de berørte.
Situasjonsrapport	Situasjonsrapport/beskrivelse av angrepene. Temaet er videre delt inn i to underkategorier: hvorvidt det er angrepet på regjeringskvartalet eller på Utøya som skildres.
Valgkamp	Oppslag som handler om valgkampen og valgdeltakelse høsten 2011. Flere aktører oppfordrer til å bruke stemmeretten, og det spekuleres i om vi vil se en «22. juli-effekt» som kan påvirke oppslutningen til Arbeiderpartiet.
Ytringsfrihet	Oppslag som omtaler og diskuterer ytringsfrihet etter terrorangrepet.

Dybdeanalyse: Tema og aktører

Figur 3 nedenfor viser medietrykket av 22. juli-dekningen i norske riks- og regionkilder fra terrorhandlingen fant sted 22. juli 2011 og frem til rettssaken mot gjerningsmannen startet 16. april 2012. Totalt er det publisert nesten 45 000 norske medieoppslag som knytter seg til terroren i denne perioden.

Tema for dette kapittelet er å undersøke hva og hvem som preget medieomtalen i disse første månedene – fra bomben i regjeringskvartalet gikk av og frem til rettssaken. Formålet er å belyse sider ved mediernes dekning som i ettertid er diskutert og debattert – spesielt i forbindelse med tiårsmarkeringen sommeren 2021. Ved systematisk å analysere dekningen, og å dokumentere ulike aspekter av medieinnholdet, vil det forhåpentlig bli tilført ny, tallfestet innsikt til debatten.

Figur 3 viser forholdet mellom det faktiske antallet publiserte oppslag per måned og utvalget som danner grunnlaget for dybdeanalysen.⁹ Det rosa området viser all omtale publisert i perioden, målt på akse til venstre. De mørkeblå stolpene viser antall oppslag i det randomiserte utvalget, målt på akse til høyre.

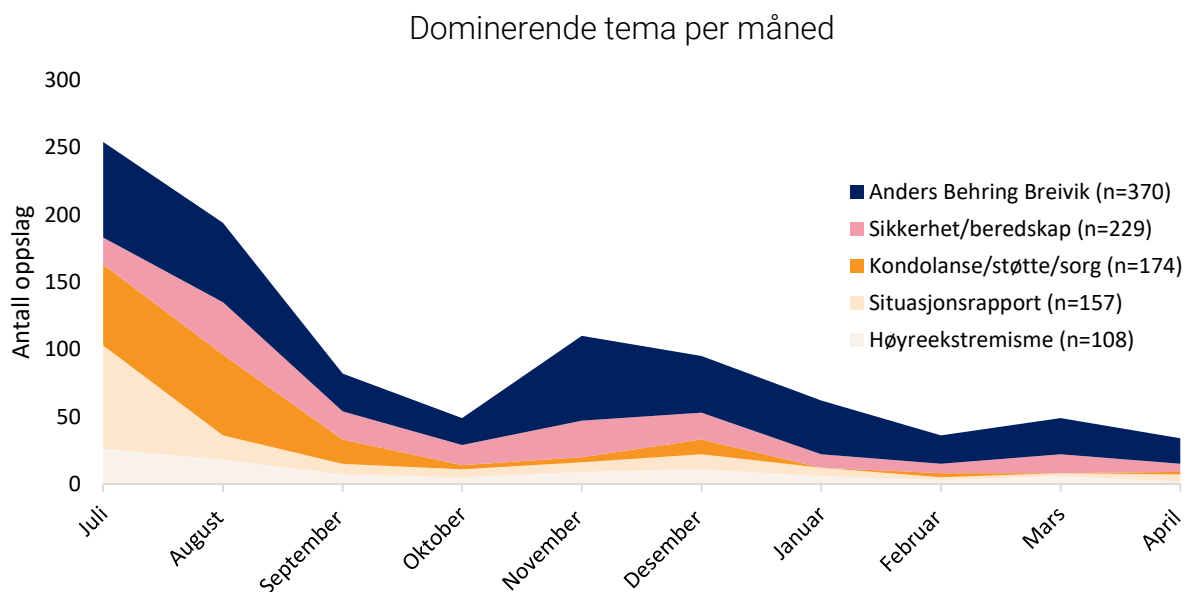

Figur 3: Antall publiserte oppslag i riks- og regionkilder per måned (n=44 888) sett opp mot utvalg (n=1 070) per måned. Fra 22. juli 2011 til og med 16. april 2012.

⁹ Utvalget inkluderer i overkant av 1000 medieoppslag, randomisert.

Mediedekningens utvikling de første ni månedene etter terroren

Tematisk ligner mediedekningen etter 22. juli et normalt dekningsmønster. Det starter med å kartlegge hva, hvor og hvem¹⁰. Dette er tydelig i figur 4 under. Den første tiden er det situasjonsrapporter og omtale knyttet til gjerningsmannen som dominerer, i tillegg til støtteerklæringer, kondolanser og sorg. Det er høyt trykk og fokus på dokumentering, kartlegging og formidling av fakta. Parallelt med dette retter også mediene blikket mot sikkerhets- og beredskapsspørsmål. Deretter ser man en gradvis utflating med enkelttopper i forbindelse med konkrete hendelser i saken. De fem tematikkene i figuren under utgjør 72 prosent av den totale omtalen.

Figur 4: Fordelingen av de største temaene per måned (n=1038) fra 22. juli 2011 til og med 16. april 2012.

Fengsling, rettssak og kartlegging av terroristen dominerer omtalen

Grovt regnet er hvert tredje oppslag disse første månedene knyttet direkte til Anders Behring Breivik som person. Denne omtalen kan i hovedsak deles i to kategorier: omtale av hans (1) bakgrunn og gjennomføring av terroren, og omtale knyttet til (2) fengsling og rettssak. Med det utgjør omtale av terroristen den største tematiske kategorien i analyseperioden.

De første månedene forsøker mediene å tegne et bilde av hvem terroristen er; kartlegging av hans oppvekst, ideologiske bakgrunn, planlegging og gjennomføring av terroren, hans høyreekstreme tankegodts og drivkraften for ugjerningene. Det er spesielt i denne sammenhengen at temaet høyreekstremisme også omtales og beskrives. Totalt omtales høyreekstremisme i ti prosent av oppslagene knyttet til 22. juli. Brorparten av denne omtalen er beskrivelser og kartlegging av terroristen selv.

Mens kartlegging og beskrivelser av Breivik utgjør 32 prosent av mediens omtale av terroristen, utgjør omtale av fengsling og rettssak 68 prosent. Denne omtalen gjør seg gjeldende fra september og ut analyseperioden. Spørsmål om hvorvidt Breivik er strafferettslig tilregnelig og debatten knyttet til den sakkyndige rapporten, som hevdes å være mangelfull, er svært dominerende i perioden. I tillegg

¹⁰ Odd Einar Olsen og Espen Reiss Mathiesen beskriver i boken *Media og krisehåndtering* det typiske dekningsmønsteret etter en krise.

publiseres det mye omtale i forbindelse med Breiviks fengslingsmøte(r), avhør, soningsforhold, samt påkjenningen den kommende rettssaken vil være for de pårørende og berørte.

Med dette kan vi si at nesten en tredjedel av omtalen de første månedene handler om å forklare gjerningsmannen. Av alle tematikker knyttet til terroren er det dette som vies mest plass. Mediene er deskriptive, søkende og dokumenterende. De jobber for å skaffe til veie informasjon, svar på spørsmål og å tilfredsstille det enorme informasjonsbehovet som oppstod. Det later til å råde en enighet om at mediernes dekning av gjerningsmannen og rettssaken har vært grundig og velbalansert. Lite kritikk er rettet mot denne delen av dekningen, og som vi vil se av redaktørens uttalelser i kapittel 5, jobbet mediene systematisk for raskt å få frem fakta og informasjon. Det virker også å være godt samsvar mellom volumet av omtalen knyttet til kartlegging og dokumentasjon av gjerningsmannen, og beskrivelsene redaktørene gir til denne delen av dekningen. Alle redaktørene vi har snakket med, trekker frem denne delen av dekningen som viktig og som en stor del av det redaksjonelle arbeidet. At denne tematikken utgjør en tredjedel av omtalen de første månedene, støtter dette.

Sikkerhet og beredskap blir den største politiske tematikken

Omtale av sikkerhet og beredskap utgjør også en stor del av medietrykket de første månedene. Omtrent hvert femte medieoppslag i analyseperioden knytter seg til denne tematikken.

Den første bølgen av oppslag publisert like etter terrorangrepene handler mer faktisk om hvor lang responstiden til politiet var, hvordan hendelsesforløpet var, og hvordan politiet kom seg frem til Utøya. Kort tid etterpå begynner andre aktører, først og fremst politikere og journalister, å stille spørsmål om hvorvidt denne responsen var rask nok. I august stiller SV, Frp og Høyre seg kritiske til PSTs håndtering av terrorsaken og til PST-sjef Janne Kristiansens utsagn om at politiet har full kontroll. Frp krever at PST-sjefen må gå av. Flere aktører uttrykker bekymring for beredskapen i landet gjennom analyseperioden.

Blant uttalelsene og utspillene fra politiske aktører i perioden handler flest om sikkerhet og beredskap, og det kan sies å utgjøre den største politiske debatten i kjølvannet av 22. juli. Redegjørelsen for beredskaps-situasjonen den 22. juli på Stortinget 10. november, etableringen av og arbeidet til 22. juli-komiteen, og den politiske debatten i forbindelse med den påstått dårlige beredskapen, er sentrale sakskomplekser de første månedene etter terroren.

Det er mediernes oppgave å rette søkelyset mot myndigheter, politi og Politiets sikkerhetstjeneste (PST) etter en slik hendelse, og dermed skulle man forvente at det utgjør en stor del av mediedekningen den første tiden. At denne tematikken utgjør periodens nest største fokusområde, støttes også av redaktørens uttalelser i kapittel 5. De fleste redaktørene vi har snakket med, trekker frem beredskapssituasjonen, sammen med kartlegging av gjerningsmannen, som noen av de viktigste journalistiske sporene den første tiden.

I den grad mediernes fokusering på systemsvikt, sikkerhetsspørsmål og beredskapssituasjon er blitt kritisert, har det handlet om tematikkens plass i spaltene, og at det gikk på bekostning av andre viktige politiske tematikker. Her er det spesielt Raymond Johansens kronikk i Aftenposten som gjør seg gjeldende. Johansen skriver juli 2021: «Vi snakket for mye om sikkerhet og beredskap, og for lite om motivet bak ugjerningen. Vi snakket for lite om at veien til hat og ideologisk motivert terror alltid starter med tanker og ord som dehumaniserer andre mennesker.» (R. Johansen, 2021).

Hvorvidt Johansen her sikter til tiden like etter terroren, eller ser dette i et tiårsperspektiv er imidlertid uklart. Det virker uansett å råde en enighet om at mediene leverte kritisk og god journalistikk med mål om å kartlegge myndighetenes rolle og eventuell svikt.

Flere temaer utgjør en liten del av omtalen

Tabellen under viser andelsfordelingen mellom alle tematikkene¹¹ som omtales, diskuteres eller kommenteres i analyseperioden.

Tema	Forekomst av temaer i oppslagene	Prosentmessig forekomst i oppslagene
Anders Behring Breivik	370	35 %
Sikkerhet/beredskap	229	21 %
Kondolanse/støtte/sorg	174	16 %
Situasjonsrapport	157	15 %
Høyreekstremisme	108	10 %
Oppreisning/minnesmerke/oppfølging	87	8 %
Valgkamp	64	6 %
22. juli – et politisk attentat	56	5 %
Islam/islamisme	50	5 %
Innvandringspolitikk	49	5 %
Ytringsfrihet	45	4 %
Demokrati	33	3 %
Mediedekning	37	3 %
Forskning/undersøkelser	15	1 %

Blant tematikkene som ikke er direkte hendelsesrelatert, er det høyreekstremisme som er mest omtalte. Verdt å merke seg her er imidlertid at brorparten av disse oppslagene er direkte knyttet til gjerningsmannen, og ikke høyreekstremisme i et bredere perspektiv. Vi ser at mediene i denne perioden forsøker å gi et innblikk i Breiviks ideologi og å kartlegge hans tilknytning til det høyreekstre miljøet, både i Norge og internasjonalt.

Det er også i omtalen av Breivik at islam og islamisme oftest omtales. At mange umiddelbart dro slutninger om attentatet som islamistisk terror, omtales av en rekke medier. Totalt utgjør omtale av islamistisk terror fem prosent av omtalen.

Innvandringspolitikk er blant tematikkene som opptar mindre plass i mediene. Omtalen vi finner her, overlapper også til en viss grad omtalen av 22. juli-terroren som et politisk attentat. Siv Jensen mener blant annet at det har vært mye fokusering på 22. juli, og at man også må sette søkelys på utfordringene knyttet til innvandring, spesielt muslimer i Norge. Det meste av omtalen knyttet til innvandringspolitikk publiseres i august og handler om lanseringen av en bok der stortingsvalget 2009 er analysert. Studien viser at velgerne er blitt mer kritiske til innvandring, og at fire av ti opplever innvandring som en trussel. Forskningsleder ved Institutt for samfunnsforskning, Bernt Aardal, uttaler at han ikke tror 22. juli endrer holdningene fra undersøkelsen. «Det vi har sett i vårt forskningsmateriale, er at holdninger til innvandringspolitikk er veldig stabile over tid. Det er faktisk blant de mest stabile holdningene vi finner», sier Aardal (Helljesen, 2011).

Ikke overraskende preger kommune- og fylkestingsvalgkampen i 2011 mediedekningen i månedene juli–september. Omtalen inkluderer oppslag der det oppfordres til å bruke stemmeretten for demokratiet etter terrorangrepet, og ikke å la terroristen vinne. I tillegg finner vi oppslag hvor det spekuleres i hvorvidt Arbeiderpartiet kommer til å gjøre et godt valg som følge av angrepene på Utøya. Etter valget skriver Dagbladet på lederplass at Jens Stoltenberg sier han er fornøyd med at Arbeiderpartiet har gjort det beste kommunevalget på 24 år, «men innad i Ap og AUF er folk skuffet over at Utøya-effekten ikke ble større og ikke førte til et skifte i Oslo», før lederen fortsetter «(...) Arbeiderpartiet kan heller ikke forvente at folk skal løpe mann av huse [for å stemme på dem] når de ikke klarer å stille lag» (Dagbladet-redaksjonen, 2011). Det meningsbærende oppslaget er et eksempel på hvordan begrepet «Utøya-effekten» ble brukt i tiden rett etter angrepene på Utøya.

¹¹ Merk at flere tematikker kan forekomme i ett og samme medieoppslag. Antall forekomster av tematikker kan være høyere enn summen av artikler i utvalget

Vi ser også at mediernes dekning får lite oppmerksomhet den første tiden etter terroren. Tematikken utgjør tre prosent av omtalen i perioden. I disse oppslagene er dekningen først og fremst gjenstand for kritikk og debatt, spesielt knyttet til etiske dilemmaer ved bildebruk.

Politiske temaer som 22. juli – et politisk attentat, innvandringspolitikk, ytringsfrihet og demokrati – blir lite omtalt i perioden. Samlet utgjør omtale knyttet til disse fire tematikkene 17 prosent av omtalen de første månedene etter terroren. At disse tematikkene får lite oppmerksomhet den første tiden etter drapene, henger sammen med journalistikkens og mediernes oppgave. Å drive kartlegging, granskning og informasjonsformidling etter en slik hendelse ligger i mediernes samfunnsoppdrag. At dette var oppgaver som ble prioritert, støttes gjennom redaktørens uttalelser i kapittel 5. Det er likevel verdt å stille spørsmål om hvorvidt enkelte tematikker burde ha fått mer rom disse første ni månedene etter angrepet, eller om tiden ikke var moden for dette. I hvilken grad kan fraværet av oppslag om 22. juli som et politisk attentat og den bakenforliggende ideologien sies å være et resultat av et anstrengt debattklima? 2021-debatten gir innblikk i hvordan AUF opplevde dette klimaet – hvor førende har dette vært for at en bred politisk debatt lot vente på seg?

Politikere uttaler seg oftest, men få partipolitiske debatter er knyttet til terroren

I tillegg til å undersøke hvilke tematikker som var sentrale den første tiden etter terroren, har vi også undersøkt hvem som kom til orde i disse første månedene, og hvilke aktører som dominerer innenfor de ulike tematikkene.

Overordnet ser vi at en aktørgruppe skiller seg fra resten med betydelig flere uttalelser: politikere. Denne aktørgruppen uttaler seg i nesten hvert fjerde oppslag i perioden. Uttalelsene inkluderer flere politiske nivåer, fra partipolitikere og regjeringsmedlemmer til ungdomspolitikere, inkludert AUF-ere som var direkte berørt av terroren.

Tabellen under viser antallet uttalelser fra de ulike aktørkategoriene. Aktørene kan uttale seg enten ved direkte sitat, henvisninger til tidligere uttalelser eller ved direkte gjengivelse av tekst og skriftlige publikasjoner. Én aktørkategori kan forekomme flere ganger i samme oppslag. Eksempelvis kan dette være tilfellet hvis flere politikere uttaler seg i samme oppslag.

Aktørkategori	Antall uttalelser i oppslagene	Andel av totalt antall uttalelser
Politiker	350	24 %
Politi/PST/fengsel	197	14 %
Ekspertrolle	162	11 %
Journalist/redaktør	155	11 %
Advokat/domstol	155	11 %
Privatperson/andre	144	10 %
Organisasjon/stiftelse/forening	108	7 %
Ofre/pårørende/berørte/støttegruppe	62	4 %
Offentlig person	52	4 %
Anders Behring Breivik	49	3 %
Høyreekstreme	15	1 %

Politikerkategoriene er ytterligere delt inn tre kategorier (1) Politiske partier (2) Ungdomspolitikere og (3) Regjering. Figur 5 nedenfor viser den andelsmessige fordelingen av de tre kategoriene i oppslagene.

Figur 5: Andel politiske aktørkategorier (n=350)

Det er aktører som representerer ulike politiske partier som oftest uttaler seg. I tabellen under er det en oversikt over den andelsmessige fordelingen per politiske parti. Denne inkluderer ikke ungdomspolitikere eller regjeringsmedlemmer fra de aktuelle partiene, ettersom disse er skilt ut som egne aktører. Dette påvirker spesielt volumet til Arbeiderpartiets uttalelser fordi de har flere ministerposter og statsministerposten i perioden.

Politisk parti	Andel uttalelser
Fremskrittspartiet	37 %
Arbeiderpartiet	27 %
Høyre	12 %
Kristelig Folkeparti	7 %
Senterpartiet	7 %
Demokratene	7 %
Andre	3 %
(n=227)	

Politikere uttaler seg i all hovedsak i nyhetssaker; så mye som 87 prosent av oppslagene faller inn under denne sjangeren. Videre er 13 prosent innsendt stoff. Disse innleggene er i de første ukene etter terroren kondolanse- og minneinnlegg om omkomne AUF-ere. Andre politikere viser også sin støtte og medfølelse med AUF i egne innlegg. Rettssaken blir utløsende for uttalelser fra en rekke AUF-ere som har innsendt stoff på trykk i denne perioden. Flere av dem skriver om følelsen av å måtte gjenoppleve traumene fra 22. juli på nytt på grunn av rettssaken. AUF-leder Eskil Pedersen oppfordrer i den forbindelse til omtanke for de berørte. Han uttrykker også et ønske om mer politisert fokusering på 22. juli. Andre innlegg er ført i pennen av regjeringsmedlemmer som debatterer gjenreisningen av regjeringsskvalet, rettspsykiatri, voldsoffererstatning, samt beredskapen i landet. Koblingen mellom Frp og Breivik blir også diskutert på debattplass av flere partipolitikere. Det er imidlertid i nyhetssjangeren at politikerne oftest kommer til orde.

Blant partiene er det Fremskrittspartiet (Frp) som uttaler seg mest. Dette har fire årsaker: (1) Anders Behring Breiviks kobling til partiet, (2) Eskil Pedersens utspill under LO Stats konferanse i november, der han ber Frp ta ansvar for sine hatske ytringer, spesielt i forbindelse med innvandringsdebatten, (3) Per Sandberg (Frp) er talsperson i justiskomiteen og uttaler seg i forbindelse med det mye omdiskuterte temaet sikkerhet/beredskap, og (4) Sandbergs uttalelse om at «Ap til de grader har spilt offer» etter 22. juli, som skapte store reaksjoner (Skarvøy et al., 2011b). Samtlige punkter er sentrale i mediehistorien om 22. juli-terroren og er også viktige debattpunkter i det offentlige ordskiftet i forbindelse med tiårsmarkeringen.

Arbeiderpartiet står for 27 prosent av de partipolitiske uttalelsene. Politikerne fra Arbeiderpartiet uttaler seg først og fremst i forbindelse med selve terrorhandlingen, sorg og sikkerhet/beredskap fremfor partipolitiske debatter knyttet til terroren.

Videre står ungdomspolitikere for 21 prosent av de politiske uttalelsene i mediene i løpet av denne perioden. AUF er den største aktørgruppen innenfor ungdomspolitikere med en andel på 96 prosent. Ser vi på samtlige politiske uttalelser, har AUF en andel på nærmere 30 prosent av uttalelsene, og er isolert sett den største politiske aktørgruppen i de analyserte oppslagene. AUF er spesielt fremtredende innenfor situasjonsbeskrivelser fra Utøya og i sorg- og kondolanse-oppslag, enten i nyhetsartikler eller i egenproduserte innlegg.

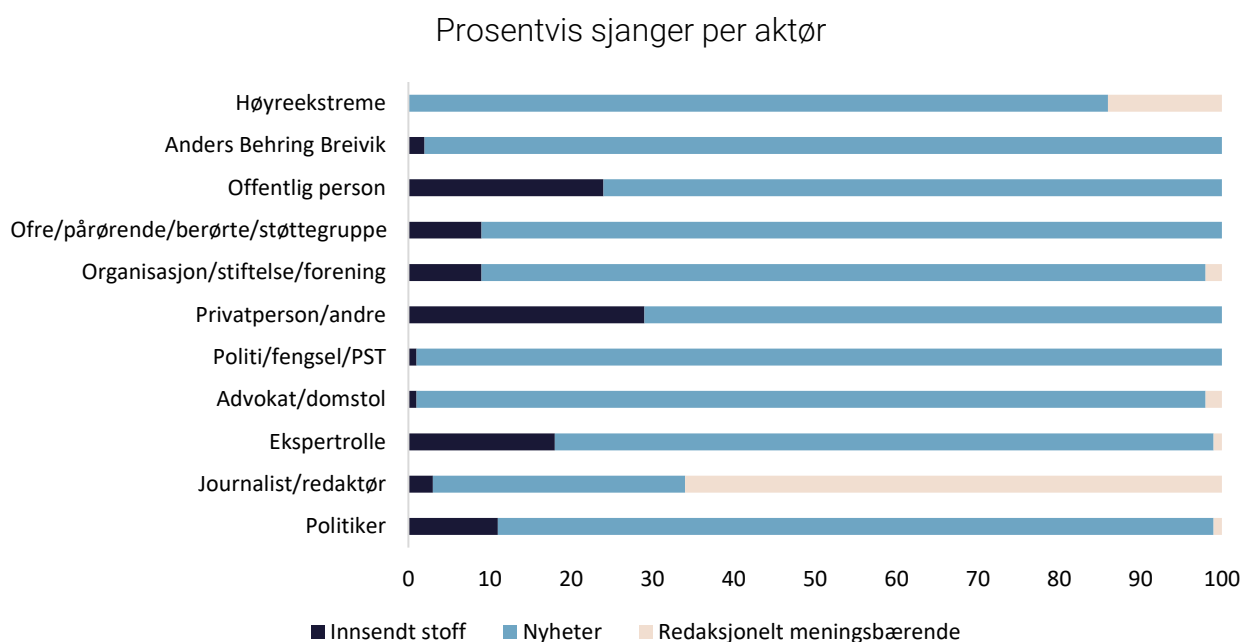
Regjeringsmedlemmene, inkludert statsministeren, står for 14 prosent av de politiske uttalelsene i oppslagene. Her er både statsministeren og justisministeren dominerende med henholdsvis 36 og 33 prosent av uttalelsene.

På tross av å være et lite parti i Norge, ser vi at Demokratene står for sju prosent av uttalelsene i denne perioden. Blant annet snakker politiker Håvar Krane om å drepe statsråder (Dagbladet, 2011a). Oppslaget nevnes i forbindelse med 22. juli ettersom Krane var tidligere administrator for Facebook-gruppen til Norwegian Defence League (NDL), der Anders Behring Breivik var aktiv i en kort periode. I kapittel 4 er Demokratene definert som en høyreekstrem/høyre-radikal organisasjon av Senter for ekstremismeforskning, på tross av at de selv skriver at de er mot «rasisme og dehumaniserende syn på alle medmennesker» (Kleppe et al., 2021). Denne rapporten viser at talspersoner fra Demokratene er tilstedeværende i mediene med en rekke leserinnlegg på trykk, både om lokalpolitikk og med høyre-radikalt innhold, noe som også skaper engasjement på Facebook.

Majoriteten av uttalelsene fra politikere i denne perioden kommer i omtale av gjerningsmannen, sikkerhet og beredskap, kondolanser og støtte, samt situasjonsrapporter. Fem prosent kommer i diskusjoner knyttet til 22. juli som et politisk attentat, fire prosent i diskusjoner om innvandring, tre prosent i omtale knyttet til demokrati og to prosent i forbindelse med ytringsfrihet. Selv om politikere er gruppen som oftest kommer til orde, forekommer det med andre ord sjelden i partipolitiske debatter.

Det redaksjonelt meningsbærende stoffet speiler tematikken for øvrig

Figur 6 på neste side viser den andelsmessige fordelingen av de tre sjangerkategoriene (1) innsendt stoff, (2) nyheter og (3) redaksjonelt meningsbærende fordelt på aktører. Overordnet består de analyserte oppslagene av 79 prosent nyhetsoppslag, 12 prosent innsendt stoff og ni prosent meningsbærende redaksjonelle oppslag.

Figur 6: Prosentvis fordeling av sjangrene innsendt stoff, nyhetsstoff og redaksjonelt meningsbærende fordelt på dominerende aktører (n=1070)

Det er i nyhetssaker at de fleste aktørene oftest kommer til orde. Dette er i tråd med sjangerdistribusjonen i norske medier for øvrig, der nyhetsstoff utgjør majoriteten av innholdet.

Det meste av omtalen der journalister og redaktører er hovedaktører, består av redaksjonelt meningsbærende innlegg. Tematikken i innleggene speiler i stor grad den overordnede tematiske inndelingen: 32 prosent omhandler Breivik, hans bakgrunn, den rettspsykiatriske vurderingen av ham og den påfølgende rettssaken. Høyreekstremisme blir belyst i forbindelse med Breiviks bakgrunn, men blir også satt inn i en politisk kontekst og terroren blir beskrevet som et politisk attentat i åtte prosent av innleggene.

Sikkerhet/beredskap og kondolanse/støtte/sorg blir omtalt i 13 prosent av innleggene hver. Nyhetsoppslagene innenfor journalist/redaktør-kategorien er i all hovedsak intervjuer av utenlandske journalister. Innsendte innlegg er fra spaltister med journalist som yrkestittel.

Psykiatere er de mest synlige i kategorien for eksperter/ekspertrolle. Disse ytrer seg om den mye debatterte sakkyndighetsrapporten til Torgeir Husby og Synne Sørheim. I tillegg blir valgforskere intervjuet i nyhetsstoff om hvorvidt de tror vi kommer til å se en «Utøya-effekt» i valgresultatene.

Om lag hvert tredje oppslag der en privatperson kommer til orde, er innsendt meningsbærende. En betydelig andel av disse oppslagene er leserinnlegg der ulike privatpersoner som ikke er direkte pårørende til drepte i terrorangrepet, uttrykker sin medfølelse med de berørte. 17 prosent av oppslagene der en privatperson har uttalt seg, er kategorisert som tema «kondolanse/støtte/sorg».

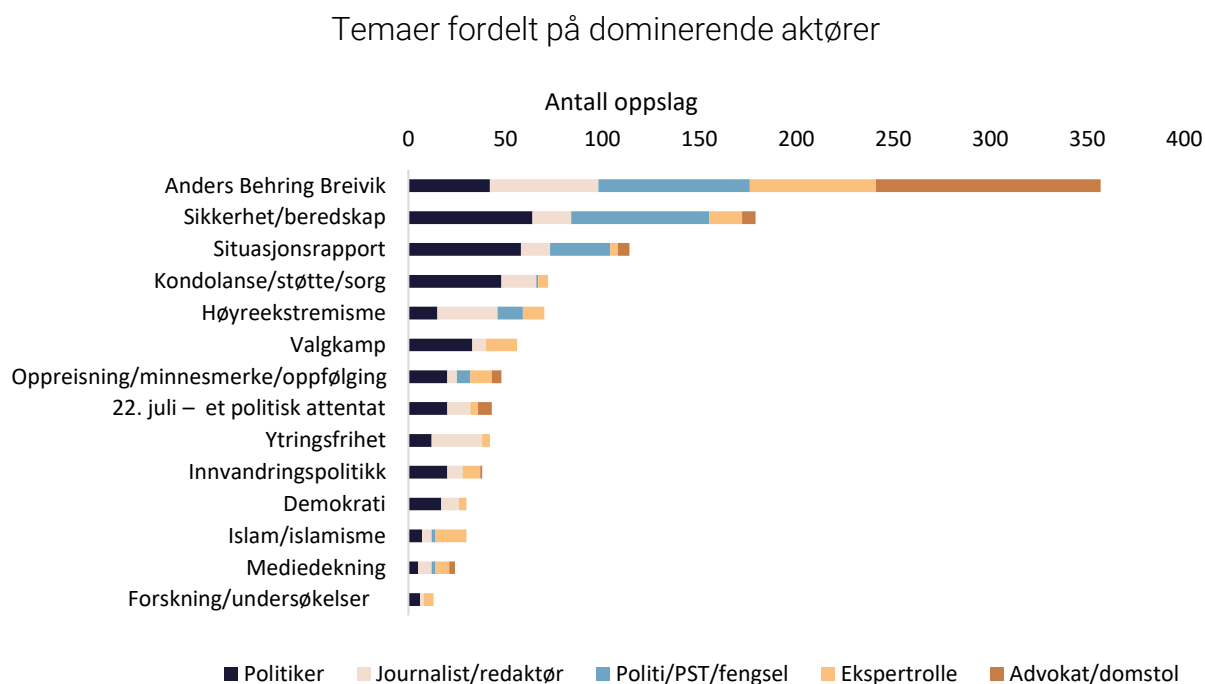
Aktørene advokat, høyreekstreme og Anders Behring Breivik uttaler seg så å si bare i nyhetsstoff og har i denne perioden ikke innsendte innlegg som en arena for å dele ytringer. Når det gjelder de høyreekstreme, er det spesielt koblingen mellom Breivik og høyreekstreme grupperinger som English Defence League, Norwegian Defence League og bloggeren Peder Jensen (Fjordman) som er tema.

Aktørene bekrefter eller avkrefter den påståtte kontakten eller relasjonen gjerningsmannen skal ha hatt med dem i nyhetssaker.

Figur 6 viser et par oppslag der høyreekstreme representeres i redaksjonelt meningsbærende stoff. Dette skyldes kommentarer og ledere skrevet av journalister og redaktører, der de har sitert høyreekstreme direkte.

Tematikk og aktører følger hverandre

Figur 7 under gir en oversikt over hvilke temaer de største aktørkategoriene uttaler seg innenfor. Merk at grafen teller antall ganger de ulike temaene er omtalt. Ettersom vi kan finne flere tematikker innenfor en og samme nyhetsartikkel, vil totalt antall oppslag om temaene være høyere enn antall artikler i utvalget.

Figur 7: Antall uttalelser fra de mest fremtredende aktørene fordelt på tema (n=1116)

Fagpersoner dominerer i omtalen av Anders Behring Breivik

Den mest omtalte tematikken, gjerningsmannen, er også den de fem dominerende aktørene oftest uttaler seg om: politikere, journalister/redaktører, politi/PST/fengsel, eksperter og advokat/domstol. Temaet er som tidligere nevnt delt inn i to underkategorier: (1) bakgrunn og gjennomføringen av terroren, og (2) fengsling og rettssak.

Innenfor den siste kategorien ser vi at aktørgruppene politi/PST/fengsel og advokat/domstol uttaler seg om sine respektive fagfelt knyttet til fengsling, soning, avhør og rettssaken mot Breivik. Spørsmål om hvorvidt Breivik er strafferettslig tilregnelig og debatten knyttet til den sakkyndige rapporten, som hevdes å være mangelfull, er dominerende i analyseperioden. I tillegg er det mye omtale knyttet til Breiviks fengslingsmøte(r), avhør, soningsforhold, samt påkjenningen den kommende rettssaken vil være for de pårørende og berørte. Denne gruppen står alene for nesten en fjerdedel (24 prosent) av uttalelsene i omtalen som handler om Anders Behring Breivik.

En annen aktørgruppe som gjør seg gjeldende i denne sammenhengen, er ekspertrollen. Den rettspsykiatriske rapporten om Breiviks mentale helsetilstand blir utstrakt debattert fra den ble avgitt i november. Psykiatere, de sakkyndige og andre eksperter innenfor feltet blir hyppig benyttet i nyhetsjournalistikken i forbindelse med denne tematikken. De samme tar også til orde i den meningsbærende sjangeren.

At fagpersoner i form av advokater, domstol, sakkyndige, politi og PST er de mest dominerende aktørene i denne stofftypen, er å forvente. Dette er også i tråd med redaktørens uttalelser i kapittel 5, der flere trekker frem behovet for fakta og kartlegging. Et viktig element for å dekke dette behovet er innsikt fra fagpersoner, noe som her kommer til syne gjennom uttalelser.

Politikere og representanter fra politi, PST og fengselsvesen uttaler seg mest om sikkerhet og beredskap

Det nest mest omtalte temaet i perioden er sikkerhet/beredskap. Som vi ser av figur 7, er det aktørgruppen politi/PST/fengsel som uttaler seg oftest, og da som regel med kommentarer etter spørsmål fra journalister. Aktørgruppen er svært sentral i oppslag knyttet til politiets håndtering av terroren og det norske beredskapsnivået på dette tidspunktet.

Politikere er også tydelig til stede når landets sikkerhet og beredskap omtales. Denne tematikken står igjen som det største politiske sakskomplekset belyst av mediene i perioden, og er blant temaene politikere oftest uttaler seg om i perioden. Redegjørelsen av beredskapssituasjonen den 22. juli på Stortinget 10. november, etableringen og arbeidet til 22. juli-komiteen, og den politiske debatten i forbindelse med den påståtte dårlige beredskapen, er sentrale sakskomplekser innenfor temaet.

Temaet omtales mest i juli/august, og i november/desember. Den første bølgen av oppslag som publiseres rett etter terrorangrepene, handler mer faktisk om hvor lang responstiden til politiet var, hvordan hendelsesforløpet deres var, og hvordan de kom seg fram til Utøya. Kort tid etterpå begynner andre aktører, først og fremst politikere og journalister, å stille spørsmål ved hvorvidt denne responsen var rask nok. I august stiller SV, Frp og Høyre seg kritiske til PSTs håndtering av terrorsaken. Frp krever at PST-sjefen må gå av. Flere aktører uttrykker bekymring for beredskapen i landet det første året.

Jens Stoltenberg spiller en sentral rolle i forbindelse med kondolanse/støtte/sorg

Kondolanse, støtte og sorg er det mest omtalte temaet etter sikkerhet/beredskap, og det fjerde mest omtalte av alle de fem mest dominerende aktørene. Dette temaet er knyttet til de berørte, samt deres historier og opplevelser, og ble viet stor plass i mediene de første månedene. Oppslagene er i stor grad intervjuer av foreldre, pårørende, og overlevende AUF-ere. Også utover høsten publiseres historier fra overlevende som forteller at det er vanskelig å leve videre, de sliter med skyldfølelse, og at det er slitsomt med mange spørsmål fra medier og andre. I desember finner vi oppslag om den første julen etter terroren, og hvordan det er å feire jul hos familier som har mistet noen. Temaet inkluderer også oppslag om ulike minnemarkeringene som fant sted den første tiden, som rosetogene, samt nekrologer, som først og fremst er ført i pennen av AUF og Arbeiderpartiet. Statsminister Jens Stoltenbergs taler og offentlige uttalelser til Norges befolkning blir viktige i den offentlige sorgbearbeidelsen som kommuniseres i mediene. Stoltenbergs budskap om å møte terroren med mer åpenhet, mer demokrati, mer humanitet, men aldri naivitet, speiles i stor grad i mediens dekning av terroren den første tiden; mediene la betydelig vekt på medmenneskelighet og solidaritet.

AUF-ernes stemmer kommer i all hovedsak frem i forbindelse med situasjonsrapportering

Dette temaet er videre kategorisert etter hvorvidt det er skildringer fra regjeringskvartalet, fra Utøya, eller begge åstedene. I juli preges mediebildet i stor grad av situasjonsrapporter og beskrivelser fra åstedene. Utøya er åstedet som omtales mest, mer enn tre ganger så ofte som regjeringskvartalet. Politikere, og da først og fremst AUF-ere som har vært til stede på øya, uttaler seg om hva som har

hendt. De to første månedene i analyseperioden er det en strøm av beskrivelser av angrepet fra dem som opplevde det. Fokuset de første månedene er primært på hendelsesforløpet, det materielle skadeomfanget og antall drepte, skadde og berørte. I figur 4 ser vi at temaet får et oppsving i desember, noe som skyldes en samling intervjuer, både med vaktene som oppdaget bombebilen like før det smalt, og med Utøya-overlevende som på nytt blir intervjuet om terrorangrepet.

Høyreekstremer og høyre-radikale uttaler seg om sitt kjennskap til Breivik

Iblant intervjues personer som kan tenkes å identifisere seg med Breivik. I Norge er det først og fremst Peder Jensen, kjent som bloggeren Fjordman, som kobles opp mot Breiviks tankegods, som en av hans ideologiske inspiratorer. Mediene avslører at Breivik og Fjordman har hatt kontakt på e-post flere ganger, der de snakker om «sitt ekstreme syn» (Torgersen et al. 2011). Fjordman siteres både via politiavhør og direkte til aviser. Han er en av personene som er kategorisert i aktørkategorien «høyreekstremer». I tillegg til Fjordman finner vi også at både den tidligere og den daværende lederen av Norwegian Defence League (NDL) uttaler seg om deres kontakt med Breivik. Ronny Alte, lederen av NDL i 2011, forklarer til Dagbladet at Breivik forlot organisasjonen etter kort tid på grunn av ulikt syn på vold og rasisme (Brustad et al., 2011).

Ellers finner vi de høyreekstremer aktørene i større grad i utlandet. Både anonyme kilder og navngitte personer fra English Defence League (EDL) uttaler seg om kontakten de har hatt med Breivik. Det er imidlertid flere, eksempelvis britiske Paul Ray, den påståtte mannen bak bloggen Lionheart og en av mennene bak Knights Templar (Tempelridderne), som benekter ethvert kjennskap til Breivik. Ray erkjenner imidlertid at Tempelridderne eksisterer, og at han deler mange av de samme synspunktene som gjerningsmannen (Ringnes, 2011). Ray uttaler også til VG den 29. juli at han tror det vil komme flere lignende angrep dersom det ikke blir gjort endringer i innvandringspolitikken (VG, 2011c). Vi finner også saker om at en dansk blogger har vært undercover og fulgt Breivik i sosiale medier. Bloggeren snakker om at Breivik var opptatt av islamiseringen av Europa og Norge, og trekker inn den danske organisasjonen Stop Islamiseringen av Danmark.

Andre oppslag om internasjonal høyreekstremisme handler om at tyske medier melder at Tysklands innenriksminister vurderer forbud mot ekstrempartiet NPD etter terrorangrepene i Norge. Sistnevnte sak er et eksempel på oppslag der en (tysk) journalist er hovedaktør, og presenterer saken. Som vi ser av figur 7, er det journalister og redaktører som oftest uttaler seg om høyreekstremisme, og da oftest via redaksjonelt meningsbærende stoff. Politikere uttaler seg nest mest om høyreekstremisme, hovedsakelig i forbindelse med Breivik og hans bakgrunn. Vi finner også eksempler på at interessen rundt høyreekstremer miljøer i Norge vokser frem. I september sier SVs nestleder Bård Vegar Solhjell at han vil ha en PST-rapport om høyreekstremer miljøer. «En slik rapport må inneholde en gjennomgang av arbeidet PST har gjort rettet mot høyreekstremer miljøer i årene fram til nå, samt legge opp strategi og planer for arbeidet framover», sier SV-nestlederen (NTB, 2011a). Terrorangrepet setter et politisk søkelys på å kartlegge de høyreekstremer miljøene, og i høstmånedene åpner det seg et rom for å diskutere det.

Etter politikere er det høyreekstremer selv som oftest uttaler seg om høyreekstremisme. Denne aktørgruppen skriver ingen leserinnlegg eller kronikker. I det analyserte materialet er de utelukkende intervjuobjekter. Som tidligere nevnt er Fjordman en av personene som kategoriseres under aktørgruppen, og siteres gjerne i forbindelse med rettssaken til Breivik.

Etter høyreekstremer er det politi/PST/fengsel som oftest uttalelser i oppslag knyttet til høyreekstremisme, og deretter forskere og eksperter. Her ser vi altså at de høyreekstremer aktørene definerer medieomtalen innenfor tematikken mer enn forskere og eksperter, på tross av at forsker/ekspert uttaler seg mer enn sju ganger så ofte i utvalget totalt sett.

Oppsummering: Stemmer og tematikk de første månedene

I dette kapitlet er det gjort et forsøk på å kartlegge og tallfeste hvem og hva som preget medieomtalen de første ni månedene etter terrorangrepene. Hensikten er å undersøke noen av poengene som ble viktige i 2021-debatten – ti år etter.

Gangen i mediedekningen ligner det man normalt ser etter kriser. Den første tiden preges omtalen av dokumenterende, deskriptiv journalistikk. Her handler det om å få svar på hva, hvem og hvorfor. Situasjonsbeskrivelser og kartlegging av gjerningsmannen dominerer deknningen. Ser vi perioden under ett, finner vi at rundt hvert tredje medieoppslag er knyttet til fengsling, rettssak og kartlegging av terroristen. Redaktørens redegjørelser (presentert i kapittel 5) bekrefter at dette var hovedsaken i den første perioden.

Aktørene som uttaler seg i mediedekningen i denne perioden, er tett knyttet opp mot journalistenes arbeid med å gi befolkningen nødvendig og balansert informasjon.

Periodens nest største tema er sikkerhet og beredskap. Omtrent hvert femte oppslag knytter seg til dette – og det er helt klart den største politiske debatten i den første tiden etter terrorangrepene.

Andre politiske tematikker, for eksempel medienes rolle, er diskutert i bare tre prosent av omtalen, ytringsfrihet i fire prosent, demokrati i tre og 22. juli som et politisk attentat i fem prosent.

Omtale av høyreekstremisme utgjør ti prosent av oppslagene disse første månedene etter angrepene. Vi ser imidlertid at majoriteten av denne omtalen er direkte knyttet til gjerningsmannen og beskrivelser av ham.

De overnevnte funnene peker tydelig mot debatten våren og sommeren 2021, da flere politikere fra både moder- og ungdomspartiene erkjenner at for mye av oppmerksomheten deres hadde vært rettet mot temaer som i stor grad gikk på bekostning av diskusjon om terroren som et politisk attentat og ideologien som lå bak. AUF hevdet at debattklimaet som var knyttet til disse temaene, hadde vært utfordrende gjennom hele tiårsperioden. Dette skal vi se nærmere på i neste kapittel.

Kapittel 3

Ytringsansvar, Utøya-kortet og
AUFs rolle i mediehistorien om
22. juli

Retriever

Innledning

I forbindelse med tiårsmarkeringen for terrorangrepet, kommer det frem at AUF har opplevd det offentlige ordskiftet rundt 22. juli som svært krevende. AUF-leder Astrid Hoem fronter et ønske om å gjøre opp med ideologien bak terroren, og inviterer til debatt. Hun mener tidligere forsøk på debatt blant annet har lidd under AUFs redsel for beskyldninger om å trekke «22. juli-kortet» (B. Iversen, 2021). Både ungdomspolitikere, politikere, medier og kommentatorer erkjenner i 2021 at AUF har lidd i den offentlige diskusjonen disse ti årene.

Både 22. juli-kortet og ytringsansvar er sentrale begreper i medieomtalen av 22. juli, og spesielt med tanke på AUFs rolle i det offentlige ordskiftet. Begge begrepene dukker opp som følge av terrorangrepene, og har siden festet seg og spilt en rolle i debattene om 22. juli.

Noe som også vil bli undersøkt, er i hvilken grad AUF slipper til med sine stemmer gjennom perioden, og hvordan ungdomspartiet blir møtt i det offentlige ordskiftet. Hva har vært de største debattene og sakskompleksene knyttet til AUF etter 22. juli? Hva preger ordskiftet og motstemmene, og i hvilken grad endrer bildet seg gjennom tiårsperioden?

For å undersøke disse spørsmålene er det gjort dypdykk i årene med størst medietrykk – årene der AUF nevnes eller omtales i flest oppslag. I valget av analyseperioder og debatter/sakskomplekser for den kvalitative analysen, er det i tillegg lagt vekt på spredning i tid. Dette er avgjørende for å kunne kartlegge hvordan AUFs tilstedeværelse i mediene og eventuelle motstemmer har endret seg i løpet av tiårsperioden.

I tillegg er det søkt¹² etter oppslag der begrepene 22. juli-kortet og ytringsansvar er brukt. For å fange opp tidligere tilsvarende betegnelser på Utøya-kortet/22. juli-kortet er det inkludert søk som inneholder alle former for «spilt offer», «slå politisk mynt» og «utnytte terroren politisk» i kombinasjon med 22. juli.

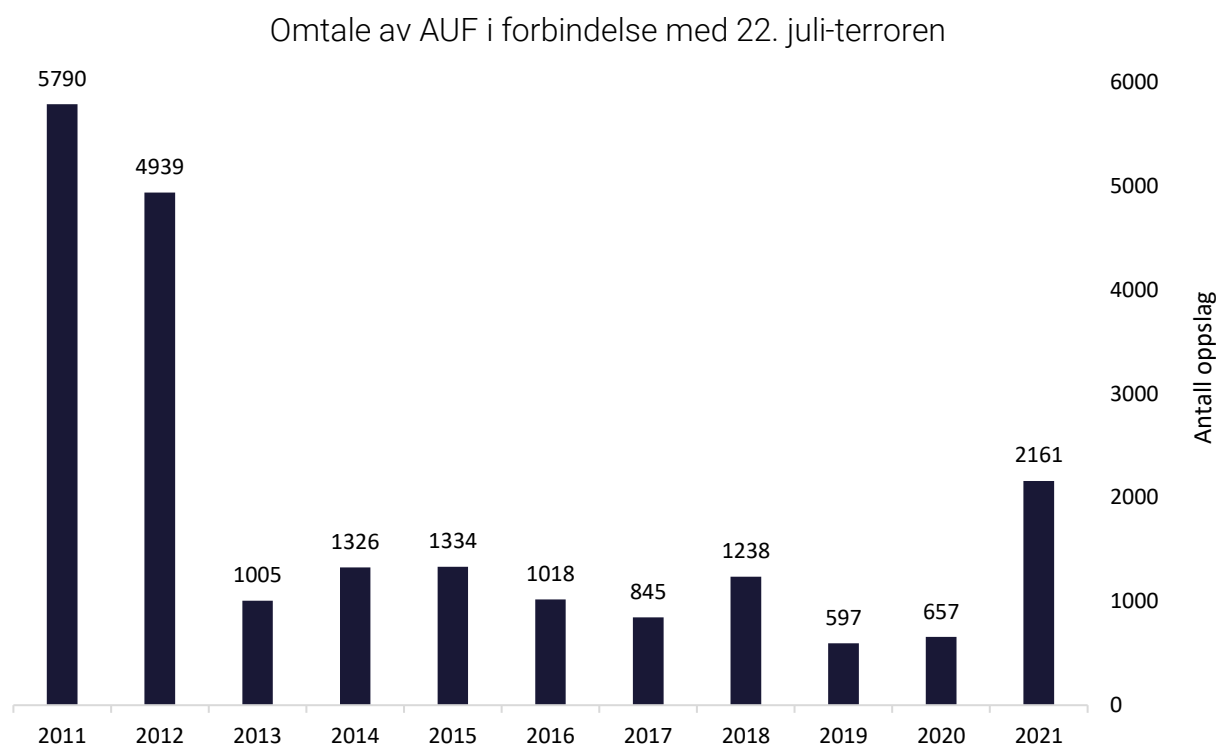
I det følgende kapittelet vil først viktige debatter i AUFs mediehistorie bli gjennomgått. Det vil bli sett nærmere på utvalgte år, og utspill og motstemmer gjennom tiårsperioden vil bli fulgt. Deretter vil man søke å finne svar på hvordan begrepene 22. juli-kortet og ytringsansvar oppstod, og hvordan de er brukt gjennom perioden.

¹² Søkene er foretatt i Retrievers mediearkiv Atekst. Arkivet inneholder majoriteten av alt publisert materiale fra norske papir- og nettmedier i perioden. Søket er her begrenset til riks- og regionmedier

AUFs rolle i mediehistorien om 22. juli

For å forstå debattene, erkjennelsene og de offentlige samtalene som utspilte seg ved tiårsmarkeringen i 2021, må man ha innsikt i AUFs rolle i mediehistorien om 22. juli. Her vil det derfor bli gjort et forsøk på å redegjøre for viktige år, debatter og sakskomplekser fra tiårsperioden. Utgangspunktet er oppslag der AUF er sentrale, og søkelyset rettes både på AUFs utspill, eventuelle motstemmer, støttende stemmer og utspill fra andre aktører der AUF spiller en viktig rolle.

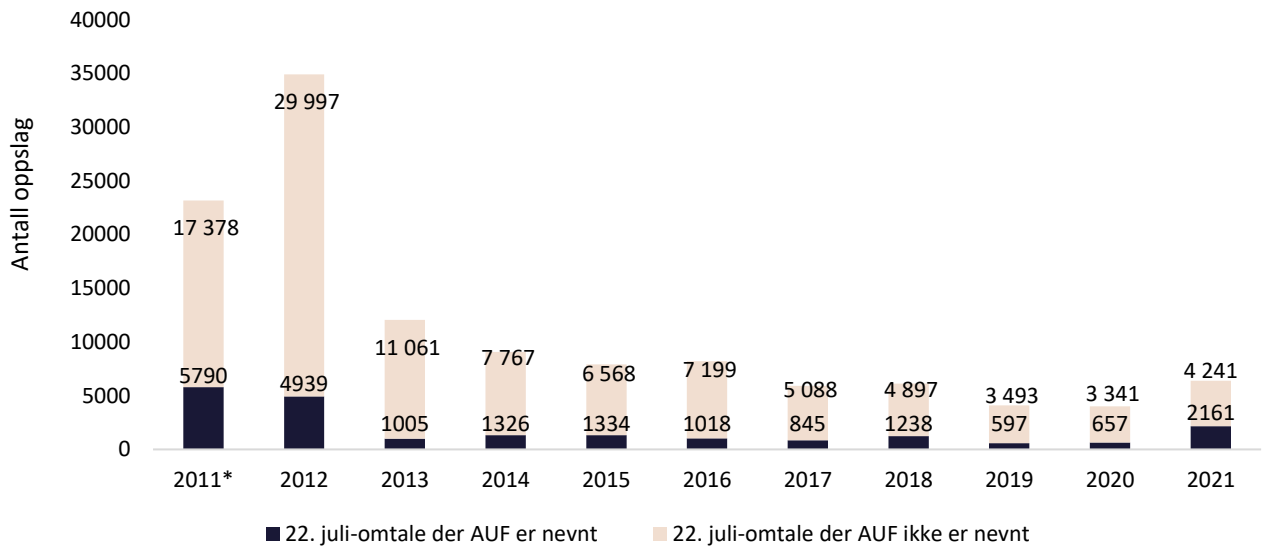
Totalt er AUF omtalt i mer enn 20 000 medieoppslag som knytter seg til 22. juli gjennom tiårsperioden. Dette inkluderer all omtale, store og små oppslag, redaksjonelt meningsbærende, innsendt og nyhetsstoff, i norske riks- og regionmedier. Figuren nedenfor viser at nesten halvparten av oppslagene kommer i 2011 og 2012.

Figur 8: Mediedekningen av AUF i forbindelse med 22. juli-terroren år for år fra 22. juli 2011–2021 (n=20 910)

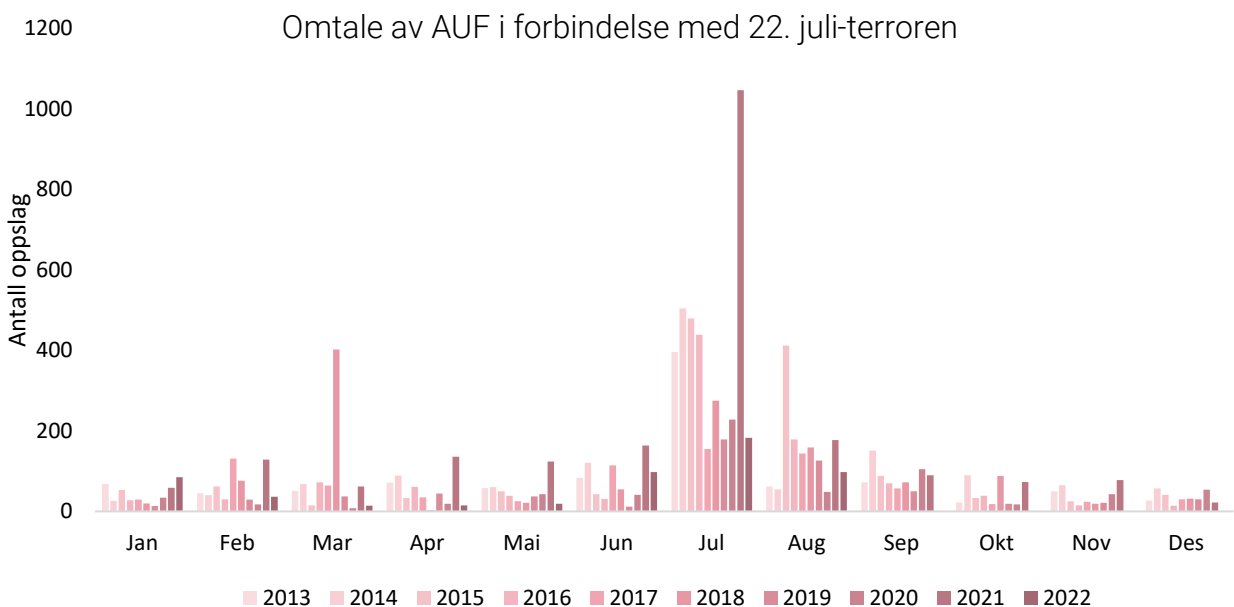
Totalt publiserer de 23 riks- og regionmediene rundt 121 000 medieoppslag knyttet til 22. juli i tiårsperioden. AUF er altså omtalt i nærmere 17 prosent av disse, med underkant av 21 000 oppslag. Figur 9 på neste side viser hvordan dette fordeler seg igjennom perioden. I 2011 er AUF imidlertid langt oftere til stede i 22. juli-omtalen. Her nevnes ungdomspartiet i omtrent hvert fjerde medieoppslag (25 prosent). Det meste av dette er knyttet til situasjonsbeskrivelser, kondolanser, støtte, sorg, samt rettsak, fengsling og dom mot Anders Behring Breivik.

All 22. juli-omtale

Figur 9: Antall oppslag knyttet til 22. juli publisert i riks- og regionmedier (n=121 940). *2011 inkluderer oppslag publisert fra og med 22. juli

Etter 2012 ser vi at AUF sjelden omtales i forbindelse med 22. juli. Oppslagene som publiseres i denne perioden, kommer hovedsakelig i forbindelse med årsmarkeringer, med unntak av mars 2018¹³ og august 2015¹⁴. Figur 10 under viser antall oppslag per måned fra 2013 og frem til august 2022. Senere i kapittelet vil vi se nærmere på noen av de mest toneangivende debattene gjennom perioden.

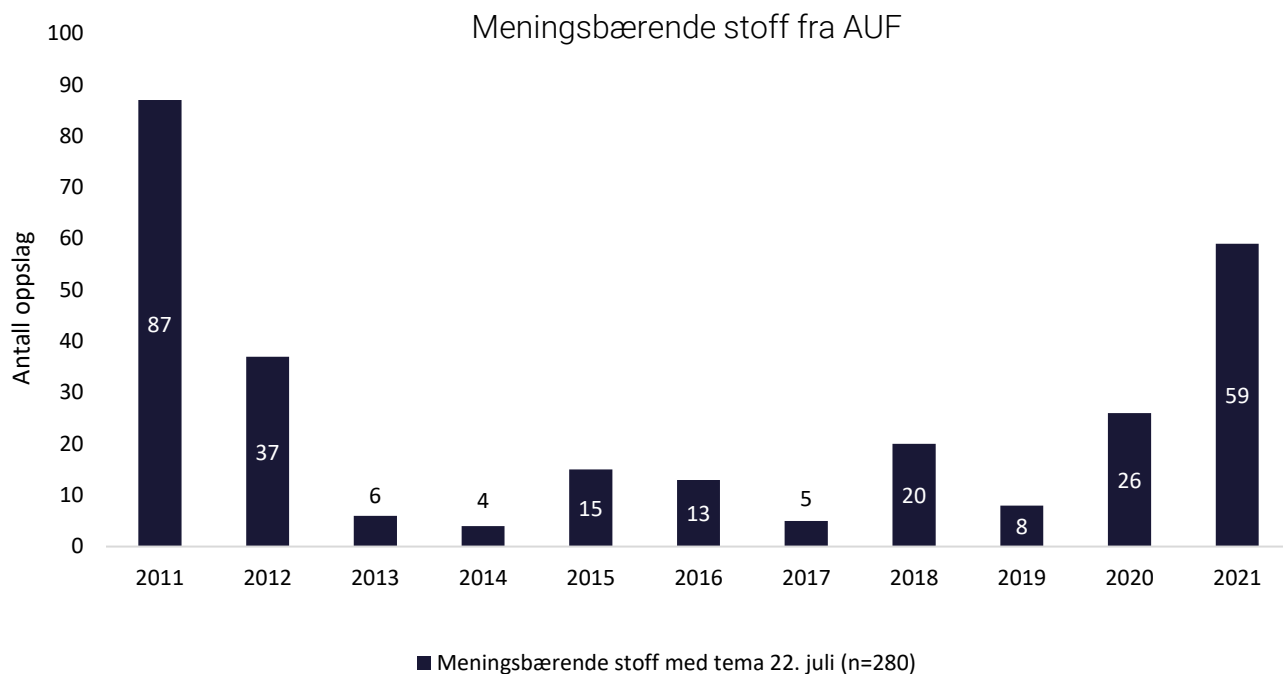
Figur 10: Antall oppslag i riks- og regionmedier som nevner AUF, per måned. Perioden er 2013 til 7. august 2022 (n= 10 728)

¹³ Sylvi Listhaugs Facebook-innlegg «Ap mener terroristens rettigheter er viktigere enn nasjonens sikkerhet»

¹⁴ For første gang siden 2011 holdes AUFs sommerleir igjen på Utøya

Vi har også undersøkt hvor mange meningsbærende innlegg AUF-ere har hatt på trykk i riks- og regionmedier gjennom perioden. Totalt finner vi 280 innsendte innlegg.¹⁵ Dette utgjør om lag 1,5 prosent av de 20 000 oppslagene hvor AUF omtales i forbindelse med 22. juli.

Figur 11 under viser hvordan innleggene fordeler seg gjennom årene. Også her ser vi at nesten halvparten er publisert de to første årene etter terrorangrepene.

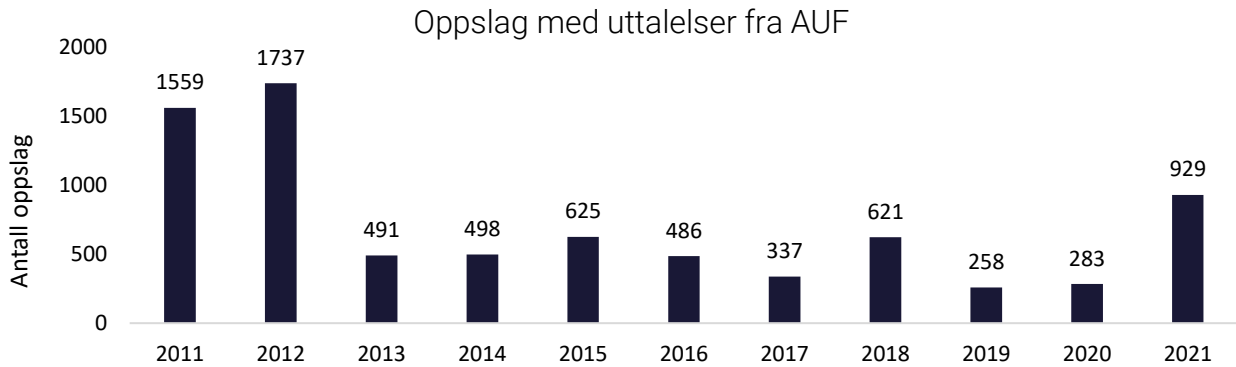
Figur 11: Kronikker og leserinnlegg (meningsbærende stoff) med tema 22. juli innsendt av AUF-ere, 22. juli 2011–2021 (n=280)

De 87 innleggene som publiseres i 2011, er som tidligere nevnt hovedsakelig kondolanser dedisert til personer som døde på Utøya. I 2012 skriver flere AUF-ere innlegg om følelsen av å måtte gjenoppleve traumene fra 22. juli da rettssaken mot tiltalte kommer opp.

I 2021, ti år etter angrepene, ser vi en ny topp der AUF-ere på nytt snakker om terroren. I de mellomliggende årene har AUF relativt få meningsbærende innlegg knyttet til 22. juli på trykk. Det samme gjelder oppslag der AUF-ere uttaler seg i form av sitater i nyhetsstoff.

Figur 12 på neste side viser hvordan dette fordeler seg gjennom perioden. Av de rundt 10 700 oppslagene som never eller omtaler AUF i forbindelse med 22. juli i 2011 og 2012 (Figur 8), ser vi at AUF siteres som intervjuobjekter i 3 296 nyhetssaker. Dette utgjør 31 prosent.

¹⁵ For å identifisere oppslagene i figuren under er det gjort byline-søk i Retrievers mediearkiv. I byline-teksten har vi søkt etter ordene AUF, Arbeidernes Ungdomsfylking, Utøya-overlevende, samt en liste over egennavn på sentrale skikkelser i AUF (se vedlegg).

Figur 12: Oversikt over antall oppslag der AUF kommer til orde i form av siteringer i nyhetssaker, 22. juli 2011–2021 (n=7824)

I mer enn to av tre nyhetsoppslag som nevner AUF i 2011 og 2012 er ungdomspartiet altså omtalt uten å komme til orde. Som vist i kapittel 2 kommer dette av at mediebildet de første par årene etter terroren i stor grad er preget av hendelsesrapportering. Like etter terrorangrepet finner vi mange situasjonsbeskrivelser fra Utøya, uten at AUF-ere nødvendigvis uttaler seg i oppslagene. I 2012 ser vi en betydelig mengde nyhetsstoff om Anders Behring Breivik, igjen uten at AUF-ere uttaler seg.

I 2012 finner vi oppslag som omtaler rekordmange nye AUF-medlemmer, i tillegg til at rettssaken fører til mange oppslag der AUF-ere kommer med sine forklaringer fra angrepet. En ny siteringstopp ser vi i 2021. Her finner vi oppslag om minnested på Utøya, boka *Aldri tie, aldri glemme* bringer AUF-ernes historier på dagsordenen, og tidligere leder for AUF, Mani Hussaini, forteller hvordan han følte på et press om å «gråte seg ferdig» etter 22. juli (Kvadsheim, 2021). I tillegg vil AUF ta til orde for en ny 22. juli-kommisjon (Rønning, 2011), og AUF og Ap vil ta det politiske oppgjøret etter 22. juli (Iversen, 2021).

For øvrig er også siteringer først og fremst knyttet til årsmarkeringer gjennom perioden. Det er altså primært i juli måned at AUF og 22. juli aktualiseres i riks- og regionmediene.

Utvalgte år for videre analyse

Videre i dette kapittelet skal vi se nærmere på de dominerende debattene og sakskompleksene i fem ulike år. Felles for årene er at AUF er sentral i diskusjonen og dekingen.

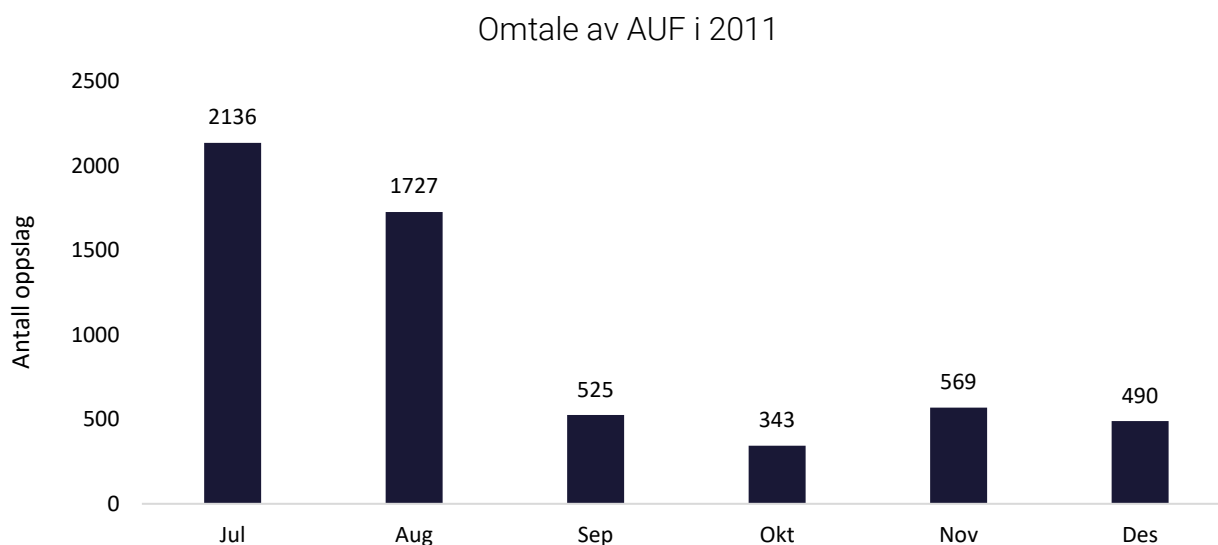
Tabellen nedenfor gir en oversikt over utvalgte år, antall analyserte oppslag, analyseperiode og dominerende sakskompleks i den aktuelle perioden. Legg merke til at noen år preges av større enkeltdebatter slik som i 2011, 2018 og 2021, mens i 2014 og 2016 ser vi nærmere på en større del av det løpende mediebildet knyttet til AUF.

År	Analyserte oppslag per år	Analysert periode	Dominerende sakskompleks/debatt
2011	843	22.11.11–31.12.11	Ytringsansvar
2014	1326	01.01.14–31.12.14	Etterlysning av debatt om Breiviks holdninger
2016	1018	01.01.16–31.12.16	Femårsmarkeringen: Et fravær av hatoppgjør
2018	506	01.01.18–31.12.18	«Ap mener terroristens sikkerhet er viktigere enn nasjonens sikkerhet. Lik og del»
2021	1647	01.04.21–31.08.21	Tiårsmarkeringen: «Oppgjøret»

Året 2011: Ytringsansvar og brutt «borgfred»

I de første månedene etter 22. juli 2011 omtales AUF i totalt 5790 oppslag i forbindelse med terroren. Figur 13 nedenfor viser fordelingen per måned ut året 2011. 67 prosent av oppslagene publiseres i løpet av juli og august, der vi tidligere har kartlagt at omtalen dreier seg om situasjonsrapporter fra terroren samt kondolanser til de drepte.

I september og oktober avtar artikkelvolumet betydelig da omtalen i stor grad går over i en ny fase. Medienes fokus rettes mot Breivik, hans tilregnelighet og den sakkyndige rapporten. AUF er mindre synlig i mediene i denne perioden.

Figur 13: Mediedekningen av AUF måned for måned, 22. juli 2011–31. desember 2011 (n=5790)

November 2011 markerer seg imidlertid som en viktig måned i AUFs mediehistorie. Her oppstår en av de mest omtalte debattene i løpet av tiårsperioden – nøyaktig fire måneder etter terrorangrepet på Utøya kommer nemlig AUF og Arbeiderpartiets første store forsøk på å ta tak i den høyreekstreme ideologien, og hvordan ordbruken i offentlige debatter kan påvirke og forme ytterliggående holdninger.

Under LO Stats kartellkonferanse på Gol den 22. november 2011 holder både Arbeiderpartiets partisekretær Raymond Johansen og AUF-leder Eskil Pedersen innlegg der de setter søkelyset på Fremskrittspartiets (Frps) retorikk. Utspillene blir omtalt i Dagsrevyen samme dag. I etterkant er det spesielt den daværende AUF-lederens uttalelser som får stor medial og politisk oppmerksomhet.

Pedersens budskap under konferansen, og i flere intervjuer i etterkant, handler om at mektige stemmer har stor påvirkningskraft, og at disse potensielt kan ha uheldige konsekvenser: «Politikere må være bevisst hvilke ord de velger, for de former holdninger der ute. Det er naivt å tro at hvis vi får ledende politikere som målbærer ytterliggående holdninger, så vil det stagge de som vil bruke vold for å fremme sitt syn. Politikerne må ta ansvar for samfunnsdebatten og må basere det de sier på fakta. Nyansene må med» (Solvang og Kolberg, 2011).

Pedersen trekker fram Fremskrittspartiets rolle og retorikk i innvandringsdebatten som eksempler på dette: «Det er ingen tvil om at Frp har bidratt til en hatsk debatt om innvandring. Det er det få mennesker som ikke har fått med seg» (Solvang og Kolberg, 2011).

Eskil Pedersen nevner blant annet Christian Tybring-Gjeddes (Frp) og Kent Andersens (Frp) kronikk publisert i Aftenposten året før (Tybring-Gjedde og Andersen, 2010). Kronikken «Drøm fra Disneyland» problematiserer den økende innvandringen, og beskylder Arbeiderpartiet for å dolke sin egen kultur i ryggen, samt være bidragsytende til den påståtte feilslåtte utviklingen. Pedersen nevner også uttalelsene til Per-Willy Amundsen (Frp): «Når Per Willy Amundsen snakker om et muslimsk flertall i Oslo om noen år og all statistikk viser at det er umulig å se for seg, bruker han ytringsfriheten sin, men han tar ikke det ansvaret som følger med» (Solvang og Kolberg, 2011).

Eskil Pedersen sier i en rekke intervjuer at «det er forskjell på argumenter og vold» (Solvang og Kolberg, 2011), og at «det er ikke noen andre enn gjerningsmannen som har skylda for det som skjedde 22. juli» (Rasch, 2011). Det er imidlertid nettopp sammenhengen mellom argumenter, holdninger og handlinger, samt ansvarsfordelingen i disse skjæringspunktene som blir en av de mest følsomme debatttemaene. På spørsmål om han gir Frp skylda for Breiviks handlinger 22. juli, svarer Pedersen: «Det de har ansvaret for, er holdningene. Det gjelder både før og etter 22. juli, for få partier debatterer innvandring på en så krass måte» (Rasch, 2011). Frp hevder at Pedersen prøver å trekke koblinger mellom 22. juli-angrepene og Frp, noe de på ingen måte godtar (Skarvøy og Skevik, 2011c).

«Arbeiderpartiet har spilt offer etter 22. juli»

I Stortingets spørretime den 23. november 2011 starter Frp-leder Siv Jensen med å kreve et svar fra daværende utenriksminister Jonas Gahr Støre på om han støtter karakteristikkene Eskil Pedersen kom med dagen før. Gahr Støre understreker i sitt svar til Jensen at «ingen har holdt Frp ansvarlig for hendelsene 22. juli» (Brekke og Sandvik, 2011). Etter hvert eskalerer debatten, hvorpå Støre sier «Det er som om Fremskrittspartiet er offeret i den debatten vi har etter 22. juli – veldig merkelig» (Alstadheim, 2011).

Støre fortsetter: «Det er som om spørsmål rundt det som skjedde i juli, blandes sammen med at vi fortsatt har betydelige utfordringer i integreringspolitikken. Det er en problematisk sammensetning av argumenter, som nærmest skulle tilsi at fordi vi har de problemene, kan vi forklare det som skjedde 22. juli. Da er vi snublende nær slutninger som jeg synes det smaker betenkelig av» (Brekke og Sandvik, 2011).

Per Sandberg (Frp) får ordet og sier noe som får mye oppmerksomhet: «Hvis det er noen som har spilt offer etter 22. juli, er det til de grader Arbeiderpartiet. Og det bør de også gjøre, for de var et av de store ofrene.» (Brekke og Sandvik, 2011). Sandberg prøver å rette opp i uttalelsen, men det er for sent, opprørte AP-representanter forlater stortingssalen. Gahr Støre, andre Ap-politikere og AUF-ere reagerer sterkt på Sandbergs uttalelse.

Aps stortingsrepresentant Jette F. Christensen sier at Sandbergs ord viser behovet for debatten Pedersen prøver å reise: «Det gjør det Eskil Pedersen sier enda mer aktuelt. Vi har vært livredde for å si noe om dette. Vi har kanskje sagt mindre enn vi burde sagt, men det må være mulig å diskutere hvordan vi bruker ytringsfriheten. Det må være mulig å problematisere uttalelser» (Hooas, 2011).

Stortingsrepresentant Eirin Sund fra Rogaland sier til VG: «Jeg tror ikke folk er klar over hvor redde vi har vært for at folk skal tro vi ønsker sympati. Vi ønsker ikke sympati, vi ønsker respekt. Når Sandberg går på talerstolen og sier at vi spiller offer, så er det usmakelig» (Johnsen et al., 2011).

Borgfreden er brutt

Dagene etter bruker Sandberg mye tid på å beklage uttalelsen sin. Siv Jensen støtter opp under Sandbergs beklagelse, men i samme åndedrag uttaler hun at Arbeiderpartiet har brutt borgfreden: «Nå har alle partiene stått skulder om skulder etter 22. juli, og det har vært borgfred. Den borgfreden ble brutt i går, ikke av oss, men av Arbeiderpartiet» (Berge, 2011a). Siv Jensen advarer videre Ap mot å kneble integreringsdebatten: «Vi reiser i utgangspunktet en debatt knyttet til Aps forsøk på å knytte enhver debatt om integrering opp mot 22. juli, og det er noe jeg ikke godtar. I tiden som kommer må vi kunne ha grundige diskusjoner om de fortsatte utfordringene om norsk integreringspolitikk, uten at debatten skal bli kneblet av den grunn (Berge, 2011a).

Til tross for Sandbergs uttalelse fortsetter Frp å slå hardt ned på Pedersens utspill. Til VG uttaler Jensen at «Eskil Pedersen er i ferd med å selv slå ned på ytringsfriheten. Han åpner opp for begreper som ytringsansvar. Det er ikke i tråd med mantraet etter 22. juli; nemlig mer åpenhet, mer demokrati» (Skarvøy og Skevik, 2011c). Videre sier hun at «Arbeiderpartiet tar i bruk hersketeknikker for å legge premissene i debatter og styre dem slik de ønsker» (Skarvøy og Skevik, 2011c).

Dagen etter Sandbergs uttalelse på Stortinget beklager Siv Jensen til Stortinget i egen person under finansdebatten. Beklagelsen preges imidlertid også av at Frp-lederen ikke finner seg i den påståtte koblingen mellom 22. juli, norsk asyl- og innvandringspolitikk og Frp (T. Strand et al., 2011). Da Jensen og Pedersen møtes til debatt i Dagsnytt Atten samme dag (NRK.no, 2011) er det nettopp den påståtte koblingen mellom terroren og Frp, samt i hvilken grad ord former holdninger som blir diskutert.

Frp-lederen kommer også med hardt skyts mot AUF og Arbeiderpartiet i et blogginnlegg på sin blogg på dette tidspunktet, som blir gjengitt i en rekke aviser. Jensen skriver: «I flere medier har Ap-politikerer nærmest drevet politisk klappjakt på navngitte politiske motstandere for deres bidrag iblant annet innvandringsdebatten. Det kan virke som om Pedersen forsøker å skremme folk fra å delta i en demokratisk og fri debatt» (Rønning, 2021).

Kritikken rettet mot AUF-lederen og Arbeiderpartiet kommer riktignok ikke kun fra Frp og Siv Jensen. Flere opposisjonspolitikere fra høyresiden henger seg på.

Eskil Pedersen høster kritikk for sitt utspill fra flere hold

Leder i tankesmien Civita, Kristin Clemet, skriver i sin blogg, gjengitt i Nettavisen, at timingen til Arbeiderpartiet er betenkelig og neppe tilfeldig: «Hvorfor kommer utspillene fra Arbeiderpartiet mot Frp nå? Virker det ikke litt malapropos – litt forsinket? Hvorfor må Pedersen ta til motmæle mot disse gamle forholdene nå og nærmest late som om ingen har gjort det før – mens faktum er at vi andre gjorde det da det skjedde? Har Frp uttalt eller gjort noe i innvandrings- og integreringspolitikken etter 22. juli som fortjener så kritiske utspill?» (Lilleås, 2011).

Clemet viser også støtte til Frp hva angår den påståtte koblingen mellom partiet og terroren: «[...] det er vanskelig å forstå at ikke flere ser de antydninger Arbeiderpartiet har kommet med om en direkte forbindelse mellom Frps innvandrings- og integreringspolitikk, uttalelser fra enkelte Frp-representanter og Anders Behring Breiviks terrorhandling – og at Frp føler at det rammer dem på en urimelig måte» (Lilleås, 2011).

Flere kommentatorer har sterke meninger om debatten. Flere tar avstand fra Per Sandbergs offerrolleuttalelse, men antyder også at dette er noe AUF og Ap har lagt opp til selv.

I Aftenpostens kommentar «Stakkars Siv Jensen» (24.11.11) kan vi lese at lederen for den politiske redaksjonen, Ole Mathismoen, mener at «de siste dagers ordskifte viser at vi er på vei over i en hardere politisk debatt igjen etter en svært forsiktig høst. Ap må venne seg til å tåle tøff motbør når de legger opp til en så hard retorikk – men selvsagt ikke på gårsdagens nivå» (Mathismoen, 2011).

I Bergens Tidende (24.11.11) kan man lese i kommentaren «Foten i munnen» av Frode Bjerkestrand at «Enkelte i Ap har gått for langt i å antyde at Frp har medansvar i tragedien på Utøya. Samtidig er det virkelig drøyt å hevde at Ap utnytter katastrofen til politiske formål. Slike uttalelser bidrar kun til mer polarisering, mistenkeliggjøring og i verste fall mer hat. De sosiale mediene var full av tvilsomme kommentarer bare minutter etter Sandbergs salve i går. Dette er grøt ingen bør røre i» (Bjerkestrand 2011).

Flere aviskommentatorer går mye lenger i sine antydninger.

Harry B. Strand skriver i sin kommentar «Snublet mellom terror og politikk» i Adresseavisen (24.11.11): «Det er en viss fare for at Per Sandberg dessverre er borti noe når han åpenbart mener at Ap bruker terroren politisk. Lenge var Ap og regjeringen fredet for enhver kritikk, men den siste tiden er kritikken mot beredskapen blitt nokså massiv. Det er derfor liten grunn til å tro at henvisningene til terroren er helt utenfor enhver strategisk plan i partisystemet» (H. B. Strand, 2011).

I Dagens Næringslivs leder den 25. november kan vi lese: «Det er all grunn til å vise dyp respekt for følelsene hos dem som ble rammet av tragedien, noe Sandberg ikke gjorde. Men så lenge ofrene ytrer seg i de offentlige rom, har de også et ansvar. Vi skal leve med ettervirkningene av 22. juli i mange år. Vi må finne en måte som ikke ødelegger den offentlige samtalen om innvandring og integrering» (DN-redaksjonen, 2011). Dagens Næringsliv beklager i 2021 formuleringen «[...] så lenge ofrene ytrer seg i det offentlige rom, har de også et ansvar» fra denne lederen, og erkjenner at den kan ha bidratt til å gjøre det vanskeligere for de overlevende å ytre seg (DN-redaksjonen, 2021).

Det blir også rettet sterk kritikk mot selve begrepet ytringsansvar og hva det innebærer.

Vær forsiktig med begrepet ytringsansvar

Kommentator Frank Rossavik i Morgenbladet omtaler innføringen av begrepet slik: «AUF-leder Eskil Pedersen har forlangt noe han kaller ytringsansvar» (Rossavik, 2011a).

I Bergens Tidende kan man lese på lederplass den 7. desember 2011: «Mer demokrati og mer åpenhet, sa Jens Stoltenberg etter 22. juli – med all mulig rett. Et debattklima der alle ord medfører et hypotetisk ansvar for andres handlinger, kan verken være demokratisk eller åpent.» (BT-redaksjonen, 2011).

Sjefen i Norsk Presseforbund, Per Edgar Kokkvoid, reagerer også på begrepet ytringsansvar i et intervju i Klassekampen (17.12.11). Han sier: «Vi må være ekstremt varsomme med ord som ytringsansvar. Redaktørene må selvfølgelig sette en grense når det oppfordres til rein menneskeforakt. Men selv om vi skal bygge bruer, må det ikke skje med ytringsfriheten som betalingsmiddel. Her er vi nødt til å være fundamentalister. Hvis vi ofrer ytringsfriheten, er vi akkurat like dekadente som islamistene påstår at vi er.» (Vegstein, 2011).

I omtalen av begrepet ytringsansvar finner vi også stemmer som mener ytringsansvar er et nødvendig begrep. For eksempel skriver kultur- og debattredaktør Knut Olav Åmås i Aftenposten at «Det siste halvåret har mange debattanter vært bekymret for begrepet 'ytringsansvar' som AUF-leder Eskil Pedersen introduserte. Det er manet frem et skremmebilde av slutten på all reell ytringsfrihet. Det er helt unødvendig. Å ta ytringsansvar er en uskyldig, selvsagt og banal sak. De fleste tar faktisk det ansvaret i høy grad» (Åmås, 2012).

Flere støtter Eskil Pedersens utspill

Som omtalt ovenfor får Eskil Pedersen og Arbeiderpartiet kritikk fra flere hold, og dette får bred dekning i mediene. Det er imidlertid sentrale aktører i samfunnsdebatten som støtter utspillet til partiet.

Marie Simonsen, kommentator i Dagbladet, er en av dem som tar til orde for at sammenhengen mellom ord og handlinger som Eskil Pedersen forfektet er reell: «Den gryende erkjennelsen om at det nettopp er en sammenheng mellom ord og handling, er vanskelig å håndtere i et land som til nå med få unntak har vært forskånet for politisk og rasistisk vold. Vi er påpasselig med å understreke at Breivik alene har ansvaret for 22. juli, men vi kan heller ikke isolere hans dødelige ideologi i en boble. Han vokste opp midt iblant oss og fant næring til sitt forkvaklete hat i det norske samfunnet» (Simonsen, 2011). Hun hevder videre at det ikke er de hatefulle ytringene som manglet plass, men de som talte imot.

Et sett med doble standarder

Mímir Kristjánsson skriver dagens leder i Klassekampen den 5. desember 2011, der han tar opp hvordan ytringsansvar oppleves som er urettferdig begrep. Kristjánsson mener at «det er blitt opprettet et sett med doble standarder i debatten om debatten etter 22. juli». Kommentatoren mener at offentligheten setter en urettferdig standard som skal være parodisk lik på høyre- og venstresiden i norsk politikk, slik at rasister og antirasister begge skal måtte svare for sine meninger, «som om det liksom skulle være like ille å være ekstremt mot rasisme som å være ekstremt for rasisme. Den unge venstresida må bedrive ytringsansvar, men det blir sensur å avkreve det samme fra andre. Og mens venstresida beskyldes for ufin stemping, er det fritt fram for å stemple AUF-leder Eskil Pedersen og SVs Snorre Valen som motstandere av både ytringsfrihet og takhøyde» (Kristjánsson, 2011).

Både kommentatoren i Klassekampen Mímir Kristjánsson (Kristjánsson, 2011) og Trygve Lundemo (Lundemo, 2011) i Adresseavisen støtter Pedersens argumenter, men det er i all hovedsak SV-politiker Snorre Valen som er tydeligst med sitt mediale budskap knyttet til høstens store debatt. I kronikken «Hatet er iblant oss» tar han et oppgjør med Siv Jensen og flere Frp-politikers ordbruk og påstanden om at Pedersen knebler ytringsfriheten. I tillegg trekker Valen frem generalsekretær i Norsk Presseforbund Per Edgar Kokkvold og kultur- og debattredaktør i Aftenposten Knut Olav Åmås som aktører i det offentlige ordskiftet som har tilrettelagt for videreformidlinger av innhold som kan bygge opp under uheldige holdninger. Valen hevder at «vi må klare å ha en debatt om disse ytringene og disse skriveriene uten at en anklages for å være mot ytringsfrihet. Det blir for dumt» (Valen, 2011). Valen dedikerer ti år senere en bok knyttet til denne debatten og til begrepet Utøya-kortet. Dette kommer vi tilbake til senere i kapittelet.

I egne rekker er det ikke bare uforbeholden støtte til Eskil Pedersen og AUF

Både parlamentarisk leder i Ap, Helga Pedersen (Winger, 2011), og stortingsrepresentant for Ap, Hadia Tajik, støtter utspillet til Pedersen offentlig. Tajik retter spesielt hardt skyts mot et blogginnlegg skrevet av Siv Jensens på egen blogg (Berge, 2011b).

I forbindelse med vurderingen av hvorvidt Breivik er strafferettslig tilregnelig, hevder statsminister Jens Stoltenberg at terrordebatten må fortsette, og at debatten om ytringsansvar som Eskil Pedersen initierte, fremdeles har sin berettigelse: «Det er viktig å argumentere mot holdningene som han gir uttrykk for, uavhengig av hva domstolene kommer til når det gjelder hans tilregnelighet» (Kristjánsson og Vegstein, 2011).

I forbindelse med statsministerens halvårslige pressekonferanse sier Jens Stoltenberg til VG den 22. desember 2011 at debatten om hva man kan si etter 22. juli, er forvirrende, og at ytringsfrihet er et upresist begrep. Stoltenberg mener «debatten om hva man kan si etter 22. juli, er forvirrende» (Andersen et al. 2011a), og synes ikke ordet «ytringsansvar» er presist nok. «Jeg synes det er et upresist begrep. For jeg mener at vi har et ansvar for å ytre oss og for å ta til motmæle. Ikke for å nekte folk å si noe fordi jeg mener det er dumt det de sier», sier Stoltenberg (Andersen et al., 2011a). Denne uttalelsen fra Stoltenberg blir rost av Frp-nestleder Per Sandberg. «Jeg reagerte på ordet 'ytringsansvar' med en gang. Det er som å drive et ytringspoliti; at ordet hele tiden skal være ansvarlig for handling. Det er sånn at ord kan føre til handling, men ordet kan ikke få noe helhetlig ansvar for handling og konflikt», sier Sandberg (Skarvøy og Andersen, 2011a).

Stoltenberg stiller seg tvilende til om det er mulig å definere ytringsansvar på en presis måte: «Ytringsfrihet innebærer blant annet at vi skal akseptere meninger, standpunkter og ytringer som vi er uenig med, som er provoserende og irriterende. Og det synes jeg kanskje er litt forvirrende når vi har denne debatten om debatten fordi jeg synes det er lettere å debattere standpunkt enn å debattere om noen kan ha et standpunkt» (Andersen et al., 2011b). Eskil Pedersen svarer ikke direkte på pressens spørsmål om uttalelsene til Jens Stoltenberg. Noen dager senere kommer Stoltenberg med en ny uttalelse om ytringsansvar i offentligheten, denne gangen har vinklingen endret seg noe.

Stoltenbergs nyttårstale og digitale nabokjerringer

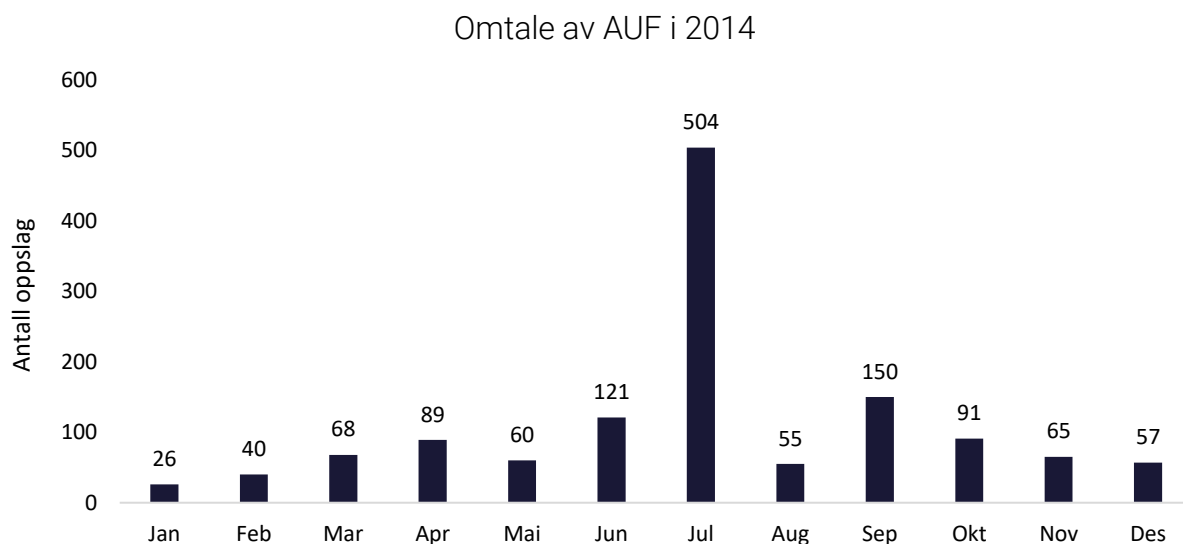
Året 2012 starter med medieoppslag som omtaler statsminister Jens Stoltenbergs nyttårstale. Der tar han opp debatten om anonymitet på nett, og etterlyser digitale nabokjerringer. «Internett på sitt verste er når totalitære forførelere får snakke uimotsagt i mørke krokar på nettet. Dette må vi møte med fasthet. Vi skal drive dem ut med kunnskapens lys. Å ta til motmæle mot ekstremisme er å ta ansvar for fremtiden. Jeg oppfordrer alle til å bli gode digitale nabokjerringer. Ikke for å sensurere meninger eller kvele debattene. Vi skal tåle det ubehagelige. Det som irriterer, provoserer og endog sjokkerer. Men – vi skal ta igjen. Vi skal svare. Det er å vise ytringsansvar å si: 'Nei, du tar feil'. Vi gjør det ved lunsjbordet på jobben. Nå er tiden inne for også å gjøre det på nettet» (Stoltenberg, 2012).

Nyttårstalen inspirerer til etterfølgelse i mediene. To dager senere skriver Vårt Land på lederplass at «statsminister Jens Stoltenberg overrasket mange med å bruke ordet 'ytringsansvar' i nyttårstalen sin. Statsministeren fylte det imidlertid med et litt annet innhold enn det vi vanligvis har hatt» (Simonnes, 2012), og sikter til at ytringsansvar skal være et positivt ladet begrep rettet mot å stå opp mot hatske

holdninger på Internett. Avisen reflekterer over at de har et redaksjonelt ansvar for ytringene de slipper til i offentligheten, og at de ikke trenger å være enig i alle holdninger de publiserer, men at de har et ansvar for å føre en mest mulig åpen og saklig debatt. Lederen presiserer at de «ikke vil slippe til ytringer som håner og krenker mennesker» (Simonnes, 2012).

Debatten som utspiller seg i mediene høsten 2011, er AUFs første forsøk på å rette søkelyset mot hva som påvirker høyreekstreme strømninger i samfunnet. Som vi har sett, mottar Pedersen støtte for sitt utspill fra flere hold, men kritikken og motargumentene som kommer, er kraftige.

Året 2014: Etterlyser flere samtaler om Breiviks holdninger

Figur 14: Mediedekning av AUF, 2014 (n=1326)

Terroristens soningsforhold er oppe til vurdering

I 2014 oppstår det ikke noen store, enkeltstående debatter med AUF i fokus. Likevel inntreffer ulike mindre hendelser som skaper medieoppmerksomhet rundt AUF. For eksempel melder daværende AUF-leder Eskil Pedersen i mars at han går av som leder av ungdomspartiet i oktober samme år. Dette blir omtalt i en rekke riks- og regionmedier, og nevnes gjerne i kombinasjon med at daværende Arbeiderpartileders Jens Stoltenberg går av som partileder samme år.

I april ser vi mer omtale knyttet til terrorhendelsene og til terroristen. Forsvarerne til Anders Behring Breivik ønsker å gå rettens vei for å få den dømte terroristen ut av isolasjon, noe AUF-lederen reagerer på. Eskil Pedersen uttaler at straff skal være mer enn bare rehabilitering, og «ser gjerne at fengselsvesenet legger seg på strengest mulig linje i behandlingen av Anders Behring Breivik» (Glomnes, 2014). I slike nyhetsverdige saker intervjuer mediene AUF-lederen, og Pedersen får spørsmål om hvorvidt han synes det er akseptabelt å se for seg terroristen gå ute i gatene igjen. I disse sakene er AUF og Pedersen som regel den eneste kilden.

I april kommer også beskjeden om at AUF og Støttegruppen etter 22. juli-angrepet skal avholde flere åpne dager på Utøya før sommeren. På ulike datoer i mai og juni kan AUF-medlemmer og berørte etter angrepet 22. juli 2011 besøke øya i Tyrifjorden.

Diskusjoner om plassering av minnesmerke og bevaring av Utøya

I tiden rundt treårsmarkeringen for terrorangrepet finner vi diskusjoner om å bevare Utøya, samt å få bygget et minnesmerke for å hedre de omkomne og etterlatte. Diskusjonene om minnesmerket som skal bygges ved Utøya, starter i 2014, og holder på i flere omganger. Diskusjonene går først og fremst på plasseringen av minnesmerket. I mars 2014 skriver VG at «Utøya-helt raser mot 22. juli-minnesmerke» (Mikkelsen og Mjaaland, 2014). En av naboene til Utøya, som var med å redde ungdommer fra båt, ønsker ikke at minnesmerket skal bygges på den planlagte plasseringen. I samme artikkel siterer VG en tweet fra Eskil Pedersen, som skriver at «Minnestedene for 22. juli blir dramatiske, akkurat som den mørke fredagen var» (Mikkelsen og Mjaaland, 2014).

Avtroppende AUF-leder Eskil Pedersen blir intervjuet om minnesmerket i april 2014, og sier at det er viktig for de overlevende og etterlatte å ha et sted å gå til: «Jeg har forståelse for at det er vondt å bli minnet om 22. juli. Men jeg ber også om forståelse for at det er mange som fortsatt har behov for å vise medfølelse, og at det også er viktig», sier han til NTB 8. mai (Skårdalsmo, 2014). Mediene fremhever en polarisering mellom naboene og de etterlatte. Mediedekningen av motstanden fra naboene blir senere kritisert for å fremstilles som større enn den var, og at det i realiteten var snakk om en liten gruppe (Medier 24, 13.01.21)¹⁶.

I påvente av det offisielle minnesmerket, som senere skal bygges av Statsbygg, settes det opp et midlertidig minnesmerke i 2014. Dette blir etter kort tid fjernet av en lokal velforening. Det publiseres en rekke medieoppslag som viser motstand mot at det har blitt fjernet. Ordføreren i Hole kommune, Støttegruppen etter 22. juli og AUF-leder Eskil Pedersen sier at de reagerer på at 22. juli-minnesmerket er fjernet. Hole-ordfører Per Berger sier han vil varsle politiet om fjerningen (Skårdalsmo, 2014).

Til sammen er juni og juli månedene med desidert mest omtale av AUF i 2014. Dette skyldes i stor grad oppslag om hvordan Utøya skal bevares. I juni skriver NTB at «Striden rundt minnesmerket på Utøya er blitt viet mye oppmerksomhet. Mindre er blitt skrevet om den nye AUF-landsbyen på øya i Tyrifjorden. Mandag skal kommunestyret i Hole ta stilling til den endelige justerte reguleringsplanen for Utøya.» (NTB, 2014a).

«Landsbyen AUF planlegger å bygge på Utøya, vil forandre profilen til øya», skriver Nordlys 13.06.14 (ANB 2014). I juni sier kommunestyret i Hole ja til ny reguleringsplan for Utøya. «Dermed er AUF ett skritt nærmere å få den landsbyen de har planlagt» (Dalen og Wilthil, 2014).

Oppslagene om Utøyas fremtid som publiseres i starten av juni 2014, fremstår som nyheter uten en tydelig premissleverandør. Mediene skriver om hvordan AUF ønsker å bygge nye Utøya, uten at verken folk fra AUF eller motstandere blir intervjuet i disse oppslagene.

At kafébygget og pumpehuset som ble beskytt skulle rives, besluttet AUF allerede høsten 2012. Ungdomspartiet mottar en del kritikk i etterkant av avgjørelsen, spesielt fra pårørende og etterlatte. To mødre som mistet døtrene sine i terrorangrepet sier til NTB at «Hvis de river kafébygget og pumpehuset som de har planlagt, river vi en del av den historien som fins» (NTB, 2014b) Sammen med 200 andre etterlatte har de to kvinnene sendt brev til AUF, Hole kommune, Buskerud fylkeskommune og Riksantikvaren, og ber om at Utøya fredes.

I starten av juli 2014 skriver VG at AUF lar kafébygget og pumpehuset stå, «etter massiv kritikk» (VG, 2014). «Vi har aldri hatt noe ønske om å glemme 22. juli, og slette dette fra historien om Utøya. Jeg ser at det å rive de delene av bygget som har synlige spor vil være et feiltrinn», sier Eskil Pedersen til NTB.

I en artikkel i Aftenposten 02.07.14 tar AUF-lederen selvkritikk for beslutningen som ble tatt høsten 2012. «Jeg ser at vi kanskje var for tidlig ute blant annet med avgjørelsen om å rive kafébygget. Den ble tatt veldig kort etter 2011, og følte riktig da. I stor grad var dette en praktisk beslutning, fordi dette var et bygg ingen så for seg å komme tilbake til. Vi opplevde stor tilslutning til rivning i starten, men senere kom det mer tvil og kritikk av valget», sier Pedersen. Utøya-etterlatte som kjemper for å frede Utøya, mener AUFs nye planer om å beholde kafébygget og pumpehuset ikke er tilstrekkelige, skriver flere riks- og regionmedier (Tjernshaugen, 2014). «Vi har også fått gode råd fra både enkeltpersoner og den nasjonale støttegruppa om å ta oss mer tid, og det har vi lyttet til», sier Eskil Pedersen til Klassekampen to dager senere (Tallaksen, 2014). Mediene presenterer uenighetene, og både AUF, representert ved partilederen, og deres motstemmer, kommer på trykk i denne debatten.

Forsøk på et oppgjør med holdningene bak terrorangrepene

I juli 2014 ser vi et nytt forsøk på at Arbeiderpartiet og AUF ønsker et oppgjør med holdningene bak terrorhandlingene i 2011. Den 2. juli intervjues daværende partisekretær Raymond Johnsen i Tidsskrift for Norsk Psykologforening om hans egen og partiets krisehåndtering i forbindelse med terroren. Johansen retter her kritikk mot begrensninger i ordskiftet og prosessen etter angrepene. En rekke andre

¹⁶ Medier24 er ikke en del av kildeutvalget i denne rapporten, men ettersom vi har hatt en utforskende tilnærming til mediedekningen i researchfasen har vi funnet visse artikler som er verdt å nevne også her.

medier gjengir denne uttalelsen etter at Johansen siteres av NTB. «Vi har lagt bånd på oss i debatten om holdningene til Breivik. Og mange har vært redde for å si tydelig at 22. juli-angrepet var et angrep på oss, av redsel for å bli beskyldt for å slå politisk mynt på tragedien», sier Johansen (NTB, 2014c), og peker på at det er mange i Ap og AUF som har vært tilbakeholdne med å si at terroren var et angrep på dem og deres parti. Ikke i frykt for ikke å komme på trykk, men i frykt for reaksjonene de kunne få. Johansen peker videre på at det verken i Gjørvi-kommisjonens mandat eller i den politiske debatten i kjølvannet av 22. juli ble levnet stor plass til de politiske holdningene bak Breiviks terrorhandlinger (NTB, 2014c).

AUF-leder Eskil Pedersen sier han er glad for Johansens utspill og sier at de i partiet har forsøkt å starte debatter om holdningene bak angrepet, og har etterlyst en debatt lenge. «Det tverrpolitiske fellesskapet i dagene etter 22. juli var veldig viktig for at Norge skulle komme seg ut av sjokktilstanden. Men nå etterpå har vi et stort ansvar for å gjøre det vi kan for at det ikke skjer igjen. Og da må vi snakke om motivene for 22. juli», sier han (NTB, 2014c). Også Dagbladet på lederplass, og Trond Blattmann, leder for den nasjonale støttegruppen etter 22. juli, viser støtte til Johansen, og hans etterlysning av politisk debatt.

Dagen etter at Johansen uttaler at Arbeiderpartiet ikke har snakket nok om de hatefulle ytringene, skriver Klassekampen på lederplass at «Grunnen var frykt for at partiet kunne bli skulda for å prøve å slå politisk mynt på terrorhandlingene. Difor var Ap-folk lojale mot budskapet om at terrorhandlingene var eit anslag mot Norge og mot dei demokratiske verdiane, og om å svare på hatet med kjærleik, som det vart sagt.» (Klassekampen-redaksjonen, 2014). Johansens frykt for å bli beskyldt for å bruke terrorangrepet politisk, blir her plukket opp av Klassekampen på lederplass, og avisen slår fast at nettopp frykten er grunnen til at Arbeiderpartiet og AUF ikke har klart å få gjennom et oppgjør med hatideologien bak terrorangrepene 22. juli.

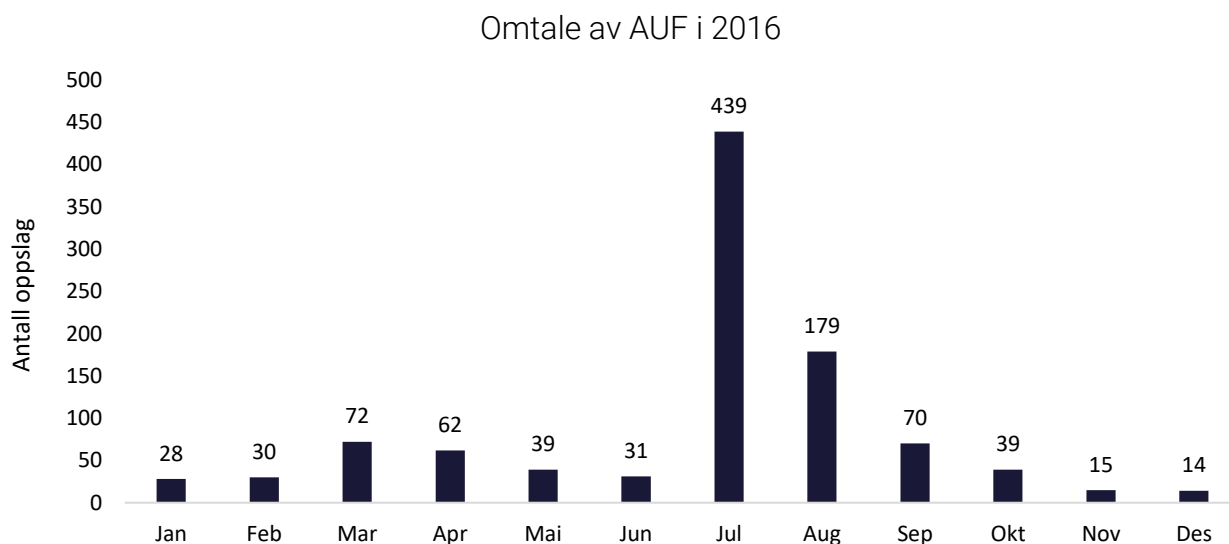
Raymond Johansen uttaler at «Vi hadde et jævlig sinne. Breivik var jo en fascist som hatet partiets ledere. Selv sto jeg som en av topp ti på dødslisten hans. Han dro på Utøya for å drepe ungdommen og halshugge AUF-leder Eskil Pedersen.» Dette siteres i Klassekampen-lederen, så vel som lederen i Dagsavisen samme dag. VG skriver på lederplass 22. juli 2014: «AUF og sosialdemokratiet var hovedmålet for Breiviks terror. 69 ungdommer og voksne på Utøya ble drept. Åtte mennesker mistet livet i regjeringskvartalet. Mange ble hardt skadet. Det finnes knapt et lokalsamfunn som ikke ble berørt av terroren.» (VG-redaksjonen, 2014). På lederplass peker de tre avisene på at AUF og sosialdemokratiet var målet for terrorhandlingen, og går her bort fra tidligere uttalelser om at angrepet var rettet mot alle politiske partier og hele det norske demokratiet.

Arbeiderpartipolitiker Anniken Huitfeldt intervjues 21. juli 2014 av NTB. Der sier hun at det er vondt å se på at rasisme, kvinneforakt og hat mot sosialdemokrater er like sterkt som før terrorangrepet i 2011 (NTB, 2014d). «I tida etter angrepet var mange i Norge gode på vise at rasisme er uakseptabelt. Nå føler jeg at motstand mot minoriteter, angrep på kvinnefrigjøring er like akseptert som før 22. juli. Det er vanskelig for mange av oss», sier politikeren og forsøker å snakke om ideologiene som terroristen hadde. Mediedekningen denne perioden vitner om frustrasjon og et savn etter oppgjør med holdningene bak terrorangrepet. Stemmene som slippes til i mediene, etterlyser mer politisk debatt om ideologien og hatet som Anders Behring Breivik formidlet, og de får tilsynelatende ikke noe direkte motstand på dette, men man kan heller ikke se at de virkelige diskusjonene starter.

Treårsmarkeringen fokuserer på helt andre ting enn terror

Dagen Utøya åpner for AUF-ere sommeren 2014 skriver Nordlys at «Terroren for tre år siden er ikke lenger et like hett samtaletema for AUF-ere på sommerleir. Men mange gleder seg til å komme tilbake til Utøya» (NTB, 2014e). Det er likevel klimapolitikk, og ikke bekjempelsen av politisk terror, som er i fokus i Jonas Gahr Støres tale da han besøker Utøya 12. juli (Aftenposten-redaksjonen, 2014). Med bare noen få unntak er det klimapolitikk og oljeleting som blir de store temaene denne sommeren og utover høsten.

Året 2016: Femårsmarkering etter terrorangrepet – et fravær av oppgjør med hatet

Figur 15: Mediedekningen av AUF, 2016 (n=1018)

I 2016 er det fem år siden terrorangrepene på regjeringskvartalet og på Utøya. Gjennom våren ser man noe omtale som handler om at terrordømte Anders Behring Breivik går til sivil søksmål mot staten. Han mener soningsforholdene ved Ila fengsel og forvaringsanstalt, og ved Skien fengsel, er et brudd på menneskerettighetene. Terroristen får medhold i deler av søksmålet, noe tidligere AUF-leder Eskil Pedersen reagerer på. På sin egen Facebook-side skriver Pedersen at han opplever at terroristens syting har nådd frem i retten. Dette blir sitert av flere riks- og regionmedier (Carlsen, 2016).

Ta tilbake Utøya

Også dette året publiseres klart mest omtale i juli og august, rundt femårsmarkeringen av terrorangrepet. Se figur 15. Dette er en tid for å minnes det som skjedde under terrorangrepet i 2011. VG intervjuer Eskil Pedersen om hetsen rettet mot ham etter angrepet på Utøya i 2011. Her uttaler Pedersen at han husker støtten bedre enn kritikken (VG, 2016).

De fleste medieoppslagene fra denne perioden handler om at AUF skal ta tilbake Utøya, og at ungdommer gleder seg til leir. På Utøya er det i 2016 reist et nybygg med 69 stolper som skal symbolisere de drepte. «Bygget er en viktig del av det som kommer til å være den nye Utøya som skal lære fremtidige generasjoner om angrepet her. Vi må lære av historien, slik at den aldri gjentar seg,» sier daværende AUF-leder Mani Hussaini til NRK (Hirsti og Roalsø, 2016).

Oppgjør med hatideologien

En stor del av oppslagene gjennom sommeren 2016 handler om at det som skjedde i 2011, ikke må glemmes. Men de fleste tar ikke for seg ideologien bak terroren, eller hvordan man kan forhindre et nytt angrep. Det handler om hvor og når ulike 22. juli-markeringer skal foregå, og at det er en tung dag for mange.

Enkelte medieoppslag tar imidlertid for seg terroristens tankegods. Adresseavisen skriver 16. juli 2016 at Utøya-overlevende Jorid Nordmelan mener at det å snakke om holdningene bak 22. juli-terroren nesten har blitt et tabu i Ap (Rabås, 2016). Nordmelan mener at Norge ennå ikke har tatt et oppgjør med hvorfor terrorangrepet skjedde. Partisekretær Kjersti Stenseng (Ap) siteres i samme oppslag der hun sier at takhøyden i partiet er stor, og at AUF har tatt et oppgjør med hatideologien. Her er et eksempel på at diskusjonene om hvorvidt det er tatt et oppgjør med bakgrunnen for terroren, blir en diskusjon mellom AUF og Arbeiderpartiet, ikke de to partiene samlet mot en tredjepart. «Det var et angrep på Ap og AUF, og det vi står for, men samtidig ble angrepet fordømt av et felles politisk Norge» avslutter Stenseng (Rabås, 2016).

22. juli 2016 sier Mani Hussaini til NTB at det er viktig å fortsette kampen mot hat og ekstreme krefter (NTB, 2016a). «Vi ser at hatet ikke er borte, og at ideen om at alle mennesker ikke er like mye verdt, fortsatt fins», sier han. Også Utøya-overlevende Sindre Lysø intervjues samme dag. Han sier han fortsatt ser at det samme fremmedhatet som motiverte Breivik, fortsatt eksisterer i 2016 (Stensrud, 2016). Agnes Viljugrein, en annen AUF-er, som var for ung til å være med på Utøya i 2011, sier at de som tilhører en ny generasjon i AUF, har lært mye av 22. juli, og at hun ser det samme i samfunnet for øvrig. «Holdningene han sto for jobber vi mot hver dag. Vi jobber for toleranse for andre kulturer og har håp for framtida», sier Viljugrein til Nettavisen 22. juli (Bohnenblust og Lepperød, 2016).

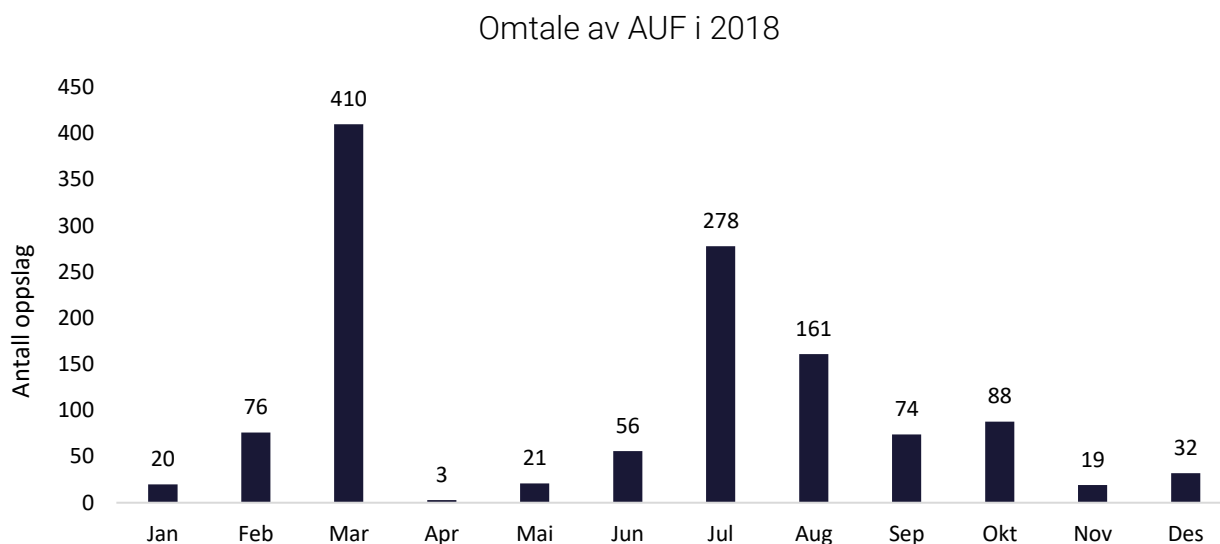
Politikk om skatter og klima

Omtalen rundt femårsmarkeringen for øvrig minner om omtalen rundt treårsmarkeringen. Klimapolitikk og et oljefritt LoVeSe står på agendaen, og er det AUF uttaler seg mest om politisk. I tillegg ber AUF-leder Mani Hussaini Arbeiderpartiet om å gå til valg på høyere skatter (NTB, 2016b)

Det kan virke som om klima og skatter står enda sterkere på agendaen enn tiltak mot terror. Dagsavisen skriver på lederplass 8. august: «Nok en leir er avviklet på Utøya og visjonene for framtida har fått dominere mer enn den nære, dramatiske historien. Det i seg selv er en seier for AUF» (Dagbladet-redaksjonen, 2016). På lederplass skriver Dagens Næringsliv 11. august: «Da Arbeiderparti-leder Jonas Gahr Støre talte på AUFs sommerleir sist uke, spurte han om neste stortingsvalg vil handle om frykt eller håp. – Får vi en valgkamp drevet av negativ kampanje eller trykk på sakene som er positive? spurte han» (DN-redaksjonen, 2016). Det ser ut til at de vanskeligere temaene må vike for det positive i forkant av den forestående valgkampen vel et år senere.

Overordnet kan man si at omtalen rundt femårsmarkeringen mer handler om å minnes ofrene, og å ta Utøya tilbake, og i mindre grad åpner for et oppgjør med holdningene bak terroren. To år etter at Raymond Johansen etterlyser mer snakk om ideologien som lå bak terrorangrepet, kan det fortsatt virke som om det er vanskelig å diskutere hatefulle holdninger uten frykt for å bli beskyldt for å slå politisk mynt på angrepene. Noen AUF-ere forsøker å ta opp problemstillingen, og får spalteplass i mediene, men diskusjonen blir aldri plukket opp av mange nok utenfor AUF til å starte en ordentlig samfunnsdebatt på dette tidspunktet.

Året 2018: «Ap mener terroristenes rettigheter er viktigere enn nasjonens sikkerhet. Lik og del»

Figur 16: Mediedekningen av AUF, 2018 (n=1238)

Filmen «Utøya 22. juli» har premiere

Erik Poppes film «Utøya 22. juli» har offisiell premiere 9. mars 2018. I forkant av filmen er det egne visninger for overlevende og etterlatte, der flere forteller at de gruer seg til å se den. Lederen for Støttegruppen etter 22. juli, Lisbeth Kristine Røyneland, uttaler at hun frykter at pårørende og overlevende kan bli retraumatisert av å se den (Ingebretsen og Aune, 2018).

Jonas Gahr Støre deltar på førpremiere 2. mars og uttaler i etterkant at han er usikker på om 22. juli har forandret oss for alltid (Andreassen et al., 2018). «Senest forrige uke var det en av de overlevende fra Utøya som fikk en e-post om at det var synd Breivik bommet på ham. Så filmens undertekst om at dette skal ha forandret oss for alltid, det er jeg ikke sikker på», sier Gahr Støre (Andreassen et al., 2018).

Drapstrusselen som ble sendt til en overlevende etter Utøya, daværende fylkesvaraordfører i Finnmark, Tarjei Jensen Bech, ble sendt etter at fylkene Finnmark og Troms kom et steg nærmere en sammenslåing (Ertesvåg og Holmes, 2018). Tarjei Jensen Bech publiserte først drapstrusselen på sin egen Facebook-side før mediene publiserte den. Meldingen var med andre ord ikke relatert til Utøya-filmen, men filmen ser ut til å åpne et rom for å snakke om hvordan Arbeiderpartipolitikere, overlevende og etterlatte har det i dag.

«Ap mener terroristenes rettigheter er viktigere enn nasjonens sikkerhet. Lik og del»

8. mars 2018 sier stortingsflertallet nei til et forslag fra Frp og Høyre om at Justisdepartementet skal kunne frata norske fremmedkrigere passet uten at det avgjøres i en domstol. Påfølgende morgen, 9. mars, samme dag som «Utøya 22. juli» har offisiell premiere, publiserer daværende justisminister Sylvi Listhaug (Frp) et bilde på Facebook. Motivet viser flere tildekkede soldater fra al-Shabab-militsen i Somalia, og oppå bildet står teksten «Ap mener terroristenes rettigheter er viktigere enn nasjonens sikkerhet. Lik og del».

Aps partisekretær Kjersti Stenseng og partileder Jonas Gahr Støre er blant dem som tidlig kritiserer Listhaug for utspillet, særlig sett i lys av at filmen «Utøya 22. juli» har premiere samme dag. Også

daværende AUF-leder Mani Hussaini reagerer kraftig på Sylvi Listhaugs innlegg og mener at dette er høyrepopulisme på sitt verste. «Dette er hatspredning fra landets øverste for lov og orden, og hun sprer her konspirasjonsteorier om Arbeiderpartiet som ble utsatt for terror for under sju år siden,» sier Hussaini (Malm, 2018), og peker på det problematiske ved at Facebook-innlegget som handler om terrorisme peker på fremmedkrigere, ikke på høyreekstreme terrorister, som beviselig har vært en større skade for samfunnet vårt.

Solberg-nekt til Utøya, og «å dra Utøya-kortet»

Samme dag anmoder Jonas Gahr Støre daværende statsminister Erna Solberg om å irettesette Listhaug, noe Solberg avviser (Rognstad et al., 2018). Høyres nestleder og kunnskaps- og integreringsminister Jan Tore Sanner uttaler til VG at det må være mulig å diskutere saken uten at Støre «skal trekke 22. juli-kortet». Uttalelsen får flere Utøya-overlevende til å reagere, og Sanner beklager senere denne uttalelsen. Mani Hussaini blir talsperson for en del av AUF som vurderer å nekte Erna Solberg å komme til Utøya. «Vi har fått flere tilbakemeldinger i løpet av helgen fra overlevende som sier de vil oppleve det som vanskelig å være på Utøya sammen med Erna Solberg etter hennes unnvikende uttalelser», skriver Hussaini til Nettavisen 12. mars (Brakstad og Berge, 2018).

I intervjuer i avisene kan vi lese at SVs Kari Elisabeth Kaski mener justisminister Sylvi Listhaug og Frp forteller den samme historien om Arbeiderpartiet som var bakgrunnen for terrorangrepet 22. juli. Bergens Tidende skriver 11. mars: «Fremtredende Høyre-topper tar lørdag til motmæle mot Sylvi Listhaug og ber henne beklage Ap-uttalelser. Trine Skei Grande kaller justisministeren urimelig. KrF-leder Knut Arild Hareide ber statsminister Erna Solberg rydde opp» (Haga, 2018). Carl I. Hagen mener derimot at statsminister Erna Solberg burde ha støttet Sylvi Listhaug etter Facebook-innlegget i stedet for å «kritisere ordbruken». Hagen mener Listhaug har helt rett når hun hevder at Arbeiderpartiet valgte å prioritere terroristers interesser fremfor norske borgeres sikkerhet, og han opplever at hun har stor støtte både i eget parti og blant mange Høyre- og Ap-velgere. Hagen kritiserer samtidig Arbeiderpartiet for å bruke terrorangrepet 22. juli politisk. «Nå må de slutte å dra Utøya-kortet hver gang en aktuell politisk debatt om flyktninger, asylsøkere og innvandrere dukker opp. De kan ikke kneble Frp-folk ved å dra Utøya-kortet», sier han (NTB, 2018).

Et bevisst trekk fra Listhaug

Facebook-innlegget skaper også engasjement i det redaksjonelt meningsbærende innholdet i avisene. Kommentator i Dagbladet Marie Simonsen skriver 12. mars:

Fredag hadde filmen «Utøya» premiere i Norge. I 72 minutter myrdes barn og unge AUF-ere for fote i det dødeligste angrepet på norsk jord siden krigen, begått av en høyreekstremist som hatet Ap og flerkultur. Premieredagen var preget av sorg og vonde følelser i partiet som var rammet. Det visste alle med et snev av empati og tilgang til Facebook. Den dagen finner landets justisminister Sylvi Listhaug det opportunt å beskyldte Arbeiderpartiet for å verne om terrorister. Lik og del, skriver Listhaug muntert under plakaten som viser tildekkete jihadister og teksten: «Ap mener terroristenes rettigheter er viktigere enn nasjonens sikkerhet.» Mer kynisk blir det ikke i norsk politikk før Listhaug igjen flytter grensa enda et hakk. Hadde det vært en ukjent lokalpolitiker som hadde postet i fylla, hadde det blitt oppvask. Landets justisminister har lagt ut denne hatefulle propagandaen i dagslys og ved sine fulle fem, må vi tro. Sjefen hennes, statsminister Erna Solberg, reagerer med et skuldertrekk.

(Simonsen, 2018)

Kommentaren er beskrivende for hvordan de fleste i Medie-Norge trekker sammenhenger mellom premieredatoen og tidspunktet for Facebook-innlegget. Vi ser også hvordan Simonsen poengterer at Listhaug har lagt ut posten med overlegg, og at Solberg ikke reagerer på det. To dager senere sletter Sylvi Listhaug innlegget på Facebook. Hun kommenterer ikke diskusjonene som skjer koblet opp mot 22. juli, men skriver 14. mars at hun nå har slettet bildet. «Grunnen til dette er at de som har rettighetene til bildet i Norge har gitt oss beskjed om at det ikke kan brukes til politiske ytringer. Det må vi selvsagt forholde oss til. Ønsker alle en fin dag videre», skriver hun på sin Facebook-profil.

17. mars publiserer Bergens Tidende en kommentar av politisk redaktør Eirin Eikefjord, der hun skriver at «22. juli er selveste atomknappen i norsk politikk. Det skyldes oppgjøret vi egentlig ikke har tatt. Kalkulert eller ikke: Justisminister Sylvi Listhaug (Frp) valset rett inn i det mest betente som finnes i nyere politisk historie. Koblingen mellom Arbeiderpartiet og terror er drøy og ufølsom» (Eikefjord, 2018).

Samme dag skriver politisk redaktør Hanne Skartveit i VG: «Det verste var at Sylvi Listhaug fyrte opp under hatet mot Ap. Ikke at hun såret dem som ble rammet av terroren 22. juli. Det hun gjorde er farlig. Livsfarlig.» (Skartveit, 2018). Vi ser at kommentaren fra Marie Simonsen så vel som de to sistnevnte er enige om at Facebook-innlegget er hatefull propaganda, drøy, ufølsom, og farlig. Vi ser også at flere poengterer at innlegget nok er publisert med overlegg, og det spekuleres i om koblingen mellom terror og Arbeiderpartiet er kalkulert.

Saken skaper stort engasjement, både blant journalister, politikere, og folket for øvrig. Dette engasjerte også stort i sosiale medier, og et leserinnlegg om saken, skrevet av AUF-er Ronja Breisnes (Breisnes, 2018), ble delt, likt og kommentert mer enn 67 000 ganger.

I slutten av mars skal Sylvi Listhaug stilles overfor et mistillitsforslag i Stortinget. En av tilhengerne til Listhaug lager et Facebook-innlegg for å vise sin støtte til Frp-politikeren. Dette innlegget spres til mange, og det avtales å sende blomster til justisministeren. Også en Facebook-side som heter «Slå ring om Norge», deler oppfordringen med sine 37 000 følgere. Siden er full av hatytringer mot innvandrere, muslimer, og mot Arbeiderpartiet, og til slutt tar også Listhaug selv avstand fra dem, og oppfordrer tilhengerne sine om å ta avstand fra innvandringsfiendtlige grupper (Christiansen, 2018).

22. juli-kortet

Facebook-innlegget og utspillet fra Listhaug setter ikke bare i gang en debatt om ytringsfrihet, men også om begrepet «22. juli-kortet». I midten av mars skriver første visepresident på Stortinget Eva Kristin Hansen i en kronikk at hun nå vil «trekke 22. juli-kortet», ikke som en del av et retorisk spill, men fordi det er nødvendig (Hansen, 2018). Også Hansen, i likhet med de tidligere nevnte kommentatorene, skriver at Listhaug bevisst og spekulativt mobiliserer på sosiale medier, og «sprer grums».

Stortingsrepresentant Anniken Huitfeldt skriver i Dagbladet samme dag at «å anklage oss for å «dra 22. juli-kortet» er blitt høyresidens joker. Kortet som snur spillet. Når de gjør det, setter de oss i realiteten ut av spill». Huitfeldt viser til det flere har skrevet både i 2014 og i 2016: at Arbeiderpartiet vegrer seg for å delta i debatten i frykt for å bli beskyldt for å bruke 22. juli politisk. Huitfeldt skriver videre at når Jan Tore Sanner først har brukt begrepet, kan Ap like godt ta oppgjøret med slike påstander som justisministeren la ut for «å spre frykt og hat mot Arbeiderpartiet» (Huitfeldt, 2018).

Også AUF melder seg inn i debatten. Utøya-overlevende Ragnhild Kaski og Ole Martin Juul Slyngstadli skriver i VG at «Frp anklager Ap, og med det oss, for å sette terroristers interesser foran befolkningen. Som overlevende er det ekstremt grovt». I kronikken skriver de at det finnes et ulmende hat mot AUF og Ap i befolkningen, som de kjenner på, og som «manifesterer seg i kommentarfelt, i sosiale medier, i nazidemonstrasjoner og verbale trusler». De to skriver at man må ta hatet på alvor, og at man må reagere når justisministeren nører opp under hatet. De forklarer likevel at det er vanskelig å bli hørt: «Igjennom blir vi anklaget for å 'dra 22. juli-kortet'. Høyres Jan Tore Sanner endret det senere til «22. juli-argumentet», men sier i realiteten akkurat det samme. Vi som overlevende mister dermed muligheten til å diskutere saken, og vår grusomme opplevelse blir brukt mot oss» (Kaski og Slyngstadli 2018b).

Jurist i Civita, Torstein Ulserød, skriver i Aftenposten at «Det er flere enn Listhaug vi kan forvente mer av». Ulserød gjengir Mani Hussainis Facebook-innlegg, der Hussaini skriver: «Altså Listhaug vil åpenbart kvitte seg med den norske rettsstaten og erstatte det med et totalitært styresett. Dette strider mot alt vi nordmenn står for. Vi har en rettsstat og et rettsvesen. Politikere skal ikke dømme folk, det skal domstolene gjøre.» Til dette kommenterer Ulserød: «Det er bare å konstatere at Hussaini ikke har den fjerneste anelse om verken sakens innhold eller hva ordene han bruker betyr. Det er alvorlig for en som lever av å snakke om politikk» (Ulserød, 2018).

Leserinnlegg viser både motstand og støtte til AUF

Også Sigbjørn Aanes, tidligere statssekretær (H) ved Statsministerens kontor, skriver en kronikk der han siterer Mani Hussainis nevnte Facebook-innlegg. Aanes skriver at «Det er mange som føler at Arbeiderpartiet vil ha en standard for seg selv og en standard for andre. Det er ingen grenser for hva man kan beskyldte folk på høyresiden for, men det er en grense for hva folk på høyresiden kan si» (Aanes, 2018). Samtidig uttrykker han at Sylvi Listhaug har det største ansvaret. Det er altså ikke bare AUF-ere selv som skriver kronikker om Listhaugs utspill, vi finner også eksempler på meningsmotstandere som svarer på AUFs reaksjoner i pressen. Andre personer skriver også leserinnlegg der de støtter AUF og mener det er latterlig at Frp fremstilles som offer.

Et leserinnlegg fra Odin Fauskevåg ved NTNU publiseres i Aftenposten to knappe uker etter Listhaugs Facebook-innlegg. Der skriver Fauskevåg: «Listhaug-saka handler ikkje om ytringsfridom, men om evna til ytringsansvar» (Fauskevåg, 2018). I innlegget skriver Fauskevåg at «Når evna til ytringsansvar manglar, blir politikk redusert til provokasjon. Listhaug måtte gå, men ho ser dette som eit forsøk på knebling av ytringsfridommen. Det viser at ho framleis ikkje forstår kritikken mot henne» (Fauskevåg, 2018). Fauskevåg trekker fram hvordan Listhaug selv bruker begrep som «kneblet» om seg selv, på tross av at nettopp hun kritiseres for å være delaktig i å kneble meningsmotstandere.

Også mediene har ytringsansvar

Kommentator Trygve Lundemo skriver i Adresseavisen 21. mars 2018: «Poenget med ytringsfrihet er ikke at statsråder skal kunne si hva de vil uten å bli motsagt, men at vi alle skal kunne kritisere makta.» Lundemo skriver at barn tidlig lærer hvordan måten vi snakker på, betyr mye for hvordan andre oppfatter oss. «Det vi sier, får konsekvenser» (Lundemo, 2018). Lundemo skriver også: «Vi som jobber i de etablerte mediene skal riktignok ta innover oss at vi ikke har vært flinke nok til å gjenspeile hele spekteret av meninger i befolkningen. Meningsmangfoldet er blitt større, men det er fortsatt et stykke igjen. Debatten de siste dagene handler likevel om noe annet. Vi har hatt en justisminister som gir inntrykk av at hun ikke har forstått hva ytringsfrihet innebærer. Hun har også tidligere vist en svak forståelse for noen av de helt sentrale verdiene det norske demokratiet bygger på. Sist høst snakket hun for eksempel om at det er på tide å utfordre menneskerettighetene fordi de kan stå i veien for en strengere innvandringspolitikk» (Lundemo, 2018).

Her trekker Lundemo inn at også mediene har et ytringsansvar, og at de har ansvar for å trykke «hele spekteret av meninger», fra alle ytterkanter. På dette tidspunktet brer det seg en viss enighet om at ytringsansvar er nødvendig – selv om vi fortsatt finner noen gnisninger i debatten.

«Arbeid fra spinndoktorer»

Nettavisen publiserer 26. mars en kommentar skrevet av Kjell-Magne Rystad, en siviløkonom som hyppig skriver i både Nettavisen og Resett. Han representerer ikke en stor offentlig stemme, men en mer perifer motstemme til Arbeiderpartiet, og nevnes her som et eksempel på de kritiske uttalelsene Ap og AUF får rettet mot seg i denne perioden. Rystad skriver: «Arbeiderpartiets spinndoktorer fikk på mesterlig vis Listhaugs Facebook-innlegg til å handle om Utøya. Hvilket ansvar skal vi ha for andres tolkning av ytringer?» Han skriver videre: «Ytringsfrihet er selve grunnplanken i demokratiet. Uten ytringsfrihet, er det umulig å ha den offentlige samtalen der ulike syn og interesser møtes og bryner seg på hverandre» (Rystad, 2018). Rystad mener at en skal kunne ytre hva som helst, og at det «er viktig at ikke meningsmotstandere tillegges onde hensikter» (Rystad, 2018).

Ytringsansvar er et viktig verktøy

Som et motstykke til Rystads retorikk, ser vi et intervju med Ina Libak som ble skutt på Utøya sju år tidligere. Journalisten som intervjuer Libak sier: «Frp sitter i regjering. Mange knytter utspill derfra til økt hets mot dere i AUF», hvorpå Libak svarer: «Jeg håper landets statsminister er klar til å sette en klarere grense for dem som sitter i regjering. Det er det viktigste, at de øverste politikerne i landet passer på hvilke ord de bruker. Alle har ytringsansvar, også jeg. De som sitter øverst, har det aller største ansvaret, og jeg håper Solberg er klar til å ta et større ansvar enn hun har gjort» (Moen Bredeveien, 2018).

Etter at det stilles mistillitsforslag mot Sylvi Listhaug, skriver blant annet politisk nestleder i Tromsø Ap, Tove Karoline Knutsen: «Mistilliten var ikke et inngrep i Listhaugs ytringsfrihet.» Knutsen skriver videre: «Statsråder har ytringsfrihet som alle andre i dette landet. Men det er en ytringsfrihet underlagt større ansvar enn det folk flest har, i og med at statsråder i henhold til vår konstitusjon er avhengig av Stortingets tillit. Dersom en statsråd likevel velger å overse dette innlysende faktum, kan hun selvfølgelig velge å frigjøre seg fra sitt yringsansvar gjennom å forlate sitt embete» (Knutsen, 2018).

Flere representanter fra Arbeiderpartiet og AUF støtter her opp under Eskil Pedersens ønske om yringsansvar, og forklarer at det ikke er en motsetning til ytringsfrihet, men derimot et viktig verktøy for at politikere i viktige posisjoner kan beholde tilliten til folket.

AUF føler seg truet til stillhet

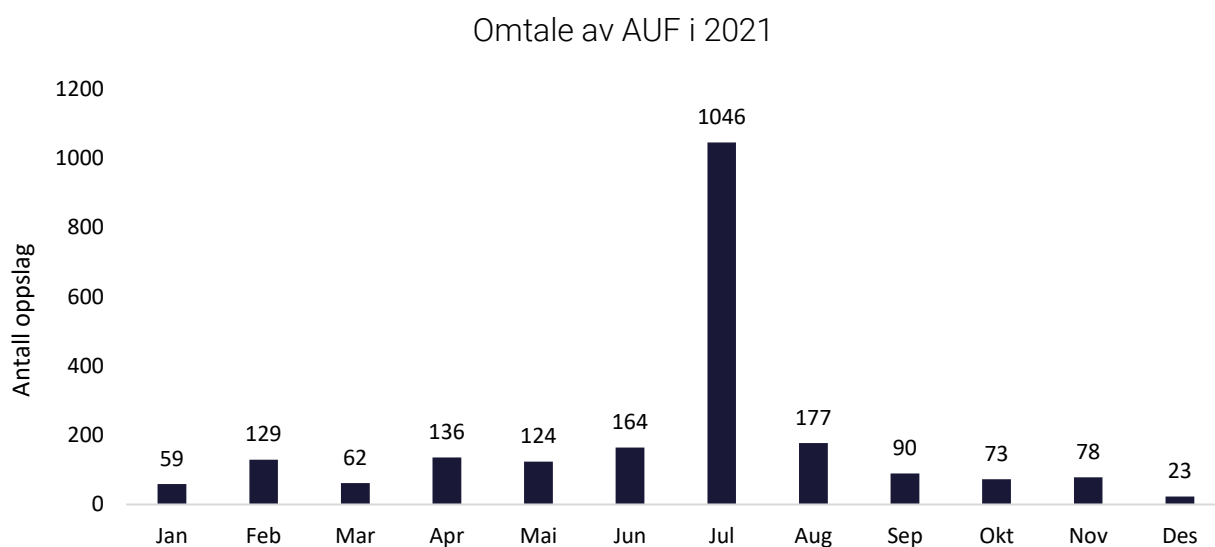
Måneden avsluttes ved at Ap-politiker Tonje Brenna forteller at mange overlevende etter 22. juli har blitt eller føler seg truet etter de siste ukenes debatt, og «ingen av dem har dratt 22. juli-kortet» (Brandvold, 2018).

Takket være Listhaugs utspill på Facebook blir 2018 totalt sett et år med relativt mye omtale av 22. juli. Året er viktig i AUFs mediehistorie og illustrerer hvor vanskelig de har opplevd yringsklimaet.

I løpet av 2018 ser vi at de overlevende føler at de har mistet muligheten til å diskutere den politiske siden av 22. juli, og at deres opplevelse av terrorangrepet blir brukt mot dem. Dette viser at selv om AUF får spalteplass i avisene, trenger det ikke nødvendigvis å bety at de opplever å kunne debattere uforbeholdent.

Året 2021: AUF ønsker å ta et oppgjør

I 2021 er det ti år siden terrorangrepet på regjeringkvartalet og Utøya, og det er året vi finner mest omtale av og med AUF etter 2012, som vist i figur 17. Årsaken til dette kan i stor grad knyttes opp mot våren og forsommerens store debatt der AUF har en aktiv rolle. Samtidig utgis en rekke bøker, forsknings-publikasjoner, filmatiseringer, kronikker, kommentarer og podkaster om 22. juli-terroren der AUF er sentrale. Synergien mellom kanalene og de mange stemmene manifesterer seg i avisene, og bidrar til en sterk fokusering på 22. juli-budskap. Budskapene og de ulike stemmene forsterker hverandre og bidrar til økt eksponering i mediene gjennom kronikker og debattinnlegg.

Figur 17: Mediedekningen av AUF, 2021 (n=2161)

Omtalen av AUF starter allerede i februar da boken *Arbeiderpartiet og 22. juli*, skrevet av Hallvard Notaker, kommer ut. Det er imidlertid ikke før i april at opptakten til den store debatten vi skal se nærmere på, starter.

Den da nylig utgitte AUF-boken *Aldri tie, aldri glemme* får stor oppmerksomhet. AUF-leder Astrid Hoem benytter anledningen til å fronte AUFs ønske om å ta et oppgjør med ideologien bak terroren og inviterer til debatt, en debatt hun mener har lidd under at AUF har vært redd for beskyldninger om å «trekke 22. juli-kortet» (Iversen, 2021).

Debatten som følger sommeren 2021, blir annerledes enn det vi tidligere har sett gjennom tiårsperioden.

Hilde Øvrebekk i Stavanger Aftenblad omtaler perioden som et paradigmeskifte: «Denne våren har vært som et slags paradigmeskifte i debatten om terroren 22. juli 2011. Vi har gjennom en rekke bøker, og podkaster som NRKs *22. juli – Hele historien* fått høre flere stemmer, historier og detaljer» (Øvrebekk, 2021).

Kommentator i Aftenposten, Andreas Slettholm, beskriver debatten knyttet til tiårsmarkeringen slik: «Tiårsmarkeringen etter 22. juli-terroren ble annerledes. Ofrene var mer høylytte. Venstresiden mer konfronterende. Mediene mer selvkritiske. Og høyresiden med på debatten» (Slettholm, 2021a).

AUF-lederen er en sterk pådriver for debatt og er sentral i å ufarliggjøre de vanskelige temaene

«Vi har ikke tatt noe politisk oppgjør med det som skjedde 22. juli. Det mangler et oppgjør med verdisynet, konspirasjonsteoriene og det politiske hatet bak terrorangrepet» (Rønning, 2021), uttaler Astrid Hoem til NRK. Hun sier videre at hun savner flere stemmer i debatten: «AUF savner en tydeligere stemme fra hele det politiske spekteret, men først og fremst fra Høyre og statsminister Erna Solberg. Hvis det bare er Ap og AUF som snakker om ideologien og tankegodset bak 22. juli, så er jeg redd vi ikke får tatt et ordentlig oppgjør» (Rønning, 2021).

Hoem mener Ap og AUF har hatt berøringsangst for 22. juli. Hun ønsker å legge den til side ved å opprette en ny regjeringsoppnevnt kommisjon, en ekstremismekommisjon som ser på helt andre forhold enn Gjørv-kommisjonen gjorde i sin tid (Rønning 2021). Med seg har hun støtte fra Ap-leder Jonas Gahr Støre som gir ros til AUF, men som ikke nødvendigvis er sikker på om en kommisjon er den riktige veien å gå: «Jeg vil berømme AUF for deres utrettelige arbeid for at vi skal forstå og lære av 22. juli-terroren. Om det er en kommisjon som er det beste for å få den kunnskapen og debatten vi trenger, eller om det er andre tiltak som er riktig, må vi se på, men det er åpenbart at vi må gjøre mer for at vi ikke skal oppleve høyreekstrem terrorisme igjen,» sier han (Rønning, 2021).

AUF-ledelsen, og Astrid Hoem spesielt, gjør seg godt synlig i mediene og er en viktig pådriver for å sette det høyreekstremer tankegodset og dens rolle i samfunnet på dagsordenen. Samtidig er de svært åpne på at også internt i Ap-organisasjonen har 22. juli vært utfordrende å snakke om. I en kronikk i VG skriver AUF-lederen, generalsekretær i AUF Sindre Lysø og nestleder i AUF Gaute Børstad Skjervø:

Nå er tida med berøringsangst snart over. Internt har vi brukt ti år på å kunne snakke på en trygg måte med hverandre om 22. juli. Nå er vårt ønske at den samme prosessen skal foregå i resten av samfunnet. Mens nye AUF-ere har lært om høyreekstremismens ytterste konsekvens på øya vår, har norsk offentlighet nemlig blitt forført av ideen om at trollene sprekker i sola – og de har derfor stadig fått slippe til. Norske medier, politikere og samfunnsdebattanter har ubevisst bidratt til å normalisere krefter som tidligere har vært regnet som ekstreme. Det er det motsatte av hva vi trodde skulle skje.

(Hoem et al., 2021).

AUFs utspill denne våren bidrar også i større grad til å gjøre det lettere å ytre seg om hvor vanskelig 22. juli har vært å snakke om. Unge Høyre-leder Ola Svenneby belyser dette da han problematiserer høyresidens påståtte stillhet i en kronikk i *Vårt Land*: «For mange utenfor Arbeiderpartiet har det vært krevende å ytre seg om terroren. Angrepet angår oss alle. Men alle har ikke følt seg berettiget til å ytre seg. Deler av høyresidens stillhet kan også skyldes frykt for å bli stemplet ut av debatten. Vi har hatt flere debatter hvor deler av venstresiden har forsøkt å forrykke hva som er legitimt å mene» (Svenneby, 2021). Utspillene fra AUF har imidlertid gjort det lettere å delta i debatten på en åpen og fri måte hevder Svenneby: «AUF har ikke bare akseptert at vi kommer til å være uenig med dem. De har nærmest oppfordret oss til å være det» (Svenneby, 2021).

AUF-ernes mange historier

Flere AUF-ere melder seg på i den offentlige samtalen. Deres hverdag og virkelighetsoppfatning etter 22. juli får plass i spaltene. Historier om hets, isolering, psykiske og fysiske utfordringer, oppfattelsen av å være kneblet i den offentlige debatten, opplevelsen av samfunnets påståtte berøringsangst og etterlevelsen av samfunnets forventning om å opptre verdig, er mange.

Lederen i Bergens Tidende stiller spørsmålet: «Hvorfor har debatten om 22. juli handlet så mye om beredskap og psykiatri? Hvorfor snakker vi ikke mer om det som skapte monsteret: hatet, rasismen, ekstremismen?» Kommentator i BT, Frode Bjerkestrand, hevder en del av svaret kan finnes i boken *Aldri tie, aldri glemme*, utgitt av Arbeiderpartiet. Der skriver tidligere AUF-leder Ina Libak: «Jeg tror ikke noen som ikke selv har blitt forsøkt drept, som ikke selv har sett vennene sine bli drept bare fordi de har brukt stemmen sin, kan forestille seg hvordan det er igjen å bli drapstruet for nettopp det: å heve røsten» (Bjerkestrand, 2021).

Tidligere AUF-er Lars Fjærli Hjetland forteller om å ha vært plaget med skam i ti år fordi han flyktet fra Utøya sammen med Eskil Pedersen om bord på MS *Thorbjørn*. Pedersen ble stemplet som «sviker» og «feig» fordi han kom seg bort fra Utøya, og Hjetland forteller at han først våget å komme ut med det i forbindelse med tiårsmarkeringen (Solheim, 2021). Hjetland beskriver det slik: «Jeg har i perioder slitt med å føle meg som en ordentlig overlevende etter Utøya. Andre hadde historier om heltemot. Jeg var han feige. Eller sånn visste jeg i alle fall at noen kunne tenke. Derfor har jeg snakket minst mulig om det» (Aasmundsen og Dons, 2021).

Kulturredaktør i Bergens Tidende, Jens Kihl har hatt samtaler med flere Utøya-overlevende. Basert på samtale oppsummerer Kihl AUF-ernes motivasjon til å drive debatten og samtale videre slik: «Vi hadde ikke plass til et opprørske AUF. Dermed tok de på seg rollen som verdige sørgende. AUF-erne har alltid vært best i klassen, og sånn ble det også etter 22. juli. Ti år etter forteller flere at de er veldig, veldig ferdige med å være verdige» (Kihl, 2021).

Forskning og høyreekstreme ugjerninger støtter oppunder og aktualiserer AUFs budskap

En rekke forskningspublikasjoner publiseres i forbindelse med tiårsmarkeringen. Dette bidrar til å dokumentere og å bekrefte flere av AUFs poenger.

I slutten av mai utkommer Utøya-studien utført av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Studien avdekker at hver tredje overlevende etter terroren preges av posttraumatisk stresslidelse, og at en tredjedel av dem som var på Utøya har opplevd at hets og trusler har blitt rettet mot dem.

I juni legger C-REX frem en undersøkelse som viser at hver tredje nordmann mener Arbeiderpartiet har slått politisk mynt på 22. juli, samt at en stor andel av både Frp og Høyres velgere er enige i denne påstanden.

I juli publiseres en rapport som kartlegger støtten Anders Behring Breivik har blant ytre høyre. Studien viser at det er kommet flere blogger og nettsteder som støtter Breiviks ideologi i årene etter 22. juli. PST legger også frem en rapport i juli som viser at høyreekstreme utgjør en terrortrussel som forventes i all hovedsak fra enkeltstående aktører og små celler (Stensland, 2021).

To dager før 22. juli 2021 blir minnesmerket til Benjamin Hermansen tagget ned. Dette viser høyreekstreme holdninger i praksis, og bidrar til en økt fokusering på høyreekstremisme i mediene.

AUF-ere deler sine historier

Flere (tidligere) AUF-ere er denne sommeren konfronterende og åpner seg om forhold de tidligere ikke har turt å dele. Et eksempel på dette er leder av Ullensaker Arbeiderparti Elin L'Estranges konfrontasjon med de store mediehusene, som tidligere nevnt. Hun hevder mediene var delaktige i kneblingen av AUF samtidig som høyreekstreme stemmer ble løftet frem. L'Estranges utspill bidrar til at flere medier beklaget deler av sin 22. juli-dekning.

Interessen rundt AUFs historie engasjerer, også i sosiale medier. Blant annet står Utøya-overlevende Emma Martinovićs innlegg publisert på NRK.no igjen som et av de mest likte, delte og kommenterte på Facebook i 2021. Hun skriver: «Ti år med terror i hodet: Jeg har ikke badet etter at jeg svømte for livet fra Utøya. Bare en skvulpelyd kan gi meg panikk. Jeg fikk aldri bli en vanlig ungdom» (Martinović, 2021).

Offentlig selvransakelse

Partifeller, opposisjonspolitikere og ungdomspolitikere støtter AUF offentlig denne sommeren. Flere erkjenner at de har latt AUF stå alene med de vanskelige spørsmålene i kjølvannet av terroren. Noen av de tydeligste stemmene finner vi i ungdomspartiene, der flere ytrer ønske om å delta i de vanskelige samtale om 22. juli, og der flere ber om unnskyldning for å ha tiet og ikke engasjert seg.

Summen av alle stemmene, de mange erkjennelsene om at man kunne ha gjort mer for å ha et bedre samfunn etter 22. juli, samt AUF-ernes historier om vanskelige forhold, både politisk og privat, bidro til et medieklime hvor AUF får tydeligere støtte. Flere begynte å reflektere åpent og offentlig over sin rolle

i 22. juli-historien og sitt bidrag, eller mangel på bidrag, til AUFs offentlige posisjon etter terrorren. Unnskyldningene kommer både fra opposisjonspolitikere, partifeller og medier.

«Eskil Pedersen hadde rett. Me treng ytringsansvar», skriver kommentator Morten Myksvoll i Bergens Tidende (Myksvoll, 2021). Myksvoll skriver blant annet: «Me treng ein sunn debatt om det moralske ansvaret som følgjer med fridomen, og forstå at ord kan radikaliserer folk og legitimere eit hat. Den kraftige overdrivinga og karikeringa av omgrep som «ytringsansvar» er då noko me må vekk frå. Offera for terrorren fortjener at me tar dei på alvor. Ti år etter terrorren, bør ikkje det vere for mykje å forlange» (Myksvoll, 2021). Mer fra denne artikkelen kommer senere i kapitlet.

Polarisert, men mer politisert

Selv om samtale- og debattklima knyttet til 22. juli er mer raust denne sommeren, bærer også mediebildet preg av en økende polarisering. AUF er mer pågående og tydeligere enn de hadde vært tidligere. Blant annet ber AUF partiene Frp og Høyre ta mer ansvar for de høyreekstreme holdningene i eget bakland og blant sine velgere. Begge partiene tilbakeviser at de har mer ansvar enn noen andre. Det er tydelig at det er vanskelig å enes om hvordan man skal motarbeide de høyreekstreme holdningene.

I tillegg er det flere både i AUF og i andre opposisjonspartier som kritiserer og konfronterer statsminister Erna Solberg for sin manglende handlekraft og passivitet når det kommer til upassende ytringer i egne rekker.

Til tross for uenighetene bærer medieomtalen i stor grad preg av en økt politisering av 22. juli, og en konsensus om at AUF og Arbeiderpartiet ble angrepet som følge av deres politiske ståsted.

Hva innebærer det såkalte oppgjøret?

Ordet «oppgjør» er benyttet i nærmere 700 oppslag i forbindelse med 22. juli og debatten som utspiller seg våren og sommeren 2021. Ordet får ulik betydning alt etter hvem som benytter det, men underliggende er det tydelig at å ta et oppgjør betyr å ha offentlige og politiske samtaler om 22. juli, og hva som lå til grunn for terrorren.

I forbindelse med at AUF-boken *Aldri tie, aldri glemme* kommer ut i april, uttaler AUF-leder Astrid Hoem seg slik: «Vi i AUF ønsker sammen med arbeiderbevegelsen å gjøre vårt for at vi endelig skal bli kvitt den kollektive berøringsangsten. Vi håper boka derfor inviterer til en bred debatt om tankegodset og det politiske oppgjøret etter 22. juli» (AUF, 2021). AUFs budskap i mediene og i boken fokuserer mye på fraværet av det politiske oppgjøret, og at tiden nå er moden, ti år etter angrepene. Det er imidlertid lite å lese om hvordan dette oppgjøret skal foregå, eller hva det skal innebære i praksis. Jonas Gahr Støre er en av dem som er tydeligst da han skriver:

Balansegangen mellom å være det såkalt statsbærende partiet, og å være et offer for et målrettet politisk angrep, var helt klart krevende for oss. Kanskje klarte vi ikke å skape rom og anledning for et politisk oppgjør. Kanskje gikk vi oss også litt vill i oppfatningen om at vi skulle ta ett – enkeltstående – oppgjør. Vi har nå erfart at det ikke er mulig å ta ett slikt oppgjør. Kampen mot rasisme og høyreekstremisme må kjempes hele tiden. Det er ikke ett enkelt grep, eller for den saks skyld ett enkelt angrep på et politisk parti, som er løsningen. Det som må til, er kontinuerlig argumentasjon og kamp. Vi må kjempe for frihet og solidaritet mellom alle mennesker. Det må kjempes for kvinners rettigheter, homofiles rettigheter, mot hverdagsrasismen. Dette er også en del av det politiske oppgjøret – kanskje kjernen: Det er en vedvarende frihetskamp.

(Skjervø et al., 2021:123–124)

Fylkesstyremedlem i AUF Rogaland, Henrik van der Hoeven, skriver i Stavanger Aftenblad: «Å ta oppgjøret etter 22. juli handler om at vi alle må stå opp mot hat, rasisme og konspirasjonsteorier. Konspirasjons-teoriene lever i beste velgående i dag. Konspirasjonsteoriene gjerningsmannen trodde på, er ikke borte» (van der Hoeven, 2021). van der Hoevens meninger om hva et oppgjør bør være, gjenspeiler seg i flere av AUF-ernes innlegg denne sommeren.

Eskil Pedersen og Raymond Johansen prøver å få i gang en debatt om Frps retorikk og hvordan denne kunne bidra til å skape uheldige holdninger i samfunnet allerede tilbake i november 2011. Pedersen ba Frp ta ansvar for sine ytringer, men dette vakte store reaksjoner og den konstruktive samtalen uteble (Solvang og Kolberg, 2011). Tilsvarende budskap ser vi også er gjeldende hos AUF og Arbeiderpartiet sommeren 2021 da de ber Frp «ta et oppgjør med ekstreme holdninger i eget bakland,» da de har et særskilt ansvar og mulighet til å ta et oppgjør med konspirasjonsteorier blant egne velgere (Bergvall, 2021).

Den samme tråden tas opp i Aftenposten, i kommentaren «Uenige sammen», ført i pennen av Anders Slettholm. Der skrives det følgende om oppgjøret: «Debatten om 22. juli-terroren har tatt noen viktige steg fremover i år. Kanskje startet det med historiker Hallvard Notakers bok om Arbeiderpartiet og 22. juli, som kom i februar. Den handlet ikke minst om det skrikende savnet etter et mer politisk oppgjør. Som i all hovedsak dreide seg om å peke på deler av Fremskrittspartiet og dets omland» (Slettholm, 2021b). Flere tar altså opp Eskil Pedersens budskap fra høsten 2011, om at oppgjøret først og fremst må skje på høyresiden i norsk politikk.

Den politiske avstanden mellom Frp og Arbeiderpartiet er like stor når det gjelder dette spørsmålet ti år senere, men det er en mer utstrakt konsensus om at et såkalt oppgjør er tiltrengt. Videre skal vi se nærmere på kjernen i nettopp denne debatten: ytringsansvar.

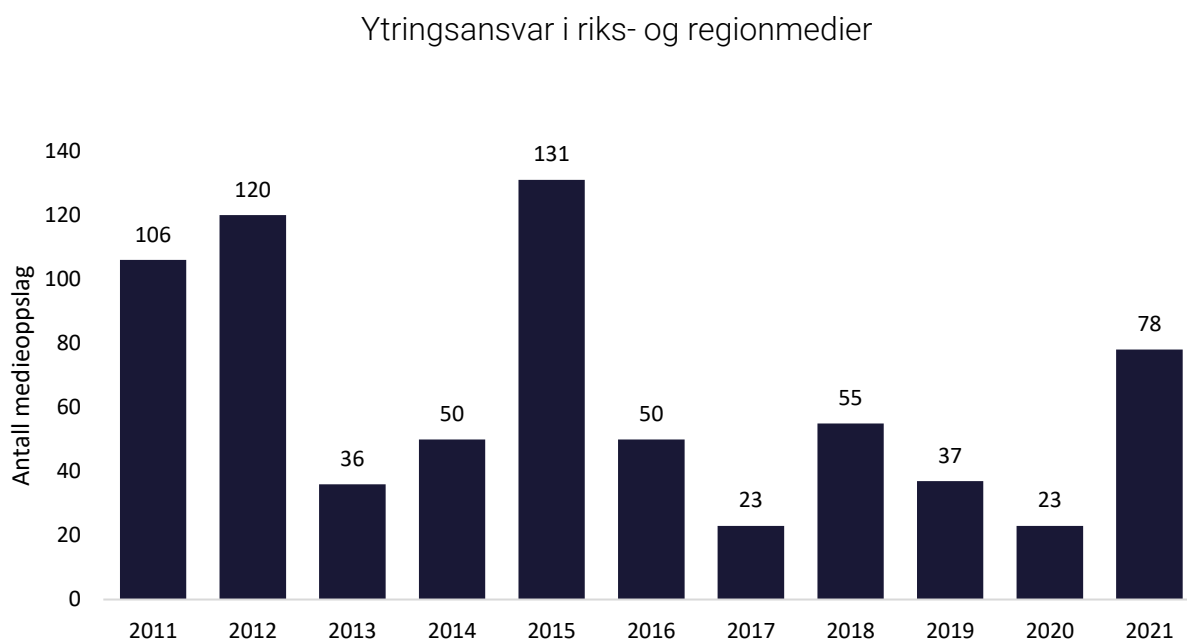
Ytringsansvar fra 2011 til 2021

I neste del av kapittelet vil vi måle forekomsten av begrepet ytringsansvar, som vi så skapte en av de første store politiske debattene etter 22. juli 2011. Mot slutten av året 2011 ser vi at Språkrådet presenterer årets ord: «rosetog» (NTB, 2011b). Språkråd-direktør Arnfinn Muruvik Vonen trekker samtidig frem «ytringsansvar» som «ett av de interessante ordene som ble mye brukt i debatten om ytringsfrihet under ansvar» (NTB, 2011b). Så å si all omtale som nevner begrepet ytringsansvar i 2011, publiseres i november og desember, og mesteparten av omtalen i 2012 publiseres i januar. Det er altså rett etter at Eskil Pedersen løfter begrepet ytringsansvar frem i forbindelse med 22. juli-terroren at debatten om begrepet oppstår.

Begrepet ytringsansvar defineres av Det Norske Akademi's Ordbok (NAOB) som «ansvar som noen har når de ytrer seg om noe, særlig om et ømtålig spørsmål». Eskil Pedersen er den første til å bruke begrepet i politisk sammenheng, kun noen måneder etter terroren 22. juli 2011.

I løpet av de ti årene som har gått siden terrorangrepet, ser vi at diskursen som er knyttet til begrepet, endres, og frekvensen varierer stort fra år til år.

Figur 18 nedenfor viser forekomsten og utviklingen av begrepet i alle norske riks- og regionmedier fra 22. juli 2011 til 31. desember 2021. Vi har foretatt kontrolløk i Retrievers mediearkiv tilbake til 2001 og funnet at bruken av uttrykket så å si er ikke-eksisterende i norske medier før det blir introdusert etter 22. juli 2011.

Figur 18: Forekomsten av begrepet «ytringsansvar» i norske riks- og regionmedier, 22. juli 2011–31. desember 2021 (n=709)

Allerede 22. august 2011, én måned etter terrorangrepet, brukes begrepet ytringsansvar i forbindelse med 22. juli av Thomas Hylland Eriksen, Sindre Bangstad, Bushra Ishaq og Arne Johan Vetlesen i Aftenposten (Eriksen et al., 2011). De fire skriver: «I ytringsansvaret ligger det at man i sin utøvelse av ytringsfriheten ivaretar hensynet og rettighetene til andre. Dette handler i siste instans om hvilket samfunn vi vil ha, og ønsker å bygge sammen.» De fire legger et ansvar på redaktørene i norske aviser, angående hva som burde publiseres. Kronikken avsluttes med kronprins Haakons ord: «Etter 22. juli kan vi aldri igjen tillate oss å tenke at våre meninger og holdninger er uten betydning» (Eriksen et al., 2011).

Etter terrorangrepene 22. juli oppstår det et spørsmål om hvorvidt meninger skal kunne publiseres anonymt på nett. Jussprofessor Jon Bing sier det er problematisk å skulle nekte personer å delta anonymt i den offentlige debatt. Angående Fjordman, som har blogget anonymt på nett, sier Bing «Fjordman har utnyttet ytringsfriheten sin og slik sett er han et eksempel på hva vi ønsker, nemlig at folk får gitt uttrykk for sin mening til allmennheten uten å bli hindret av tersklene i store medier» (VG 2011a).

Redaktør Magne Lerø og Rune Fløisbonn i Kripos argumenterer for at det bringer lite godt å skrive anonymt på nett. Kunnskapsminister Kristin Halvorsen (SV) argumenterer for at anonymitet på nettet nå må begrenses. «Tiden for anonyme nettdebatter bør være over etter terrorangrepene, mener mange», skriver VG. I samme artikkel argumenterer Lerø og Fløisbonn for at Fjordman er «fremst i rekken av en hærskeare anonyme bloggere som spyr ut meninger på nettet uten å måtte stå til rette for det de skriver» (VG 2011a).

I september brukes begrepet ytringsansvar av Anders Giæver i VG. Anders Giæver hevder at «Tiden hvor man ansvarsløst kan framsette ekstreme standpunkter anonymt på nett, kan være forbi – en tid da ytringsfrihetens prinsipper utnyttes til sin ytterste grense, men ytringsansvaret ikke ofres en tanke» (VG 2011a).

Begrepet ytringsansvar blir ikke sentralt i diskusjonen før et par måneder senere, da Eskil Pedersen tar begrepet inn på den politiske arenaen. Under LO Stats kartellkonferanse på Gol den 22. november 2011, og i flere oppslag i etterkant, snakker Pedersen om mektige stemmers påvirkningskraft og uheldige konsekvenser disse kan ha: «Politikere må være bevisst hvilke ord de velger, for de former holdninger der ute. Det er naivt å tro at hvis vi får ledende politikere som målbærer ytterliggående holdninger, så vil det stagge de som vil bruke vold for å fremme sitt syn. Politikerne må ta ansvar for samfunnsdebatten og må basere det de sier på fakta. Nyansene må med» (Solvang og Kolberg, 2011).

Ansvar vs. sensur

I april 2012, like før rettssaken mot Anders Behring Breivik, ser vi på nytt noen flere oppslag. Utøya-overlevende Adrian Pracon gir ut bok 12. april, der han deler sin fortelling om Utøya-terroren. Pracon mener flere fra AUF er mot utgivelsen, uten at han navngir hvem i AUF-ledelsen som har bedt ham om å legge bort bokplanene. «I AUF-kretser har det blitt mindre prat om åpenhet og mer snakk om ytringsansvar. For en som selv bare så vidt overlevde, kjennes det ut som et skritt i feil retning», sier Pracon (Grøttum og Utheim, 2012). Her kan det altså virke som om AUF-eren selv føler seg fanget av ordet ytringsansvar, og at det blir en større begrensning for hans ytringsfrihet enn det blir en hjelp til å luke bort høyreekstreme holdninger.

En annen overlevende fra Utøya, Ali Esbati, skriver i en kronikk i Dagbladet 13. april at «Muslimhatet påvirker livene våre, også alle dager det ikke er masse mord». Slike påpekinger, skriver han, «møtes ofte av autopilot-henvisninger til ytringsfrihet og advarsler om sensur. Reaksjonene på AUF-leder Eskil Pedersens forsiktige oppfordring til 'ytringsansvar' er bare ett eksempel. Men oppfordringen til å ta ansvar for et annet debattklima er motsatsen til sensur. Nettopp fordi vi ikke bør overlate til staten å

motvirke ubehagelige politiske tendenser, kreves en større innsikt i at det råder dragkamp om debattens utgangspunkter, avveininger og fokus» (Esbati, 2012).

Khamshajiny Gunaratnam skriver dagbok fra retten (Gunaratnam, 2012). Der skriver hun om gjerningsmannen, og at hun ikke tror han er gal, bare veldig kunnskapsløs. Hun bruker ordet «ytringsansvar» idet hun reflekterer over at terroristen mener islam forkaster feminisme og likestilling, samtidig som han selv dyrker det patriarkalske samfunnet. Gunaratnam mener det er store likheter mellom det terroristen mener selv, og det han kjemper mot – dette kunne blitt opplyst ved en mer åpen diskusjon og utveksling av kunnskap gjennom kildekritisk blikk og holdninger uten fordommer, noe politikeren og den Utøya-overlevende mener er et godt utgangspunkt for ytringsfriheten. Hun skriver videre: «de aller fleste er vel lei av at andre prøver å definere hva ytringsfriheten egentlig er: Hvor går grensa? Hvor stopper ytringsfriheten og hvor starter ytringsansvaret?» Hun mener at selv de mest avskyelige holdninger ikke vil kunne bekjempes eller korrigeres hvis vi aldri ser dem, og peker på ytringsansvaret som Stoltenberg etterlyser – digitale nabokjerringe. Hun avslutter hele innlegget med å oppfordre til å bruke ytringsfriheten.

Vi ser at alle Utøya-overlevende i eksemplene ovenfor diskuterer hvor grensen for ytringsfrihet går, hva som burde være lov å si, og hva som blir sensur.

Vi finner ikke så mye diskusjon om begrepet ytringsansvar mellom 2012 og 2015, men debatten om ytringsfrihet og knebling foregår likevel. Etter at Stiftelsen Fritt Ord gir pengestøtte til bloggeren Fjordmans bok, skriver AUF-leder Eskil Pedersen en kronikk i VG. Han skriver: «Det jeg reagerer på, er at Fritt Ord gir sin støtte, økonomisk og gjennom sitt varemerke, til hovedinspiratoren for gjerningsmannen av 22. juli» (Pedersen, 2013). Samme dag kan vi lese i Nettavisen at «Jarle Aabø hyller Fritt Ords pengegave». Kommunikasjonsrådgiver Jarle Aabø uttaler til Nettavisen NA24 at «Eskil Pedersen er en fiende av norsk demokrati. Den virkelige hjørnesteinen i et demokrati, er retten til å ytre seg. Retten til å kunne si at AUF er et søppelparti, uten at det nødvendigvis er det» (Ravnaas, 2013).

En uke senere skriver Hadia Tajik, daværende kulturminister, en kronikk i VG om pengestøtten. Tajik skriver: «Det jeg frykter mest, er ikke meningene til Peder Nøstvold Jensen alias Fjordman. Det er vår egen utilstrekkelighet til å imøtegå dem. Derfor støtter jeg Fritt Ords pengestøtte til bloggeren» (Tajik, 2013). Kulturministeren skriver videre at «Debatten som har fulgt viser at vi gjerne diskuterer ekstreme synspunkter, analyserer dem, avviser dem. Men først og fremst med hverandre, ikke med de som har slike synspunkter. Det er dette Fritt Ords tildeling er med på å endre. De tvinger oss til å se en ekstremist i øynene, og diskutere med ham» (Tajik, 2013). Tajik støtter med andre ord tildelingen. Hun mener den styrker ytringsfriheten. Tajik følger med dette opp uttalelsen Jens Stoltenberg uttrykte umiddelbart etter terroren – at ekstremisme skal bekjempes åpent i offentligheten. Hun er mer redd for et samfunn som ikke tar et oppgjør med ekstremismen, enn et samfunn der ekstremister får uttrykke seg.

2015: Ytringsansvar i forbindelse med internasjonal terror

Forekomst av begrepet i 2015: 131 oppslag

I januar 2015 dukker begrepet ytringsansvar opp i forbindelse med internasjonal terror. Etter at tolv personer blir drept i et angrep på redaksjonslokalene til satiremagasinet Charlie Hebdo i Paris 7. januar, stiller generalsekretær i Islamsk Råd Norge, Mehtab Afsar opp i NRK Dagsrevyen. Afsar oppfordrer her norske redaktører til å vise «modenhet og voksenhet» og forstå at profeten Mohammed har en plass i hjertene til muslimer. «Med ytringsfrihet følger også et ytringsansvar», sier Afsar. Dette reagerer Venstre-politiker Abid Q. Raja på. Han forstår Afsar når denne sier at folk blir såret og krenket, men han skulle ønske at Afsar heller fokuserte på at man måtte tåle det i ytringsfrihetens navn (NTB, 2015b).

2018: Sylvi Listhaugs ytringsansvar

Forekomst av begrepet i 2018: 55 oppslag

I 2018 knytter store deler av 22. juli-omtalen seg til Sylvi Listhaugs Facebook-innlegg, beskrevet tidligere i kapittel 3. Det samme gjelder omtalen av ytringsansvar.

Kommentator George Gooding skriver i Nettavisen 15. mars at «en justisminister skal merkes, ikke høres». Han skriver at «Sylvi Listhaug er en ekspert på å dra opposisjonen med seg ned i gjørmen», og: «Jeg tror ikke det gagnar noen av oss å dyrke et slikt 'ytringsansvar' for ulovlige handlinger begått av helt andre personer i en løpende politisk debatt. Jens Stoltenberg avviste en slik utvikling da Eskil Pedersen forsøkte å gi Frp 'ytringsansvar' for 22. juli noen måneder etter terrorangrepet, og jeg håper Arbeiderpartiet under Støres ledelse kommer på bedre tanker omgående» (Gooding, 2018). Seks og et halvt år etter at Eskil Pedersen lanserer begrepet ytringsansvar, ser vi fortsatt at begrepet feies bort som noe det ikke gagnar samfunnet å dyrke.

2021: Enighet om viktigheten av ytringsansvar

Forekomst av begrepet i 2021: 78 oppslag

I 2021, ti år etter terrorangrepene 22. juli 2011, ser vi et oppgjør med medieomtalen knyttet til begrepet ytringsansvar.

Kommentator i Aftenposten Frank Rossavik skriver 4. februar: «Omstendigheter har hindret Ap og AUF i å bearbeide 22. juli. Arbeiderbevegelsen lider fortsatt» (Rossavik, 2021).

I Klassekampen skriver Mímir Kristjánsson: «Ti år etter 22. juli sitter mange av oss igjen som spørsmålstejn. Angrepene på Utøya skulle bli et vendepunkt i kampen mot rasisme og høyreekstremisme», og videre: «De få forsøkene som kom [på å ta et oppgjør med Siv Jensens tese om 'snikislamisering' eller Christian Tybring-Gjeddes kronikk 'Drøm fra Disneyland'], blant annet debatten om 'ytringsansvar', viste seg dessuten å slå tilbake på Ap selv. Det sønderskutte partiet fikk tidlig oppleve hvilken politisk risiko som lå i debatt om terrorens ideologiske grunnlag. Folk flest foretrakk at 22. juli ble upolitisk, og de fikk viljen sin» (Kristjánsson, 2021).

En bredere støtte i 2021

I 2021 finner vi en bredere støtte til Arbeiderpartiet, AUF og berørte etter Utøya-terroren i saker som handler om å ta et oppgjør med politikken og ideologien bak terroren. Det virker som om det er en økt konsensus for begrepet og konseptet om ytringsansvar. Blant annet skriver førsteamanuensis Johannes Finne en kronikk om hvordan man skal lære ytringsfrihet til unge i skolen, og skriver at «vi har også et ytringsansvar» (Finne, 2021).

Politisk redaktør i Nidaros, Snorre Valen, skriver en kronikk som blant annet publiseres i Nettavisen. Der skriver han: «Enkelte hadde med andre ord et ytringsansvar. De som fra en rekke hold kritiserte [Eskil] Pedersen for å påpeke at det vitteilig er en sammenheng mellom ord og handling, advarte selv mot hvilke illiberale handlinger Eskil Pedersens ord kunne medføre. Elefanten forble i rommet – og den har stått der siden». Valen anerkjenner i kronikken at det politiske Norge gikk fort videre fra terroren, som om det hadde vært en ulykke, og at dette, mener han, bidro til at terroren «aldri ble tilstrekkelig bearbeidet i norsk politikk» (Valen, 2021b).

I 2021 ser vi flere kommentatorer innrømme at Arbeiderpartiet og AUF aldri fikk ta et ordentlig oppgjør med terroren, og at ytringsansvaret som AUF med Eskil Pedersen i spissen etterlyste, aldri førte til en verdig debatt.

«Eskil Pedersen hadde rett. Me treng ytringsansvar»

Som tidligere nevnt skriver Morten Myksvoll en kommentar i Bergens Tidende 21. juli 2021 der han erkjenner at vi trenger ytringsansvar (Myksvoll, 2021). Myksvoll siterer også Utøya-overlevende Elin L'Estrange, som skriver i Aftenposten: «Å si at ord betyr noe, møtte sterke reaksjoner fra første stund» (L'Estrange, 2021a). Myksvoll tar et oppgjør med hvordan begrepet «ytringsansvar» ble møtt også i hans egen avis, og at BT på lederplass skrev: «Ingen av Anders Behring Breiviks politiske ledestjerner har ansvaret for hans uhyrlige handlinger», og at «et debattklima der alle ord medfører et hypotetisk ansvar for andres handlinger, kan verken være demokratisk eller åpent» (BT-redaksjonen, 2011).

Myksvoll skriver videre at «Terroren var eit åtak på Arbeidarpartiet og AUF. Me andre vart ikkje jakta på, skotne og drepne», og fokuserer her på at angrepet var spesielt rettet mot Ap og AUF, og at deres historie tross alt må fortelles og respekteres. Kommentaren avsluttes slik: «Me treng ein sunn debatt om det moralske ansvaret som følgjer med fridomen, og forstå at ord kan radikaliserer folk og legitimere eit hat. Den kraftige overdrivinga og karikeringa av omgrep som 'ytringsansvar' er då noko me må vekk frå. Offerer for terroren fortener at me tar dei på alvor. Ti år etter terroren, bør ikkje det vere for mykje å forlange» (Myksvoll, 2021).

Kommentaren til Morten Myksvoll er et godt bilde på hvordan samtalen har endret seg gjennom de ti årene. Fra at han i 2013 selv skrev en kommentar for å støtte Stiftelsen Fritt Ords manusstøtte til Fjordman, til at han ti år senere mener Eskil Pedersen hadde rett i at utdelingen var feil. Fra at Bergens Tidende på lederplass skrev: «Et debattklima der alle ord medfører et hypotetisk ansvar for andres handlinger, kan verken være demokratisk eller åpent» (BT-redaksjonen, 2011), til at det nå er en bredere enighet om at ytringsansvar danner grunnlag for et sunt og demokratisk debattklima.

Fra ingen til stor støtte

Utviklingen i bruken av begrepet ytringsansvar er tydelig – og den ligner på det vi så i gjennomgangen av AUFs rolle i mediehistorien om 22. juli. Fra lite støtte og et hardt debattklima i 2011/2012, via mer stille år og sporadiske enkeltdebatter, til forståelse og støtte i 2021.

Da Eskil Pedersen først lanserer begrepet møter han motstand i forskjellige varianter, fra kritiske kommentatorer, til statsminister Jens Stoltenberg som for så vidt mener debatten om ytringsansvar har sin berettigelse, men fokuserer først og fremst på at befolkningen må si ifra når en ser anonyme nett-troll i kommentarfeltene. Andre AUF-ere føler at begrepet også fungerer som en form for selvsensur. I 2015 ser vi at begrepet brukes til å diskutere terroren som skjer i Paris, og trekker samtidig linjer til forholdene i Norge.

Det er ikke før i 2018 vi ser flere tydelige tegn på at flere slutter opp om begrepet ytringsansvar, selv om det fremdeles er en del uenighet. I 2021 finner vi fortsatt enkelttoppslag som er uenige med flertallet, men det synes som om det har vokst frem en bredere tilslutning til at ytringsansvar er viktig, både for politikeres tillit og for demokratiet.

22. juli-kortet og Utøya-kortet

Begrepene Utøya-kortet og 22. juli-kortet oppstod i likhet med «ytringsansvar» i kjølvannet av 22. juli-terroren. Begrepene impliserer at AUF og Arbeiderpartiet har ett ess på hånden, en fordel, som de kan benytte i partipolitisk debatt og virksomhet. Snorre Valen, som har skrevet boken *Utøya-kortet* (2021), har utformet følgende definisjon:

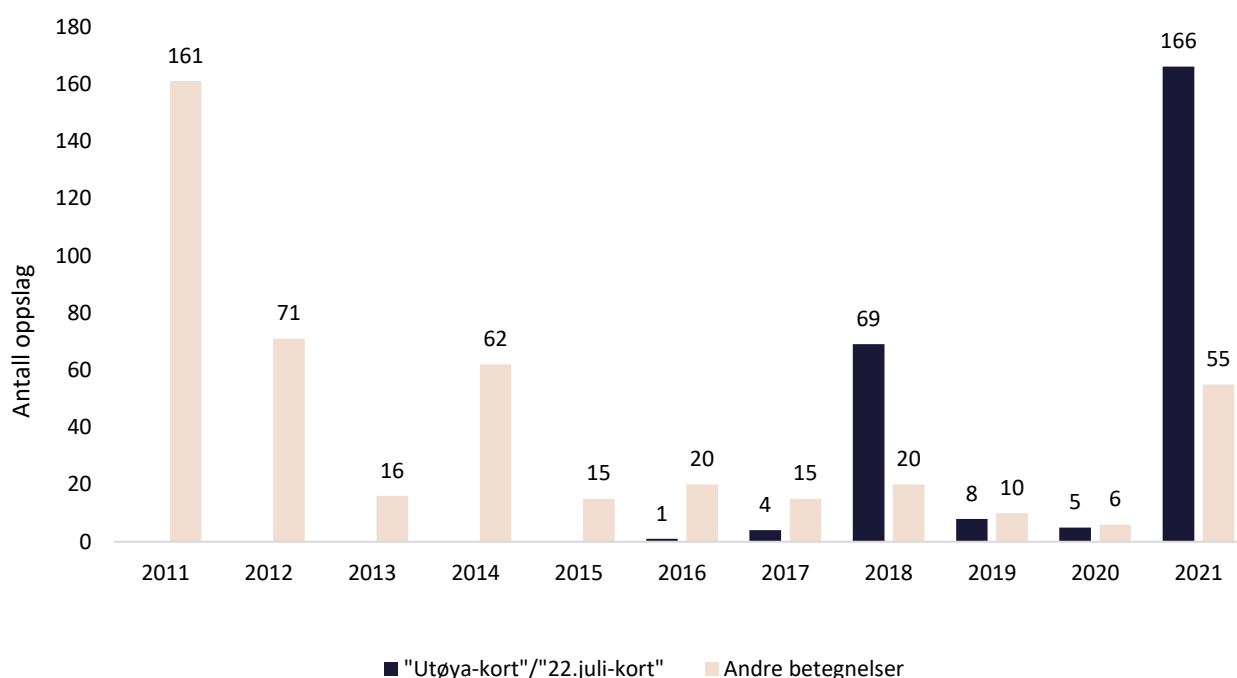
Utøya-kort / 22. juli- kort (gjennom lavtysk, fra latin, av gresk khartes, «papir»; beslektet med kart)

1 politisk spillkort med høyeste verdi; trumfkort som Arbeiderpartiet generelt, og terroroverlevende spesifikt, er alene om å besitte

(Valen, 2021)

Figuren under viser antallet oppslag der Utøya-kortet, 22. juli-kortet og begrep med tilsvarende meningsinnhold brukes. Totalt finner vi 704 oppslag som inneholder én eller flere former for begrepet.

Videre vil vi se nærmere på hvordan begrepet brukes i mediene, når det oppstod, og hvordan bruken har endret seg gjennom tiårsperioden. Tidligere i kapittelet har vi sett at de tre årene som utmerker seg med særlig mange oppslag med kort-begrep er i 2011 etter LO Stats konferanse, i 2018 etter Sylvi Listhaugs Facebook-innlegg og i 2021 ved tiårsmarkeringen.

Figur 19: Forekomsten av begrepene «Utøya-kortet»/«22. juli-kortet» (n=253) og tilsvarende betegnelser (n=451) i norske riks- og regionmedier, 2011–2021 (n=704)

2011: Prototypen av kortbegrepet: et ess på hånden

Forekomst av begrepet i 2011: 161 oppslag

Snorre Valen mener i sin bok *Utøya-kortet* at det var daværende kommentator i Bergens Tidende, Frank Rossavik, som kom med «prototypen» av kortbegrepet – bare fem dager etter terrorangrepet (Valen, 2021). Valen refererer til Rossaviks kommentar «Når spillet starter igjen» den 27. juli: «Fremskrittspartiets fiender i innvandringspolitikken har fått et ess på hånden, men også ess kan spilles feil» (Rossavik 2011b).

Rossavik setter i kommentaren søkelys på konsekvensene ugjerningene 22. juli kan få for innvandrings- og integreringspolitikken. Han trekker frem poenget som Eskil Pedersen forfektet noen måneder senere: «Utspill fra Frp-politikere har bidratt til en debattkultur og en tone i deler av norsk offentlighet som utmerket godt kan ha virket oppmuntrende på Anders Behring Breivik» (Rossavik 2011b)

Som nevnt tidligere i kapittelet, oppstår det i etterkant av LO Stats kartellkonferanse november 2011 en debatt som fører til at Arbeiderpartiet blir beskyldt for å utnytte 22. juli-terroren strategisk for å styrke egen partipolitikk. Dette kan regnes som en tidlig versjon av påstanden om at AUF og Arbeiderpartiet har et 22. juli-kort.

2016: Første forekomst av begrepet Utøya-kortet i mediene

Forekomst av begrepet i 2016: 21 oppslag

I 2016 benyttes begrepet Utøya-kortet for første gang i mediene. Selv om dette ikke er i en politisk sammenheng. I forbindelse med femårsparkeringen har Fædrelandsvennen portrettintervjuer av overlevende AUF-ere. Det settes blant annet søkelys på hvordan de fem årene har vært. I den sammenheng forteller Emma Martinovic om at hun er fornøyd med oppfølgingen fra helsevesenet, men at hun også kan kjenne på dårlig samvittighet med tanke på andre som trenger hjelp i samfunnet. Hun sier: «Internt så snakker noen av oss om som var der om 'Utøyakortet'. Hun forklarer videre: «For meg er det bare å ringe til psykolog og fortelle om bakgrunnen min. Jeg får time på dagen. Andre som har behov må kanskje vente opp mot ett år for å få tilgang på psykolog. Det er veldig todelt, og det føles ikke helt rettferdig» (Mersland, 2016).

Neste gang Utøya-kortet omtales i mediene, er det av helt andre årsaker.

2017: Rapport viser at AUF-ere opplever å bli beskyldt for å dra Utøya-kortet

Forekomst av begrepet i 2017: 19 oppslag

I 2017 finner vi et par eksempler på at AUF-ere selv snakker om «kortet» i forbindelse med en rapport fra regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS). Rapporten er skrevet sammen med flere overlevende fra Utøya. Spesialrådgiver i RVTS Nils Petter Reinholdt sier til NRK: «Ungdommene er på vei videre i livet og ønsker ikke at det skal definere dem resten av livet. En av ungdommene har sagt jeg vil ikke være 'han Utøya-fyren', som alltid har Utøya som et vedheng til navnet sitt» (Lorentzen et al., 2017). Rapporten beskriver også hvordan ungdommene opplever å få negative kommentarer og i ulike sammenhenger ha blitt beskyldt for «å dra Utøya-kortet» (Lorentzen et al., 2017).

2018: Begrepet 22. juli-kortet/Utøya-kortet entrer den politiske scenen

Forekomst av begrepet i 2018: 89 oppslag

Som vi så i Figur 8 (side 69), er 2018 et av årene der begrepene Utøya-kortet/22. juli-kortet og tilsvarende begrep brukes mest. Dette året er det diskusjonene rundt Sylvi Listhaugs Facebook-innlegg, beskrevet tidligere i kapittelet, som dominerer omtalen. I forbindelse med denne nyhetssaken ser vi også en topp i et høyt antall medieoppslag der «22. juli-kortet» nevnes i mars 2018.

Jonas Gahr Støre uttaler: «22. juli er hverken et kort eller et argument. Det er en mørk realitet, og jeg sitter igjen med en uro over at ledende politikere utenfor vårt parti ikke fullt ut forstår realitetene rundt et terrorangrep som var rettet mot et parti og ungdommen til det partiet» (Torset, 2018).

I Adresseavisen skriver daværende første visepresident i AP Eva Kristin Hansen: «Jeg vil trekke 22. juli-kortet opp av lomma og si at dette ikke er greit! Vi skal og bør diskutere vanskelige ting. Vi skal gå i strupen på hverandre og være uenige. Men å bagatellisere det verste et menneske kan oppleve gjennom et faktisk terrorangrep i et politisk spill, er ikke holdbart! Jeg ønsker en anstendig og levende politisk debatt i Norge. Det fortjener de som velger oss som sine folkevalgte. Da bør vi nettopp derfor oppføre oss som anstendige mennesker og tenke over konsekvensene av det vi sier» (Hansen, 2018).

Høyresidens joker og atomknappen i norsk politikk

Som tidligere sitert skriver stortingsrepresentant Anniken Huitfeldt i en kronikk at å anklage Arbeiderpartiet for å «dra 22. juli-kortet» har blitt høyresidens joker (Huitfeldt, 2018). Dette fører til en frykt blant Arbeiderpartiet og AUF for å diskutere ideologien bak terroren. Blant andre stortingsrepresentant Kamzy Gunaratnam mener at samfunnet ennå ikke diskuterer kjernen av hva som skjedde 22. juli 2011, selv sju år senere. Lederen for støttegruppen, Lisbeth Kristine Røyne land, sier seg enig, og uttaler at «Vi var kanskje ikke sinte nok» (Ruggesæter Ertesvåg, 2018). Gunaratnam etterlyser mer debatt om hvordan vi skal sikre at 22. juli ikke skjer igjen: «Det var ikke tilfeldig hvor bomben gikk av, og det var ikke tilfeldige ungdommer som mistet livet. Vi må kunne si det høyt uten å bli beskyldt for å trekke 22. juli-kortet», sier hun (Silseth, 2018). Gunaratnam sikter til Sanners uttalelse til Støre, og synes det er synd at politikere fra Arbeiderpartiet blir beskyldt for å trekke et «22. juli-kort» når de forsøker å snakke om at terrorangrepet var et angrep på dem. Sanners uttalelse blir sitert i en rekke medier, også i videre oppslag som handler om hva forskjellige politikere mener om Facebook-innlegget.

12. mars sier Carl I. Hagen i Aftenposten at han mener daværende statsminister Erna Solberg burde ha støttet Sylvi Listhaug etter at hun publiserte Facebook-innlegget. På samme tid kritiserer Frp-nestoren Arbeiderpartiet for å bruke terrorangrepet politisk. «Nå må de slutte å dra Utøya-kortet hver gang en aktuell politisk debatt om flyktninger, asylsøkere og innvandrere dukker opp. De kan ikke kneble Frp-folk ved å dra Utøya-kortet» (Spence, 2018), sier Hagen til Aftenposten. Hagen mener altså at Frp blir kneblet, mens Arbeiderpartiet «drar» et Utøya-kort som etter hans syn gir dem en fordel i den politiske debatten. Sitatet til Carl I. Hagen blir spredt til en rekke riks- og regionaviser, noe som er hovedgrunnen til den store forekomsten av begrepet i 2018. Her er det først og fremst Frp-politiker Carl I. Hagen som bruker begrepet.

Jurist og Venstre-politiker Erik Iversen skriver et debattinnlegg i Dagbladet 24. juli samme år. Her peker han på en kommentar i et kommentarfelt som lyder «Er det fornuftig å bruke Utøya-tragedien til å kvele innvandringsdebatten, kreve at all såkalt 'fremmedfrykt' skal identifiseres med ABB og at 'Utøya-kortet' er relevant i 2018?» Iversen skriver at 22. juli ikke handler om å kvele en debatt eller å trekke et kort. Det handler om et angrep på ungdom fordi de var politisk aktive (Iversen, 2018).

Selv om denne analysen kun tar for seg forekomsten av begrepene i redaksjonelle medier, viser kommentaren til Erik Iversen at begrepet «Utøya-kortet» bredte seg fritt også i sosiale medier i dette tidsrommet.

Store deler av aviskommentatorene reagerer på behandlingen av Arbeiderpartiet, og setter samtidig søkelys på det utfordrende debattklimaet etter 22. juli.

Kommentator Aslak Bonde reflekterer rundt Jonas Gahr Støres reaksjoner på Listhaugs Facebook-innlegg: «Aps leder minner ikke om Utøya-angrepet fordi det passer ham politisk, men fordi han og et samlet Arbeiderparti fortsatt lever tett på personer som var utsatt for terroren – enten som overlevende, pårørende eller venner» (Bonde, 2018).

Hege Ulstein i Dagsavisen skriver i sin kommentar «Korttenkt»: «Det uuttalte forbudet om å koble 22. juli til politikk hindrer oss i å bruke den vondeste og mest brutale erfaringen dette landet har med politisk vold til å høste lærdom av angrepet. Det er i realiteten en formaning om å holde politikken unna et politisk, høyreekstremt angrep. Det er ikke bare absurd og dypt urettferdig. Det er farlig» (Ulstein, 2018).

I VG utyper Anders Giæver på kommentatorplass hvorfor det går så galt med diskusjonene som involverer 22. juli: «Høyresiden mistenker venstresiden for å ønske å bruke '22. julikortet'. Venstresiden mistenker høyresiden for å beskyldre dem for det bak deres rygg» (Giæver, 2018).

I Bergens Tidende oppsummerer Eirin Eikefjord 22. julis rolle i det offentlige og politiske ordskiftet slik: «22. juli er selveste atomknappen i norsk politikk. Det skyldes oppgjøret vi egentlig ikke har hatt» (Eikefjord, 2018).

Det nærmeste man har kommet et såkalt oppgjør, kom tre år senere i forbindelse med tiårsmarkeringen, men selv da skaper «22. juli-kortet» debatt.

2021: Flere uttaler seg om «kortet» offentlig, selv ti år etter terroren

Forekomst av begrepet:

221 oppslag

Valen reaktualiserer Utøya-kortet

Snorre Valen utgivelse av *Utøya-kortet* får mye oppmerksomhet i mediene i 2021, og bidrar til en topp i antallet oppslag der begrepet nevnes. Valen er også en aktiv samfunnsdebattant og har flere innlegg på trykk der han omtaler Utøya-kortet i samme periode. I boken tar Valen et oppgjør med begrepet, hva det har brakt med seg for AUF og Arbeiderpartiet, og hvordan det har påvirket dem i løpet av de ti årene som har gått etter terrorangrepet.

I innledningen forklarer han hva boken tar for seg: «Hvordan AUF og de overlevende ungdommene som forsøkte å fortsette med politisk arbeid, ble møtt av omgivelsene. Og hvilke urimelige krav vi som offentlighet har stilt dem, fordi vi så gjerne ville tilbake til tiden der ingen hadde noe forhold til datoen 22. juli» (Valen 2021a).

Eskil Pedersen refleksjoner knyttet til begrepene Utøya-kortet og ytringsansvar gjengis i boken *Utøya-kortet*:

Dette har jo pågått jevnlig over ti år, egentlig, sier Eskil Pedersen nå. 22. juli-kortet er å bli pålagt et ansvar for å ikke snakke om egne erfaringer. På mange måter skjedde det motsatte av det i håpet skulle skje: Vi skulle helst ikke snakke om ekstremisme og rasisme og hvordan den oppstår i samfunnet, og det ble i hvert fall feil om vi som hadde opplevd ekstremisme, skulle diskutere det. Vi møtte voldsom motstand når vi snakket om ytringsansvar. Vi møtte motstand fra den intellektuelle samtalen og kommentariatet, som nærmest møtte det med sånn ... ja, ikke stillhet, for de skrev jo, men mer en veldig ovenfra-og-ned-holdning: Vi ser at disse umodne ungdommene mener noe om dette.

(Valen, 2021)

Begrepet brukes i 2021

Tidlig i 2021 benytter Fredrik Solvang, programleder for NRK-programmet Debatten, begrepet Utøya-kortet. Dette får stor oppmerksomhet i redaksjonelle og sosiale medier.

Det starter i januar da NRK-programlederen inviterer Resett-redaktør Helge Lurås til Debatten. Flere Utøya-overlevende reagerer på dette, og en av dem, Tore Sinding Bekkedal, sender en privat melding til Fredrik Solvang på Twitter. Der stiller han spørsmål ved Solvangs «redaksjonelle vurdering» ved å invitere Lurås, og skildrer hvordan han måtte gjemme seg på Utøya mens hans venner døde. Solvang svarer at «Det Utøya-kortet er nokså drøyt» (Fosse og Vege, 2021). Bekkedal offentliggjør etter hvert meldingene, hvorpå Solvang stenger Twitter-brukeren etter massiv kritikk.

Twitterkontoen @aldriglemme fikk også mye oppmerksomhet i den redigerte pressen. Kontoen, som ble startet av AUF-ere, ville ta leserne gjennom 22. juli 2011 minutt for minutt, ti år senere. Vegard Grøslie Wennesland, én av AUF-erne bak kontoen, forklarer tanken bak initiativet: «Vi vil jo også minne om hvor forferdelig det var for oss. Det er mange som sier de sjelden eller aldri tenker på 22. juli, og jeg forstår jo det, men jeg tror også det er lettere å si at noen drar Utøya-kortet når man har hendelsen på avstand»,

Wennesland mener altså at en løsning på å stoppe misbruk av begrepet «Utøya-kortet» er å bli påminnet hva som skjedde 22. juli 2011 (Haug, 2021).

Bruken av begrepet skulle imidlertid ikke stoppe helt. Det er spesielt to uttalelser som får oppmerksomhet i pressen i forbindelse med tiårsmarkeringen.

Under sin tale under tiårsmarkeringen på Utøya kommer Jonas Gahr Støre med en tydelig oppfordring til høyresiden om å «nå heve stemmen og trekke klare grenser opp mot det høyreekstreme» (NTB, 2021c). Dette budskapet gjentar han i Dagsnytt 18 samme dag. Dette får tidligere Høyre-ordfører Fabian Stang til å reagere sterkt. I et innlegg på Facebook skriver han: «I dag gjorde Gahr Støre tragedien 22. juli til partipolitikk, han sa at høyresiden har et særlig ansvar for å ta avstand fra ekstremister» og legger til: «Støre sa i realiteten at jeg og andre Høyre-politikere har et ansvar for de drap og lemlestelser terroristen begikk».

Stang slettet imidlertid innlegget kort tid etter, og skriver blant annet til VG om hvorfor: «Måtte innse at 22. juli fortsatt er så betent at man bør la meninger bli hos en selv».

Reaksjoner på kortbruken til Stang og Solvang

Etter Fabian Stangs utspill uttaler flere partifeller seg om hans ordbruk. Statsminister Erna Solberg, nestleder i Høyre Jan Tore Sanner, samt Unge Høyre-leder Ola Svenneby og Høyres stortingsrepresentant Heidi Nordby Lunde uttaler at de ikke er enige med Stang (Røyne et al., 2021) Men Stang fikk også støtte, blant andre fra Sylvi Listhaug, som sier hun mener Stang gir uttrykk for det mange mener (Hægeland og Haakonsen, 2021).

Snorre Valen benytter også anledningen til å kommentere Stangs «kort» på debattplass, og understreker at dette er nok et eksempel på hvor viktig det er å ta debatten AUF krever (Hovda, 2021).

Etterspillet etter Solvangs ordbruk på Twitter foregikk ganske annerledes og belyser det viktige skillet mellom redaktørstyrte og sosiale medier. Etter uttalelsen mottar NRK-programlederen mange støtteerklæringer på sin Facebook-side. Samtidig sitter Bekkedal igjen på Twitter, og mottar hetsende meldinger av en helt annen sort. En fortelling om to virkeligheter, skriver Bekkedal, og legger ved et bilde som sammenligner kommentarer til henholdsvis Solvang og ham selv.

Solvang beklager senere ordbruken: «Jeg beklager oppriktig til alle Utøya-ofre for at jeg i en privat samtale svarte å *dra Utøya-kortet er drøyt*», skrev Solvang på sin Facebook-side (Lohne Fosse, 2021). Solvang er fremdeles borte fra Twitter¹⁷.

¹⁷ per 21. oktober 2022

Oppfatningen av 22. juli-kortet tallfestes

Som nevnt tidligere i rapporten viser funnene fra C-REX sin undersøkelse av nordmenns forståelse av 22. juli at hver tredje nordmann mener at Arbeiderpartiet har utnyttet 22. juli til egen vinning (Jupskås og Solheim, 2021).

I løpet av ti år er forekomsten av begrepene Utøya-kortet/22. juli-kortet eller tilsvarende begreper med samme betydning relativt beskjedent i norske riks- og regionmedier. De er benyttet i stor grad i forbindelse med isolerte debatter. Antall offentlige personer som har benyttet begrepene, er få, men talerstolene de har stått på, har vært sentrale. Reaksjonene har vært kraftfulle. Både politikere, samfunnsdebattanter og kommentatorkorpset har avfeid begrepet og tatt avstand fra det. Samtlige av personene som benyttet begrepet, beklaget.

Samtidig ser vi antydninger til at reaksjonsavtrykket knyttet til begrepet er annerledes i de uredigerte mediene. Vi ser dette spesielt i Fredrik Solvangs tilfelle, da støtteerklæringene til ham på sosiale medier var dominerende. C-REX rapporten som avdekker at nærmere 30 prosent av nordmenn er enige i påstanden om at Arbeiderpartiet benytter seg av et kort i politisk sammenheng, bygger opp under antakelsene om at holdninger kommer til uttrykk i andre fora enn de redaktørstyrte.

Oppsummering: Ytringsansvar, Utøya-kortet og AUFs rolle i mediehistorien om 22. juli

Godt over halvparten av alle oppslag som knytter seg til AUF etter terroren, publiseres i 2011 og 2012. I løpet av denne toårsperioden dreier medieomtalen om AUF seg først og fremst om selve terrorhandlingen, med situasjonsbeskrivelser av den, samt nyhetsoppslag fra rettssaken, som vist i kapittel 2. I denne publisiteten omtales og siteres først og fremst AUF som berørt part.

Både ytringsansvar og 22. juli-kortet/Utøya-kortet er begreper som har oppstått i kjølvannet av 22. juli-terroren. Felles for dem begge er at de fikk stor oppmerksomhet da de entret det offentlige ordskiftet, men har i ettertid blitt omtalt i forbindelse med isolerte hendelser og/eller debatter.

Begge begrepene har hatt stor politisk betydning i den offentlige debatten, og de har på mange måter bidratt til å tydeliggjøre den politiske polariseringen i mediene. Reaksjonene knyttet til begge begrepene har vært betydelige og har bidratt til å synliggjøre det utfordrende ytrings- og debattklimaet etter 22. juli.

Eskil Pedersens refleksjoner knyttet til begrepene Utøya-kortet og ytringsansvar, der han mener at AUF har møtt stor motstand, bekreftes i stor grad av våre funn. AUF-ere får uttale seg i pressen, men blir de første årene i stor grad møtt av negative kommentarer, kritikk og debatt. Pedersens bruk av begrepet ytringsansvar fire måneder etter terrorangrepene bryter den «politiske borgfreden», hevder Siv Jensen. Utspillet får hard motbør av både Frp og andre opposisjonspolitikere, spesielt fra høyresiden, og fra avis kommentatorer. Han får heller ikke uforbeholden støtte fra sitt eget moderparti. En av de største debattene sørger Frp-politiker Per Sandberg for, da han som en av de første i offentlig sammenheng beskylder AUF og Arbeiderpartiet for å «spille offer etter terroren», og det fra Stortingets talerstol. Han går også lagt i å hevde at AUF og Arbeiderpartiet bruker terrorhendelsene til egen partipolitisk gevinst. Dette skulle vise seg å prege store deler av AUFs deltakelse i den offentlige debatten om 22. juli.

Vi ser tidvise forsøk på å bringe et oppgjør med hat-ideologi inn på dagsorden. I 2014 uttaler Raymond Johansen at han ønsker mer diskusjon om holdningene som lå bak terrorangrepene i 2011. Eskil Pedersen sier han er glad for at Johansen tar det opp, og at AUF har forsøkt på det samme uten hell. Det ser likevel ut som om debatten ikke ordentlig blir plukket opp i resten av samfunnet, og to år senere ser vi fortsatt at AUF-ere møter det samme hatet som lå bak Breiviks tankegods, i kommentarfelt og i sosiale medier.

Debatten eskalerer igjen i 2018, da justisminister Sylvi Listhaug publiserer Facebook-innlegget «Ap mener terroristenes rettigheter er viktigere enn nasjonens sikkerhet». Dette setter i gang en stor debatt om ytringsfrihet. Det Eskil Pedersen trekker frem i 2011, at Frp har ansvar for holdningene, «få partier debatterer innvandring på en så krass måte» (Dagbladet, 2011b), blir i 2018 forfektet av flere. Frps Sylvi Listhaug blir anklaget for å fortelle den samme historien om Arbeiderpartiet som var bakgrunnen for terrorangrepet 22. juli. Mediehistorien viser at AUF blir møtt med motstand og med beskyldninger om å bruke 22. juli politisk i flere omganger.

Til nå har AUF-ere, både uttalt og omtalt, vært redd for å bli beskyldt for å bruke terrorangrepet politisk. Derfor har flere vegret seg fra å diskutere høyreekstremisme og ideologiene bak angrepet på dem. En AUF-er uttaler at «vi som overlevende mister muligheten til å diskutere saken, og vår grusomme opplevelse blir brukt mot oss» (Kaski og Slyngstadli, 2018a). Dette viser at selv om AUF får slippe til i avisene, kan det likevel bety at de ikke selv opplever at de kan delta som de vil i den offentlige debatten. Vi ser at denne frykten preger deltakelsen til AUF, og at de store diskusjonene om ideologien de har blitt et offer for, uteblir. I 2018 ser vi imidlertid en hendelse som gjør at flere ikke lenger holder seg tause av frykt. Idet Jan Tore Sanner bruker begrepet «22. juli-kortet» om Arbeiderpartiet, blir partiet mer offensivt, og imøtegår uttalelsene. Anniken Huitfeldt sier at de da kan melde seg inn i debatten om hat-ideologien. Diskusjonen tar likevel ikke ordentlig av før tre år senere, ti år etter terrorangrepet.

I 2021 viser mediedekningen at debatten og det offentlige ordskiftet endrer seg. Katalysatoren for debatten er de mange publikasjonene som utgis i anledning tiårsmarkeringen. Det at AUF åpner seg i

boken *Aldri tie, aldri glemme* og Snorre Valen i *Utøya-kortet*, er helt klart viktig for at debatten endres akkurat dette året.

I tillegg til utgivelsene er AUF tydelig i sitt budskap og krever at flere bidrar til en konstruktiv debatt om 22. juli og ideologien som lå bak ugjerningene. Samtidig utløser tiårsmarkeringen en bølge av stemmer som bidrar til å forsterke budskapet som AUF forfekter – og har forsøkt å forfekte – i ti år; det var et politisk attentat på AUF og Arbeiderpartiet, og det er nødvendig å snakke om hvordan vi forhindrer at det skjer igjen. AUFs opplevelser av et tøft debattklima, hets som florerer i sosiale medier, psykiske og fysiske lidelser i årene etter terroren avdekkes og forsterker ytterligere behovet for å ta tak i AUFs budskap. Nye og flere høyreekstreme ugjerninger aktualiserer AUFs argumenter.

Sommeren 2021 møtes AUFs skildringer og uttalelser med åpenhet. Flere sentrale stemmer i det offentlige ordskiftet erkjenner at de kunne ha gjort mer for AUF. Ledere for ungdomspartiene, voksne partifeller som Jens Stoltenberg og Raymond Johansen, opposisjonspolitikere, samt representanter fra kommentariatet innrømmer at de har bidratt til isoleringen av AUF. Flere partifeller fra Arbeiderpartiet, så vel som ledere i ungdomspartiene og kommentatorer i aviser beklager også for å ha bidratt til å begrense AUFs rolle offentlig.

Vi ser med dette at ordskiftet har endret karakter fra 2011 og frem til 2021. Ordskiftet er preget av et større mangfold stemmer, flere erkjennelser, mer selvransakelse og med det også en mer konstruktiv debatt.

Kapittel 4

Høyreekstremisme som nyhetsstoff, og høyreradikalt innhold i mediene

Retriever

Innledning

Dette kapittelet er todelt. I den første delen rettes søkelyset mot høyreekstremisme som et ideologisk bakteppe til terrorhandlingen. Ved å søke etter ordet høyreekstremisme ønsker man å kartlegge hva redaksjonene har publisert om dette temaet. Hvordan forekomsten av begrepet endrer seg fra 2001 til 2021 blir undersøkt for å finne ulikheter i mediedekningen før og etter 22. juli 2011.

Den andre delen av kapittelet undersøker hvordan høyreradikale og høyreekstreme stemmer og debatter er til stede i mediebildet. Kategoriseringen til denne delen av kapittelet baseres på en liste over høyreradikale og/eller høyreekstreme partier, organisasjoner og grupperinger, samt personene tilknyttet disse. Denne oversikten er utarbeidet av C-REX. En liste med disse navnene er lagt ved på side 212 i rapporten. Vi undersøker i hvilken grad disse personene blir intervjuet i nyhetssaker, og i hvilken grad deres leserinnlegg publiseres i norske aviser.

C-REX sin definisjon på høyreradikale og høyreekstreme organisasjoner, er at *høyreekstremisme* forbindes med antidemokratiske holdninger, rasisme, fremmedfiendtlighet, etnisk nasjonalisme, konspirasjons-teorier, authoritarianisme – og i noen tilfeller også politisk vold. De mest kjente ideologiske retningene innenfor høyreekstremisme er nazisme og fascisme (Jupskås, 2019). *Høyreradikalisme* assosieres løst med politisk motivert vold, og først og fremst med radikal nasjonalisme, autoritarisme, populisme og fremmedfrykt (Jupskås, 2020). I likhet med høyreekstremisme er også høyreradikalisme kontroversielt, dels fordi svært få politiske partier, grupper eller aktivister bruker det for å beskrive sin egen posisjon, og dels fordi det er assosiert med holdninger og handlinger som er sterkt stigmatisert og, i noen land, til og med ulovlig.»

Da terroren rammet regjeringskvartalet og Utøya i 2011, var det få som hadde mye kunnskap om høyreekstreme miljøer. For mange var det en overraskelse at angrepet var fundert i høyreekstrem ideologi. Mediene ble kritisert for ikke å ha dekket ytre høyre godt nok, og flere varslet selvransakelse og endringer.

Daværende sjefredaktør i VG Gard Steiros tekst «Nødvendig selvransakelse» fra 2021 fanger dette godt: «Et av spørsmålene som krever svar er hvorfor vi ikke for lenge siden problematiserte muslimkritiske bloggere som uttrykker samme holdninger som Anders Behring Breivik. Vårt bilde av radikale høyreekstreme har vært unge menn med lærstøvler og snauklippede skaller. Nå vet vi at de ser ut som deg og meg» (Steiro 21.08.21).

Dette kapittelet vil gå nærmere inn på hvordan norske riks- og regionmedier faktisk dekket høyreekstremisme før 22. juli – og hvordan utviklingen har vært etter terrorangrepet. Det blir også redegjort for hvordan høyreradikale og høyreekstreme organisasjoner slipper til i redaksjonelle medier. Datagrunnlaget er basert på søk i Retrievers mediearkiv for å finne oppslag som omtaler høyreekstremisme. Omtalen av hvordan høyreekstremisme i både tradisjonelle og alternative medier vil bli målt, og derfor er de alternative kildene Resett.no, Document.no og rights.no (Human Rights Service) inkludert i kildegrunnlaget.

I dette kapittelet er det i tillegg gjort søk etter sitater samt søk i byline for å identifisere uttalelser fra navngitte høyreekstreme og høyreradikale personer og grupperinger. Søk i byline gjør det mulig å identifisere kronikker og leserinnlegg innsendt av de navngitte personene og organisasjonene.

Se detaljer knyttet til datagrunnlag og tidsperioder i tabellen under.

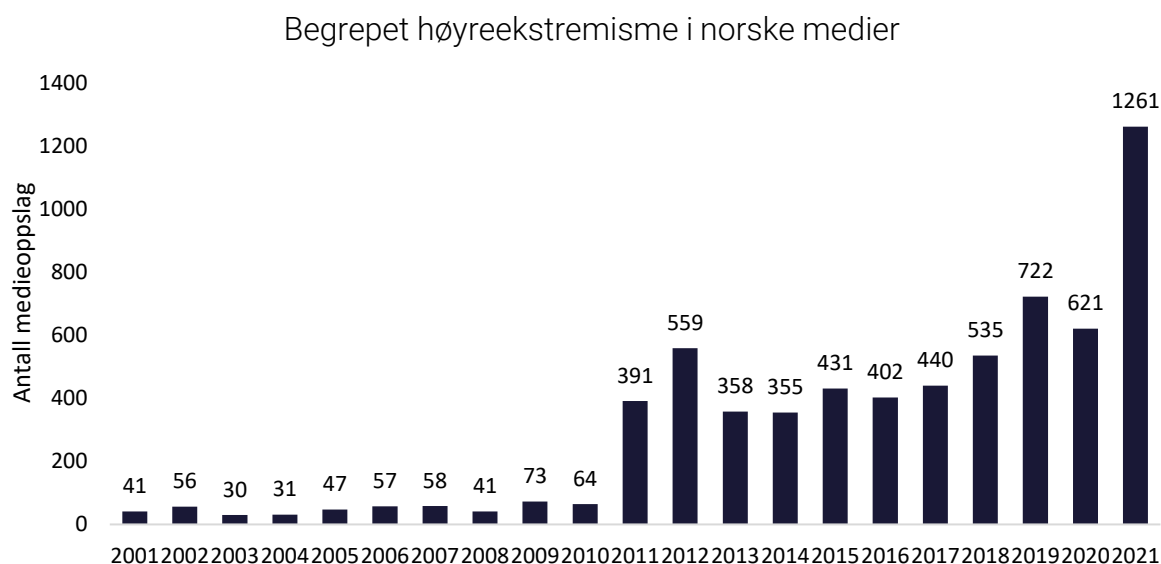
Tidsperiode	Totalt antall oppslag	Søkespesifikasjon
01.01.2001–31.12.2021	6573	All omtale av høyreekstremisme i perioden
22.07.2011–31.12.2021	1664	Søk i byline etter navngitte AUF-ere, samt andre trefford for å fange opp innsendt stoff fra aktørgruppen.
22.07.2011–31.12.2021	1820	Søk i byline etter navngitte høyreradikale og høyreekstreme personer og grupperinger, samt andre trefford for å fange opp innsendt stoff fra aktørgruppen.
22.07.2011–31.12.2021	13 289	Sitatsøk etter navngitte AUF-ere, samt andre trefford for å kartlegge bruk av sitater fra aktørgruppen.
22.07.2011–31.12.2021	5411	Sitatsøk etter navngitte høyreradikale og høyreekstreme personer og grupperinger, samt andre trefford for å kartlegge bruk av sitater fra aktørgruppen.

Omtale av høyreekstremisme

Den første delen av dette kapittelet vil gi en nærmere oversikt over hvor mye begrepet høyreekstremisme omtales i norske medier fra 2001 og frem til i dag. En kartlegging av forekomsten av begrepet før og etter 22. juli 2011, vil vise i hvilken grad 2011-terroren har bidratt til å endre omtalen av fenomenet.

Medieomtalen av høyreekstremisme øker gjennom 20 år

Figur 20 nedenfor viser utviklingen av medieomtalen som nevner ordet høyreekstremisme i kildeutvalget i 20-årsperioden 01.01.2001-31.12.2021¹⁸.

Figur 20: Antall medieoppslag som nevner eller omtaler høyreekstremisme, 2001–2021 (n=6573)

Figur 20 viser en markant økning i antall forekomster av ordet høyreekstremisme i norske medier fra og med 2011. Totalt er det 6573 oppslag som omtaler fenomenet høyreekstremisme i løpet av tjuenårsperioden. 6075 av oppslagene som omhandler høyreekstremisme finner vi i tidsperioden mellom 2011 og 2021. Kun åtte prosent av omtalen publiseres i perioden mellom 2001 og 2010, dette til tross for at drapet på Benjamin Hermansen skjedde 26. januar 2001. Oppslag som omhandler drapet på Benjamin Hermansen, omtaler den høyreekstreme retningen nazisme som hovedmotiv for drapet. Mange artikler om dette sakskomplekset havner utenfor søket etter ordet høyreekstremisme, ettersom de kun bruker ordet nazisme uten å forklare eller fokusere på at det er høyreekstremisme.

I tillegg til drapet på Benjamin Hermansen dreier omtalen før 2011 seg om fremveksten av høyreekstreme grupperinger og rasistiske strømninger i Europa. Tyskland og Sverige omtales som land

¹⁸ Enkelte kilder kom inn i arkivet etter år 2001, og er derfor ikke inkludert gjennom hele 20-årsperioden. En tilsvarende graf der vi kun har inkludert kildene som finnes i arkivet for alle år, er lagt til som vedlegg på side 213 av rapporten. Trenden gjennom 20-årsperioden er den samme både med og uten disse kildene.

hvor utviklingen og disse grupperingene står sterkest (NTB, 2001). Omtalen viser også at nærmere 50 prosent av benevnelsene av høyreekstremisme kombineres med (ny)nazismen.

Fjordman får manusstøtte fra Fritt Ord

Høyreekstremisme omtales først og fremst i årene etter 2011, da Anders Behring Breiviks terrorhandling skaper behov for informasjon og forklaring av gjerningsmannen og hans ideologi. 22. juli-terroren gjør også at høyreekstreme strømninger blir aktualisert og oftere omtalt i mediene enn i det foregående tiåret – ikke bare i sammenheng med 22. juli, men også knyttet til terror utenfor Norge, som en del av trusselbildet og som en samfunnsutfordring.

Av de totalt 6075 oppslagene som er publisert om høyreekstremisme de ti siste årene, er det i underkant av 50 prosent (2894 oppslag) som dreier seg om høyreekstremisme i kombinasjon med 22. juli-terroren. Som Figur viser, er det mye omtale av høyreekstremisme i 2011, 2012 og 2021, noe som kan forklares med en økt fokusering i forbindelse med kartleggingen av motivet for terroren i 2011, rettssaken mot Anders Behring Breivik i 2012, samt den store vendingen i debatten i 2021.

Peder Are Nøstvold Jensen (Fjordman) er kjent som en norsk høyreradikal blogger og Breiviks inspirasjonskilde, og som mulig vitne i rettssaken mot Anders Behring Breivik i 2012. Dette bidrar til å skape en ytterligere dimensjon i medieomtalen av høyreekstremisme i denne perioden.

I 2013 får Fjordman manusstøtte fra Stiftelsen Fritt Ord til å skrive boken *Witness to Madness* om Breivik-saken. Støtten er på 75 000 kroner. Tildelingen blir kommentert på følgende måte av Fritt Ords styreleder, Georg Fredrik Rieber-Mohn: «Dette var en vanskelig sak, med hensyn både for og imot. Etter grundig overveielse kom vi til dette resultatet. Vi har fått lest viktige kapitler til bokprosjektet til Jensen, og i de kapitlene var det ikke noen ekstraordinære eller veldig ekstremistiske ytringer som var støtende» (Sætre, 2013). Tildelingen fremsto som kontroversiell og reaksjonene var delte. I Dagbladet skriver kulturkommentator Geir Ramnefjell innlegget «Fritt fram i Fritt Ord?» der han reagerer sterkt på tildelingen til en person som «anses som en konspirasjonsteoretiker» (Ramnefjell, 2013). Eskil Pedersen kommer med krass kritikk i VG da han sier «de gir mikrofonstativet til homsehatere og rasister» (Midbøe, 2013). Tidligere Fritt Ord-prisvinner, Shabana Rehman, sier på sin side at «det kan være et klokt valg» å gi høyreekstreme en offentlig stemme i debatten (Lohne og Mikkelsen, 2013), og daværende kulturminister Hadia Tajik (Ap) skriver en kronikk i VG 25. juni der hun støtter bevilgningen. Tajik mener Fritt Ords tildeling «tvinger oss til å se en ekstremist i øynene, og diskutere med ham» (Tajik, 2013).

Høyreekstremismen er i fremvekst

I forbindelse med tiårsmarkeringen i 2021 publiseres en rekke medieoppslag som omtaler høyreekstremisme. AUF ønsker et oppgjør med ideologien og tankesettet bak terroren 22. juli (Skjervø et al. 2021). Det blir publisert flere studier i forbindelse med tiårsmarkeringen som vekker medieinteresse for høyreekstremisme, i tillegg til at Aftenposten omtaler en vitenskapelig studie som viser fraværet av støtte til Breivik blant ytre høyre (Aasmundsen, 2021). PST publiserer en rapport i forbindelse med tiårsmarkeringen som konkluderer med at høyreekstreme utgjør en terrortrussel (Stensland, 2021). Taggingen av minnesmerket til Benjamin Hermansen bare to dager før 22. juli 2021 bidrar også til et økt mediefokus på høyreekstremisme. Alle rapportene samt debatten i mediene våren og sommeren 2021 fører til at dette er året hvor høyreekstremisme omtales mest i løpet av tiårsperioden.

Internasjonal terror preger det norske mediebildet

Omtalen av høyreekstremisme som ikke knytter seg direkte til 22. juli preges i stor grad av terrorhandlinger motivert av både høyreekstremisme og jihadisme på internasjonal og norsk jord. I tillegg omtales også andre samfunnsforhold som kunne ha negative følger for trusselbildet knyttet til høyreekstreme miljøer. Generelt sett er det et økt fokus og omtale av PSTs trusselvurderinger fra høyreekstreme grupper og personer. Gode eksempler på dette finner vi i omtalen i 2015, 2019 og 2020.

I 2015 var det jihadistiske terrorangrep i både København og i Paris. Angrepene resulterte i at henholdsvis én og 130 mennesker ble drept. Samtidig dette året foregikk den europeiske flyktningkrisen; et økende antall flykninger ankom Europa via Middelhavet og Sørøst-Europa etter 2010 og toppet seg i 2015 da en stor bølge med flykninger ankom Europa fra Midtøsten, Afrika, Asia og Balkan. Omtalen av krisen innebærer at hundretalls mistet livet grunnet båter som sank, forholdene flyktningene opplevde under overfarten, samt de store utfordringene de europeiske landene opplevde med å ta imot store strømninger med flykninger på veldig kort tid. I avisene kan vi lese at PST og lederen for C-REX, Tore Bjørge, advarer mot vold i kjølvannet av flyktningkrisen og terroren på europeisk jord. I samme periode blir det også klart at Universitetet i Oslo tildeles et nytt forskningssenter for høyreekstremisme med Tore Bjørge som leder (NTB, 2015a)

I 2019 og 2020 skulle høyreekstremismens fremvekst manifestere seg ytterligere i de norske spaltene da flere terroraksjoner med høyreekstremer motiver gjennomføres i Norge, New Zealand og Tyskland.

Det første angrepet blir gjennomført i mars mot to moskeer i New Zealand, der 51 mennesker mistet livet. Terroren slås stort opp i norske medier. Hovedmannen bak angrepet var australske Brenton Tarrant, definert som en høyreekstremer og voldelig terrorist. I sitt manifest skal han ha skrevet at han har vært i kontakt med Anders Behring Breivik (Ordning og Kolberg, 2019). Samme måned utgir PST en rapport som avdekker at det er mange likhetstrekk mellom høyreekstremister og ekstreme islamister. Rapporten konkluderer også med at graden av innvandring sannsynligvis vil påvirke radikaliseringen til høyreekstremisme i Norge i tiden fremover (Paust, 2019)

PSTs vurdering: økende trussel fra høyreekstremer i Norge

I august samme år drepte Philip Manshaus søsteren sin og angrep Al-Noor Islamic Center i Bærum. Angrepet beskrives å være basert på raseideologi og høyreekstremisme (Fuglehaug et al., 2019). Det blir i denne sammenhengen satt søkelys på gjerningsmannen, hans motiver og det høyreekstremer trusselbildet. I Dagsavisen sier Tore Bjørge: «Det er ganske sikkert at vi vil se flere slike aksjoner i framtida. Dette er den nye modusen for høyreekstremer terrorister» (NTB, 2019a).

Senere samme år konkluderer PSTs årlige trusselvurdering med at det er en økende trussel fra høyreekstremer i Norge. PST ser at flere og flere nordmenn sympatiserer med og gir støtte til høyreekstremer terrorisme (Buggeland et al., 2019).

Året 2020 preges også av høyreekstremer uro og terror, denne gangen i Tyskland; i februar skyter og dreper en mann ti mennesker i Hanau. Kun noen dager før blir også flere arrestert for å ha planlagt terrorangrep mot ulike moskeer i Tyskland (Wahab og Velo, 2020). I tillegg starter rettssaken mot Philip Manshaus 7. mai dette året, samt at den reviderte handlingsplanen mot voldelig ekstremisme lanseres i juni. Vi ser altså at flere av omtalettoppene fra 2019–2020 dreier seg om internasjonal terror, og ikke nødvendigvis om Breivik og Utøya. I samme periode ser vi likevel omtale av høyreekstremisme koblet til 22. juli-terroren, knyttet opp mot aktuelle hendelser.

Utøya fra det hvite lerret til avisspaltene

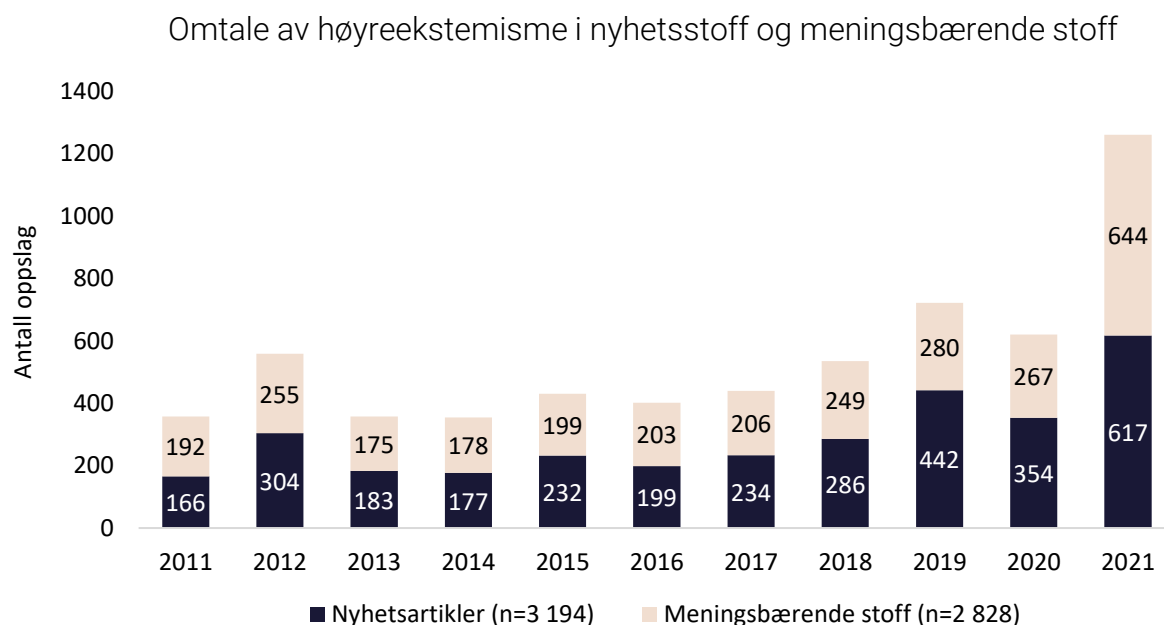
I 2018 er det også mye omtale av høyreekstremisme, men da i forbindelse med premieren av Erik Poppes film *Utøya 22. juli* der ideologien til Breivik nevnes. I tillegg får Sylvi Listhaugs Facebook-innlegg som viser et bilde av flere tildekkede soldater fra al-Shabab-militsen i Somalia med teksten «Ap mener terroristenes rettigheter er viktigere enn nasjonens sikkerhet. Lik og del», mye oppmerksomhet. Innlegget utløser en debatt som knytter seg til Frps retorikk, samt kritikk av regjeringens påståtte legitimering av et konspiratorisk verdensbilde som nører opp under høyreekstremer holdninger (Bekkedal, 2018). Denne debatten er nærmere beskrevet i kapittel 3.

I løpet av de ti årene etter 22. juli-terroren vitner medieomtalen om at den høyreekstremer retningen er under utvikling og i fremmarsj, både i Norge og internasjonalt. Dette er et av de viktige poengene AUF og Arbeiderpartiet forfektet i sitt ønske om å ta et oppgjør med tankegodset bak massedrapene 22. juli. Videre i dette kapitlet skal vi se i hvilken grad høyreekstremer kom til orde i de norske avisene, og hvorvidt deres budskap ble gitt en tydelig plass i offentligheten.

Først blir sjangerinndelingen av oppslagene som omtaler høyreekstremisme behandlet. Det er kartlagt hvor mange nyhetsartikler som omtaler høyreekstremisme, og hvor mye meningsbærende stoff som kronikker og kommentarer som gjør det samme. Dette gir en indikasjon på høyreekstremismens rolle i den offentlige samtalen. I tillegg skal vi se på om det er store forskjeller i publiseringsfrekvensen mellom tradisjonelle og alternative medier når det dreier seg om oppslag som nevner ordet høyreekstremisme.

Senere i kapitlet skal vi se på sjangerfordelingen av oppslag som nevner og omtaler navngitte høyreekstreme og høyreradikale grupper og personer, samt hvilke kilder som publiserer flest oppslag.

Sjangerfordeling: Høyreekstemisme diskuteres i meningsbærende stoff

Figur 21: Antall nyhetsoppslag og meningsbærende oppslag i omtalen knyttet til høyreekstemisme, 2011–2021 (n=6042)

År med terrorangrep i og utenfor Norge fører til mer omtale av høyreekstemisme

Figuren viser at antall nyhetsartikler holder seg relativt stabilt gjennom perioden, men at i år med terrorangrep eller år med spesielle hendelser og debatter øker nyhetsdekningen. I denne sammenhengen omtales gjerne høyreekstemisme som en bakenforliggende årsak til ugjerningene eller hendelsene det rapporteres om.

Det er verdt å merke seg at antallet meningsbærende oppslag, altså kommentarer, leserinnlegg, kronikker og ledere, er høyt. Dette indikerer at høyreekstemisme er et begrep og fenomen som i stor grad benyttes i diskusjoner i det offentlige rom etter terroren i 2011. Totalt publiseres det 2848 meningsbærende innlegg, noe som gir et snitt på 258 innlegg per år.

Litt under halvparten av de meningsbærende innleggene nevner ikke 22. juli-terroren direkte (1392 oppslag). Oppslagene tar i stor grad for seg det som omtales som tredje bølgen av høyreekstemisme, som brer seg spesielt i den vestlige delen av Europa. I Dagbladet beskrives det som en av vår tids store utfordringer (Dagbladet-redaksjonen, 2012).

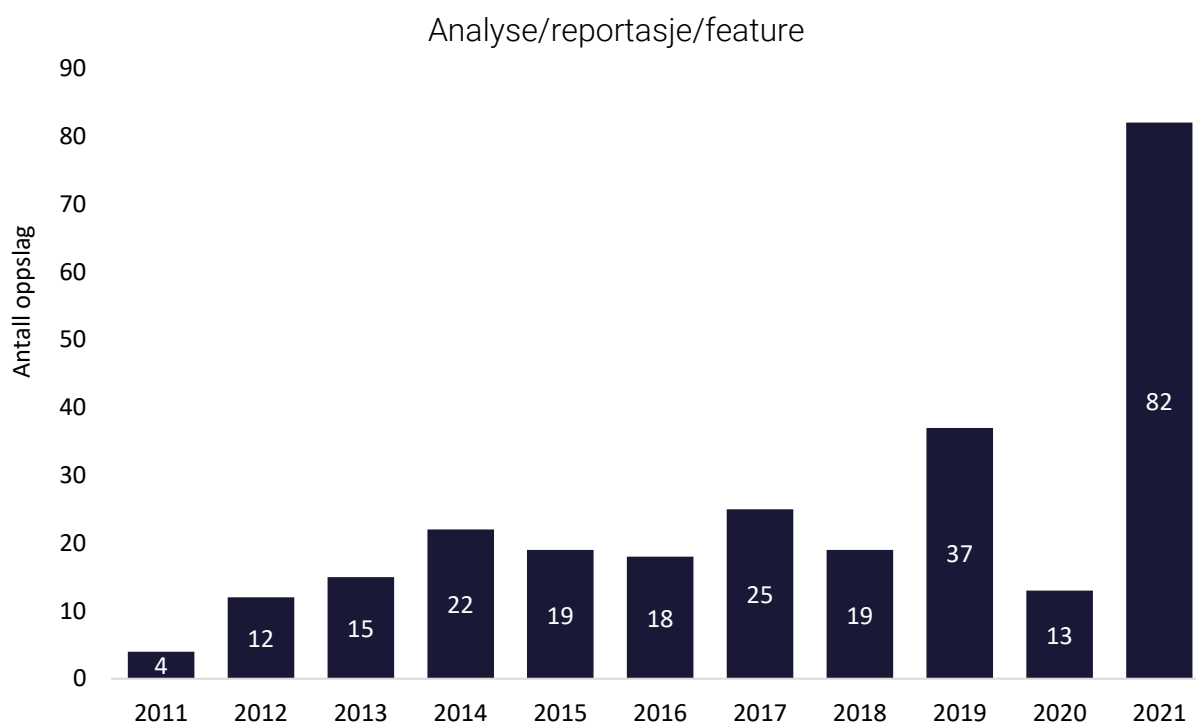
Mye analysestoff om høyreekstemisme i 2021

Figur 21 viser at det i 2021 publiseres et uvanlig høyt antall nyhetsartikler (617 artikler) og meningsbærende innlegg (644 innlegg) sammenlignet med de øvrige årene. Det høye volumet kommer som en følge av den utstrakte debatten i forbindelse med tiårsmarkeringen av 22. juli-attentatet. Rundt 500 meningsbærende innlegg publiseres i denne perioden. Dette utgjør 34 prosent av alle innlegg som omtaler høyreekstemisme i forbindelse med 22. juli-terroren i løpet av tiårsperioden. Innleggene som

kombinerer 22. juli-terroren og høyreekstremisme de øvrige årene, blir i stor grad publisert i forbindelse med årsmarkeringene.

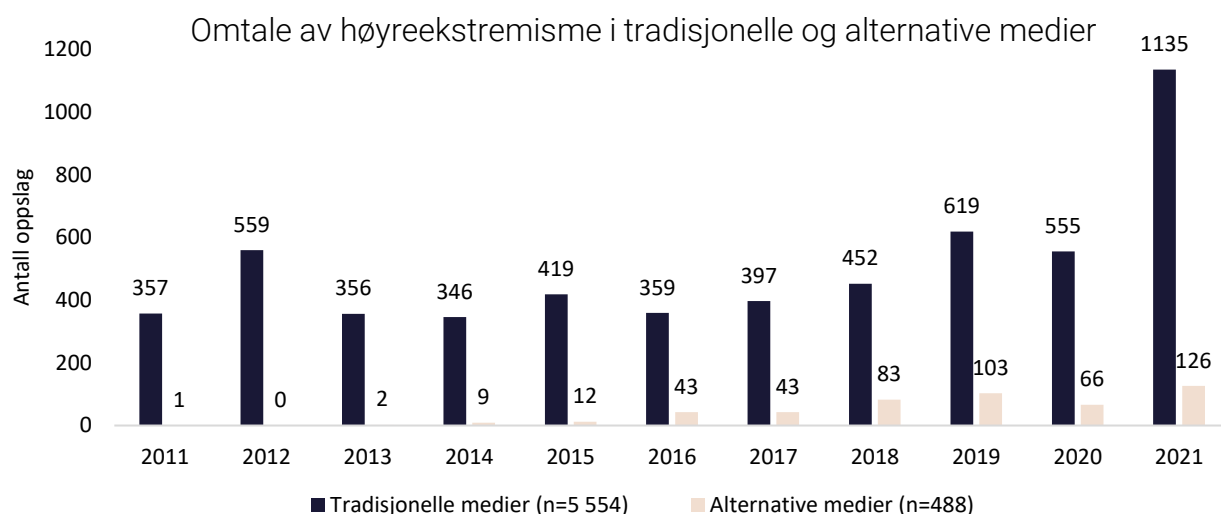
Det er også verdt å nevne at 457 av de totalt 6042 oppslagene er definert som analysestoff/feature/reportasje. Dette er lengre oppslag på mer enn 1800 ord hver, der det gis mer inngående innsikt i fenomenet høyreekstremisme, dens påvirkning og opprinnelse.

Selv om det tilsynelatende har vært mye omtale av høyreekstremisme (6000 oppslag), er det meste hendelsesbasert stoff, rapportering fra demonstrasjoner osv. En andel på åtte prosent er mer dyptgående analyse, der journalister går inn i miljøene beskriver fremveksten av høyreekstremisme og belyser det som et fenomen, som vist i grafen under.

Figur 22: Antall oppslag av reportasje/feature/analyse-karakter (mer enn 1800 ord) der høyreekstremisme omtales, 2011–2021 (n=266)

Tradisjonelle versus alternative medier

Figur 23: Antall oppslag som nevner eller omtaler høyreekstremisme i tradisjonelle og alternative medier, 2011–2021 (n=6042)

Tradisjonelle medier publiserer i snitt 1,3 ganger mer stoff om høyreekstremisme enn alternative medier

Alternative medier er i denne rapporten begrenset til Human Rights Service (rights.no), Document.no og Resett. I Thomas Wolds forskningsartikkel «Har du delt nyhetene i dag?» omtaler han alternative medier slik: «Vi har alternative medier som bruker mye av sin tid på sine utvalgte temaer. I Norge er nettstedene Rights.no, Document.no og Resett.no mest kjent, med fokus på saker som omhandler innvandring og religion, særlig islam» (Wold, 2020).

Medieforsker Petter Bae Brandtzæg skriver at «Alternative medier har en annen form og et annet innhold enn den etablerte dagspressen. Mens de etablerte har offentlige eller kommersielle interesser, er alternative medier ofte drevet frem av kampanjejournalistikk med en bestemt politisk og ofte opposisjonell synsmåte, som ofte er ekskludert fra det etablerte. Alternative medier har gjerne ikke kommersielle interesser, men drives på idealistisk basis med et tydelig redaksjonelt ståsted» (Brandtzæg, 2018).

Document.no og Human Rights Service har eksistert gjennom hele analyseperioden, mens Resett kom til i 2017. Totalt i analyseperioden publiserer Document.no 210 oppslag, Resett.no 175 oppslag og rights.no 103 oppslag som nevner eller omtaler høyreekstremisme.

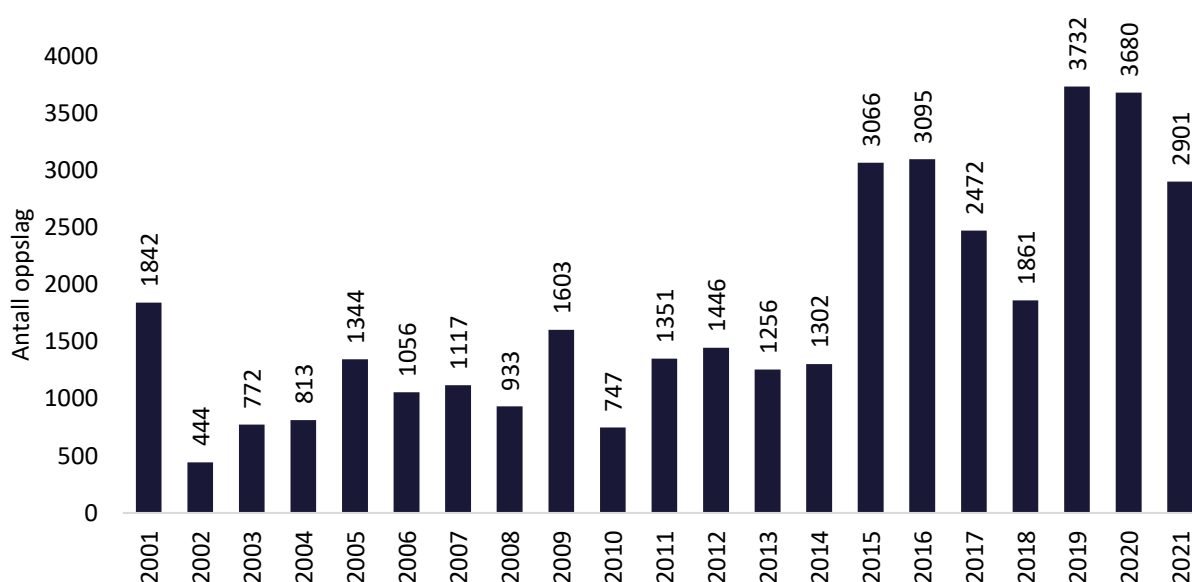
Tabellen under viser at den gjennomsnittlige publiseringsfrekvensen av oppslag som inkluderer begrepet høyreekstremisme, er omtrent 1,3 ganger så høy i de tradisjonelle mediene, sammenlignet med de alternative mediene.

Mediekategori	Antall kilder	Antall oppslag om høyreekstremisme	Gjennomsnittlig antall publiserte oppslag per kilde
Tradisjonelle medier	26	5554	214
Alternative medier	3	488	163

Høyreekstremer og høyreradikale grupper og personer

Videre skal vi se nærmere på i hvilken grad personer og organisasjoner som identifiseres som høyreekstremer og høyreradikale slippes til i redaksjonelle medier. Vi vil undersøke hvordan høyreradikale og høyreekstremer personer og organisasjoner brukes som intervjuobjekter og kilder, og i hvilken grad leserinnlegg skrevet av disse publiseres i norske medier. De høyreekstremer og høyreradikale organisasjonene og personene vi baserer datagrunnlaget på, er utarbeidet av C-REX (se vedlegg) og er en liste over en rekke grupperinger som defineres som høyreekstremer og høyreradikale, samt ledere og talspersoner for disse organisasjonene. Enkeltpersoner som ikke er tilknyttet organisasjoner eller partier er ikke inkludert på listen. Personer som kan anses som høyreekstremer eller høyreradikale uten å være tilknyttet etablerte grupperinger, vil ikke bli plukket opp av våre søk.

Grafen under viser omtalen av de høyreradikale og høyreekstremer organisasjonene og personene, i perioden mellom 2001 og 2021, for alle riks- og regionmedier¹⁹. Grafen viser all medieomtale som nevner eller omtaler egnavnene, uavhengig av om de siteres eller ei.

Figur 24: Antall oppslag som nevner eller siterer høyreekstremer og høyreradikale grupper eller personer, 2001–2021 (n=36 833)

Lite omtale av høyreekstremisme før 2011

I 2001 publiseres nesten 2 000 oppslag som nevner, omtaler eller siterer høyreekstremer eller høyreradikale organisasjoner og tilhørende personer. Selv om Benjamin Hermansen blir drept av nynazister i januar 2001, er ikke dette bakgrunnen for det høye medietrykket dette året. Drapsmennene til Hermansen var ikke medlemmer av noen av organisasjonene vi har søkt etter, og vil derfor ikke inkluderes i grafen. Det er bare personer tilknyttet organisasjoner som er definert som høyreekstremer og høyreradikale av C-REX som er inkludert i søket.

Brorparten av medieomtalen fra 2001 i grafen på forrige side handler om daværende Frp-politiker Vidar Kleppe. Kleppe er på listen over høyreekstremer eller høyreradikale personer definert av C-REX ettersom

¹⁹ Enkelte kilder kom inn i arkivet etter år 2001, og er derfor ikke inkludert gjennom hele 20-årsperioden. En tilsvarende graf der vi kun har inkludert kildene som finnes i arkivet for alle år, er lagt til som vedlegg på side 213 av rapporten. Trenden gjennom 20-årsperioden er den samme både med og uten disse kildene.

han i 2002 ble partileder for partiet Demokratene (Tvedt, 2020), som er regnet som et høyre-radikalt parti. I 2001 vurderer Kleppe å stille til valg som nestleder i Fremskrittspartiet etter Terje Søviknes' sexskandale (Mosveen et al., 2001). Dette skaper bred medieomtale i mange av landets aviser.

Demonstrasjoner på dagsorden

Deretter omtales de høyre-radikale og høyre-ekstreme personene og gruppene ved en ny topp i 2015–2016. Her er det spesielt oppslag om organisasjonen PEGIDA som er på trykk. Etter at organisasjonen har hatt sammenstøt med politiet i Tyskland, holder også deres norske søsterorganisasjoner demonstrasjoner her til lands. Både riks-, region- og alternative medier skriver om hendelsene, og rapporterer om demon-strasjoner både i Tyskland og i Norge. NRK skriver at «omkring 200 mennesker protesterte mot den antimuslimske Pegida-marsjen i Oslo sentrum mandag kveld» (NRK.no, 2015). Vi ser at mediene er tilbakeholdne med å kalle organisasjonen høyre-ekstrem, noe som kan være en bidragende faktor til at artikkelvolumet i figur 24, som viser navngitte organisasjoner definert som høyre-ekstreme, er langt høyere enn for figur 20, som viser oversikten over artikler som bruker ordet høyre-ekstremisme.

NRK intervjuer Max Hermansen, PEGIDAs frontfigur i Norge 12. januar 2015. I artikkelen, hvor Hermansen er eneste kilde, står det at «Initiativtakaren avviser at dei har med seg eit hatefullt budskap» (Auestad og Yset, 2015). «Hermansen avviser at rørsle kjem til Noreg med eit hatefullt budskap. – Me kjempar for at vestlege verdiar og humanismen skal vera einerådande i Noreg. Muslimsk innvandring og islam er med på å endra samfunnet vårt til det verre», står det videre i artikkelen. Hege Storhaug skriver i samme periode på rights.no at «To uavhengige studier viser at PEGIDA ikke er en høyre-ekstrem bevegelse, men består av i underkant av 50 år gamle innfødte menn med over gjennomsnittsinntekt, som først og fremst er bekymret for asylinnvandringen» (Storhaug, 2015).

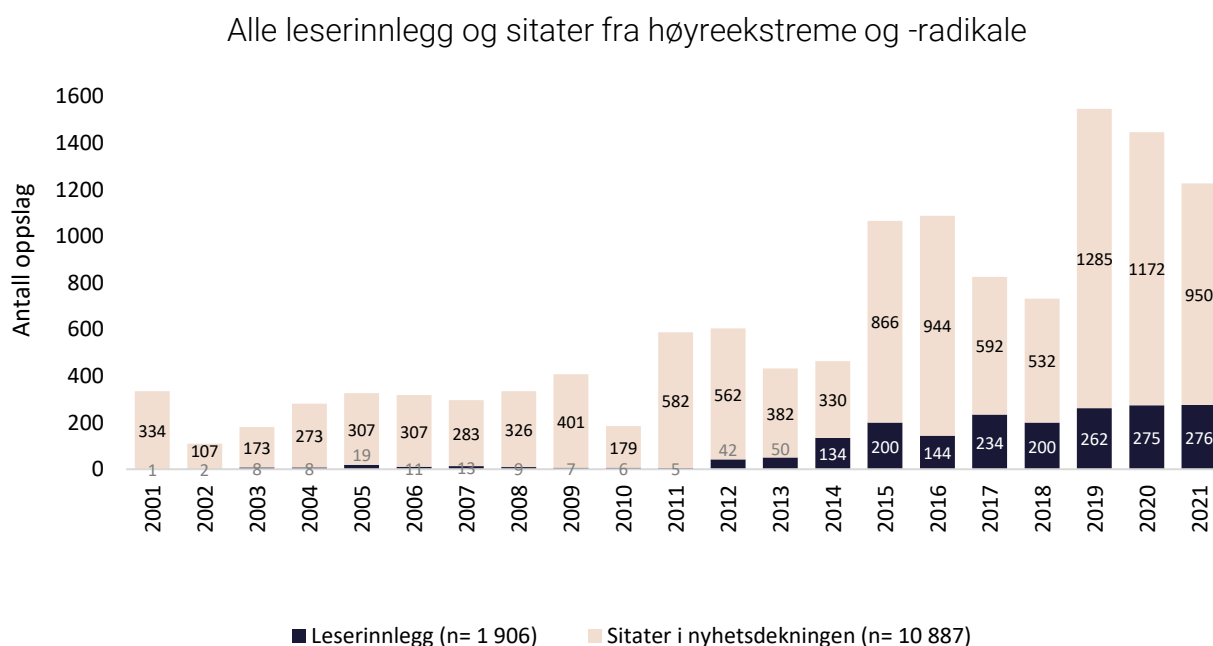
I 2015 og 2016 ser vi også at oppslag om SIAN og deres demonstrasjoner i Norge er på fremmarsj i mediebildet. Både organisasjonen, og medieomtalen av den, har blitt godt synlige i samfunnet de senere årene. Vi finner en jevn omtale av organisasjonen mellom 2015 og 2021.

Det er i årene 2019–2020 vi finner mest omtale av de høyre-ekstreme og høyre-radikale gruppene og personene. Her er det først og fremst oppslag omhandlende SIAN-demonstrasjoner som er på dags-ordenen i medieomtalen. SIAN-profil Arne Tumyr brenner Koranen, og sier han kommer til å gjøre det igjen (NTB, 2019b), noe som bidrar til massiv medieoppmerksomhet. Demonstrasjoner organisert av SIAN og tilhørende motdemonstrasjoner engasjerer stort i redaksjonelle så vel som i sosiale medier disse årene.

Videre vil vi gå nærmere inn på hvordan høyre-ekstreme og høyre-radikale organisasjoner og personer slippes til som kilder og intervjuobjekter i mediene, samt når og hvor leserinnleggene deres publiseres.

Høyreekstrem og høyreradikal deltakelse i mediene

Figur 25 viser fordelingen av oppslag der de høyreekstre og høyreradikale gruppene og/eller personene er sitert i intervjuer i nyhetsoppslag eller får sine meninger direkte på trykk gjennom leserinnlegg. Merk at det totale artikkelgrunnlaget her er i underkant av 13 000 oppslag, mens figur 24 baserte seg på nesten 37 000 oppslag. Dette betyr at de høyreekstre og høyreradikale gruppene omtales uten å bli sitert i om lag to tredeler av omtalen, mens de i én tredel av omtalen kommer til orde med sitater fra personer eller representanter fra de navngitte gruppene.

Figur 25: Antall nyhetsoppslag der høyreekstre og høyreradikale personer eller grupper er sitert, og antall leserinnlegg skrevet av høyreekstre og høyreradikale personer eller grupper, 2001–2021 (n=12 793). Ett leserinnlegg kan telles flere ganger ettersom det kan publiseres i print- og nettutgaven av avisen. I tillegg kan flere kilder publisere samme leserinnlegg.

I likhet med figur 24 er også figur 25 basert på søk med utgangspunkt i listen fra C-REX med høyreekstre og høyreradikale organisasjoner fra de siste par tiår, samt navn på lederne av organisasjonene. Søkene er derfor uavhengig av terroren som ble utført 22. juli 2011. Anders Behring Breivik var ikke medlem av en etablert organisasjon, og vil heller derfor ikke dukke opp som en del av dette utvalget.

Figur 25 viser at terroren 22. juli utløser en økning i omtalen der andre høyreekstre og høyreradikale organisasjoner siteres eller får meningsbærende innlegg på trykk. De høyreekstre og høyreradikale personene er basert på en oversikt Senter for ekstremismeforskning (C-REX) har laget, vedlagt på slutten av denne rapporten.

Flere personer som har vært omtalt som høyreradikale i mediene, er derfor ikke regnet som høyreradikale i denne oversikten. Enkelt personer som ikke har tilknytning til høyreradikale organisasjoner, er eksempler på dette. For eksempel ble Helge Lurås før han ble ansvarlig redaktør for Resett i 2017, hyppig brukt som terrorkspert og er sitert flere ganger i for eksempel NRK, både i forbindelse med 22. juli og senere internasjonale terrorangrep. Selv om han skriver i Resett at nettstedet

«ofte blir omtalt som et høyreradikalt nettsted»,²⁰ er ikke Helge Lurås eller andre skribenter fra Resett regnet som høyreradikale i denne rapporten, verken i sin deltakelse i Resett eller andre medier.

Merk at denne grafen inkluderer alle oppslag der de høyreekstreme eller høyreradikale personene fra C-REX' liste har uttalt seg i mediene, uavhengig av tema. Oppslagene inkluderer derfor en betydelig andel oppslag om lokalpolitikk og andre temaer som ikke har direkte høyreekstremt innhold. Senere i kapittelet ser vi nærmere på innholdet som vurderes som tydelig høyreradikalt.

Et fravær av deltakelse i mediene før 2011

Sammenlignet med figur 24, ser vi at det i figur 25 er enda færre oppslag i perioden 2001 til 2011. Dette viser at høyreradikale og høyreekstreme organisasjoner og personer omtales noe disse ti årene, men siteres svært sjelden, verken i nyhetsdekningen eller i form av kronikker. Etter 22. juli 2011 ser vi derimot at organisasjonene og personene siteres langt oftere enn de foregående årene.

I 2011–2012 publiseres det få leserinnlegg fra høyreekstreme og høyreradikale grupper og personer. I den grad disse grupperingene siteres, er det stort sett i form av kommentarer i nyhetsoppslag, ikke gjennom innsendt meningsbærende stoff. Dette stemmer overens med funnene fra kapittel 2, som viste at høyreekstreme og høyreradikale ble sitert i nyhetsdekningen de første månedene etter terrorangrepene, og at de ble brukt som kilder i oppslag som beskriver Anders Behring Breiviks bakgrunn og tankesett.

Som tidligere beskrevet i kapittel 2, foregår det en bred kartlegging av Anders Behring Breiviks liv og rela-sjoner nokså umiddelbart etter angrepene 22. juli. Flere medier prater med personer i ulike høyreekstreme og høyreradikale organisasjoner i denne perioden.

En leder i English Defence League stiller opp i intervju med TV 2, der han benekter kjennskap til Anders Behring Breivik, og hevder Breivik var for ekstrem for Norwegian Defence League (TV2.no, 2011a).

Vi finner også oppslag som «Her er Breiviks meningsfeller». Dagbladet kartlegger ulike organisasjoner som enten er nevnt i manifestet til Breivik, eller som på andre måter kan knyttes til samme tankegodt. Grupper som SIAN, English Defence League og Norwegian Defence League nevnes (Krokfjord et al., 2011). Samtidig ser vi oppslag om en «medlems-boom for høyreekstreme» i august 2011. TV 2 skriver at «Innvandrings-fiendtlige partier på ytterste høyre fløy opplever medlemsøkning etter terrorhandlingene 22. juli» (TV2.no, 2011b).

De overnevnte eksemplene viser at terrorangrepene 22. juli aktualiserer høyreekstreme og høyreradikale organisasjoner på flere måter. For det første blir de satt i et søkelys for å kartlegge hvilke grupper og personer som kan ha hatt en tilknytning til 22. juli-terroristen, og for det andre vokser visse høyreekstreme og høyreradikale organisasjoner seg større i perioden etter terrorangrepene i 2011. «Det virker som det er stigende interesse for det vi driver med. Folk er blitt mer bevisste på hva det er verdt å jobbe mot», sier SIAN-leder Arne Tumyr til TV 2 (TV2.no, 2011b). Dette viser at ledere for høyreekstreme og høyreradikale organisasjonene selv forklarer medlemsøkningene ved at folk har fått øynene opp for ideologien etter terrorangrepene 22. juli.

Mulige forklaringer på økningen av leserinnlegg fra høyreekstreme og -radikale

Mens det i 2011–2012 er et fravær av meningsbærende innlegg fra høyreekstreme og høyreradikale organisasjoner og personer, ser vi at dette fra 2013 til 2014 øker jevnt i årene frem mot 2021. Fraværet av meningsbærende stoff de første årene kan tyde på at redaksjonene var tilbakeholdne med å publisere innlegg, i frykt for å bli et talerør for disse gruppene i kjølvannet av terroren. Merk likevel at oversikten kun baseres på navnene på listen utarbeidet av C-REX. Enkelt personer som kan anses som høyreekstreme eller høyreradikale uten å være tilknyttet organisasjonene på listen kan ha skrevet leserinnlegg i denne perioden uten at de blir plukket opp av våre søk. Dette gjelder eksempelvis Fjordman.

²⁰ <https://resett.no/2019/05/20/er-resett-folk-hoyreradikale-slik-msm-hevder-og-derfor-uonsket-som-naboer-av-48-prosent-av-befolkningen/>

Man må også anta at det er en sammensatt forklaring på økningen i antall leserinnlegg fra høyre-radikale og høyre-ekstreme de siste tjue årene. En mulig forklaring på økningen er den digitale utviklingen og fremveksten av nye flater i avisenes nettutgaver. Nettjournalistikken har ført til en generell økning i antall publiserte oppslag i norske medier, også meningsbærende. I vår kategorisering telles alle oppslag publisert på nett og papir som unike oppslag, selv om de har likt innhold. Dette betyr at ett leserinnlegg kan telles to ganger, noe som vil kunne gi utslag i det totale volumet.

Aviser har mulighet til å publisere flere leserinnlegg daglig i nettaviser enn de kan i papiraviser. 51 prosent av leserinnleggene i datagrunnlaget for figur 25 publiseres på nettet, mens 49 prosent publiseres i papiraviser. Hvert oppslag i grafen representerer ikke nødvendigvis unike avsendere ettersom leserinnlegg publisert i samme avis på nett og papir regnes som to unike medieoppslag. Aviser innad i samme mediekonsern kan også publisere de samme innleggene, noe som fører til flere medieoppslag, og et større volum av medieomtalen signert de samme organisasjonene og personene.

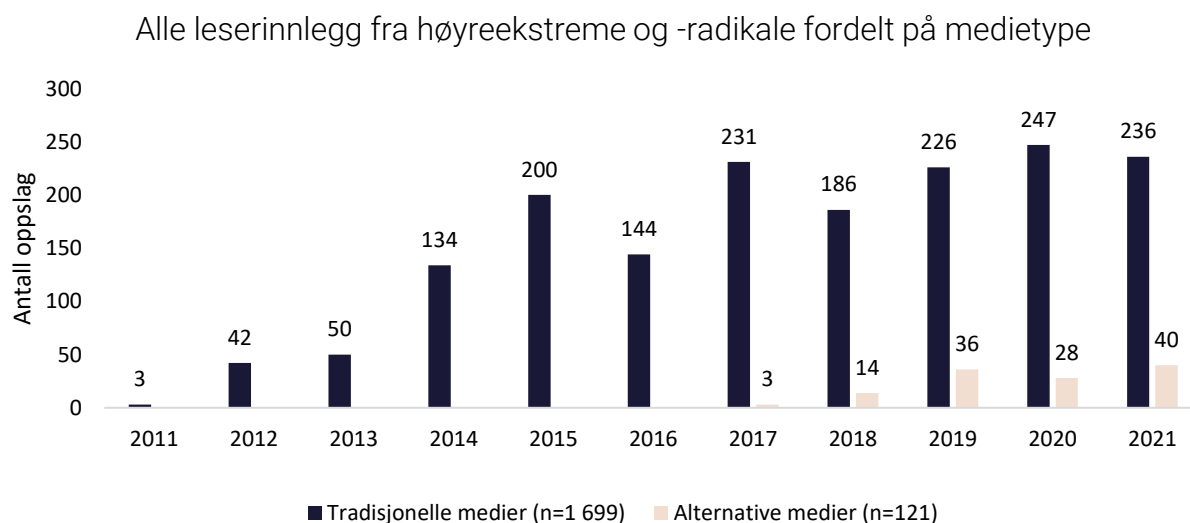
En del av forklaringen på det høye volumet kan også ligge i interne forhold i de høyre-radikale og høyre-ekstreme organisasjonene. Det kan skyldes økt profesjonalisering rundt deres eget presse og PR-arbeid, og et eventuelt økt antall meningsbærende innlegg som sendes norske redaksjoner. Slike forhold er ikke dokumentert, men er forhold det er verdt å være oppmerksom på.

Det er Fædrelandsvennen som siterer høyre-radikale og høyre-ekstreme organisasjoner og deres talspersoner oftest, med nesten 3 000 oppslag i perioden. Dette skyldes en betydelig fokusering på Vidar Kleppe, som har vært politiker for både Fremskrittspartiet og Demokratene i Vest-Agder.

Etter Fædrelandsvennen følger Dagbladet, Adresseavisen og Dagsavisen, alle med rundt 600 oppslag hver, etterfulgt av Resett med i overkant av 400 oppslag. Fædrelandsvennen står alene for 27 prosent av dekningen. Merk at dette er samlede tall for alle oppslag signert personene på C-REX' liste over høyre-radikale og høyre-ekstreme. En del av omtalen omhandler lokalpolitikk og forhold som ikke oppleves som høyre-radikalt innhold. Mer om denne fordelingen kommer senere i kapitlet.

Leserinnlegg fordelt på mediekategorier

Figuren under viser antallet leserinnlegg signert høyre-radikale og høyre-ekstreme talspersoner og organisasjoner publisert i henholdsvis tradisjonelle og alternative medier. Merk at hvert oppslag på nett og papir telles som unike oppslag, altså kan det samme innlegget telles dobbelt om det er publisert både på nett og på papir.

Figur 26: Leserinnlegg skrevet av høyre-radikale og høyre-ekstreme grupper og personer publisert i tradisjonelle og alternative medier, 2011–2021 (n=1820)

I kildegrunnet vårt har vi definert Resett, Document.no og Human Rights Service som såkalte alternative medier. De alternative mediene består altså av tre kilder, som publiserer 121 leserinnlegg i perioden. De 23 tradisjonelle mediene publiserer 1699 oppslag i samme periode. Brorparten av disse innleggene publiseres i Fædrelandsvennen. Grafen viser en svakt økende trend for både tradisjonelle og alternative medier.

Fjordman

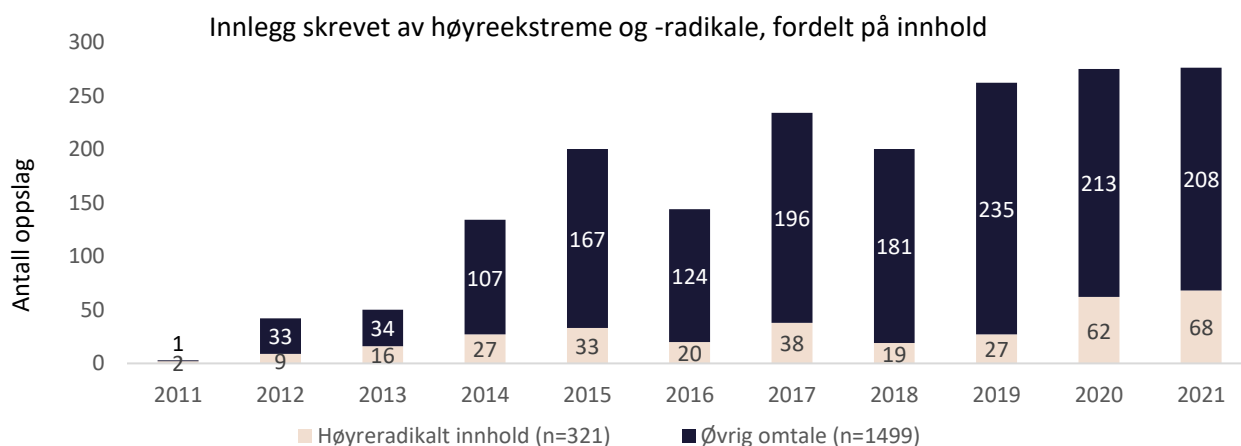
I tillegg til å søke på personene og organisasjonene som defineres som høyre-radikale og høyreekstreme av C-REX, har vi også foretatt ekstra søk etter leserinnlegg skrevet av Peder Are Nøstvold Jensen, alias «Fjordman».²¹ Jensen blir omtalt flere ganger i mediene som en av Anders Behring Breiviks store inspiratorer, og fremstår som en relevant person å søke etter i denne sammenhengen. Viktig å nevne er at selv om Breivik har nevnt Jensen som en viktig inspirasjonskilde, tar Fjordman i mediene tydelig avstand fra terroristens handlinger, og kaller Breivik blant annet for en voldelig psykopat (VG, 2011b). Fjordman er ikke medberegnet i de øvrige grafene i dette kapittelet, ettersom de er basert på listen fra C-REX, som kun inneholder personer med organisasjonstilknytning.

Jensen er forfatter av 52 leserinnlegg i analyseperioden 22.07.11–31.12.21. 32 av disse publiseres i 2012 og 2013. Som nevnt i kapittel 2, gjør Fjordman i perioden etter terroren rede for kontakten han har hatt med Anders Behring Breivik i forkant av angrepene. Senere i analyseperioden skriver han først og fremst leserinnlegg om islam. Det er Aftenposten som publiserer flest leserinnlegg fra Fjordman i analyseperioden, med elleve innlegg.

Under debatten i mediene våren 2021 skriver Fjordman et «Brev til AUF». Der skriver han: «Ledertrioen i AUF hevdet nylig i VG at jeg i 2020 fikk publisert en kronikk i Aftenposten 'uten å møte kritikk'. Dette er ikke sant» (Jensen, 2021a). Samme år skriver han også at «Elin L'Estrange kritiserer stipendet til min bok om 22. juli. Fritt Ord er en privat stiftelse, så ingen skattepenger gikk til mitt bokstipend.» (Jensen, 2021b). Dette illustrerer noen av gnisningene som har funnet sted i offentligheten mellom AUF og personer som Breivik deler tankegodt med.

Leserinnlegg fra høyreekstreme og høyre-radikale med høyre-radikalt budskap

Hvert leserinnlegg som er skrevet av de høyre-radikale og høyreekstreme personene på listen fra C-REX er gjennomlest og kategorisert som henholdsvis høyre-radikalt innhold og øvrig omtale. Blant de 1820 oppslagene er 15 prosent vurdert som høyre-radikalt innhold, og 85 prosent som øvrig omtale. Figur 27 under viser denne fordelingen.

Figur 27: Medieoppslag signert høyre-radikale og høyreekstreme personer, fordelt på høyre-radikalt innhold og øvrig omtale, 2011–2021 (n=1820)

²¹ Vi har søkt både etter ekte navn og alias

Innenfor den øvrige omtalen er det lokalpolitiske saker som blant annet dreier seg om strømpriser, miljøvennlig drivstoff, bompengerpriser, tiggere og skatt. I tillegg er flere oppslag om norsk medlemskap i EU.

Oppslagene med høyre-radikalt innhold er først og fremst oppslag som er svært innvandringskritiske. Noen av oppslagene handler om å bevare den norske kulturen, og at den ikke må bli besudlet, at hodeplagg bør forbys, og at Norge trenger en innvandringsstopp (Kleppe, 2021a).

Demokratene og SIAN dominerer i kronikkene

Organisasjonen SIAN og partiet Demokratene er to av de største gruppene som skriver kronikker i perioden. De skriver selv at de tar avstand fra rasisme. SIAN skriver i sine vedtekter at de «tar avstand fra rasisme og alt annet politisk tankegodt som strider mot demokratiske og humanistiske idealer».²² Demokratene skriver i Fædrelandsvennen at de er mot «rasisme og dehumaniserende syn på alle medmennesker» (Kleppe et al., 2021). Organisasjonene og partiene som er inkludert som høyre-radikale og høyre-ekstreme på listen fra C-REX, er med andre ord ikke uttalt rasistiske og tar avstand fra slike holdninger. I inndelingen av høyre-radikalt budskap har vi valgt å inkludere oppslag som oppleves som sterkt innvandringskritiske og islamkritiske, og som måler andre kulturer og religioner ut fra et norsk, kristen-konservativt ideal.

Blant det høyre-radikale innholdet (321 oppslag) finner vi at 56 prosent er skrevet av Vidar Kleppe (Demokratene). 18 prosent er skrevet av Arne Tumyr (SIAN) og seks prosent av Lars Thorsen (SIAN).

De resterende 25 prosentene er fordelt på leserinnlegg fra personer som:²³ Makvan Kasheikal (Demokratene), Ellen Due Brynjulfsen (Selvstendighetspartiet), Alf Albert (Demokratene), Terje Larssen (Demokratene), Kent Andersen (Demokratene), Max Hermansen (PEGIDA), Grete Hansen (Demokratene), Hans Jørgen Lysglimt Johansen (Alliansen), Øyvind Ekrem (Demokratene), Geir Ugland (Demokratene), Amund Garfors (Demokratene), med flere.

Som vi ser, består denne oversikten først og fremst av personer fra Demokratene og fra SIAN. Hovedtemaet som går igjen i mange av innleggene, handler om at vi må ivareta norske verdier.

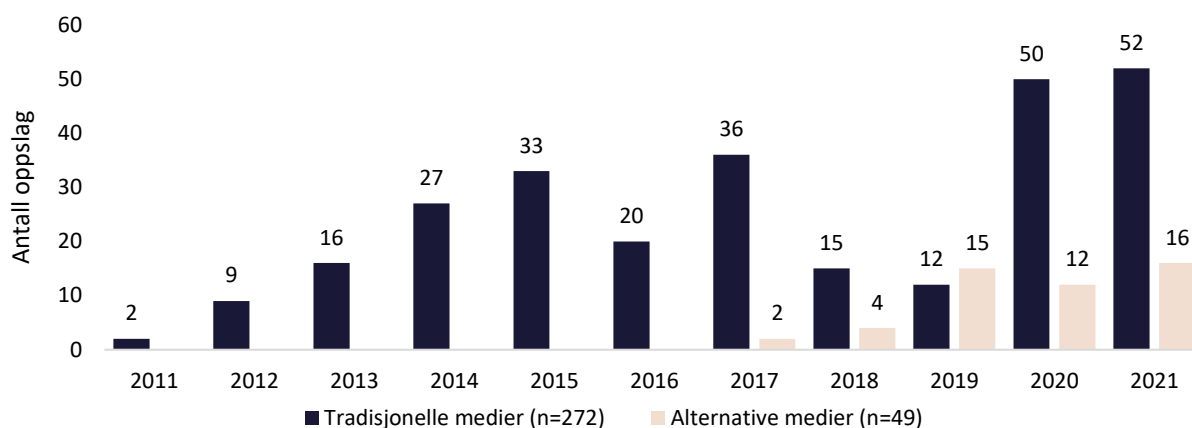
De alternative mediene publiserer mest i snitt, selv om Fædrelandsvennen topper listen

Dersom vi ser nærmere på hvilke medier som publiserer flest leserinnlegg med høyre-radikalt budskap, ser vi også her at det er de tradisjonelle mediene som publiserer flest antall oppslag. De 23 tradisjonelle mediene publiserer 272 oppslag, mens de tre alternative mediene publiserer 49. Målt i gjennomsnitt betyr dette at de tradisjonelle mediene i snitt publiserer tolv oppslag med høyre-radikalt innhold hver i perioden, mens de tre alternative mediene i snitt publiserer 16 hver. Dette betyr at alternative medier gjennomsnittlig publiserer 33 prosent flere kronikker og leserinnlegg med høyre-radikalt innhold enn hva tradisjonelle medier gjør. Figuren på neste side viser fordelingen mellom tradisjonelle og alternative medier og utviklingen gjennom ti år.

²² <https://www.sian.no/om-sian>

²³ Listet etter flest til færrest publiserte oppslag. Personer med like mange publiserte leserinnlegg står i tilfeldig rekkefølge.

Oppslag med høyreradikalt innhold fordelt på medietype

Figur 28: Leserinnlegg skrevet av høyreradikale og -ekstreme, med høyreradikalt innhold, 2011–2021 (n=321)

I oversikten finner vi ingen leserinnlegg med høyreradikalt innhold skrevet av høyreradikale eller høyreekstreme publisert i Human Rights Service. Vi finner tre oppslag i Document.no og 46 i Resett.

En av grunnene til at vi ikke finner en høyere deltakelse blant høyreradikale etter vår definisjon i de alternative mediene, er at skribentene i stor grad er enkeltpersoner uten parti- eller organisasjonstilhørighet. I Human Rights Service skriver Hege Storhaug og Rita Karlsen, som ikke kobles opp til høyreradikale eller høyreekstreme grupperinger fra C-REX' oversikt.²⁴

Fædrelandsvennen er kilden som publiserer flest kronikker skrevet av høyreradikale og høyreekstreme, både med høyreradikalt innhold og øvrig omtale. Blant de totalt 1510 kronikkene publisert av de høyreradikale og høyreekstreme personene i denne avisen, inneholder 225 oppslag, tilsvarende 16 prosent, høyreradikale temaer. Verdt å nevne er at Fædrelandsvennen selv offisielt tar avstand fra flere av uttalelsene i samme periode som de velger å publisere dem. For eksempel står det i lederartikkelen 16. oktober 2012 at «Vi har svært lite til overs for innholdet i de synspunkter Tumyr forfekter», om en kronikk skrevet av Arne Tumyr et par dager tidligere. Etter at denne lederartikkelen publiseres, svarer Tumyr med et nytt leserinnlegg i samme avis 18. oktober. Her skriver Tumyr blant annet at «Det er uforståelig at ikke Fædrelandsvennen vil være med SIAN i kampen for å motvirke blant annet steining av kvinner, dødsstraff for blasfemi og tortur med døden til følge for frafall fra islam» (Tumyr, 2012).

Høyreradikalt innhold om 22. juli

Ni oppslag skrevet av høyreradikale og høyreekstreme personer handler om 22. juli-terroren. Dette inkluderer oppslag som handler om at Breivik har vrangforestillinger, og som tar avstand fra handlingene hans, men som likevel synes å være enig i hans politiske ståsted med hensyn til innvandring. For eksempel skriver Amund Garfors, leder i Demokratene i Nordland, et leserinnlegg i Nordlys 13. august 2011. Her svarer Garfors på et innlegg skrevet to dager tidligere, der en person tillegger Demokratene-lederen «et slags kollektivt ansvar for tragedien i Oslo og på Utøya,» som Garfors i denne kronikken vil svare på.

«Nei, nå er det sannelig på tide at en henger bjella på katta! At en kommer fram til at det var vedkommende som utførte denne forferdelige handlingen som sitter med ansvaret for terroren og massakren, nemlig Anders B. Breivik – og ikke folk som er negativ til at landet vårt sakte, men sikkert går mot sin egen undergang, grunnet en muslimsk innvandring som er fullstendig ute av kontroll. Men kan noen fortelle

²⁴ På tross av at Storhaug skriver at hun blir kalt høyreekstrem <https://www.rights.no/2020/01/fantastisk-avsloring-journalister-mener-islamkritikk-er-hoyreekstremisme/>

meg hvor slike karer som Anders B. Breivik var før masseinnvandringen av muslimer tok til her i landet? Er det ingen som ser noen sammenheng her? Er det ikke da like naturlig at man kan stille multikulturtilhengerne og dagens rødgrønne regjering, samt tidligere regjeringer, utgått fra de borgerlige, like ansvarlig for at de har provosert fram disse terrorhandlingene? Er vi da ikke til slutt skyldig alle sammen? Med andre ord; Skal vi fullstendig legge lokk på ytringsfriheten for alle? Og for ikke å bli forbundet med Anders B. Breivik sine avskyelige gjerninger? Hvor blir det da av åpenheten og demokratiet som Jens Stoltenberg snakker om, og som det skal bli så mye mer av?»

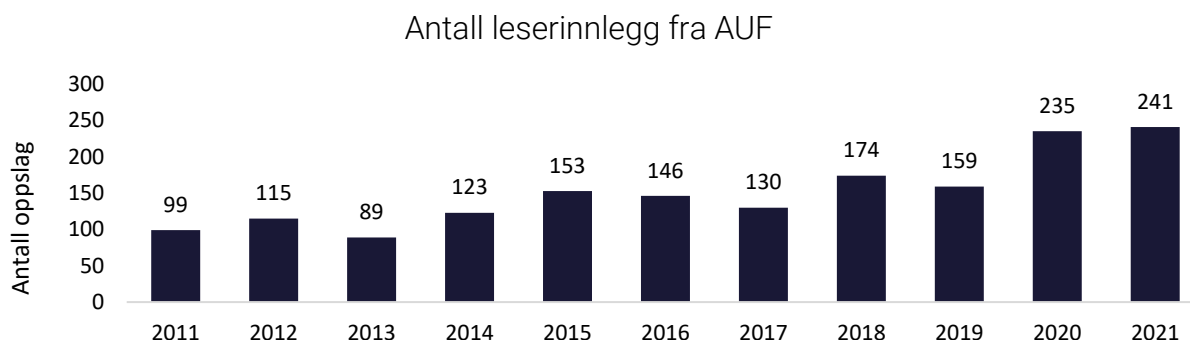
(Garfors, 2011).

Her ser vi et eksempel på innlegg som fremmer at Arbeiderpartiet og «multikultur-tilhengerne» har en like stor skyld i at 22. juli kunne skje, og at de har et like stort ansvar for terroren. Andre oppslag snakker om ytringsfriheten etter 22. juli. Ellen Due Brynjulfsen, leder i Selvstendighetspartiet, skriver i Resett 14. mars 2019 at «Det skulle bli et åpnere samfunn, sa Jens Stoltenberg. Det motsatte har skjedd. Snakker man om innvandring eller islam blir man straks puttet inn i den høyreekstreme båsen og rasiststempelet følger med.» (Brynjulfsen 2019). Brynjulfsen mener at det har blitt utfordrende å uttale seg fritt etter 22. juli uten å bli stemplet som rasist. Hun mener også at det har blitt vanskeligere å uttale seg i de tradisjonelle mediene, når hun videre skriver: «Våre politikere holder munn. Våre lærere holder munn om hva som skjer på skolene med trusler, rasiststempelet og muslimske gjenger som trakasserer både elever og lærere. Avisene og pressen holder munn og skriver ikke om dette. Leserinnlegg som tar opp dette spørsmålet blir ikke trykket. Kun nettaviser, som selvfølgelig ikke mottar statsstøtte, skriver om problemene.» Det kan virke som om høyreradikale og høyreekstreme personer synes det er vanskeligere å bli hørt i tradisjonelle enn i alternative medier, selv om 57 av disse innleggene blir publisert i alternative medier, mot 257 i tradisjonelle. Noe av innholdet og graden av høyreradikalt budskap i leserinnleggene kan likevel variere mellom innleggene.

Leserinnlegg fra høyreekstreme og høyreradikale sammenlignet med innlegg fra AUF etter 22. juli

Figuren nedenfor viser antall leserinnlegg skrevet av personer fra AUF. Tallene for AUF er de samme som ble vist i kapittel 3, men brukes her som en referanse for utviklingen av antall leserinnlegg fra høyreekstreme og høyreradikale personer og organisasjoner. I kapittel 3 viste vi en oversikt over leserinnlegg der AUF skrev om temaet 22. juli. Her viser oversikten alle leserinnlegg, uansett innhold.

Dermed har man et referansepunkt for hvor mye de to ulike gruppene er til stede i avisenes debattsider. Vi må likevel presisere at de to gruppene ikke er sammenlignbare, og det kan være mange grunner til at de publiserer ulike antall leserinnlegg i perioden.

Figur 29: Leserinnlegg skrevet av AUF-ere, 2011–2021 (n=1664)

Figur 26 og figur 29, som viser antall leserinnlegg skrevet av henholdsvis høyreekstreme og høyreradikale, og AUF, har et tydelig fellestrekk. Både antall leserinnlegg fra høyreekstreme og høyreradikale og fra AUF øker gjennom perioden.

De to figurene viser at det kommer flere leserinnlegg fra AUF på trykk i starten av analyseperioden, mens de høyreekstreme og høyreradikale er mer aktive på avisenes debattsider utover i tiårsperioden. Fra og med 2014 publiseres det flere leserinnlegg signert navngitte høyreekstreme og høyreradikale personer og organisasjoner enn leserinnlegg signert representanter fra AUF.

Kildene som publiserer flest leserinnlegg fra AUF, er Aftenposten (348), Nordlys (244) og Dagsavisen (205). Kildene som publiserer flest leserinnlegg fra høyreekstreme og høyreradikale personer og organisasjoner er Fædrelandsvennen (1510²⁵), Resett (111) og VG/Dagbladet (30). Det er verdt å merke seg at 15 prosent av innleggene publisert i Fædrelandsvennen har høyreradikalt innhold, resterende 85 prosent knytter seg hovedsakelig til lokalpolitiske saker.

Hvordan engasjerer de høyreekstreme og høyreradikale leserinnleggene på Facebook?

Tabellen under viser hvilke kilder som publiserer flest leserinnlegg signert høyreradikale og høyreekstreme organisasjoner og talpersoner, samt hvor stort gjennomsnittlig engasjement leserinnleggene skaper på Facebook.

Kilder	Antall leserinnlegg fra høyreradikale og høyreekstreme	Gjennomsnittlig engasjement på Facebook per innlegg
Fædrelandsvennen	1510	2
Resett	111	1511
Dagbladet	30	174
VG	30	65
Nationen	22	88
Bergens Tidende	20	39
Dagsavisen	18	0
Adresseavisen	16	17
Nordlys	16	0
Klassekampen	12	4
Document.no	10	1720
Aftenposten	13	0
Stavanger Aftenblad	7	5
Morgenbladet	1	0
Nettavisen	1	1315
Vårt Land	1	0
ABC Nyheter	1	31
Dag og Tid	1	0
Totalt	1820	109

(n=1 820)

²⁵ 85 prosent av denne omtalen dreier seg om lokalpolitikk og andre forhold, ikke høyreradikalt innhold

Det er Fædrelandsvennen som uten tvil publiserer flest leserinnlegg fra de høyre-radikale og høyreekstreme gruppene og personene. Merk at det reelle antallet unike oppslag i Fædrelandsvennen sannsynligvis er halvparten av de 1510, ettersom kildegrunnlaget teller alle oppslag publisert på nett og papir som individuelle oppslag. Brorparten av disse innleggene, mer enn 1000 oppslag, er skrevet av Vidar Kleppe, bystyremedlem for Demokratene i Kristiansand, alene eller sammen med andre. 15 prosent av oppslagene i Fædrelandsvennen skrevet av høyre-radikale eller høyreekstreme personer, inneholder høyre-radikale temaer.

Det alternative mediet Resett publiserer nest flest innlegg, 111, etterfulgt av riksavisene Dagbladet og VG, med 30 publiserte leserinnlegg hver. Blant innleggene Resett publiserer, inneholder 46 høyre-radikale budskap. Dagbladet og VG publiserer henholdsvis åtte og tre innlegg som kan kategoriseres på samme måte.

Det er innlegg publisert på Document, Resett og Nettavisen som skaper mest Facebook-engasjement i form av likerklubb, kommentarer og delinger. De tre kildene skaper et snittengasjement på over 1000 per artikkel, noe som viser at leserinnleggene de velger å publisere, får stor oppmerksomhet i sosiale medier. Årsakene til dette er trolig sammensatt. Det kan komme av at tematikken og meningene i innleggene er av en slik karakter at de i større grad engasjerer. En annen forklaring kan ligge i forholdet mellom tematikken i innleggene og medienes leserskare – treffer man leseren med en tematikk leseren er engasjert i, vil dette føre til flere interaksjoner. Også en studie publisert i tidsskriftet *Journalism & Mass Communications Quarterly* viser at alternative medier oppnår langt større spredning enn antall følgere skulle tilsi (Larsson, 2019). Faktisk.no undersøkte i 2021 hvorfor de alternative mediene er virale vinnere. De fant at «Artiklene til Document og Resett ble altså delt mer, kommentert oftere og fikk flere tommer, hjertes og følelsesladde fjes enn Aftenpostens artikler» (Dahlback, 2021). Undersøkelsen deres viser at «det er et nettverk av Facebook-grupper og -sider som er årsaken til at alternative medier går viralt».

Leserinnlegget som engasjerer mest i analyseperioden, publiseres i Resett og er signert Vidar Kleppe. Under overskriften «I september må alle globalistene på Stortinget og i regjeringen skiftes ut», skriver Kleppe at «Demokratene vil, om vi kommer på Stortinget i 2021, stoppe og reversere alle avtaler som ødelegger Norge, vår norske kultur, våre verdier, vår frihet og vårt demokrati. Denne kampen vil vi kjempe for folk og fedreland. Demokratene vil trygge Norge ved å videreutvikle og opprettholde Norge som et fritt, selvstendig land som er eid og styrt av norske innbyggere» (Kleppe, 2021b). Leserinnlegget er likt, delt og kommentert 7790 ganger på Facebook.

Vidar Kleppe er en stor bidragsyter til engasjement på Facebook. Han skriver også de neste ni leserinnleggene på listen over oppslag som er mest likt, delt og kommentert. Innlegget med nest høyest engasjement (6532) publiseres i Resett 18.07.2020, og lyder «Vi må sette det norske folk først» (Kleppe, 2020). I innlegget skriver Kleppe om at Norge sender bistandspenger ut av landet.

Høyreekstreme, høyre-radikale og AUF engasjerer på Facebook

Enkelttoppslaget, skrevet av en høyreekstrem eller høyre-radikal person, med størst engasjement på Facebook har på undersøkelsestidspunktet 8000 likerklubb, kommentarer og delinger²⁶.

Som vi husker fra kapittel 3, hadde leserinnlegget signert AUF som ble mest delt, kommentert og likt på Facebook et engasjement på nesten 70 000²⁷. Leserinnlegg fra AUF skaper i snitt større engasjement på Facebook enn leserinnlegg fra høyreekstreme og høyre-radikale²⁸.

²⁶ Skrevet av Vidar Kleppe, publisert i Resett 16. januar 2021 under overskriften «I september må alle globalistene på Stortinget og i regjeringen skiftes ut» (Kleppe, 2021b)

²⁷ Skrevet av Utøya-overlevende Emma Martinović, publisert på NRK.no: «Ti år med terror i hodet» (Martinović, 2021).

²⁸ Det gjennomsnittlige antallet interaksjoner på AUFs meningsbærende innlegg er 418, mot 198 på høyreekstreme grupper og personers meningsbærende innlegg.

Verdt å merke seg er likevel at nesten dobbelt så mange leserinnlegg signert høyreekstreme grupper og personer får mer enn 1000 likerklipp, kommentarer og delinger.²⁹ Dette kan tyde på at de har en relativt stor, trofast følgerskare.

Datagrunnlaget viser at noen relativt få leserinnlegg som AUF har skrevet, spres ut til veldig mange mennesker, mens innleggene skrevet av de høyreekstreme og høyreradikale organisasjonene har et høyere og mer stabilt antall følgere.

²⁹ 42 leserinnlegg signert AUF skaper et engasjement på mer enn 1000 likerklipp, kommentarer og delinger, mens 72 av leserinnleggene signert en eller flere høyreekstreme organisasjoner eller personer gjør det samme.

Oppsummering: Høyreekstemisme, høyreekstremer og høyreradikale stemmer i mediene

I dette kapitlet har vi sett at høyreekstemisme nærmest var et ikke-eksisterende tema i norske medier fram til 2011. Et par unntak er saker om drapet på Benjamin Hermansen og om høyreekstremeretninger i Europa, men fenomenet kommer ikke ordentlig på dagsordenen i norske medier før 22. juli 2011. Etter dette ser vi en tydelig økende trend i publiserte oppslag. Breiviks terrorhandlinger skaper et behov for informasjon og kunnskap om hans motiver og ideologi.

De fleste av de 6042 oppslagene er hendelsesstyrte i forbindelse med andre terroraksjoner med tilsvarende motiver, demonstrasjoner osv. Åtte prosent av oppslagene kan karakteriseres som analysestoff/feature/reportasje. Nærmere halvparten av oppslagene er meningsbærende innlegg, og disse er spesielt fremtredende i 2021 i forbindelse med tiårsmarkeringen. Store deler av omtalen i 2021 er initiert av AUF, som ønsker et oppgjør med de høyreekstremerstrømningene i samfunnet og ideologien bak 22. juli-terroren. Samtidig blir det høyreekstremer fenomenet ytterligere aktualisert i samme periode av flere studier som avdekker at høyreekstemismen er i fremvekst.

I løpet av 2001 til 2021 er det 36 833 oppslag hvor høyreradikale personer og grupperinger nevnes. 70 prosent av disse oppslagene er publisert i tiårsperioden fra 2011 til 2021. Det er også verdt å merke seg at høyreekstremer og høyreradikale grupper omtales uten å siteres i to tredeler av omtalen. I én tredel kommer de til orde med sitater fra personer eller representanter fra de navngitte gruppene. Sitatene knytter seg i stor grad til kartleggingsarbeidet av Anders Behring Breivik, der aktørene tar avstand fra hans handlinger.

I forbindelse med debatten i 2021, som omtalt i kapittel 1, skriver Utøya-overlevende, Elin L'Estrange, i Aftenposten: «Sentrale premissleverandører på toppen av samfunnet har i ti år virket mest opptatt av å trykke de ekstreme ytringene, klappe seg på skulderen og hviske 'ytringsfrihet'. Og helst ikke få kritikk for det» (L'Estrange, 2021b). Snorre Valen skriver at «Det er mange som har sutret over 'knebling' i årene som har gått etter 22. juli 2011. Men i tiden etter terrorangrepet var redaktørkorpsets omsorg for konspirasjonsprat fra ytre høyre nesten grenseløs, mens det var AUF som fikk beskjed om å holde tyst.» (Valen, 2021c). Basert på funnene i denne rapporten er de ovennevnte påstandene vanskelige å tilbakevise med sikkerhet. Tallene viser at høyre-ekstremer/høyreradikale har vært på trykk med leserinnlegg 1820 ganger og AUF-ere 1664 ganger i løpet av tiårsperioden. Det er verdt å merke seg at 352 av leserinnleggene som er ført i pennen av høyreekstremer/høyreradikale, har høyreradikalt budskap; de resterende 1468 innleggene knytter seg i all hovedsak til lokalpolitiske innspill og spørsmål.

AUFs mediehistorie viser at når Arbeiderpartiet og AUF har møtt tydeligst motstand i tradisjonelle medier, er det i debatt med Frp, ikke med de høyreekstremer og høyreradikale partiene og grupperingene på listen fra C-REX. Det er når Per Sandberg uttaler at Arbeiderpartiet har spilt offer etter 22. juli, eller når Sylvi Listhaug publiserer et Facebook-innlegg om terroristers sikkerhet i forbindelse med Arbeiderpartiet, at begrep som «Utøya-kort» blir brukt når AUF-ere omtaler 22. juli politisk. De høyreradikale innleggene som siteres i kapittel 4, handler i liten grad om AUF og 22. juli, men mer om norsk suverenitet og kultur-konservatisme.

Funnene fra mediedekningen viser at høyreradikale og høyreekstremer selv opplever at det er vanskeligere å bli hørt i tradisjonelle enn i alternative medier. På tross av dette viser mediearkivet at det er regionavisen Fædrelandsvennen som har publisert flest leserinnlegg og kronikker forfattet av de høyreekstremer og høyreradikale personene som C-REX har utarbeidet. Selv om Fædrelandsvennen publiserer 1510 oppslag signert høyreradikale eller høyreekstremer, tar de avstand fra innholdet på lederplass. Fædrelandsvennen publiserer flere oppslag fra disse personene, men tar avstand fra innholdet, i motsetning til de fleste andre avisene som publiserer langt færre lignende leserinnlegg. Blant de 1510 oppslagene de publiserer, handler 85 prosent om lokalpolitikk og øvrige temaer, mens 15 prosent regnes som høyreradikalt innhold.

Denne undersøkelsen er begrenset til en spesifikk liste, utarbeidet av C-REX, over navn på høyreekstremer og høyreradikale personer og grupperinger. Hvem som regnes som høyreekstremer og

høyre-radikale, diskuteres stadig og har ulike definisjoner avhengig av hvem man prater med. Noen vil mene at flere partier, grupper og enkeltpersoner kan regnes som høyre-radikale og høyre-ekstreme, mens andre vil mene at personene inkludert i vårt datasett ikke burde vært inkludert. I denne oversikten er C-Rex' liste benyttet, og på grunnlag av den kan det ikke fastslås at høyre-ekstreme og høyre-radikale har fått dominere deknningen i redaksjonelle medier sammenlignet med andre aktører. Undersøkelser viser også at i den høyre-ekstreme og høyre-radikale deltakelsen i form av leserinnlegg, er det noen få personer som har dominert mediedekningen. Vidar Kleppe, en lokalpolitiker fra Demokratene, står for 59 prosent av leserinnleggene fra personer som er definert som høyre-radikale eller høyre-ekstreme. Dette gjelder oppslag med høyre-radikalt innhold, ikke oppslag som dreier seg om lokalpolitikk eller andre forhold.

Merk at denne rapporten er begrenset til redaksjonelle medier på nett og papir, og vi vet ikke om en analyse av uttalelser i sosiale medier ville ha vist et annet resultat.

Kapittel 5

Intervjuer med redaktører og kommentatorer

Retriever

Dette kapittelet består av intervjuer med redaktører, kommentatorer og andre relevante personer som jobbet tett på dekingen av 22. juli-terroren sommeren og høsten 2011. Spørsmålene er ment for å utfylle de kvantitative funnene gjort i analysen, og for å få en bedre forståelse av avgjørelsene bak mediedekningen.

Samtlige respondenter hadde sitt virke i de største region- og riksavisene som er inkludert i denne rapportens kildeunderlag. Det ble sendt ut ni spørsmål til totalt 45 mulige respondenter, 21 av disse har besvart. Fullstendig liste over respondentene finnes nedenfor. Samtlige svar, bortsett fra tre, er gitt skriftlig. Ole Erik Almlid, Harald Stanghelle og Hilde Sandvik har besvart spørsmålene muntlig.

Svarene er gjengitt sin helhet, og kategorisert etter hvorvidt respondenten var politisk redaktør/kommentator, nyhets- og sjefredaktør eller kultur- og debattredaktør. Dette for å tydeliggjøre ulike journalistiske tilnærminger til mediedekningen. Merk at flere respondenter ikke har svart på alle spørsmålene. Der respondenten oppgir at spørsmålet er irrelevant for sitt virke eller ikke husker, er vedkommende ikke oppført som respondent på spørsmålet.

Mediehus (i 2011)	Navn	Tittel (i 2011)
Aftenposten	Knut Olav Åmås	Kultur- og debattredaktør
Aftenposten	Ole Erik Almlid	Nyhetsredaktør
Aftenposten	Harald Stanghelle	Politisk redaktør
Bergens Tidende	Hilde Sandvik	Kultur- og debattredaktør
Bergens Tidende	Frode Bjerkestrand	Kommentator
Bergens Tidende	Frank Rossavik	Politisk kommentator
Bergens Tidende	Gard Steiro	Sjefredaktør (konstituert)
Dagbladet	Alexandra Beverfjord	Nyhetsredaktør
Dagbladet	Lars Helle	Sjefredaktør
Dagens Næringsliv	Sarah Sørheim	Redaksjonssjef for Etter Børs
Fædrelandsvennen	Vidar Udjus	Politisk redaktør
Klassekampen	Kjell-Erik N. Kallset	Nyhetsssjef
Nordlys	Helge Nitteberg	Nyhetsredaktør
NRK	Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård	Programdirektør (Kalbakk) Nyhetsredaktør (Bjøntegård)
NRK	Solveig Tvedt	Redaksjonssjef, Dagsrevyen
Stavanger Aftenblad	Tom Hetland	Sjefredaktør
TV 2	Jan Ove Årsæther	Nyhetsredaktør
VG	Torry Pedersen	Ansvarlig redaktør
VG	Hanne Skartveit	Politisk redaktør
VG	Marius Tettle	Leder for VGs 22. juli-redaksjon

Spørsmålene som ble stilt, er gjengitt på neste side. Respondentene fikk beskjed om at de kunne svare kort eller langt, og droppe å svare på eventuelle spørsmål irrelevant til sitt virke på den tiden.

Oversikt over spørsmål

Hva var viktig for redaksjonen å formidle de første månedene etter terroren?

- Hva mener du var de viktigste avgjørelsene og avveiningene redaksjonen gjorde de første månedene etter terrorangrepet?
- I hvilken grad tok redaksjonen aktive valg for å dempe eller fremheve stemmer og debatter?
- Hvilken rolle mener du redaksjonen hadde i krisen?

Hvordan utviklet mediedekningen av terroren seg i løpet av det første året?

- Hvordan endret redaksjonens rolle og fokus seg i løpet av den første perioden etter terroren frem til rettssaken mot Anders Behring Breivik startet i april 2012?
- Ble det mer eller mindre rom for kritisk debatt, mener du?

Hvordan oppfatter du at AUF ble omtalt og redaksjonelt behandlet i etterkant av terroren?

- Slapp de til på lik linje med andre aktører?
- Ble det sendt inn kronikker fra AUF-ere som ikke ble publisert? I så fall hvorfor?
- Hvordan ble de omtalt på kommentarplass/leder?

Har redaksjonen hatt en rolle i å gjøre debattklimaet knyttet til 22. juli-terroren vanskeligere for AUF, i så fall hvilken rolle?

Sommeren 2021 var det flere medier som beklaget deler av sin dekning av 22. juli, blant annet i forbindelse med sin behandling av AUF. I hvilken grad er du enig i at mediene har noe å beklage i denne sammenhengen?

Hvordan mener du redaksjoners behandling av 22. juli-stoff har bidratt til å styrke/svekke prinsippene om ytringsfrihet i tiden etter terrorangrepet?

Opplever du at høyreekstreme organisasjoner og personer har fått mer eller mindre spalteplass i norske medier etter 22. juli 2011?

Har redaksjonen hatt fokus på reportasjestoff/analyser/kunnskapsstoff med mål om å øke forståelsen for hva som ligger til grunn for 22. juli-terroren?

→ I hvilken grad har redaksjonen hatt fokus på høyreekstremisme/antijihadisme, grupperinger innenfor retningen(e)?

Har redaksjonen hatt retningslinjer eller oppfatninger av om hvorvidt man skal slippe høyreekstreme stemmer til på lik linje med stemmer fra andre grupperinger?

→ Hvor bevisst er redaksjonen på å gi/ikke gi disse stemmene en talerstol?

→ I hvilken grad skiller redaksjonen på aktører på høyre ytterkant og høyreekstreme aktører?

Tiden rett etter terroren

Respondentene er relativt samstemte i deres beskrivelser av den første tiden etter terrorangrepet, som besto av flere faser og/eller ulike fokusområder. Til å begynne med preges formidlingen av det første sjokket og faktabasert journalistikk hvor situasjonsbeskrivelser samt gjerningsmannens motiver og handlinger blir vektlagt. Respondentene forklarer at det etter hvert i økende grad ble satt søkelys på beredskapssituasjonen. Det påpekes også av flere at de prioriterte ofrene og de pårørtes historier. Respondentene underbygger i stor grad funnene fra kapittel 2, som viser at situasjonsbeskrivelse, Anders Behring Breivik, kondolanse/sorg og beredskap var dominerende tematikk den første tiden etter terroren.

Når gjelder spørsmål om hvilke avveiiinger som ble tatt i den første tiden, er respondentene også svært samstemte. Utfordringen lå først og fremst i å ta avgjørelser som balanserte behovet for nødvendig informasjon, kritisk dekning og brutaliteten i angrepet. Flere vektlegger bildebruken og hvordan man skulle fremstille og omtale Anders Behring Breivik og hans tankegods som viktige deler av dekningen som de måtte ta stilling til. Gjennomgående fremstår det som helt sentralt at vurderingene og avgjørelsene som ble tatt, skulle sikre at avisene utførte sin samfunnsplikt i tråd med god presseskikk med hensyn til ofrene og pårørende.

Flere av respondentene oppgir at de ikke tok noen særskilte valg med hensyn til hvilke stemmer de slapp til i spaltene, men at det generelle fokuset lå på å innhente stemmer med ekspertkompetanse som kunne bidra til å forklare det som hadde skjedd. Andre oppgir at ytterliggående stemmer i begge retninger ikke kom på trykk, og at kritiske røster mot AUF og Arbeiderpartiet, samt budskap basert på konspirasjonsteorier ble avvist.

Samtlige av respondentene uttrykker at redaksjonens rolle i denne første tiden var å få faktabasert informasjon ut til befolkningen, samt bidra til å samle og forene nasjonen i bearbeidelsen av sjokket og sorgen.

Hva var viktig for redaksjonen å formidle de første månedene etter terroren?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Alexandra Beverfjord (Dagbladet):

Det var flere ting. I den første, mest akutte fasen, handlet det om å kartlegge situasjonen.

Vi reorganiserte hele redaksjonen for å få en bred og systematisk dekning – og for å få best kvalitet i dekningen. En enhet fulgte for eksempel opp tidslinje, en annen jobbet med å kartlegge ofrene, en tredje fulgte etterforskningsarbeidet, en fjerde konsentrerte seg om terroristen. Denne organiseringen sikret kontinuitet i arbeidet. Det var tidvis svært krevende etiske vurderinger som vi daglig sto i. Det var dette vi brukte nesten alle våre redaksjonelle krefter på de første månedene, og det var en sak som preget hele avisa.

Ole Erik Almlid (Aftenposten):

De første tre dagene var vi veldig opptatt av å få ut mest mulig ordentlig informasjon, slik at vi ikke var med på å hausse opp desinformasjon. Det var veldig mye usikkerhet hos mange, og vi var opptatt av å ikke bidra til mer skremsel og hysteri enn hva det var. Vi var veldig informasjonsorientert.

Vi var også veldig opptatt av å få fram de ulike perspektivene i starten. Dette gjaldt både på Utøya og ved Regjeringskvartalet, og vi var både opptatt av å få ut informasjon og samtidig sikre at de ulike stemmene kom fram. Vi var også opptatt av å ikke spekulere for mye i hvem som gjorde det. Det var blant annet spekulasjoner fra flere hold om at det var terroraksjoner fra IS-relaterte miljøer eller Al-Qaida-miljøer. Dette ønsket vi ikke å spekulere i.

Det var et alvor over situasjonen og stemningen i redaksjonen. Det var nesten slik at man trådte inn i det genuint journalistiske, gjennom å fortelle, sortere og hjelpe folk til å forstå. Vi var de første som begynte å være kritiske til hvordan blant andre politiet håndterte situasjonen, noe vi fikk kritikk for. Vi opplevde at det skulle være samling i landet, framfor å være kritiske til noen, men vi valgte å stå på vårt og sørge for at også politiet ble satt i søkelyset.

Etter hvert ble vi opptatt av å sortere og å komme med historiene om hvor ille det var for mange. Derfor var vi opptatt av at AUF og deres stemmer kom til orde raskt. Vi måtte også balansere dette mot å ta hensyn til at mange av dem hadde det vondt. I diskusjonen rundt gjerningspersonen og om han var tilregnelig eller ikke, valgte vi å være mer faktiske og deskriptive enn det vi så at noen av konkurrentene våre var.

Torry Pedersen (VG):

I de første dagene sjokket, sorgen og samholdet, omfanget og hvem det var som var rammet, foruten Breiviks bakgrunn og tankegods. Over tid et forsterket fokus på myndighetenes håndtering – sikkerheten, politiinnsatsen, helsevesenets innsats etc.

Fokuset på Breivik, hans bakgrunn og hva som næret hans forskrudde tankegods var sterkt helt frem til rettssaken. Vi hadde f.eks. allerede den første uken omfattende reportasjer om høyrepopulismens fremmarsj.

I enhver analyse av deknningen er det viktig å ha med seg hvor massiv den var. De første syv dagene ble det publisert 250 avissider om saken bare i VG, foruten en døgkontinuerlig oppdatering digitalt.

Helge Nitteberg (Nordlys):

Vi hadde tungt fokus på å fortelle historiene til de som døde, overlevde eller som mistet noen 22. juli, og som var fra vårt dekningsområde.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Våre evalueringer viser at deknningen var klart inndelt i faser. Først sjokket, hendelsesforløpet og terroristens manifest og person. Så ofrenes og de pårørendes historier. Deretter hvordan politi og myndigheter håndterte en så stor krise – og ikke minst terroristens psykiatriske tilstand.

Marius Tetlie (VG):

For VG var det viktigste å drive en faktabasert journalistikk som skulle bidra til å belyse og gi innsikt i hva som skjedde, hvilke krefter som stod bak, hvordan det kunne skje, og hvilke konsekvenser terrorangrepet fikk for samfunnet og enkeltmenneskene som ble rammet. Spørsmålene var mange etter de grufulle handlingene og VGs viktigste oppgave i krisen var å drive systematisk og grundig journalistikk som skulle bidra til å opplyse leserne.

Vi organiserte arbeidet langs tre områder: 1. Gjerningsmannen – hvem stod bak, hvilke krefter representerte han? 2. Systemsvikten – her var beredskapssvikten det vesentlige sporet. 3. Ofrene – de drepte og overlevende og de etterlatte.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Det aller viktigste var nok at vi ønsket å vise sammenhengen mellom terroristens tanker og motiv på den ene sida, og ideologien til andre politiske krefter på den andre sida. I den første tida etter 22. juli, var vi også svært opptatt av å vise hvem det var som blei ramma og hva de sto for. Derfor brukte vi svært mye spalteplass på nekrologer/minneord for svært mange av de som blei drept.

Harald Stanghelle (Aftenposten):

Når enorme katastrofer som 22. juli-terroren rammer, ja, så er det viktig å huske at journalistene ikke "bare" er journalister, men også medborgere og medmennesker i et samfunn som er rammet. 22. juli var et sjokk og en definerende begivenhet for alle nordmenn. Jeg tror ikke det er mulig å skille mellom journalister og andre på akkurat dette området.

Så har vi journalister et veldig klart mandat i å speile det som skjer i samfunnet. I et slikt perspektiv var 22. juli den største enkelthendelse i hele etterkrigstiden. Ikke minst var de første døgnene enormt intensive for alle oss som var involvert i dekningsarbeidet. Selv satt jeg på kontoret mitt i Aftenpostens lokaler i Postgirobygget da bomben gikk av i regjeringskvartalet noen hundre meter unna. Og jeg tror ingen hos oss var i tvil om at dette var en bombe. Kanskje var det fordi vi som naboer til Bjørvika-utbyggingen var blitt så vant en ulike typer "smell" at vi hørte at dette var noe helt annet.

Det var forvirrende timer, men samtidig opplevde jeg en grunnleggende profesjonalitet i måten redaksjonen arbeidet på. Det å se journalister jobbe midt i en dramatisk krise, er å se journalister på sitt beste. Naturlig nok var det en del som var ganske redde, men likevel fungerte staben imponerende godt.

Fokus var hele tiden å samle ulike fakta slik at vi kunne presentere et mest mulig helhetlig bilde for leserne. Det lyktes Aftenposten med, slik også andre norske medier her svarte på samfunnsoppdraget.

Som politisk redaktør var mitt hovedansvar kommentarjournalistikken. Og da jeg skrev en artikkel om 22. juli-journalistikken i årsrapporten til Stiftelsen Tinius for 2011 brukte jeg følgende karakteristikker: "Det slår meg nå hvor lite vi visste, og hvor mye vi skrev."

Samtidig lå det et voldsomt alvor og ansvar over dette arbeidet. En gammel venn sendte like etter eksplosjonen i Oslo en SMS der "fornuftens stemme i det illiberale hylekoret som nå settes i gang" ble etterlyst.

En drøy halvtime etter eksplosjonen ble jeg oppringt av NRK med en insisterende forespørsel om å være med i Dagsnytt 18. Mitt skeptiske "men jeg vet jo ingenting ennå" ble møtt med "det gjør ingen av oss". Så ble jeg med i Dagsnytt 18 på telefonen samtidig som vi etter råd fra politiet evakuerte Aftenpostens redaksjon fra Postgirobygget til Schibsteds trykkeri i Nydalen der vi fortsatte arbeidet. Slikt sier sitt om hvor grunnleggende usikker hele situasjonen var. Den var dramatisk og absurd på samme tid - og tross dette fungerte redaksjonen usedvanlig godt.

Hele tiden gjaldt det å samle fakta og få frem et mest mulig fullstendig bilde i en kaotisk situasjon. Og nettopp det å få frem et bilde som speilet hendelsene kan stå som det viktige for journalistikken hele høsten 2011. Men hendelsene og stemningene skiftet - derfor skifter også journalistikken. De første dagene var det sorgen og rosetoget som dominerte. Så kom forsøkene på å "forklare" terroristens motiver. Og dessuten ble det etter en tid utøvd en helt nødvendig og kritisk journalistikk på politiets manglende evne til å pågripe gjerningsmannen og slik hindre eller begrense massakren på Utøya.

Dette siste er krevende journalistikk som må være vond for dem som får flomlyset rettes mot seg. Men den var helt nødvendig - noe Gjørv-kommisjonens rapport til fulle viser. Aftenposten var helt i front her.

Vidar Udjus (Fædrelandsvennen):

Fvn brukte i etterkant av terroraksjonene store ressurser på dekning av lokale ofre og deres etterlatte. Vi forsøkte å nærme oss de etterlatte skånsomt, gjennom kontakter som formidlet kontakt til familiene. Trond Blattmann var ellers som nasjonal talsperson naturlig nok en viktig kilde for oss.

Vi la stor vekt på å speile bredden i samfunnsdebatten. I tiden etter terroren var det altoverveiende fordømmelse av drapene og etter det vi i dag kan erindre svært få, om noen overhodet, som ønsket å fremme synspunkter som kunne tolkes som støtte til terroristens tankegods.

Kultur- og debattredaktører

Hilde Sandvik (Bergens Tidende):

Det er et stort spørsmål. Først gikk vi inn i et sjokk. Jeg var selv på ferie i Italia 22. juli 2011, og det første man ønsker når den typen hendelser skjer, i alle fall når man er journalist eller redaktør, er å begynne å jobbe. Jeg tenkte veldig raskt at det garantert var spor på nettet etter personen som hadde utført denne handlingen. Jeg begynte å innhente informasjon, og skrev første kommentar på mobiltelefon fra sengen om nettkommunikasjon, nettdebatt og om viktigheten av å ha en åpen debatt der folk signerer med fulle navn, der man kan ettergå argumenter. Jeg skrev om faren som kan skje når man mister kontroll over nettmediene. Som kulturredaktør satte jeg meg fore å gi noe annet enn det klassiske nyhetsbildet som journalistene umiddelbart begynte å jobbe med.

Jeg startet en serie med kulturdebattinnlegg, som het «Brev til ungdommen», der forfattere som Pedro Alvarez, Frode Grytten, Øyvind Strømme og flere som hadde vært opptatt av radikale stemmer, skrev brev til ungdommen.

Nokså rett etter terroren kom det også ulike internettaksjoner, blant annet en som handlet om å stoppe islamiseringen i Norge, undertegnet en liste med fulle navn. Jeg så ganske mye til den typen retorikk i denne perioden. Denne retorikken ble jo ikke speilet i mediene ettersom vi ikke publiserte det.

Hva mener du var de viktigste avgjørelsene og avveiningene redaksjonen gjorde de første månedene etter terrorangrepet?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Alexandra Beverfjord (Dagbladet):

Hensynet til ofrene, overlevende og etterlatte var viktig. Det var videre viktig å drive den kritiske og nødvendige dekningen. Det var sterke følelser i sving i befolkningen og blant politikerne.

Flere krevde at terroristen skulle mørklegges, anonymiseres, at media verken skulle vise bilder eller navn. Det var aksjoner mot VG og Dagbladet der aviser ble snudd i utsalgsstedene for ikke å vise forsiden med terroristens ansikt. Det var viktig å ikke gi etter for dette, det ville satt Anders Behring Breivik i en særstilling som verken ville stått seg presseetisk eller i et historisk perspektiv. Samtidig gjorde vi noen tilpasninger, blant annet var vi restriktive mht hvilke typer bilder vi valgte ut.

Viktig som publisist å evne å tenke prinsipielt også når det er så store følelser der ute. Vi skal være historiens kladdebok, vi må dokumentere det som skjer.

Det var også vår oppgave å være undersøkende og kritisk i dekningen av politiets arbeid, og i dekningen av de politiske beslutningstakerne. Det siste fikk en ekstra dimensjon, fordi Arbeiderpartiets ungdom også var terroristens mål. Likefullt måtte de vanskelige spørsmålene også stilles. Vi var opptatte av å dekke også regjeringens håndtering på en kritisk og undersøkende måte.

Solveig Tvedt (NRK):

NRK hadde terrorangrepet som hovedfokus i alle nyhetssendinger i flere uker etter 22. juli. Vi var opptatt av å dokumentere det som hadde skjedd og forsøkte gi mest mulig informasjon til publikum. Vi skulle også drive kritisk journalistikk på politiets håndtering og beredskapen. Samtidig skulle vi forsøke å gi et svar på hvordan en som hadde vokst opp midt iblant oss kunne gå til angrep på sine egne landsmenn. Samtidig var det NRKs oppgave å være samlende. Vi sendte minnekonsserter og minnegudstjenester. Vi dekket de fleste begravelsene til ofrene.

En av de viktigste avveiningene vi gjorde var beslutningene om hvordan omtale terroristen. Det gjaldt særlig bruk av bilder, og formidlingen av hans politiske meninger som han formidlet gjennom sitt såkalte manifest. Vi valgte å bruke bilder i svært liten grad, og unngikk i hovedsak bilder der han sto i (selvlaget) uniform. Men vi valgte å sitere og gi innblikk i det dokumentet han selv hadde forfattet.

Lars Helle (Dagbladet):

Vi bestemte oss fra første øyeblikk for å gå etter terroristen, hans motiver, hans historie, hvordan alt dette var knyttet til alternative nettsider, ekstremistbevegelser osv. og å sette dette i kontekst med motstemmer fra forskere osv.

Vi visste også fra første øyeblikk at det ved hendelser av denne karakter fort vil bli mobilisert mot mediene, altså at vi ville havne i det evige paradokset om ønsket fra publikum om at vi viderebringer, kombinert med deres avstandstaken fra at mediene faktisk gjør det samme. Dagbladet er en boulevardavis og framkaller oftere sterke følelser enn en del andre medier. Fra første kveld øket vi besetningen på bildedesken, for å sikre at vi holdt oss innenfor aksepterte medieetiske normer når det gjelder bildebruk. Etter hvert fikk vi også et nettverk av kontakter inn mot pårørende, AUF, bistandsadvokater osv.

Jan Ove Årsæther (TV 2):

Det var viktig å raskt erkjenne at denne hendelsen var mye tettere og nærere oss enn noen gang tidligere. Risikoen for å ta valg som var preget av sterke emosjonelle inntrykk var stor. Våre lokaler var evakuert og vi etablerte krisestab på et hotell i kvadraturen. Vi innførte umiddelbart ad hoc-ledermøter for alle store og små redaksjonelle beslutninger, slik at flere erfarne stemmer skulle bli hørt i beslutningsprosessene. Disse ledermøtene var gjerne av kort varighet. Beslutninger som jeg tidligere hadde tatt alene, ble nå gjenstand for kvalitetssikring, der vi veide for og imot.

Blant annet var vi av de aller første som identifiserte gjerningspersonen med navn og bilde. Denne beslutningen ble tatt allerede den første natten, etter et redaktørmøte. I ettertid er det lett å se at vi var mye mer varsomme enn våre utenlandske kolleger, både i omtale og bildebruk.

Det var også svært viktig å sikre at vår behandling av ofrene for terroren var i tråd med god presseskikk og at de skulle huske tilbake på TV 2 som ryddige og ordentlige. Vi innførte rutiner for all kontakt med pårørende, der vi blant annet kontaktet dem på nytt i ettertid for å høre hvordan de hadde opplevd oss.

Her viser jeg til følgende fra vår egen rapport: Vår reporter Yvonne Fondenes forteller: «Intervjuet med Sofie Tømmerås Lyshagen er det sterkeste jeg gjorde den første natten. Det var ikke gjort live, men live-on-tape. Hun hadde nettopp opplevd å se ti av venninnene sine drept. Etter at intervjuet var ferdig, forsikret jeg meg en gang til om at hun ville vi skulle sende det hun fortalte. Både hun og moren hennes var tydelige på at det var viktig at alle fikk vite hva som hadde skjedd på øya. I ettertid har jeg også vært i kontakt med samtlige av dem jeg intervjuet for å høre om hva de tenker i ettertid. De har alle svart at de er glade for at de der og da fortalte historien sin. Noe av det aller viktigste med dekningen var å sikre at ikke gjerningspersonen oppnådde akkurat det han ønsket med terroren, samtidig som vi dekket alle rettslige skritt og alle sider ved saken.

Torry Pedersen (VG):

Her må det skilles mellom akuttfasen og det mer langsiktige arbeidet. I akuttfasen var det særdeles viktig ikke å spekulere i eventuelle gjerningspersoners bakgrunn. Nå ble Breiviks identitet offentliggjort allerede natt til 23. juli, men flere, også medier, hadde allerede publisert spekulasjoner uten rot i virkeligheten. Billedvalgene var særdeles utfordrende, og hvordan gjerningsmannens «ideologi» skulle eksponeres, var også sentralt de første dagene.

Etter akuttfasen ble fokuset sterkere på systemfeil. VGs publisering av de psykiatriske sakkyndig-rapportene var viktig. Dokumentasjonen av rekonstruksjonen var kontroversiell.

Siden VG ligger tvers over gaten for regjeringskvartalet var det veldig mange utenlandske medierepresentanter innom redaksjonen. En interessant observasjon var at de russiske reporterne mente billedbruken var altfor forsiktig, mens de vestlige mente at kritikken av myndighetene var altfor tilbakeholden. Dette illustrerer at hva som vektlegges også er kulturelt betinget. Samlet sett mener jeg vi i hovedsak klarte å balansere fremstillingen i tråd med norsk publisistisk tradisjon.

Dekningen av dramatiske hendelser følger et mønster: Hva har skjedd, hvordan kunne det skje, og hva blir konsekvensene av hendelsen. Selvsagt med et sterkt fokus på det rent emosjonelle rundt så dramatiske hendelser.

Gard Steiro (Bergens Tidende):

Dekningen hadde ulike faser. De første døgnene handlet primært om løpende nyhetsformidling. Deretter gikk vi inn i en fase med sjokk, sorg og samhold. Det var tonen fra rosetog og minnegudstjenester som preget BTs initielle dekning. I tillegg la vi vekt på gjerningsmannens antatte motiv og politiske overbevisning. Selv om vi på dette tidspunktet ikke kunne vite om drapsmannen var tilregnelig, skjedde ikke handlingene i et ideologisk vakuum. Om noe manglet i den første fasen, var det et kritisk blikk på beredskapen. Dette ble påpekt da Sven Egil Omdal på oppdrag fra redaktørene evaluerte de første utgavene etter massedrapet:

«Enten det er tilfeldig eller bevisst, så har BT konsentrert som om noen få hovedspor. Det første er smertene, sorgen og samholdet. Det andre er etterforskning av terroren og det ideologiske bakteppet for Breiviks handlinger. Det tredje er veien tilbake til normaliteten. Disse tre temaene dominerer reportasjer og kommentarer. Det som mangler, i påfallende grad, er den kritiske tilnærmingen til politi og myndigheter.»

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

Det var eit enormt stofftilfang om ei hending som hadde sjokkert oss alle. Diskusjonane gjekk blant anna på å velja ut, på presseetiske spørsmål som personvern og biletbruk, og på å balansera den løpande nyheitsdekninga mot meir analyserande bakgrunnsstoff. Eg opplevde eit stort behov blant lesarane for å forstå kva som låg bak denne ugjerninga, og det var også ei viktig redaksjonell oppgåve for oss.

Helge Nitteberg (Nordlys):

Vi prioriterte å bruke tilnærmet alt av ressurser vi hadde tilgjengelig de første tre ukene på å fortelle historiene og dekke nyhetene knyttet til terroren.

Hanne Skartveit (VG):

Billedbruk – å avveie hensynet til de berørte opp mot nødvendigheten av å formidle brutaliteten i det som hadde skjedd.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Å få på plass en fungerende kommandolinje og nyhetsledelse så raskt som mulig, og kalle inn ekstra mannskaper umiddelbart. Å gi klar beskjed til redaksjonen om at BT skulle være tilbakeholden og anstendig i kontakt med overlevende og pårørende, at etikken i alt vi gjorde skulle stå seg i ettertid.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Det var at vi ville ta Anders Behring Breiviks tanker på alvor, og se dem i sammenheng med holdningene og politikken til høyreekstreme miljøer og politiske parti. Vi ville vise fram hva Breivik sto for, men ikke bidra til at Breivik sjøl fikk iscenesette og definere seg sjøl. Vi diskuterte blant anna hvordan vi skulle illustrere sakene om ham, og bestemte raskt at vi ikke skulle bruke bildene han sjøl hadde produsert. Vi merka oss at mange av de pårørende og overlevende reagerte sterkt at de så bilder av Breivik overalt, på avisforsider, i aviskiosker, på tv og i sosiale medier, noe de mente var ei tilleggsbelastning. Vi dempa bildebruken, og la oss på ei linje der vi sjelden publiserte bilder av Breivik sett forfra. Som et ledd i denne diskusjonen, bestemte vi oss for å engasjere en rettstegner, kunstneren Sverre Malling. Dette ga avisas rettsdekning et langt mer neddempet inntrykk sammenligna med andre.

Vi drøfta også om vi bidro til at det samla sett blei ei altfor massiv dekning.

Sarah Sørheim (Dagens Næringsliv):

Den første fasen handlet om å finne ut av hva som hadde skjedd, og lete etter årsaker. Det var nok svært få redaksjoner som var reelt og mentalt forberedt på å dekke et terroranslag av denne størrelsen på norsk jord, og særlig ikke et angrep utført av en høyreekstrem nordmann. Det var et sjokk i seg selv i den første fasen å ta inn over seg hvem terroristen var, og hvordan han hadde kunnet utvikle seg til en person som var i stand til å utføre en så grusom handling. Det overskygget det meste annet de første månedene. Det ble laget mye grundig journalistikk på gjerningsmannen og hans bakgrunn. Og selvsagt også de grusomme konsekvensene av terrorhandlingene. Men kanskje overskygget dette til en viss grad dekningen av de mer politiske aspektene ved terroren.

Kultur- og debattredaktører**Knut Olav Åmås (Aftenposten):**

Å etterleve den beslutningen om størst mulig åpenhet og kritisk debatt og opplysning, også om de livsfarlige fenomener ekstremisme er, som det var politisk konsensus om etter 22. juli. For dette var også vår overbevisning. De motsatte verdiene av dem terroristen forfektet. Men stemmer som var kritiske til dette ble også trykt – jeg husker en kronikk av Thomas Hylland Eriksen og to til like etter terroren som tok til orde for sterkere ytringsansvar.

I hvilken grad tok redaksjonen aktive valg for å dempe eller fremheve stemmer og debatter?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Alexandra Beverfjord (Dagbladet):

Som alltid redigerte vi stemmer ut fra relevans og ut fra VVP-vurderinger.

Solveig Tvedt (NRK):

I tillegg til svært aktive valg rundt terroristens synspunkter diskuterte vi mye hvordan vi skulle dekke kritikken som kom mot AUF-leder Eskil Pedersen. Det var en krevende beslutning. Pedersen hadde fått kritikk for at han dro med M/S Thorbjørn bort fra Utøya. Selv ønsket han ikke å snakke om dette, og da vi fikk tilbud om å intervjuer han ble det lagt begrensninger på hvilke spørsmål som kunne stilles. Vi takket nei, mens TV 2 takket ja. Det var ikke akseptabelt å ikke kunne stille spørsmål rundt dette.

Lars Helle (Dagbladet):

Det viktigste valget var å gå etter gjerningsmannen. Vi var utsatt for et massivt press om å gå AUF/AUF-ledelsen etter i sømmene, fordi det var sterke strømninger der ute om å «ta kapteinen som forlot det synkende skipet». Vi besluttet tidlig at dette ikke skulle være et spor for oss og at ansvaret måtte ligge helt andre steder, altså hos gjerningspersonen selv, beredskapsmyndighetene, politiet osv.

Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård (NRK):

I perioden rett etter terrorangrepene handlet veldig mye om å håndtere et utall krevende presseetiske avveininger: hva slags bilder vi skulle vise fra angrepene, hvordan vi skulle forholde oss til «propagandabildene» Behring Breivik selv hadde publisert rett før terrorhandlingene i en situasjon hvor mediene ikke hadde noen egne bilder av terroristen, hvordan vi skulle forholde oss til kontakt og intervjuer med overlevende og pårørende, i hvilken grad vi kunne lage saker basert på kilder og informasjon som tydet på problemer med responstid og gjennomføring av politiaksjonen for å stoppe terroristen (vi laget en sak om det siste få dager etter 22. juli og fikk veldig mange negative reaksjoner fra publikum. Flere mulige saker om dette ble satt på vent av redaksjonen og tatt fram igjen et par uker senere, da det ble opplevd som lettere å stille nødvendige kritiske spørsmål om dette temaet).

I den neste fasen jobbet vi mye med å dokumentere Behring Breiviks bakgrunn og motivasjon for angrepene. Det såkalte manifestet han publiserte rett før terrorangrepene inneholdt mye informasjon om mulige motiver, men var også sterkt preget av et propagandabudskap inspirert av høyreekstrem ideologi, Eurabia-konspirasjonsteorier og hat mot islam, muslimer og den sosialdemokratiske samfunnsmodellen. Vi hadde mange diskusjoner knyttet til språkbruk og andre virkemidler i vår framstilling av dette – vi ville ikke framstå som et mikrofonstativ for de ekstreme budskapene, samtidig som det var viktig å gå inn i sammenhengen mellom disse ideene og terrorhandlingene. Det var viktig for oss å få tilgang til egne journalistiske bilder av terroristen (dette ble første gang mulig i forbindelse med det første fengslingsmøtet i Oslo tingrett), og de ekstreme ideene ble i stor grad belyst og satt inn i sammenheng ved hjelp av forskere og andre med kunnskap om høyreekstremisme og anti-islamske bevegelser.

Jan Ove Årsæther (TV 2):

Helt overordnet var vi veldig opptatt av å ikke gi ytterliggående stemmer i begge retninger mer plass enn nødvendig. Ganske tidlig ble det i enkelte kanaler tatt til orde for at muslimske krefter måtte stå bak. Disse stemmene fikk ikke noen talerstol hos TV 2. Det offisielle Norge var opptatt av at hendelsen ikke skulle polarisere og skape mer hat og større avstand. Dette preget nok de fleste redaksjonene også.

Torry Pedersen (VG):

Både hvem vi velger å intervju, og hvem som inviteres (mange skriver selvsagt også på eget initiativ) til å skrive kronikker er aktive valg. Om det skulle være noen slagside i utvalget formoder jeg denne gjennomgangen eventuelt vil avdekke det.

Gard Steiro (Bergens Tidende):

Jeg kan ikke erindre at det var et aktivt valg å dempe den kritiske tilnærmingen til politiet. Det kan ha handlet om ressurser. En annen forklaring kan være at BT som regionavis fokuserte mer på dem som var rammet i vårt dekningsområde. Men jeg skal ikke utelukke at enkelte i redaksjonen opplevde det som umusikalsk å kritisere myndighetene når det var behov for å stå samlet. Omdal trekker i sin evaluering frem at en av avisens kommentatorer den 26. juli irriterte seg over «journalisters inkvisitoriske spørsmål til dødsslitne politisjefer» på pressekonferanser.

Bergens Tidende fremhevet helt fra starten stemmer som kunne analysere og forklare gjerningsmannens tankegods. Dette var et aktivt valg. Avisen hadde flere artikler som problematiserte uttalelser fra Frp-politikere. Det var – slik jeg husker det – ingen diskusjoner om å dempe denne delen av dekingen. Vi var opptatt av å sette terroren i kontekst og debattere hvilke strømninger som kunne ha inspirert gjerningsmannen.

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

Så vidt eg hugsar, var det få diskusjonar om dette, i alle fall i den første fasen. Våre egne kommentatorar var sjølvsagt aktive, og det var stor tilgang på kronikkar og innlegg. Eg trur ikkje at me gjekk ut og bestilte eksterne bidrag med spesielle vinklingar i særleg grad.

Helge Nitteberg (Nordlys):

Vi hadde daglige kommentarer som i stor grad fokuserte på samholdet. Indirekte dekket vi årsakene til at terroren skjedde, men dette var ikke primærfokus den første tida.

Hanne Skartveit (VG):

Vi var opptatt av å speile debatten, og å få frem bakgrunnen for det som hadde skjedd. Jeg kan ikke huske at vi tok noen aktive valg noen vei, vi vurderte hvert enkelt innlegg på normalt vis.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

BTs samfunnsredaktør og debattredaksjon tok tidlig grep for å belyse tragedien med et bredt tilfang av ekspertkilder og debattanter fra politikk og samfunnsliv. Også kommentargruppen, der jeg selv jobbet, forsøkte å sette ord på flere aspekter av terroren og dens konsekvenser.

Marius Tetlie (VG):

Slik jeg husker det ble det ikke tatt noen aktive valg for å dempe eller fremheve stemmer. I månedene etter angrepet var det faktadrevet journalistikk som var vår rettesnor og vi jobbet etter klassiske nyhetskriterier og vi opplevde et stort informasjonsbehov i befolkningen.

Journalistikken utviklet seg underveis etter hvert som månedene gikk. Kritikken mot myndighetene og avdekkingen av den fundamentale beredskapssvikten ble tydeligere etter hvert som avstanden til hendelsen økte.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Vi forsøkte å få fram tanker fra svært ulike miljøer.

Kultur- og debattredaktør**Hilde Sandvik (Bergens Tidende):**

Nokså rett etter terroreren kom det også ulike internettaksjoner, blant annet en som handlet om å stoppe islamiseringen i Norge, undertegnet en liste med fulle navn. Jeg så ganske mye til den typen retorikk i denne perioden. Denne retorikken ble jo ikke speilet i mediene ettersom vi ikke publiserte det. Denne typen innlegg hadde vi fått i innboksen også før 22. juli, men etter terrorangrepene var tonen en annen. Personer som sendte inn slike innlegg følte seg anklaget for terroreren, og virket å ha et behov for å rasjonalisere det som hadde skjedd. De forsvarte Breivik, og sa at Arbeiderpartiet kunne takke seg selv. Ettersom dette ikke ble publisert i mediene, kan det for noen virke som om disse tankene og holdningene ikke finnes. Men vi fikk tilsendt mange ting som var fryktelig å lese.

Som kommentator var jeg opptatt av at polariseringen ikke skulle spinne av gårde. Polariseringsen var der allerede, men jeg mente at det var viktig å ikke bære ved til bålet for den stemningen som var der da.

Noen personer i denne perioden mente det var viktig å ta et oppgjør med alt som sto politisk til høyre for Arbeiderpartiet, for å ansvarliggjøre flere for holdningene bak terrorangrepene. Det er mange interessante tanker rundt dette, men på den tiden mente jeg at et slikt oppgjør ville føre til et større sinne, med tanke på den stemningen vi så blant visse grupper.

Knut Olav Åmås (Aftenposten):

Vi innhentet mange stemmer som bidro til å forklare det som hadde skjedd – fagfolk og akademikere ikke minst. De ble ofte trykt. Konspirasjonsteorier av ulike slag ble ikke publisert. Ungdomspolitikkerne ble prioritert.

Hvilken rolle mener du redaksjonen hadde i krisen?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Alexandra Beverfjord (Dagbladet):

Flere. Som en av Norges største nyhetsdestinasjoner var vi opptatt av å få frem mest mulig fakta til befolkningen. Informasjonsbehovet var enormt.

Dagbladet var vel også en av de redaksjonene som satte inn flest ressurser på å gå opp terroristens påstander og løgner fra manifestet gjennom å oppsøke de landene han hadde besøkt, de kontaktene han hadde hatt osv. Dette var nødvendig å plukke fra hverandre det opphøyde bildet Anders Behring Breivik forsøkte å skape om seg selv. I begynnelsen omtalte norske og internasjonale medier ham som en vellykket forretningsmann, og som en representant for en større, ekstrem bevegelse. Slik var det ikke. Det var et poeng å korrigere dette løgnaktige inntrykket.

Vi hadde fokus på veldig mange ulike områder og problemstillinger hele veien: Ofre, etterlatte, politi, hjelpearbeidere, beredskap, ekstreme miljøer, politikere osv.

Solveig Tvedt (NRK):

NRK hadde en svært viktig rolle. Både som faktaformidler og som nasjonens samlingssted. Vi sendte kontinuerlig på tv det første døgnet – og heldekkende på dagtid i lang tid etter det. NRK hadde pool på alle de store markeringene, som vi delte med resten av Presse-Norge. Generelt mener jeg pressens rolle i dagene og ukene etter terrorangrepet ikke kan overvurderes. Folk hadde et stort behov for informasjon og for opplevelse av fellesskap.

Lars Helle (Dagbladet):

Redaksjonen hadde en svært viktig rolle i en fase der informasjonsbehovet i befolkningen var enormt. I tillegg brukte internasjonale medier de norske redaksjonene som kilder til informasjon. Vi måtte opprette egne, internasjonale pressekontakter. Dette var også veldig viktig med tanke på hvordan hendelsene ble formidlet ut i verden.

Samtidig var det også behov for å ivareta menneskene i redaksjonen, som var eksponert for svært sterke opplevelser. Siden det var i juli, ble det brukt både sommervikarer og folk fra andre avdelinger enn nyhetsavdelingen for å kunne gi en fullverdig dekning. De første timene etter attentatet var det også mange rykter om at det var mediene som var målet. Deler av reaksjonen i Dagbladet ble derfor evakuert.

Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård (NRK):

I tiden etter 22. juli-terroren var det også et omfattende offentlig og kollektivt sorgarbeid som manifesterte seg gjennom minnegudstjenester, rosetog, minnekonsserter og andre store og små arrangementer. Det var en naturlig del av oppgaven i denne første tiden å dekke disse arrangementene – i tillegg fikk NRK også i oppdrag å produsere flere av disse arrangementene for tv og gjøre dem tilgjengelig også for andre medier. På denne måten fikk vi også en rolle som en av fellesarenaene folk søkte til i tiden etter 22. juli.

Jan Ove Årsæther (TV 2):

Informasjonsbehovet var enormt. Som en av få mediehus med en 24 timers nyhetskanal besluttet vi å sende non-stop. Tour de France ble tatt av hovedkanalen, som sendte Nyhetskanalen i samsending i

tre døgn. Vi etablerte studio ved domkirken i Oslo. Vår viktigste rolle som allmennkringkaster var å formidle alt som skjedde live, samtidig som vi balanserte og satte hendelsene i riktig perspektiv.

Torry Pedersen (VG):

Jeg mener norske medier samlet sett dekket hendelsen på en måte de kan være bekjent av.

Gard Steiro (Bergens Tidende):

I den første fasen mener jeg avisen viktigste rolle – utover å formidle løpende nyheter – var å være en samlende kraft i vårt dekningsområde. Deretter kom fasen med mer kritisk journalistikk.

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

Her som ellers prøvde me å gi så «full beskjed» som mogleg om det som hadde hendt, me sende folk til Sundvolden med det same (Årets bilde av Jens Stoltenberg og Knut Storberget var tatt av Aftenblad-fotografen Tommy Ellingsen), me fortalde historiene til lokale AUF-arar på Utøya og prøvde å formidla den stemninga av sjokk, sorg og samhald som rådde i landet, samstundes som me forsøkte å hjelpa til med å forstå kven ABB var og kva ideologiske motiv han hadde.

Helge Nitteberg (Nordlys):

Primært var vår rolle å få fram konsekvensene gjennom å fortelle historiene til de involverte og deres pårørende.

Hanne Skartveit (VG):

Mediene hadde en svært viktig rolle, både i å speile det som hadde skjedd, i å undersøke og viderebringe fakta, og i å formidle de berørtes historier.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Vår rolle var å fortelle og forklare. Fortelle gjennom mange berørte kilder hva som hadde skjedd og hvordan det utspilte seg den første tiden. Og vi var opptatt av å forsøke å forklare politiske utspill og debatter, og gi dem kontekst.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Vi bidro til en mer opplyst debatt om handlingene og holdningene bak dem. Samtidig bidro vi til å vise tydelig hvem som blei ramma og hvorfor. Vi bidro også til å vise hvilke konsekvenser terroren hadde for samfunnet og befolkninga. Noe av det jeg syns var spesielt interessant, er at vi fikk tatt opp ei meningsmåling i august 2011, der vi spurte folk om det kjente noen som ble rammet av terroren 22. juli. Undersøkelsen viste at hver fjerde innbygger kjente noen som var direkte ramma.

Sarah Sørheim (Dagens Næringsliv):

Norske medier fikk raskt en svært viktig oppgave i å videreformidle både de grusomme hendelsene, men også de ordene og handlingene som i ukene og månedene etterpå ble viktige som en del av den nasjonale sorg- og etter hvert helingsprosessen. Men denne (viktige) rollen kan kanskje til en viss

grad ha stått i veien for den mer kritiske delen av vårt oppdrag. Det var et krevende klima å stille de vanskelige spørsmålene i, når så mange mennesker var i sjokk, sorg og trengte å oppleve at «det store vi» sto samlet. Det var nok en medvirkende årsak til at det tok noe tid før den kritiske journalistikken kom opp, f.eks. om den manglende beredskapen.

Et annet element er at AUF fikk en rolle som offer i saken (naturlig nok), men at de derfor også ble dekket på en annen måte enn som en politisk bevegelse. Kanskje svekket det også AUFs stemme i debatten, fordi de i for stor grad ble vurdert som part i saken. Jeg tror også det bidro til at det politiske aspektet ved denne terrorhandlingen nok ble noe underdekket.

Vidar Udjus (Fædrelandsvennen):

Våre spalter speilet forhåpentligvis stemningen lokalt og regionalt, både gjennom reportasjevirkksomheten og debattinnlegg og kronikker vi publiserte. Vi tok også på reportasjeplass og mening/kommentar plass spørsmålene om hvordan dette kunne skje, hvordan slike holdninger kunne få utvikle seg og hvorfor ikke offentlige instanser reagerte før det var for sent.

Kultur- og debattredaktører

Hilde Sandvik (Bergens Tidende):

En går jo i en veldig viktig rolle i den perioden. På sett og vis være talerøret for folk som har behov for å bli hørt. Terrorangrepene skapte traumer i folk. De aller fleste innleggene vi trykket handlet om traumene, og forsøkte å gi støtte til de som var gjennom helt grusomme ting.

I tillegg så vi tegn til selvransaking. Innlegg handlet om hvem vi er som nordmenn, hva er Norge, og hva blir Norge nå. Dette var jo et stort sjokk for hele befolkningen, noe vi ikke har opplevd i fredstid, som gikk utover ungdommer og barn.

Det å forsøke å starte en samtale, som debattinnleggene skulle være, og samtidig følge den politiske og nyhetsmessige utviklingen, var viktig for meg som debattredaktør. Vi hadde mange interne diskusjoner.

Knut Olav Åmås (Aftenposten):

En viktig kunnskaps- og diskusjonskilde, kanskje en av de viktigste i Medie-Norge. Det begynte allerede noen timer etter terroren, da flere av oss satt og leste Brevviks manifest i redaksjonen og forsøkte å finne ut av hva dette var for noe.

Det første året

Flere av respondentene påpeker at samfunnet ble mer modent for kritikk etter hvert, og at når temperaturen i samfunnet endret seg, var det rom for redaksjonene å grave og finne svar på hvordan terroren kunne skje. Andre hevder det var rom for et kritisk søkelys hele veien. Harald Stanghelle og Ole Erik Almlid fra Aftenposten oppgir at de fikk kritikk for å være for tidlig ute med kritiske spørsmål, men Almlid mener de burde ha startet tidligere med dette arbeidet.

Kultur- og debattredaktør i Bergens Tidende, Hilde Sandvik, hevder at konfronterende budskap ikke ble trykt den første tiden, og med god grunn. Hun opplyser også om at innlegg som omtalte og debatterte AUF og Arbeiderpartiet negativt, ikke ble publisert i hvert fall det første halve året.

Det er bred enighet om at redaksjonenes søkelys, etter at den første sjokkbølgen hadde lagt seg, ble mer og mer rettet mot politiets innsats, beredskapssituasjonen og svikt i de ulike instansene. Flere oppgir at denne delen av dekningen skjer parallelt med sorgbearbeidelse og historier om ofre og pårørende.

Det er også stor enighet om at spørsmål knyttet til Anders Behring Breivik og hvorvidt han var strafferettslig tilregnelig, tiltok betydelig i omfang da rettssaken nærmet seg. Det er få som reflekterer over hvor mye redaksjonell oppmerksomhet dette sakskomplekset fikk, men Sarah Sørheim i Dagens Næringsliv skriver blant annet i sitt svar: «I etterpåklokskapens lys tror jeg det fikk for mye plass, og gikk på bekostning av andre sider ved denne saken, blant annet den politiske motivasjonen som lå bak terrorhandlingene. Det har jeg tenkt mye på i ettertid, at det muligens ble et feilspor. Men der og da var det nok en umulig tanke for mange (de fleste) at terroristen ikke skulle kunne dømmes.»

Respondentenes svar knyttet til den redaksjonelle dekningen det første året sammenfaller stor grad med funnene i kapittel 2, som viser at etter det første sjokket og sorgbearbeidelsen er det spørsmål i forbindelse med beredskap, Anders Behring Breivik og rettssaken som dominerer.

Hvordan utviklet mediedekningen av terroren seg i løpet av det første året?
Hvordan endret redaksjonens rolle og fokus seg i løpet av den første perioden etter terroren fram til rettssaken mot Anders Behring Breivik startet i april 2012?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Alexandra Beverfjord (Dagbladet):

Det ble naturligvis mer fokus på Anders Behring Breivik og hans psyke inn mot rettssaken. Det ble også en større debatt om politiets innsats og mot politikerne etter hvert som flere detaljer kom frem. Selvsagt mye fokus på tilregnelighetsspørsmålet.

Ole Erik Almlid (Aftenposten):

Det var viktig å fange den nasjonale stemningen. Hvis man ble for kritisk, kunne man risikere å trampe litt ut i det. Etter hvert som det skred fram mot rettssaken, ble det mer rom for å være kritisk. Vi hadde en del artikler hvor det blant annet ble stilt spørsmål ved hvordan politiet og helse håndterte situasjonen. Etter hvert ble det en mer åpen debatt rundt hvorvidt det var svikt i forskjellige samfunnsinstitusjoner og rutiner.

I ettertid mener jeg at vi skulle ha vært mer, ikke mindre, kritisk. Dette også selv om vi var blant de mest kritiske mediene.

Solveig Tvedt (NRK):

Etter at begravelsene var over, endret fokuset seg noe. Vi fortsatte formidlingen av sorgen, men nå ble det mer søkelys på sviktende beredskap, behandlingen av terroristen og det kommende rettsoppgjøret. Samtidig var det valgkamp, noe som også skulle gjennomføres. Nasjonens liv måtte gå videre – demokratiet skulle ikke hindres.

Lars Helle (Dagbladet):

Hvordan endret redaksjonens rolle og fokus seg i løpet av den første perioden etter terroren frem til rettssaken mot Anders Behring Breivik startet i april 2012?

Fram til rettssaken fortsatte selvsagt den sterke orienteringen rundt Breivik seg. Det kom stadig nyheter fra etterforskningen, samtidig som også debatten rundt den norske beredskapen økte.

Jeg sluttet for øvrig i Dagbladet midt i denne perioden og var sjefredaktør i Stavanger Aftenblad før, under og etter rettssaken.

Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård (NRK):

Utviklingen av NRKs dekning kan grovt sett deles inn i tre hovedfaser: I de første ukene etter terrorangrepene var fokuset rettet mot å rapportere om, beskrive og dokumentere det som hadde skjedd, og hvilke konsekvenser terrorhandlingene hadde fått både for de som ble direkte eller indirekte rammet av dem og for samfunnet som helhet.

Etter den første fasen dreide dekningen seg gradvis over mot spørsmålene om hvorfor terrorangrepene skjedde – det ble mer undersøkende journalistikk om samfunnsmessig og politisk beredskap, nødetatenes håndtering og responstid, om Behring Breiviks forberedelser til angrepene kunne ha vært oppdaget, i tillegg til at NRK og andre mediehus jobbet med å undersøke Behring Breiviks bakgrunn – både sosialt og politisk.

Utover høsten og vinteren jobbet vi fortsatt bredt med slike saker, men det ble et økende fokus på den kommende rettssaken. Først gjennom diskusjonen om strafferettslig tilregnelighet, der mye faglig uenighet ble brakt til overflaten og etter hvert ledet til at det ble utarbeidet en ny sakkyndig-rapport som konkluderte motsatt av den første og beskrev Behring Breivik som strafferettslig tilregnelig, senere mer direkte på selve rettssaken og forberedelsene til denne.

Jan Ove Årsæther (TV 2):

Dette var veldig ulike løp. Første fase handlet om hendelsen og ikke minst hvordan det kunne skje og gå så galt. Vår redaksjon var blant de som gikk hardt etter systemet, byråkratiet og politiet for å ettergå om beredskapen var god nok og om det ble handlet riktig. Blant annet fikk vi tak i lydopptak som dokumenterte kaoset i timene før pågripelsen av gjerningspersonen og det ble laget flere dokumentarer. I denne fasen er det min vurdering at det var stort rom for kritikk mot myndigheter og politi. Selv om denne kritikken trolig kom noen dager senere i norsk media, enn i de utenlandske.

Her igjen viser jeg til følgende skriftlige gjengivelse fra min kronikk om 22. juli.

«En av våre viktigste oppgaver er å bidra til at en stat klarer å ta vare på sine innbyggere og forhindre at noe lignende kan skje igjen. Men i denne saken drøydde det lenge før norsk presse begynte å stille de kritiske spørsmålene. Kunne vi beskyttet våre ungdommer bedre? Hvorfor hadde ikke PST oppdaget Anders Behring Breivik? Hvorfor tok det så lang tid for politiet å komme seg ut på Utøya? Hvorfor var NRK i helikopter over Utøya før politiet? Hvorfor kjørte politiets Delta-gruppe en omvei for å legge ut i en liten gummibåt som åpenbart ikke var det riktige valget når det ligger flere titalls andre og større

båter langt nærmere Utøya? Våre utenlandske kolleger var overrasket over at kritikken i norske medier kom så sent. I våre nærmeste naboland har kritikken mot de ansvarlige fortsatt vært langt skarpere enn det vi har sett i norske medier. Kanskje spesielt i Danmark har kritikken vært knallhard. Forklaringen ligger nok i at vi norske journalister har følt brutaliteten og de groteske handlingene langt sterkere på kroppen. Og med tanke på at formålet med den kritiske journalistikken først og fremst er å forbedre systemene, var ikke tidspunktet for kritiske spørsmål avgjørende. Vi bestemte oss for at kritikken ikke måtte ramme enkeltpersoner. Det ville være en urettferdig og ekstrem byrde for den enkelte. Derfor måtte all kritikk være mot systemer, samfunn og etater, ikke mot enkeltindivider.»

Torry Pedersen (VG):

Fra et hovedfokus på hva har skjedd, økte fokuset på hvordan kunne det skje, og hva blir følgene av det som skjedde. Dette er normal nyhetsdramaturgi.

Gard Steiro (Bergens Tidende):

Bergens Tidende fokuserte gradvis mer på å drive kritisk og undersøkende journalistikk mot politi og beredskap. Det var mange spor vi kunne forfulgt, men måtte prioritere. Vi valgte blant annet å se på svakheter i samarbeid mellom ulike instanser som tollvesenet og politiet.

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

Etter kvart som den første dramatikken la seg, fekk nok bakgrunnsstoff og «forstå-stoff» meir plass. Særleg spørsmålet om ABB var strafferettsleg tilrekeleg stod sentralt i opptakten til rettssaka.

Helge Nitteberg (Nordlys):

Det ble mer fokus på Breivik, og hvordan det som skjedde kunne skje.

Hanne Skartveit (VG):

Den første tiden var det vanskelig å drive kritisk journalistikk på beredskap, myndighetenes håndtering osv. Ikke fordi vi ikke gjorde det, men fordi publikum ikke var mottagelige. Allerede få dager etter terroren hadde vi saker om båten som ikke kom osv., men det skapte ingen debatt, slo ikke gjennom. Senere, etter hvert, ble det mer rom for kritikk, både på reportasjeplass og på leder- og kommentarplass.

Frank Rossavik (Bergens Tidende):

Ikke så lett å huske, men lenge skrev vi jo nesten kun om 22. juli, fra alle mulige vinkler. Så gikk volumet sikkert ned, før det igjen økte frem mot rettssaken.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Det var en markant endring fra den akutte fasen, der fokuset var å forklare og gjengi, og skaffe oversikt og historier om hva som skjedde på Utøya – til den «ettertenksomme» fasen, der det var viktig å belyse de store, strukturelle problemstillingene, som beredskap, sikkerhetspolitikk, politi og rettsvesen.

Dekningen fikk et betydelig preg av debatten om terroristens psykiatri og diagnoser når det nærmet seg rettssaken. På meningssiden ble det etter hvert et dilemma hvordan de skulle håndtere debattinnlegg med høyreradikal eller høyreekstremt innhold, de som forsøkte å relativisere terroristens holdninger. På den måten ble også debatten om ytringsfrihetens grenser sentral.

Marius Tetlie (VG):

Det første året etter 22. juli 2011 var AUF i en svært krevende situasjon med sorg, sjokk og tap av unge mennesker som skulle bearbeides og håndteres. Mye av den politiske analysen som etter hvert har inntruffet, ble modnet i årene etter 2011 og jeg opplevde det ikke som at AUF ble behandlet på en spesiell måte i vår redaksjon.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Mitt inntrykk er at det etter hvert blei enda mer fokus på ideologi i mediedekkinga, samtidig som det blei en omfattende debatt om Breivik var strafferettslig tilregnelig – og sjølsagt om beredskapen.

Sarah Sørheim (Dagens Næringsliv):

Jeg var ikke ansvarlig for dette i DN, og kan ikke uttale meg om redaktørvurderinger foretatt der. Som nisjeavis dekket heller ikke DN rettssaken like inngående som de store nyhetsmediene. Men generelt: dekningen begynte etter hvert å i stor grad sentrere rundt tilregnelighetsspørsmålet. Til slutt ble det den store, dominerende saken, med svært steile fronter. I etterpåklokskapens lys tror jeg det fikk for mye plass, og gikk på bekostning av andre sider ved denne saken, bl.a. den politiske motivasjonen som lå bak terrorhandlingene. Det har jeg tenkt mye på i ettertid, at det muligens ble et feilspor. Men der og da var det nok en umulig tanke for mange (de fleste) at terroristen ikke skulle kunne dømmes.

Harald Stanghelle (Aftenposten):

Jeg håper AUF ble omtalt og behandlet med omtanke og respekt, og håper veldig sterkt at også AUF selv oppfatter det slik. AUF-ungdommen var terroristen mål. De var ofrene, selv om det aldri så mye ble snakket om at terroren var "et angrep på oss alle".

I løpet av høsten hadde jeg kontakt med Eskil Pedersen. Det hadde helt sikkert flere i Aftenposten. Det var viktig for oss å vite hva de tenkte om hele situasjonen, også om vår dekning av den.

Så vet vi nå at en del med tilknytning til AUF i dag mener mediene var for lite kritiske til høyre-radikale miljøer som dyrker de samme konspirasjonsteoriene som 22.juli-terroristen gjorde. AUF-erne har gitt uttrykk for at de på dette frontavsnittet følte seg alene fordi det nasjonale fellesskapet ble så sterkt understreket, også av statsministeren. Jeg ser akkurat det poenget, og her må vi i mediene ta vår del av ansvaret.

Og så vet jeg at en del innenfor AUF ble opprørt over deler av journalistikken vår. Det gjaldt ikke minst at det ble gjort et stort poeng av at AUF-lederen og noen til flyktet fra Utøya med MS "Thorbjørn". Det er en kritikk jeg skjønner.

Vidar Udjus (Fædrelandsvennen):

Redaksjonens rolle endret seg vel primært i takt med nyhetsbildet, fra dekning av selve ugjerningene, de menneskelige konsekvensene, hvordan dette kunne skje og gradvis inn mot forarbeid mot rettssaken og dekningen av den. I forkant av og under rettssaken brukte vi mye tid på de lokale/fra regionen som skulle vitne eller følge rettssaken hjemmefra eller fra overføringsstasjonene som ble satt opp i mange lokalsamfunn.

Kultur- og debattredaktører

Hilde Sandvik (Bergens Tidende):

Jeg var redaktør, og jobbet ikke tett på nyhetsredaksjonen. Journalistene som jobbet der, arbeidet hele tiden parallelt med å kartlegge hva som hadde skjedd, hvordan terroren kunne skje, de snakket med overlevende fra Utøya og regjeringskvartalet, fulgte opp krisen og var tett på.

Etter hvert handlet nyhetsdekningen også om hvilken type beredskap vi hadde, hvorfor det tok så lang tid før politiet ankom, og hva som var politiets rolle.

Ettersom Bergens Tidende er en del av Schibsted, kunne vi arbeide parallelt, og utveksle informasjon med blant andre Aftenposten.

Det å stille spørsmål til beredskapen var noe som vokste frem etter hvert. Det tok tid før de spørsmålene ble modne til å bli stilt. Først måtte folk få rom til å sørge.

Knut Olav Åmås (Aftenposten):

Det kan jeg ikke huske nå. Det var hele tiden fokus på å forstå høyreekstremisme og antijihadisme og andre deler av terroristens ideologi – og nærmere rettssaken, også terroristens helse, psyke og biografi.

Ble det mer eller mindre rom for kritisk debatt, mener du?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Alexandra Beverfjord (Dagbladet):

Mener det var godt rom for kritisk debatt hele veien.

Solveig Tvedt (NRK):

Jeg mener det ikke ble mindre kritisk debatt fra mediernes ståsted. Men fra politisk hold var det et sterkt fokus på samhold og felles verdier bl.a. symbolisert med rosetoget. Det offentlige debatten tok seg raskt opp slik jeg husker det.

Lars Helle (Dagbladet):

Hvis det med dette menes kritisk debatt om mediernes rolle, så eksisterte den fra første øyeblikk. Det var store aksjoner (bl.a. med å snu aviser bak-fram i avisstativene) mot mediernes eksponering av Breivik og allerede første uka skrev jeg selv en kommentar om hvorfor vi brukte så mye plass på ham. Seinere deltok jeg og flere fra redaksjonen i en rekke debatter. Dagbladet og VG var hoggestabber i Debatten på NRK1, det var debatt om «vi var varsomme nok» på Litteraturhuset i Oslo osv.

En interessant kvasidebatt som oppstod, var den om terroristen skulle intervjues av mediene. Ingen medier hadde intervjuer med ham, ingen sa de ville ha det (men de kunne selvfølgelig ikke bekrefte at de aldri noensinne ville intervjuer ham). Denne debatten skapte følelser.

Hvis det ellers snakkes om rom for kritisk debatt, så tok det nok tid før det oppstod fronter på den politiske arenaen og i spørsmålet om beredskapen var god nok.

Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård (NRK):

Det var lite kritisk debatt de første ukene etter terrorangrepene, noe som kanskje ikke var så unaturlig i en situasjon hvor nasjonen var i en slags kollektiv sjokktilstand. Men etter hvert som de kritiske sakene og perspektivene begynte å komme fram opplevde vi at det var bredt rom for kritisk debatt om viktige og vanskelige samfunnsspørsmål. Samtidig gjaldt dette først og fremst diskusjonene om samfunnsberedskap og beredskapsinstitusjonenes respons på terrorangrepene, og den faglige diskusjonen rundt tilregnelighetsvurderinger. Den politiske debatten og kommunevalgkampen høsten 2011 var preget av et felles ønske blant de etablerte partiene om en slags politisk borgfred, der ingen ville at det skulle pågå noen potensielt splittende diskusjon om terroristens politiske bakgrunn og tidligere tilhørighet.

Jan Ove Årsæther (TV 2):

Jeg kan ikke erindre 22. juli-saken som noe som endret det norske debattklimaet. Verken før eller etter hendelsen er det mitt inntrykk at det ikke har vært rom for kritisk debatt. Det aller viktigste perspektivet har etter mitt syn vært hvordan man har belyst de ytterliggående og ekstreme synene på innvandring i media. Har vi hatt berøringsangst, slik svensk offentlighet har blitt beskyldt for? Det var også en debatt om hvorvidt personer, som Fjordman, med ekstreme synspunkter på innvandring, fikk slippe til i offentlig debatt eller om de var fortrent til de mørke delene av nettet.

Torry Pedersen (VG):

Igjen: Dekningen av slike hendelser følger et mønster. Mediene skriver «kladdeboken», så kommer forfatterne, teaterregissørene og filmskaperne. Over tid entrer historikerne arenaen, før de eventuelt blir imøtegått av revisjonistiske historikere. Implisitt blir dermed også refleksjonen forbedret og spennvidden i debatten utvidet over tid.

Gard Steiro (Bergens Tidende):

Jeg opplevde personlig at rommet for kritisk debatt økte gradvis. I starten fikk vi mange reaksjoner hver gang vi publiserte bilder av Anders Behring Breivik. Det var flere som mente vi skulle være varsomme med å omtale manifestet hans og videreformidle annet høyreekstremt tankegods – selv om formålet var å fremme kunnskap og debatt. Her tror jeg Bergens Tidende fant en fornuftig balansegang mellom hensynet til dem som var hardest rammet og publikums behov for innsikt.

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

Eg trur ikkje det var stor forskjell. Alt 4. august intervjuar me statsvitar Svein Tuastad, som meiner at me ikkje må «lulla oss inn i rosedemokratiet» og etterlyser eit tydelegare språk. Liknande synspunkt kom også fram seinare.

Helge Nitteberg (Nordlys):

Vanskelig spørsmål. Det har nok blitt mer rom for kritisk debatt etter hvert, men det er ikke enkelt. Generelt ser vi en økt polarisering i samfunnsdebatten, og det blir fort betent når det er snakk om AUF, Ap og 22. juli.

Hanne Skartveit (VG):

Det ble mer rom for kritikk etter hvert.

Frank Rossavik (Bergens Tidende):

Kritisk debatt om hva? Det var betydelig empati for AUF, fokus på nasjonalt samhold, kritisk gransking av hatet som skapte massedrapet og av ytre høyre mer generelt. Jeg vil tro at det lenge var mindre kritisk debatt om for eksempel innvandring. Etter den første fasen ble det vel åpnet mer opp for debatt om hva som helst, i tråd med Stoltenbergs ord om «mer demokrati, mer åpenhet, mer humanisme». Men slikt kan jo ikke tas etter aktørers hukommelse, det må empiri til.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Jeg mener BT hadde takhøyde for debatt fra alle deler av det politiske og ideologiske spekteret.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Jeg opplever at det særlig blei mer rom for kritisk debatt om beredskapen og myndighetenes rolle, samtidig som denne kanskje tok litt for stor plass.

Vidar Udjus (Fædrelandsvennen):

Når det gjelder kritisk debatt, var det etter det etter det vi kan erindre heller ikke mange kritiske stemmer inn mot rettssaken. Det er derfor vanskelig å peke på noen endringer på dette området fra vår side.

Kultur- og debattredaktører**Hilde Sandvik (Bergens Tidende):**

Det var mange spørsmål som ikke ble trykket i avisene i starten – med god grunn. Mange av de kritiske spørsmålene som ble stilt i innleggene jeg fortalte om innledningsvis, de som viste hat mot Arbeiderpartiet, og støtte til Breivik, var det ikke rom for å diskutere. Det var konsensus i redaksjonen om at det ikke skulle på trykk. I alle fall det første halvåret hadde vi lite av dette på trykk.

Knut Olav Åmås (Aftenposten):

Det ble mindre leting etter syndere og medskyldige og desto mer rom for ekte kritisk debatt – om beredskapen før og under terroren, om terroristens tilregnelighet og om ytringsfrihetens grenser.

Omtale om og av AUF og redaksjonenes påvirkning av debattklimaet

På spørsmål om hvordan omtalen av AUF har vært, og hvordan ungdomspartiet har blitt møtt med sine budskap, både i nyhets- og den meningsbærende journalistikken, sammenfaller respondentenes svar i stor grad. De fleste hevder at AUF ble behandlet som offer og med respekt. Frode Bjerkestrand i Bergens Tidende trekker imidlertid frem et oppslag som ikke ville ha blitt publisert i dag ettersom det baserer seg på konspirasjonsteorier og uttrykker lite respekt for AUF-leder, Eskil Pedersen. I tillegg nevner han at det fantes aversjoner mot begrepet ytringsansvar som Pedersen benyttet høsten 2011.

Flere respondenter oppgir at de erklærte sin støtte til AUF i den meningsbærende journalistikken, både med tanke på deres politiske standpunkt, men også for måten de viste samhold på under krisen.

Når det gjelder spørsmål om hvorvidt AUF fikk komme til orde med sine budskap, er svarene tydelige: Ja, AUF ble sluppet til på lik linje med andre. Det er lite kjennskap til at innlegg eller kronikker fra AUF har blitt avvist eller ikke publisert. Flere av respondentene uttrykker at de ønsket seg flere intervjuer og mer dialog, samt hadde en lavere terskel for AUF enn for andre og ønsket deres stemmer frem i lyset. De oppfattet imidlertid AUF-erne som tilbakeholdne, eller at de ikke maktet å ta del i media.

Solveig Tvedt i NRK reflekterer rundt om AUFs beskjedne fremtoning i media handler om at de la bånd på seg grunnet et kollektivt behov for samhold.

Den dominerende oppfattelsen blant respondentene er at redaksjonen ikke har vært medvirkende til å vanskeliggjøre debattklimaet for AUF. Noen skriver at de håper at de ikke var det. Respondentene fra NRK, Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård, tror det var det politiske Norge, fremfor mediene, som gjorde det vanskelig for AUF å ytre seg for ikke å bli beskyldt for å benytte terroren til sin fordel. De trekker blant annet frem responsen Eskil Pedersen fikk i forbindelse med ytringsansvar-debatten i 2011.

Besvarelsene fra respondentene i Bergens Tidende nevner alle avgjørelsen om å publisere innlegget fra Dan Odfjell som vanskelig og diskutabelt, og som et innlegg som kan ha påvirket deler av AUF. Det settes også et spørsmålstegn ved om det var galt av avisen å trykke den. Gard Steiro forklarer at den gangen var vurderingen at «det i lengden ville være uheldig å ikke slippe til Odfjell. Han var ikke alene om sine meninger. Det ville være bedre om debatten ble løftet ut i den brede offentligheten fremfor å foregå i lukkede grupper».

Tidligere kultur- og debattredaktør i Aftenposten, Knut Olav Åmås, hevder at avisen hadde en viktig rolle i å eksponere alle truslene AUF har vært utsatt for samtidig som spaltene alltid har stått åpne for dem. Hilde Sandvik fra Bergens Tidende reflekterer rundt det å stille spørsmål om hvorvidt man kan være uenig med AUF. Sandvik hevder at det å være uenig også viser at man tar AUF på alvor.

Hvordan oppfatter du at AUF ble omtalt og redaksjonelt behandlet i etterkant av terroren?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Jeg mener AUF som organisasjon ble omtalt med respekt, ydmykhet og åpenhet. Vi hadde intervjuer med flere medlemmer som hadde vært på Utøya, og med sentrale personer i AUF lokalt. Ett unntak er at vi våren 2012 publiserte et konspiratorisk debattinnlegg med respektløs omtale av AUF-leder Eskil Pedersen, signert skipsreder Dan Odfjell. Jeg har selv uttalt offentlig at det aldri ville ha blitt publisert i BT i dag.

Harald Stanghelle (Aftenposten):

Adskillig mer. Et konkret eksempel er Peder Are Nøstvold Jensen - Fjordman - som var 22. juli-terroristens store ideologiske inspirator. Før 22. juli hadde han vært et fenomen bare for spesielt interesserte. Etter terroren ble han landskjent gjennom de redaktørstyrte mediene. I 2013 fikk han til og med penger fra Fritt Ord for å utgi sin egen bok.

Generelt er det ingen tvil om at vi i mediene ble mye mer oppmerksom på, og interessert i det som finnes på det som ble karakterisert som "det mørke nettet". Uttrykket er tittel på en bok av Øyvind Strømme, en av de meget få som hadde gått grundig inn i dette også før terroren og derfor ble en helt sentral kilde for mediene.

Høyreekstreme kommer til orde på mye tydeligere måte enn før 22. juli. Det kan skyldes at vi da ble mer oppmerksom på dem. Men det er nok også et resultat av internasjonale politisk strømninger samt at sosiale medier spiller en mye viktigere rolle.

Vidar Udjus (Fædrelandsvennen):

AUF hadde som offer/ofre for terroren stor sympati i etterkant av 22. juli. Flere unge fra landsdelen ble drept på Utøya. Dette ble nok også speilet på kommentar- og lederplass. Naturlig nok.

Kultur- og debattredaktør

Hilde Sandvik (Bergens Tidende):

AUF ble sett på og behandlet som offer. Vi tilnærmet oss AUF veldig forsiktig, med veldig god grunn.

Slapp de til på lik linje med andre aktører?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Alexandra Beverfjord (Dagbladet):

Ja, det gjorde de.

Ole Erik Almlid (Aftenposten):

Jeg opplevde at det er en forskjell mellom AUF som organisasjon og AUF-ere som var involvert. Vi var veldig opptatt av å slippe til de stemmene, og jeg opplevde at AUF fikk god spalteplass. Vi var opptatt av at det skulle være et mangfold i stemmene, ikke bare noen få stemmer, men det var viktig at AUF fikk den plassen de skulle ha og at de fikk ta del i samfunnsdebatten.

Solveig Tvedt (NRK):

Vi hadde ønsket oss flere intervjuer og mer dialog med AUF enn vi fikk. Organisasjonen besto av unge og uerfarne folk, og mange hadde mistet partifeller og venner i angrepet. Det var en svært krevende dialog til tider, og kanskje burde de fått mer hjelp til å håndtere presset de sto i. Jeg opplevde aldri at de ikke fikk komme til, men jeg tror de selv kan ha følt de måtte legge bånd på seg ref fokus på samhold fra offentligheten ellers.

Lars Helle (Dagbladet):

Jeg kan ikke huske noe annet enn at de ble det, men det var neppe denne arenaen de var mest aktive på. Det gikk iallfall ingen beskjed ut om at de ikke skulle slippe til.

Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård (NRK):

AUF var tydelig ønsket av NRK som deltakere i samfunnsdebatten i tiden etter 22. juli, men av lett forståelige grunner var det sjelden de ønsket eller klarte dette de første månedene etter terrorangrepet mot Utøya – i stedet var det moderpartiet Ap som tok ansvar for å delta på disse arenaene. I tiden etter dette har AUF sluppet til i debatten på lik linje med andre aktører, og bidrag fra dem har vært velkomne i NRKs flater – også når det gjelder ønsker om politiske oppgjør eller diskusjoner om 22. juli-terroren.

Jan Ove Årsæther (TV 2):

Ja.

Torry Pedersen (VG):

Jeg har ikke kjennskap til noen empiri som dokumenterer noe annet for VGs del.

Gard Steiro (Bergens Tidende):

I starten var vi varsomme med å tilnærme oss AUF. Det var en hårfin balansegang. Deres refleksjoner og erfaringer var viktige, men flere var naturlig nok sterkt preget. Bare å ta kontakt med AUF-ere kunne

føre til reaksjoner. Vi var bevisste at vi måtte ta hensyn. Samtidig var vi svært opptatt av at ofrenes meninger måtte være en sentral del av deknningen.

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

Ja, og vel så det. Fleire AUF-arar fortalte sine Utøya-historier, og under rettssaka var det for eksempel nettmøte med leiaren for Rogaland AUF, Ole Martin Juul Slyngstadli.

Helge Nitteberg (Nordlys):

Ja, det er mitt inntrykk.

Hanne Skartveit (VG):

Ja, i den grad de selv ønsket det.

Frank Rossavik (Bergens Tidende):

Jeg antar at de slapp til minst like lett som andre, men så vidt jeg husker, var de lenge tilbakeholdende. Jeg hadde en god del kontakt med AUF-ere da jeg skrev kommentarer.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Jeg mener AUF slapp til med debattinnlegg på linje med alle andre. Det var overhodet ingen grunn til å behandle AUF annerledes enn andre politiske partier, organisasjoner eller enkeltpersoner. Hvor mange som faktisk sendte oss innlegg, har jeg ikke informasjon om.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Jeg opplever at Klassekampen hadde enda lavere terskel for AUF-ere enn for andre aktører.

Kultur- og debattredaktører

Knut Olav Åmås (Aftenposten):

Ja, i den grad de ønsket det selv. Men de var ganske tilbakeholdne i tiden fra terroren og frem til rettssaken. Først i ettertid har det gått opp for oss at dette delvis var en konsekvens av Ap-ledelsens holdninger om ikke å politisere situasjonen etter terroren.

Ble det sendt inn kronikker/leserinlegg fra AUF-ere som ikke ble publisert? I så fall hvorfor?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Solveig Tvedt (NRK):

Ikke meg bekjent, men NRKs Ytring hadde ikke sett dagens lys på det tidspunkt.

Lars Helle (Dagbladet):

Ukjent for meg, iallfall.

Ole Erik Almlid (Aftenposten):

Jeg husker ikke om det ble sendt inn innlegg som ikke ble publisert, men vi opplevde at vi hadde åpning for alle og at det skulle være en kritisk debatt. I ettertid kan noen kanskje hevde at det ble en politisk korrekt konsensus, og det er også noe man må tåle å diskutere i ettertid. Jeg tror det at det ble en debatt om tilregnelighet eller ikke for Behring Breivik, var med på å løfte bredden i debatten. Når det gjelder selve rettssaken, oppfattet vi at vi dekket denne ganske ok.

Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård (NRK):

Vi hadde ikke noe kronikk-format før noen år etter 22. juli-terroren, så i tiden etter terrorangrepene var det stort sett i reportasje- og debattformat det var aktuelt å invitere og slippe til AUF og andre aktører. Etter at Ytring ble etablert har NRK publisert flere kronikker fra AUF-ere om 22. juli, og oss bekjent har vi ikke avslått å publisere noen slike kronikker.

Jan Ove Årsæther (TV 2):

Som leder for en TV-redaksjon er ikke spørsmålet relevant. Om man endrer spørsmålet til å dreie seg om AUF-ere ikke slapp til i debatt eller nyhetssaker, er svaret nei.

Torry Pedersen (VG):

Ikke som jeg kjenner til.

Gard Steiro (Bergens Tidende):

Jeg kan ikke erindre at vi mottok kronikker eller innlegg som ikke ble publisert. Jeg skal ikke utelukke at det kan ha skjedd, men vi hadde ingen diskusjoner om slike innlegg i redaktørkollegiet. Mitt inntrykk er at representanter fra AUF slapp til når de ønsket det. Deres deltakelse i debatten var i alle fall ønsket.

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

Det er eg ikkje kjend med, og det ville overraska meg om slike kronikkar vart avviste på grunn av meinings-innhaldet. Men det kan jo henda at me har refusert artiklar som har vore sende til andre aviser òg.

Helge Nitteberg (Nordlys):

Det kjenner jeg ikke til.

Hanne Skartveit (VG):

Ikke det jeg vet. Alle kronikker som kom ifm 22/7 ble vurdert etter våre vanlige kriterier.

Frank Rossavik (Bergens Tidende):

Vet ikke. Normalen er jo at det kommer langt flere kronikker inn enn hva som blir publisert.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Det har jeg ikke informasjon om.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Det veit jeg ikke, men det ville overraska meg.

Kultur- og debattredaktører

Knut Olav Åmås (Aftenposten):

Det kan jeg ikke huske, men jeg tviler på det. Det kom så få at det neppe var aktuelt å avvise noen fordi de overlappet hverandre. Vi trykte en lang rekke kronikker og andre innlegg fra AUF-ere som var direkte berørt av terroren.

Hilde Sandvik (Bergens Tidende):

Så vidt jeg kan huske var det slik at i den grad vi fikk innlegg tilsendt fra AUF, kom de umiddelbart på trykk. Jeg har aldri vært med på at vi har sagt nei til å publisere innlegg fra AUF-ere. Hverken da eller senere. Dette fordi deres historier var viktige å få fram. I starten var det få innlegg fra dem, noe man veldig godt kan forstå, men jeg kan ikke tro at vi unngikk å publisere innlegg fra dem. Det har jeg heller aldri hørt om. I den grad de kom lite på trykk vil jeg tro det var grunnet i at de sendte inn få innlegg, ikke at de ble nektet å komme på trykk.

Vidar Udjus (Fædrelandsvennen):

Vi kan ikke erindre at innlegg eller kronikker fra AUF-ere ikke ble publisert.

Hvordan ble AUF omtalt på lederplass/i kommentarer?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Alexandra Beverfjord (Dagbladet):

Jeg mener Dagbladet overordnet hadde en god balanse i sin meningsjournalistikk, både i debattflatene og på kommentarplass.

Solveig Tvedt (NRK):

NRK har som kjent ikke lederkommentarer.

Lars Helle (Dagbladet):

Husker ikke her, men – som tidligere nevnt – vi hadde en tydelig linje om at AUF aldri skulle gjøres ansvarlig for terroren.

Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård (NRK):

NRK har ikke redaksjonelle ledere eller meningskommentarer, så akkurat dette spørsmålet er ikke relevant for oss.

Torry Pedersen (VG):

Hovedfokuset var at de var ofre for terror.

Gard Steiro (Bergens Tidende):

Det er vanskelig å gi et samlet og fyllestgjørende svar på spørsmålet om hvordan AUF ble omtalt på leder- og meningsplass. Bergens Tidendes kommentatorkorps kunne den gang som nå være uenige. Mens enkelte blant annet hadde aversjoner mot begrepet ytringsansvar, var min oppfatning at andre var mer sympatisk innstilt. Dette handlet særlig om å ansvarliggjøre dem på høyresiden som kunne anklages for å røre i brunt vann. Jeg kan imidlertid ikke huske at det var noen som tok spesielt til orde for at venstresiden burde dempe seg. Men, som nevnt, det var ikke alle diskusjoner jeg var del av.

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

Med stor sympati og respekt.

Helge Nitteberg (Nordlys):

De ble først og fremst omtalt som ofre for terroren. I tillegg fikk de en god del ros for hvordan de sto sammen og tok vare på hverandre.

Frank Rossavik (Bergens Tidende):

Jeg stoler generelt ikke på verken min eller andres hukommelse, men jeg vil tro at omtalen av AUF var hakket med hensynsfull på lederplass. Den er jo BTs offisielle syn, det vil si sjefredaktørens. Jeg tar alltid hensyn til hvordan avisen vil/bør fremstå. I signerte kommentarer forholder jeg meg friere. Jeg er ikke følelsesstyrt, det er i alle fall et mål ikke å være det, så jeg vil tro at jeg var mer kaldt analyserende som kommentator.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

BT uttrykte tydelig behovet for å verne demokratiet tidlig, både på leder og kommentarplass, og gav dermed direkte støtte til Aps og AUFs politiske fokus etter terroren. For eksempel skrev kommentator Frank Rossavik kommentaren «Å ramme AUF var godt tenkt, så langt en forskrudd intelligens rekker» mandag 25. juli, og kommentator Olav Kobbeltveit skrev «Hatet mot multikulturalismen» onsdag 27. juli.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Jeg tror vi kan slå fast at Klassekampen hadde stor sympati for AUF når det gjelder de fleste sider av denne saka.

Kultur- og debattredaktør

Knut Olav Åmås (Aftenposten):

Jeg skrev selv en kommentar 18.04.12 som ganske nøkternt diskuterte Eskil Pedersens lansering av begrepet «ytringsansvar». «Det siste halvåret har mange debattanter vært bekymret for begrepet 'ytringsansvar' som AUF-leder Eskil Pedersen introduserte. Det er manet frem et skremmebilde av slutten på all reell ytringsfrihet. Det er helt unødvendig. Å ta ytringsansvar er en uskyldig, selvsagt og banal sak. De fleste tar faktisk det ansvaret i høy grad.»

<https://www.afenposten.no/meninger/kommentar/i/b5Jlg/er-det-noen-vi-ikke-hoerer>

Har redaksjonen hatt en rolle i å gjøre debattklimaet knyttet til 22. juli-terroren vanskeligere for AUF, i så fall hvilken rolle?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Alexandra Beverfjord (Dagbladet):

Jeg tror ikke denne kritikken rammer Dagbladet først og fremst.

Ole Erik Almlid (Aftenposten):

Nei, jeg kan ikke skjønne at vi bidro til det.

Solveig Tvedt (NRK):

Det er ikke min erfaring. Men hvordan AUF oppfattet NRK og vår dekning har jeg liten kjennskap til. Vi fikk få negative tilbakemeldinger.

Lars Helle (Dagbladet):

Framstår som helt utenkelig for meg og har heller ikke inntrykk av det (men jeg var altså ute av Dagbladet i perioden 2012–2021)

Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård (NRK):

Vi har gått gjennom NRKs dekning gjennom disse årene og kan ikke se at vår dekning eller våre redaksjonelle valg har bidratt til å gjøre dette debattklimaet vanskeligere for AUF. Både i 2011/12 og i senere år har vi jevnlig invitert både daværende AUF-ledere og «vanlige» medlemmer til å delta i debatt og fremme sine synspunkter, også på de politiske sidene av terrorangrepene.

Vår oppfatning er at det snarere er det politiske Norge som i tiden etter terrorangrepene bidro til å innsnevre rommet for å diskutere de politiske strømningene som inspirerte Breiviks tankegodt. Arbeiderpartiet ønsket ikke å bli oppfattet som at de ville prøve å slå politisk mynt på tragedien som hadde rammet dem som parti, og det ble sterkt framhevet at 22. juli-terroren var et angrep på oss alle – og tilsvarende nedtonet at det var målrettede, politisk motiverte terrorangrep på en Ap-ledet regjeringsinstitusjon og Arbeiderpartiets egen ungdomsorganisasjon.

Da daværende AUF-leder Eskil Pedersen kom med sitt utspill om ytringsansvar i november 2011 var det enkelte avisredaksjoner som kritiserte dette på kommentarplass, men kritikken kom i større grad fra andre politikere – også statsminister Jens Stoltenberg tok avstand fra ordbruken (selv om han senere brukte det samme ordet i sin nyttårstale 1. januar 2012).

NRK dekket denne saken gjennom en nøktern nyhetsartikkel, i tillegg til at utspillet var gjenstand for debatt i Dagsnytt 18. Ulike syn var representert også her.

[Mener Frp bidrar til hatsk debatt – NRK Norge – Oversikt over nyheter fra ulike deler av landet³⁰](#)

Senere politiske utspill med beskyldninger om å «dra Utøya-kortet» har blitt dekket av NRK, men også med kritiske spørsmål til de som har kommet med utspillene.

Jan Ove Årsæther (TV 2):

Nei.

Torry Pedersen (VG):

En debatt om dette ble reist rundt ti-årsjubileumet. Mitt inntrykk av debatten var at flere representanter for AUF hadde en opplevelse av at medier, politikere og samfunnsdebattanter i bred forstand hadde bidratt til det. Jeg kan ikke erindre at eksemplene som ble fremholdt hadde sitt utspring i VG, men ideelt sett burde vi ha stimulert til denne debatten tidligere.

Gard Steiro (Bergens Tidende):

Jeg synes spørsmålet er vanskelig. I utgangspunktet mener jeg svaret er nei. Det var ikke noe ved BTs dekning som etter min mening gjorde det vanskeligere for AUF. Det var et unntak. Det kommer jeg tilbake til. Min generelle oppfatning er at BT var åpne for ulike synspunkt. Enkelte formuleringer skapte nok reaksjoner på venstresiden og i AUF, men jeg oppfattet dem ikke som «vanskelige» i den forstand at de la en demper på debatten.

I forbindelse med markeringen i 2021 ble det trukket frem noen eksempler AUF var kritiske til. Jeg oppfattet heller ikke da – ti år senere – at BTs publiseringer var svært problematiske. Det var ulike meninger. Det mener jeg var en styrke ved dekningen. Samtidig forstår jeg at de som opplevde terroren på nært hold leser de samme tekstene helt annerledes enn meg. Jeg lytter til deres argumenter og respekterer deres opplevelser av dekningen.

Mest kritikk fikk BT for å publisere Odfjell-kritikken. Den gjorde nok situasjonen vanskeligere for noen i AUF – og den opprørte mange på tvers av partigrenser. Var det galt av BT å trykke kritikken av Eskil Pedersen? Jeg er usikker. I alle fall er det viktig å vurdere publiseringen i den kontekst den skjedde. I ukene og månedene etter terrorangrepet var det mange spekulasjoner om hva som skjedde på MS *Thorbjørn*. Flere var spørrende til AUF-ledelsens håndtering av krisen. Det var ikke bare Odfjell og personer langt til høyre på det politiske spekteret som var kritiske, også blant pårørende var det ulike meninger. Dette tror jeg flere redaksjoner oppfattet og diskuterte hvordan man burde nærme seg.

³⁰ <https://www.nrk.no/norge/mener-frp-bidrar-til-hatsk-debatt-1.7886748?msclid=7da238f7b65411eca5ae96abcf19bdee>

Aftenposten valgte å publisere en artikkel basert på politiavhør. BT trykket Odfjells kronikk og fulgte opp med nyhetssaker og debatt.

Vurderingen den gang var det i lengden ville være uheldig å ikke slippe til Odfjell. Han var ikke alene om sine meninger. Det ville være bedre om debatten ble løftet ut i den brede offentligheten fremfor å foregå i lukkede grupper. Det ville på sikt være best om Odfjell møtte argumenter fra meningsmotstandere i en redaktørstyrt avis, ikke bare snakket inn i et ekkokammer. Beslutningen om å publisere var diskutabel, men jeg vil ikke gå med på at den var åpenbart uriktig – selv om jeg er enig i at den var vanskelig for mange.

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

Det kan eg med min beste vilje ikkje forstå.

Helge Nitteberg (Nordlys):

Jeg håper ikke det, men det er vanskelig å vurdere for en som er i bobla. Noen vil nok mene at vi generelt har gjort debattklimaet vanskeligere. Det kan også gjelde 22. juli.

Hanne Skartveit (VG):

Det håper jeg ikke vi har.

Frank Rossavik (Bergens Tidende):

BT publiserte en kronikk om AUF og Utøya av Dan Odfjell, mener jeg han het, som naturlig nok skapte sterke reaksjoner. Dette var ett av de få tilfellene der jeg mener å huske at jeg ble rådspurt. Argumentene for å slippe til også dette synet, opplevdes som gode da. I ettertid er det kanskje riktig å si at den ikke burde ha sluppet til.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Det er vanskelig å uttale seg kategorisk om i dag, snart 11 år etter. Generelt mener jeg BT var raus med de fleste som ønsket å bidra i debatten. Men jeg kan forstå at AUF var provosert av det nevnte Odfjell-innlegget, og at det var krevende å svare eller tilbakevise det.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Nei, jeg vil vel tvert imot si at vi bidro til å gjøre det lettere for AUF.

Vidar Udjus (Fædrelandsvennen):

Det kan vi svare et tydelig nei på. Det har aldri vært er relevant problemstilling slik vi opplever det.

Kultur- og debattredaktører

Knut Olav Åmås (Aftenposten):

Det tror jeg ikke Aftenposten har gjort – avisens spalter har vært vidåpne for AUF-ere. Avisen har også spilt en viktig rolle i å brette ut alle de trusler m.m. som AUF-ere kontinuerlig har mottatt etter terroren. Det skjedde i enda høyere grad fra sommeren 2018 av, så vidt jeg husker.

Hilde Sandvik (Bergens Tidende):

Det kunne tidvis virke som om AUF (men også andre på venstresiden) mente at alle som ikke sto til venstre for Arbeiderpartiet var skyld i Anders Behring Breiviks handlinger. Slike antydninger og påstander dukket stundom opp, og da mente jeg det var riktig å stille spørsmål ved det. Så i den grad jeg gjorde det vanskelig for AUF ved å ikke være helt enig med dem, mener jeg at det motsatte ville vært å ikke ta dem alvorlig. Som debattredaktør har jeg tro på en åpen samtale der alt skal kunne legges på bordet, men man også skal kunne være uenig. Jeg mener ikke det er å gjøre det vanskelig for folk å si at man ikke er enig i en forståelse.

På den ene siden var AUF det første og det største offeret for en grusom hendelse. På den andre siden var de politiske aktører. Å ta dem alvorlig som politiske aktører mener jeg betyr å av og til være enig eller stille spørsmål, selv om de samtidig skal bearbeide en grusom hendelse. Jeg forstår at det kan oppleves som om man ikke blir tatt alvorlig, at en ikke forstår hendelsen, hvis en begynner å stille spørsmål.

Jeg tror det at AUF-erne, som nå har blitt godt voksne, brukte muligheten sommeren 2021 til å være politiske, var veldig sunt for samfunnet. Men kanskje var ikke samfunnet modent for denne diskusjonen før nå. Diskursen var en annen i 2021 enn den var i 2011. Nå er det mange stemmer som tenker gjennom Anders Behring Breiviks budskap, den politiske samtalen er annerledes. Denne samtalen blir vi ikke ferdig med. Men jeg har fortsatt ikke tro på at et oppgjør, så enkelt som det ble presentert den gang, er løsningen å gå. Ikke før jeg vet mer om hva det betyr, og hva det innebærer.

Beklagelser sommeren 2021

I all hovedsak hevder respondentene at mediedekningen av 22. juli er godt gjennomført til tross for svært krevende forhold. Hvorvidt det er på sin plass å beklage, er det delte meninger om. Flere hevder at uheldige enkeltformuleringer bør beklages, slik det er gjort, men i det store og hele har de fleste lite å beklage. Det er imidlertid flere som nevner at behandlingen av Eskil Pedersen var grov, samt at det er innlegg som ikke burde ha gått i trykken, eller at de muligens hadde gjort andre vurderinger i dag.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende) hevder at mediene heller bør ta selvkritikk for at høyreekstrem ideologi og miljøer ikke er dekket godt nok, og skriver: «Det er for enkelt å hevde at mediene bevisst holdt AUF utenfor samfunnsdebatten etter 22. juli. Årsakene til at AUF ble stilt litt i skyggen er mer komplekse. Blant annet påpeker AUF selv at moderpartiet AP valgte å definere terroren som et angrep på hele Norge, ikke bare målrettet mot AUF – og at dette førte til at AUF følte seg tilsidesatt.»

Knut Olav Åmås hevder det ikke er de norske redaksjonelle mediene det er nødvendig å stille til veggs, men debattklimaet i sosiale medier og enkelte nettsider.

Som nevnt i første kapittel, hadde Bergens Tidende en intern gjennomgang av sin egen 22. juli-dekning i 2022. I gjennomgangen skriver Frøy Gudbrandsen at «kunnskapsoverføringen hos oss [har] ikke vært helt god nok. Det har jeg selvsagt selv som sjefredaktør ansvar for. Jeg hadde ikke etterspurt kunnskapen som andre satt på, og vi har ikke hatt et godt nok system for kunnskapsoverføring når ledelsen har blitt endret». (Gudbrandsen, 2022). Svarene til redaktørene i dette kapittelet synes å gjenspeile dette. De sittende redaktørene vil i større grad beklage dekningen enn personene som var ansatt i avisene i 2011 og tok avgjørelsene om publisering underveis. Muligens kan dette forklares ved en for dårlig kunnskapsoverføring i flere aviser, der nye redaktører ikke har innsikt i avgjørelsene som ble tatt ti år tidligere.

Sommeren 2021 var det flere medier som beklaget deler av sin dekning av 22. juli, blant annet i forbindelse med sin behandling av AUF. I hvilken grad er du enig i at mediene har noe å beklage i denne sammenhengen?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Lars Helle (Dagbladet):

Har egentlig liten interesse av å mene sterkt om andre mediers vurdering. Diskusjonen i 2021 var selvsagt nyttig, men bar sterkt preg av etterrasjonalisering på begge sider og den tok liten høyde for medienes rolle som «historiens kladdebok». Dekningen der og da vil alltid være annerledes enn oppsummeringen ti år seinere, så jeg må si at jeg undret meg en del over noen av disse beklagelsene. La merke til at for eksempel Bergens Tidende gjorde dette uten at de en gang konfererte med den tidens ledelse.

Alexandra Beverfjord (Dagbladet):

Det er alltid forbedringspotensial – det var en svært krevende sak for alle å dekke. Flere medier begikk overtramp. Noen ble også felt i PFU. Dagbladet ble ikke felt for noe, men det var sikkert ting vi også kunne gjort bedre.

Ole Erik Almlid (Aftenposten):

Jeg mener at dette er et spørsmål som de som ledet redaksjonene i 2021 må vurdere. Jeg antar også at de har gjort denne vurderingen på en ordentlig måte. Jeg mener at man alltid skal være forsiktig med å ta ting ut av kontekst. På generelt grunnlag vil jeg si at det er viktig å ikke bli for politisk korrekt også i ettertid, og at man må tåle å stå for det man har gjort. Det er viktig å beklage, men jeg mener ikke at det var enormt mye kritisk journalistikk akkurat i den perioden.

Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård (NRK):

Mediene som har beklaget deler av sin dekning må selv svare for dette, men vi ser at dette dreier seg om en håndfull saker eller enkelformuleringer i artikler. Generelt mener vi at det ikke er grunn for mediene til å beklage behandlingen av AUF eller andre deler av 22. juli-dekningen. Med tanke på hvor enormt omfattende denne dekningen har vært over mange år, og hvor ekstremt krevende deler av dekningen har vært, kan man like gjerne snu på det og si at det har vært oppsiktsvekkende få saker hvor redaksjoner har funnet grunn til å beklage, hvor det har blitt krevd noen form for beklagelse, eller hvor journalistikken har vært av en slik karakter at det har blitt funnet brudd på god presseskikk i PFU.

Jan Ove Årsæther (TV 2):

Jeg kan ikke fra min tid som redaktør fram til 2017 erindre en eneste henvendelse fra AUF om vår dekning etter 22. juli og svakheter eller skjevheter knyttet til dette. De nevnte beklagelsene fra medier dreier seg om to helt konkrete saker. Den ene er en gjennomgang av blant andre Eskil Pedersens handlinger under terroraksjonen. I TV 2 var vi klare og tydelig internt på at Eskil Pedersen ikke hadde noe ansvar og heller ikke kunne klandres for sine handlinger. Dette fordi Pedersen er politiker og ikke trent til å håndtere terror. For oss var dette et redaksjonelt valg, som jeg har redegjort for i tidligere svar. Vi registrerte imidlertid den gang at innvandringsmotstandere konspirerte i betydelig grad rundt Pedersens rolle og det var til dels et press fra publikum om større fokus på lederen som «hadde stukket av».

Torry Pedersen (VG):

Sakene som ble beklaget var om jeg erindrer det korrekt alle uskjønnsomt formulert, men sakene hadde ulik karakter – fra reportasje, til lederartikkel til leserinnlegg. Personlig mener jeg det derfor ikke kan svares generelt på spørsmålet. Det er mye uskjønnsomt som må ligge innenfor et akseptabelt ytringsrom.

Gard Steiro (Bergens Tidende):

I en så omfattende dekning, i en så uoversiktlig situasjon, er det ikke til å unngå at mediene trykket formuleringer, bilder og innlegg som ikke burde vært offentliggjort. Jeg synes det er greit å beklage disse nå, om det ikke allerede har skjedd. Norske medier kan gjerne bli enda åpnere om feil og tvil. Men jeg er ikke blant dem som mener det er grunnlag for en bred beklagelse av terrordekningen. Overordnet mener jeg de fleste medier håndterte 22. juli bra. Det var mangler og diskutabile valg, men langt mellom de grove overtrampene. Jeg synes også at den kritiske journalistikken etter hvert bidro til å opplyse saken og belyse svakheter innen kritiske samfunnsfunksjoner.

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

Eigentleg synest eg ikkje det, sjølv om ein kan meina at formuleringa i leiaren som DN beklaga var uheldig, i alle fall lausrive frå konteksten, og at innlegget som BT beklaga, var smaklaust. Men den sjølvpiskinga som enkelte tok til orde for sommaren 2021, meiner eg det ikkje var grunnlag for, og eg

var faktisk svært overraska over påstandane om «knebling» og «manglande oppgjer» som dominerte i samband med 10-årsmarkeringa. Eg kjende meg ikkje igjen i dei. Men eg trur dei kan ha samanheng med ein intern debatt i Arbeidarpartiet som ikkje kom til overflata den gongen, men som blant andre Hallvard Notaker skriv om i si bok, om i kva grad ein skulle prøva å samla ein breiast mogleg allianse for å fordømme ABB og terrorhandlinga, eller om ein skulle markera ein tydelegare front mot høggeradikalt og høgrepopulistisk tankegods, med fare for å «brunbeisa» Frp. Dessutan trur eg klimaet når det gjeld ytringsfridom og ytterleggåande meiningar har endra seg ein del på dei ti åra. Ein fersk analyse frå Kjersti Thorbjørnsrud mfl. viser at særleg folk på venstresida, unge vaksne og kvinner tenderer til å leggja mindre vekt på ytringsfridom som prinsipp og er meir opptatt av å skjerma sårbare grupper for krenkande ytringar. (Klassekampen, 7. mai 2022)

Helge Nitteberg (Nordlys):

I det store bildet mener jeg at mediene gjorde en god jobb, i en helt spesiell situasjon. Så er det åpenbart gjort feiltrinn som har vært vanskelig å bære for dem som har blitt rammet. I tilfellene hvor det er gjort konkrete overtramp, er det på sin plass å beklage. Men en mer generell beklagelse av dekningen, ser jeg ikke at det er grunn til.

Hanne Skartveit (VG):

Jeg kan bare svare på egne vegne. Har ikke beklaget noe i ettertid. Vi forsøkte etter beste evne å ivareta de som ble rammet, og samtidig drive kritisk journalistikk mot de som var ansvarlige for beredskapen.

Frank Rossavik (Bergens Tidende):

Ut fra det jeg husker fra 2011–2012 og det jeg leste av disse beklagelsene, mangler de godt grunnlag. Redaksjonelle beslutninger ble tatt i klimaet som hersket der og da, og ut fra den informasjonen som forelå. For eksempel visste vi ikke om Breivik var tilregnelig. Det vet vi knapt sikkert i dag. Beslutningene kan ha vært gode, halvgode og dårlige. Skulle redaksjoner beklage noe, måtte det ha vært en systematisk dårlig behandling av AUF eller at et viktig og relevant perspektiv gjennomgående var fraværende. Jeg er ikke kjent med noe slikt. Det kan for eksempel ikke være nok for en slik generell beklagelse, at en kronikk ble publisert, som med fordel kunne ha forblitt upublisert. Se også denne kommentaren om temaet:

<https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/qR40Qz/ja-i-dag-ville-jeg-ha-skrevet-annerledes-om-22-juli-men-ville-jeg-ha-skrevet-bedre>

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Jeg mener vi godt kan ta selvkritikk for at vi ikke har dekket høyreekstrem ideologi og fremveksten av høyreekstreme miljøer dypt og godt nok, slik AUF kritiserer oss for. Men jeg mener det er for enkelt å hevde at mediene bevisst holdt AUF utenfor samfunnsdebatten etter 22. juli. Årsakene til at AUF ble stilt litt i skyggen er mer komplekse. Blant annet påpeker AUF selv at moderpartiet AP valgte å definere terroreren som et angrep på hele Norge, ikke bare målrettet mot AUF – og at dette førte til at AUF følte seg tilsidesatt.

Marius Tetlie (VG):

Jeg har forståelse for at Aftenposten beklaget hvordan de løste saken om MS *Thorbjørn*, og jeg mener det var riktig å beklage. Det manglet ikke på oppfordringer om å gå inn i Thorbjørn-saken, og på sosiale medier var det mennesker som ønsket å sette AUF-lederen og de andre som var om bord på båten i et dårlig lys. I VG snakket vi om at vi ikke skulle lage journalistikk som kunne oppfattes som en pekefinger mot de unge menneskene som flyktet for livet da en mann utkledd som politi drepte 69 personer med

et automatvåpen. Vi hadde heller ikke tilgang til AUF-lederens stemme og versjon rundt flukten med MS *Thorbjørn*, og det mente vi var sentralt for å kunne løse den på en forsvarlig journalistisk måte.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Jeg mener flere medier brakte egne saker og debattinnlegg som aldri burde vært publisert. Noe av det som har opprørt meg aller mest i den totale mediedekninga, er sakene og debattinnleggene som retta både tilslørt og utilslørt kritikk mot daværende AUF-leders Eskil Pedersens rolle under terroraksjonen. Kritikken mot Pedersen var både kvalmende, urimelig og kontrafaktisk, og den førte til at en rekke overlevende opplevde overlevelsesskyld. Redaktørstyrte medier burde ikke publisert disse sakene og innlegga.

Solveig Tvedt (NRK):

Jeg mener norsk presse med noen unntak dekket 22. juli og konsekvensene av terrorangrepet profesjonelt og godt. Det er absolutt noen unntak, men de er få. Overordnet sett mener jeg det var saklig, faktasøkende journalistikk som ble publisert.

Sarah Sørheim (Dagens Næringsliv):

Jeg synes de beklagelsene som har kommet om konkrete saker virker ryddige, og har vært nødvendige. Særlig har det vært viktig å lytte til erfaringer og innspill fra AUF-hold. Ikke bare om tiden rett etter terrorangrepet, men også hva mange av dem har måttet tåle av hets og trusler i ettertid. Kanskje kunne noe av det vært unngått om AUF hadde fått en annen rolle i det offentlige ordskiftet i etterkant av hendelsene, der de i større grad ble hørt ikke bare som ofre, men som deltakere i debatten om terrorens bakenforliggende årsaker.

Journalistikk er arbeid i nå-tid, der en skriver historien mens den skjer. Det er derfor ikke hverken rart eller overraskende at en finner svakheter og mangler ved dekningen når en ser i bakspeilet. Det er viktig å løfte dette frem, og rette opp der en kan. Det betyr imidlertid ikke at hele 22. juli-dekningen var skjev eller feilaktig. Dette er en organisk prosess, og vi er ikke, og skal ikke, være ferdige med dekningen av og diskusjonen om 22. juli.

Harald Stanghelle (Aftenposten):

Jeg går nesten ut fra at mediene har noe å beklage her, men fordi jeg ikke har gjennomgått dette nå, så er det vanskelig å uttale seg mer konkret. Imidlertid tilhører jeg dem som mener kritikken - spesielt i sosiale medier - av Eskil Pedersen var like brutal som forfeilet.

Vidar Udjus (Fædrelandsvennen):

Dette har ikke vært en aktuell problemstilling for vår del.

Kultur- og debattredaktører

Knut Olav Åmås (Aftenposten):

Mediene har stort sett lite å beklage. Det er da også blitt tilfellet – det er stort sett noen få enkeltformuleringer som er blitt beklaget av noen få enkeltaviser, ikke generell dekning og debatt.

Debatten rundt tiårsmarkeringen var både viktig og nødvendig – terrorhandlingene vil være med oss i uoverskuelig tid fremover. Men det var ikke først og fremst norske redaksjonelle medier det var nødvendig å ta et «oppgjør» med, det er debattklimaet i sosiale medier og enkelte nettfora – ekkokamre av mange slag. Det fikk for lite fokus under denne debatten ti år etter.

Styrkede eller svekkede prinsipper om ytringsfrihet?

Flere av respondentene svarer at de mener at mediedekningen av 22. juli verken har styrket eller svekket prinsipper om ytringsfrihet. Flere nevner at karikaturstriden og terrorangrepet på Charlie Hebdo som mye mer omveltende for ytringsfrihetens grenser enn 22. juli.

En rekke respondenter hevder at 22. juli-dekningen helt klart har bidratt til å styrke ytringsfriheten, og at omtalen av harde kalde fakta har bidratt til nødvendig debatt og mer åpenhet i samfunnet. Omtalen av rettssaken og hvorvidt Breivik var strafferettslig tilregnelig, samt Gjørv-kommisjonens funn, trekkes frem som viktige eksempler på dette.

Lars Helle i Dagbladet hevder at 22. juli-terroren har «økt interessen både for ytringsfrihetsdebatten og for prinsippene for den liberale rettsstaten» samtidig som «kritikken mot mediene, både den berettigede og uberettigede, viser mangel på takhøyde i situasjoner der ytringsfriheten blir vanskelig og smertefull»

Kjell- Erik N. Kallset i Klassekampen mener at det er flere eksempler på at prinsippene om ytringsfrihet er blitt misbrukt i omtalen av 22. juli. Kallset hevder blant annet publiseringen av nyhetssaker og innlegg om AUF-lederens rolle er eksempler på dette. Han vektlegger at pressen har et ansvar for at informasjonen som blir formidlet, er korrekt og basert på fakta.

Hvordan mener du redaksjoners behandling av 22. juli-stoff har bidratt til å styrke/svekke prinsippene om ytringsfrihet i tiden etter terrorangrepene?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Solveig Tvedt (NRK):

En av de viktigste diskusjonene var om terroristen var tilregnelig eller ikke. NRK overhørte diskusjonen i kommisjonen om terroristens tilregnelighet. Måten det skjedde på – at man avlyttet møte nærmest ved et uhell – gjorde at journalisten fikk førstehånds kjennskap til diskusjonen. Dette ble vurdert som en så viktig informasjon at innholdet ble publisert. Det ble avgjørende for at Breivik ble utredet på nytt av nye fagekspert, og med motsatt resultat. Selv om NRK ble felt i PFU for håndteringen av informasjonen, mener jeg det var viktig og riktig å formidle uenigheten. Både denne saken og måten rettssaken ble avviklet på, mener jeg styrket rettssikkerheten og demokratiet.

Noe av utfordringene ved vårt rettssystem er terroristens tilgang til jevnlig å få begjært seg løslatt på prøve. For mange pårørende og overlevende er det svært krevende prosesser – og at pressen dekker det. Jeg mener vi som samfunn må akseptere hans rett og la systemet fungere etter hensikten, og at vi som presse må dekke dette. Men omfanget og måten Breivik fremstilles på i pressen er en svært viktig diskusjon. Her er det ulike vurderinger. Jeg mener vi ikke skal slippe ham til på direktesendt tv – men at publikum må få kjennskap til hans argumenter. Det er også en del av rettssikkerheten at Breivik også behandles etter de regler vi har for slikt. Det sikrer tillit til systemet og viser at vi har et rettssystem som håndterer en forbrytelse av en så alvorlig karakter.

22. juli-kommisjonens ærlige og harde kritikk av beredskap og rutiner styrket ytringsfriheten og bidro til nødvendige debatter.

Ole Erik Almlid (Aftenposten):

Vi må huske på at hele angrepet var et angrep på ytringsfriheten. Bare det at man beskrev det som skjedde, manifestet til terroristen og at man sammen sto opp mot det, var en seier for ytringsfriheten i seg selv. Her spilte mediene en viktig rolle i å bringe ut de nyansene som gjerningsmannen ønsket å fjerne. Sånn sett har hele deknningen og måten det norske samfunnet sto opp mot det han sto for og gjorde, vært med på å styrke ytringsfriheten. Dette er nok imidlertid mer en samfunnsrefleksjon enn at bare media skal ta ansvaret for det.

Lars Helle (Dagbladet):

Jeg mener 22. juli-hendelsene har økt interessen både for ytringsfrihetsdebatten og for prinsippene for den liberale rettsstaten (for eksempel ble terroristens advokat ganske fort en respektert person i det norske samfunnet). Samtidig ser vi jo at kritikken mot mediene, både den berettigede og uberettigede, viser mangel på takhøyde i situasjoner der ytringsfriheten blir vanskelig og smertefull. Langt på vei bekrefter debatten at vi i Norge i utgangspunktet er for ytringsfrihet, men det kommer litt ned på lista når folk skal rangere hva som er viktigst i hverdagen eller når den faktisk rammer noen (fortjent eller ufortjent).

Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård (NRK):

Vårt overordnede inntrykk er at mediedekningen på noen viktige områder har bidratt til å styrke både ytringsfriheten og åpenheten i samfunnet. Dette gjelder særlig forhold rundt åpenhet i rettssystemet – både knyttet til straffesaken mot Behring Breivik, diskusjonene rundt strafferettslig tilregnelighet og senere deler av rettsprosessen rundt den dømte terroristen. Også det journalistiske arbeidet inn mot 22. juli-kommisjonen – og den senere åpenheten rundt kommisjonens kritiske funn – har vært viktige bidrag til ytringsfrihet og åpenhet om kritikkverdige forhold i samfunnet. Når det gjelder den generelle ytringsfriheten for politikere og andre er det ikke vår opplevelse at det er noe stort tidsskille før og etter 22. juli-terroren.

Jan Ove Årsæther (TV 2):

Dekningen av 22. juli har vært gjenstand for den største mediedebatten i Norge noen gang. Jeg vil anta at saken har ført til større bevissthet rundt ytringsfrihet, men også medienes rolle som redaktørstyrte organer. På den andre siden er det min oppfatning at ytringsfriheten har stått svært sterkt i norsk offentlighet både før og etter 22. juli. Således har karikaturstriden gjennom to runder vært viktigere for ytringsfrihetsdebatten enn 22. juli.

Torry Pedersen (VG):

Min personlige oppfatning er at de ikke er blitt påvirket i nevneverdig grad.

Gard Steiro (Bergens Tidende):

Det er vanskelig å svare på. Redaksjonens behandling har nok påvirket prinsippene om ytringsfrihet, men det er også andre saker og trender i samme periode som har spilt inn, for eksempel angrepet på Charlie Hebdo, økt bruk av sosiale medier osv.

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

Eg trur ikkje behandlinga av 22. juli-stoffet i seg sjølv har hatt så mykje å seia i så måte.

Helge Nitteberg (Nordlys):

Debatten om 22. juli-stoff har forhåpentligvis bidratt til bedre vurderinger av hva som er innenfor og hva som ikke er det i et ytringsfrihetsperspektiv.

Hanne Skartveit (VG):

Kan ikke se at ytringsfriheten er hverken styrket eller svekket i lys av det som skjedde 22. juli.

Frank Rossavik (Bergens Tidende):

Jeg vil tro at debatten om innvandring og islam ble noe mer dempet og mer saklig i en lengre periode. Det er ikke unaturlig om så var tilfellet, og det er heller ikke strid med ytringsfrihetens prinsipper. I det store og hele tror jeg ikke 22. juli har verken styrket eller svekket ytringsfriheten.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Jeg mener den har styrket ytringsfriheten. Samtidig har utviklingen i politikk, ideologi og medier ført til en heftig debatt om selve ytringsfriheten, og hvor grensene for den går. Mye har endret seg på 11 år, ikke minst fremveksten av sosiale og alternative medier, som utfordrer grensene for anstendighet og respekten for verifiserbar kunnskap. Det har gjort samfunnsdebatten mer uoversiktlig og komplisert, noe som bør være en premiss når vi skal evaluere 22. juli-debatten i dag.

Marius Tetlie (VG):

Jeg opplevde at det ikke ble tatt redaksjonelle valg det første året etter hendelsen fant sted som bidro til å styrke eller svekke ytringsfriheten. Vårt arbeid handlet om på bredest mulig måte å belyse det som hadde skjedd og vi ønsket å slippe til de stemmene vi mente var relevante.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Jeg mener at det er flere eksempler på at prinsippene om ytringsfrihet er blitt misbrukt, blant annet gjennom publiseringa av saker/innlegg om AUF-lederens rolle. Alle i Norge skal få ytre seg som de vil, men redaktørstyrte medier må redigeres i tråd med presseetikken. Da har pressa et ansvar for at informasjonen og synspunkta de viderefremidler er sannferdig og korrekt.

Harald Stanghelle (Aftenposten):

Jeg håper mediene behandling av 22-juli-relatert stoff har bidratt til å styrke ytringsfriheten. Da tenker jeg på debatten vi i dag har om dette, men også på den kritiske journalistikken og debatten rundt politiets innsats, regjeringens ansvar, psykiatrirapportene og deknningen av så avgjørende hendelser som rettssaker og Gjørø-rapporten.

På alle disse feltet brukte mediene ytringsfriheten. På noen av dem kan det hevdes at vi utvidet den. Jeg har vansker med på finne eksempler på at vi behandlet 22. juli-stoffet på en måte som innskrenket ytringsfriheten, selv om det åpenbart var temaer vi ikke satte på dagsorden like etter tragedien. Slikt kom etter hvert, når både vi journalister og samfunnet vi fungerer i, var modne for det.

Vidar Udjus (Fædrelandsvennen):

Vi har for vår del ikke opplevd dette som problematisk. Vi la i tiden etter 22. juli stor vekt på å la alle stemmer slippe til i samfunnsdebatten og kan ikke erindre at vi opplevde ytringsfriheten som truet eller problematisert.

Kultur- og debattredaktører**Knut Olav Åmås (Aftenposten):**

Jeg mener de har bidratt til å styrke ytringsfriheten og ytringsklimaet i Norge. På redaksjonell plass og debattplass har de på ansvarlige måter behandlet alle sider ved det som skjedde, med redaksjonell dømmekraft. Det har skjedd på kritiske måter og med etiske vurderinger tatt stort hensyn til. Det har utviklet seg stygge ting i sosiale medier, særlig i form av angrep på og trusler mot Ap- og AUF-politikere, men dette er ikke redaksjonenes ansvar. I den første tiden etter terroren var det en tendens til heksejakt på mediepersoner og andre som man anklaget for å ha vært medskyldige i at terroren kunne finne sted, ved å ha «tilrettelagt» et meningsklima som inspirerte terroristen. Dette avtok heldigvis. Aftenpostens kultur- og debattredaksjon prøvde under min ledelse å etterleve den konsensusen som store deler av Norge, ikke minst politikerne, forfektet etter terroren – fri, åpen og kritisk debatt om alle sider ved terrorangrepene, og å behandle også de farlige ideologiene og bevegelsene journalistisk i det åpne, og gi dem motstand og kritikk.

Hilde Sandvik (Bergens Tidende):

For min del jobbet jeg på samme måte som jeg alltid jobber som debattredaktør. Vi hadde en tanke om at den redigerte samtalen er viktig for et liberalt demokrati, og vi ville i størst mulig grad bringe de fleste stemmer ut. Likevel var det jo, som tidligere nevnt, mange stemmer som i utgangspunktet ikke kom på trykk i en spesiell situasjon. Folk som gikk til angrep på Arbeiderpartiet, og direkte og indirekte gikk til angrep på de som var offer, slapp lenge ikke til på trykk. De kritiske spørsmålene som kom etter hvert, derimot, både eksternt og internt fra Ap og AUF, mente jeg var viktig å fram.

Vi er veldig heldige som har en stor, redigert offentlighet i Norge, og at det er store, redigerte debattredaksjoner i nesten alle de store mediene. Det er ikke alle land som er like heldige. Man kan gjøre noen feil, og ta noen avgjørelser, men jeg mener ikke at redaksjonene var med på å kneble ytringsfriheten etter 22. juli.

Spalteplass til høyreekstremer og kunnskapsstoff om ideologien bak 22. juli-terroren

Flere av respondentene oppgir at det er vanskelig å svare på spørsmålet om høyreekstremer har fått mer spalteplass etter 22. juli. Det er imidlertid tydelig at respondentene mener at de har fått betydelig mer oppmerksomhet gjennom terrorhandlinger som er begått, sosiale medier og egne nettsteder. Tilfanget av høyreekstremer stemmer hevdes av flertallet ikke å være i redaktørstyrte medier i særlig grad, men et resultat av et økende antall arenaer der de lettere får innpass.

Frode Bjerkestuen (Bergens Tidende), Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen) og Harald Stanghelle sier at de opplever at de høyreekstremer har fått mer spalteplass. Årsakene oppgis å trolig være at temaet var underdekket før 22. juli, og at det er økt interesse for fenomenet høyreekstremisme i mainstream medier. Samtlige redaktører bygger opp under denne antakelsen da de uttrykker at redaksjonene har hatt økt fokus på kunnskapsstoff om høyreekstremisme og holdningene som motiverte 22. juli-terroren.

Opplever du at høyreekstremer/-radikale organisasjoner og personer har fått mer eller mindre spalteplass i norske medier etter 22. juli 2011?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Alexandra Beverfjord (Dagbladet):

Dette er en større debatt, der også sosiale medier har vært en viktig faktor. Tiden da tradisjonelle medier kunne gjennomføre lockdown er over. Effekten av sosiale medier har nok endret oss på dette punktet mer enn 22/7 alene.

Ole Erik Almlid (Aftenposten):

Jeg mener at «høyreekstremer» er et upresist uttrykk. I det store og hele synes jeg det er god spalteplass til både venstre- og høyreekstremer i Norge. Siden 2011 har man sett at det er et større mangfold i medieuttrykkene, blant annet gjennom at man har langt flere nettsteder og dermed flere stemmer.

Jeg er alltid litt redd for at det blir en korrekthet. I det store og hele mener jeg det er et større politisk konformt ordskifte nå enn det var tidligere. På den ene siden er det større plass til de venstre- og høyreekstremer, samtidig som den store gule stripen, der alle står i midten, har blitt mer sensitiv. Folk blir mer krenket, og man tar ting personlig. Jeg mener det er grunn til å diskutere om man har et ordentlig åpent ordskifte på denne gule stripen.

Solveig Tvedt (NRK):

De høyreekstremer røstene har aldri hatt stor plass i det offentlige ordskiftet. Min oppfatning er at de også etter 22. juli blir behandlet med en svært kritisk tilnærming. Men en ny medievirkelighet har gitt dem en talerstol de ikke hadde for få år siden – blant annet via egne nettsider. Tidvis har meninger publisert på disse plattformene ført til oppslag i redaktørstyrt presse, men fortsatt er det slik at redaktørstyrte medier i liten grad slipper dem til. Slik er det også i NRK. De blir stort sett omtalt på

nyhetene når de demonstrerer i det offentlige rom, noe som skaper uro i lokalmiljøene – og møtes med motdemonstrasjoner. Jeg tror omtale er mer styrt av hendelser enn de store ideologiske debattene.

Enkelte, som SIAN har sluppet til i debatt i NRK, men ikke uten sterk imøtegåelse fra andre debattanter. Det er en vanskelig balansegang.

Lars Helle (Dagbladet):

Det er vanskelig å vurdere og blir fort synsing. Kommer også an på debatten og definisjonen av «høyreekstrem». I tråd med en illiberal utvikling i vestlige rettsstater, koronatiltak osv., er det nok åpnet et visst ytringsrom her, men dette blir «svogerforskning» fra min side.

Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård (NRK):

I den grad de har fått mer oppmerksomhet har det vært knyttet til terrorhandlinger begått av gjerningsmenn med høyreekstreme motiver – etter 22. juli-saken er terrorangrepet på New Zealand og Philip Manshaus' rasistisk motiverte drap på sin søster og det påfølgende, mislykkede terroranslaget mot en moské i Bærum typiske eksempler på dette. Men omtalen av disse angrepene, og andre journalistiske prosjekter som handler om å undersøke ulike ekstreme miljøer, er alltid preget av en kritisk tilnærming til ideene og retorikken til miljøene og personene det gjelder.

Jan Ove Årsæther (TV 2):

Det er vanskelig å si noe konkret om dette. Jeg registrerer på det anekdotiske planet at personer som Hans Jørgen Lysglimt Johansen og Helge Lurås ikke lenger er spesielt ofte å se som eksperter innen sine fagfelt. Det er ikke veldig lenge siden begge to var faste innslag i norske redaksjoner. Om ikke jeg husker feil var Lurås i studio hos en redaksjon som ekspert etter terroranslaget og Lysglimt var i valgstudio under USA-valget. Begge deler hadde vært utenkelig i dag.

Torry Pedersen (VG):

Digitaliseringen har lagt til rette for at det har blitt enklere for alle å komme til orde – uavhengig av hvor ekstreme synspunktene er, i særlig grad på sosiale medieplattformer. Personlig tror jeg dette forsterker tendensen til en økt polarisering i den offentlige diskurs. Det er også etablert digitale medier med en betydelig leserkrets med en ideologisk orientering som i hvert fall kan rubriseres som (høyre)radikal. Når det gjelder tradisjonelle medier opplever jeg at det ikke har vært noen signifikant endring.

Gard Steiro (Bergens Tidende):

De har i alle fall periodevis fått mer oppmerksomhet. Flere medier er mer bevisste farene ved spredning av høyreekstremt tankegods. Både organisasjoner og enkeltpersoner har vært utsatt for et kritisk søkelys. Dessverre har det vært flere høyreradikale terrorangrep etter 22. juli, noen av dem inspirert av Anders Behring Breiviks massedrap. Disse har vært kraftige påminnelser om behovet for vedvarende journalistisk innsats mot radikalisme.

Om spørsmålet er om høyreekstreme personer har fått mer spalteplass i form av innlegg og ukritisk omtale i redaktørstyrte medier, tror jeg svaret er nei. Men jeg har ikke data på dette. I tillegg er det vanskelig å sammenligne situasjonen i 2011 med dagens mediebilde. Det har dukket opp en rekke blogger og nettsider som i praksis fungerer som ufiltrerte kanaler for rasisme og ekstreme uttalelser.

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

Det er vanskeleg å seia noko sikkert om det samla omfanget. Men det me har sett, er ei polarisering, der høgreekstremer i større grad har søkt til nye «alternative» medium som document.no, resett.no, steigan.no og Human Rights Service. Omvendt har nok dei etablerte media blitt meir bevisste på å redigera bort ekstreme synspunkt frå nettdebatten (enkelte har jo også kutta kommentarfelta, i det minste i samband med ein del kontroversielle spørsmål), og dei har nok også blitt meir opptatt av å unngå å krenka, jf. svaret på spørsmål 5.

Helge Nitteberg (Nordlys):

De har nok fått mer oppmerksomhet, og flere arenaer, ikke minst sosiale medier og de nye alternative mediene. De tradisjonelle mediene har tilsynelatende hatt mer fokus på kritisk journalistikk om høyreekstremer.

Hanne Skartveit (VG):

Vi har dekket disse miljøene tettere i perioder etter 22. juli, naturlig nok.

Frank Rossavik (Bergens Tidende):

Litt upresist spørsmål. I og med at Breivik og til dels Fjordman og andre på ytterste høyre nærmest tvangsmessig fikk enorm omtale, lenge, skal det godt gjøres om svaret ikke er «mer». Men det handler jo da nesten utelukkende om kritisk omtale. Hvis dere spør om de har fått spalteplass på egne premisser, vil jeg tro at endringen er liten. Kanskje litt mer siden 22. juli brakte hele denne «bevegelsen» i fokus, den fikk mye kritikk og da presseetisk også skal ha tilsvar. Dessuten har høyreekstremer og høyreradikale jo fått mer plass i sosiale medier og såkalte nye medier. I 2011 var sosiale medier langt mindre og for eksempel Resett ikke startet.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Mitt inntrykk er at de har fått større plass. Grunnen for dette kan være at fenomenet var underdekket før 22. juli, at vi ikke i tilstrekkelig grad var informert om slike ekstreme strømninger før den tid. Og så er det naturlig at nysgjerrigheten på dem vokste etter 22. juli – siden det ble så smertelig klart hva høyreekstremerideologi kan føre til også her i landet.

Marius Tetlie (VG):

Jeg har ingen bestemt mening om det er laget flere eller færre saker om høyreekstremer etter 22. juli, det antar jeg en kvantitativ analyse vil gi et presist svar på. Journalistikken rundt høyreekstremer har etter min mening blitt mer raffinert. Mediene gir mer kontekst og slipper til motstemmer som er nødvendig for å gi en balansert fremstilling i tråd med god presseskikk.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Jeg opplever at de har fått mer spalteplass, noe som jo er et dilemma.

Harald Stanghelle (Aftenposten):

Adskillig mer. Et konkret eksempel er Peder Are Nøstvold Jensen - Fjordman - som var 22. juli-terroristens store ideologiske inspirator. Før 22. juli hadde han vært et fenomen bare for spesielt interesserte. Etter terroren ble han landskjent gjennom de redaktørstyrte mediene. I 2016 fikk han til og med penger fra Fritt Ord for å utgi sin egen bok.

Generelt er det ingen tvil om at vi i mediene ble mye mer oppmerksom på, og interessert i det som finnes på det som ble karakterisert som "det mørke nettet". Uttrykket er tittel på en bok av Øyvind Strømme, en av de meget få som hadde gått grundig inn i dette også før terroren og derfor ble en helt sentral kilde for mediene.

Høyreekstremer kommer til orde på mye tydeligere måte enn før 22. juli. Det kan skyldes at vi da ble mer oppmerksom på dem. Men det er nok også et resultat av internasjonale politiske strømninger samt at sosiale medier spiller en mye viktigere rolle.

Vidar Udjus (Fædrelandsvennen):

Lokalt har vi de siste årene opplevd flere aksjoner fra høyreorienterte/ekstreme aktører. I 2017 marsjerte den nynazistiske grupperingen Nordisk Motstandsbevegelse gjennom Kristiansands gater en lørdag formiddag. Natt til 9. april året etter heiste tre menn naziflagg ved Arkivet (som under krigen var Gestapos hovedkvarter), og året deretter brente SIAN et eksemplar av Koranen på Torvet i Kristiansand. Alle tre hendelsene skaket opp mange og skapte stor oppmerksomhet. Vi dekket dem grundig og kommenterte dem på leder/kommentar plass. Hendelsene førte også til debatter om ytringsfrihetens grenser, som vi også dekket. Men det er ikke vår oppfatning at de samme hendelsene innebar noe varsel om større aktivitet ellers fra høyreorienterte/ekstreme aktører i lokalsamfunnet/regionen.

Ellers har Kristiansand vært den kommunen hvor partiet Demokratene har hatt sin sterkeste base. Partiet hadde inntil nylig i sine vedtekter at det var nasjonalistisk. Men de lokale folkevalgte for dette partiet har i bystyre- og fylkestingssammenheng i det alt vesentlige vært opptatt av lokale saker. Vi har fra vår side svært sjelden opplevd at dette partiet eller andre lokale aktører av en viss betydning har forsøkt å fremme det som kan kalles høyreekstremt tankegods.

Kultur- og debattredaktører

Knut Olav Åmås (Aftenposten):

Mindre eller omtrent det samme som tidligere. Men som fenomener er de blitt mer omtalt, naturlig nok, i redaksjonens forsøk på å forstå og forklare det som skjedde i og med terroren.

Hilde Sandvik (Bergens Tidende):

Antakeligvis mindre – uten at jeg sitter med noen tall på det.

Vi ble nok mer obs på høyreekstreme grupper etter terroren. Jeg hadde – både før og etter terroren fulgt en del av disse gruppene, som da English Defence League prøvde å etablere seg på Vestlandet. Jeg fulgte også en del andre grupper, og ringte opp folk som var aktive og skrev høyreekstreme meldinger på Twitter. Jeg forsøkte å speile høyreekstremisme på samme måte som jeg også forsøkte å speile tendenser til islamistiske bevegelser. Både som debattredaktør og som kommentator har jeg alltid vært opptatt av, og interessert i, hva som skjer på ytterkantene. På et vis spiller disse ytterkantene det ytre rommet av samtalene som foregår i samfunnet, og jeg synes det er viktig å speile og vise fram i mediene. Jeg tror det ble vanskeligere for en del av den type retorikk å komme direkte på trykk.

Har redaksjonen hatt fokus på reportasjestoff/analyser/ kunnskapsstoff med mål om å øke forståelsen for hva som ligger til grunn for 22. juli-terroren? I hvilken grad har redaksjonen hatt fokus på høyreekstremisme/antijihadisme, grupperinger innenfor retningen(e)?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Alexandra Beverfjord (Dagbladet):

Mye. Også grunnet terrorbølgene som kom i etterkant (IS).

Ole Erik Almlid (Aftenposten):

Jeg kan egentlig ikke svare på dette spørsmålet på vegne av Aftenposten, ettersom jeg sluttet der i 2013. På generelt grunnlag kan jeg si at det ble drøftet veldig mye i etterkant, men det var en utfordring at Behring Breivik ble stemplet som en «galning» og som et «utskudd». Det gikk litt for lang tid før man klarte å koble dette mot en generell strømning. Hva som har skjedd siden 2013, må imidlertid Aftenposten svare på selv.

Solveig Tvedt (NRK):

NRK har som oppdrag «å styrke og utvikle demokratiet». I det ligger ansvar for å skape et inkluderende samfunn og bidra til at folk «forstår samfunnet, hverandre og seg selv bedre» ref. NRKs langtidsstrategi. Det er et oppdrag vi er veldig bevisste på. Gjennom dokumentarer, reportasjer og debatter og kronikker har disse ekstreme meningene blitt belyst og debattert i stor grad.

Lars Helle (Dagbladet):

Ja, dette mener jeg framgår av ovenstående.

Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård (NRK):

NRK har hatt en jevnlig tilstedeværende oppmerksomhet på denne typen innhold. Det har ved en rekke anledninger blitt laget nyhetssaker og kommentarer/analyser om dette, og flere store dokumentarprosjekter har hatt dette som et av de viktige temaene. Det nyeste eksemplet på dette er podkast/radio-serien *Hele historien* om 22. juli, og dramaserien *22. juli* fortjener også å nevnes i denne sammenheng. NRKs undervisningstilbud NRK Skole har mye materiale om 22. juli-terroren:

[NRK Skole – Lærerike programmer og klipp](https://www.nrk.no/skole/?page=search&q=22.+juli)³¹

Jan Ove Årsæther (TV 2):

Vi har hatt journalistisk kompetanse på disse områdene og hatt en omfattende dybdedekning. Blant annet gjennom omfattende dokumentarproduksjon, men også fokus på dette i blant annet TV 2 Skole.

³¹ <https://www.nrk.no/skole/?page=search&q=22.+juli>

Torry Pedersen (VG):

Ja. Det er publisert flere omfattende reportasjer om fenomenet

Gard Steiro (Bergens Tidende):

Jeg kan ikke svare for BT. I VG har det vært flere prosjekter som har bidratt til å øke forståelsen. Jeg vil særlig trekke frem Ronny Berg og Espen Rasmussens reportasjeserie «Det hvite raseriet».

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

I stor grad. I den første kommentaren som eg sjølv skreiv, som stod på trykk måndag 25. juli, forsøkte eg å analysere den ideologiske «antijihadisme»-retninga som ABB representerte. Eg trekte då på kunnskapen til Øyvind Strømmen, som lenge hadde følgd dette miljøet utan at det hadde vekt særleg oppsikt. (Strømmen har seinare vore engasjert som gjestekommentator i Aftenbladet) Både eg og andre skreiv ei rekke artiklar om ABB sitt ideologiske univers, ikkje minst i samband med rettssaka, då som kjent ei rekke ekspertar og fleire representantar for ulike høgreekstreme grupper stod i vitneboksen. Eg kan også leggja til at me på leiar- og kommentarplass var kritiske til den første psykiatrirapporten som konkluderte med at ABB var utilrekneleg, og me åtvare mot at dette kunne ta merksemda vekk frå dei politiske og ideologiske motiva hans.

Hanne Skartveit (VG):

Vi har alltid søkt å dekke ekstreme miljøer, av ulike slag og avskygninger.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

BTs kommentar- og debattgrupper har tatt betydelig ansvar her, og formidlet analyse og meningsstoff om bakgrunnen for terroren. På reportasjeplass har det vært for lite fokus, tenker jeg. Vi har ikke hatt større satsinger eller gravesaker om slike grupperinger eller retninger. Det har vært en mangel, mener jeg.

Marius Tetlie (VG):

I VG ble det raskt pekt ut en kommentator som fikk hovedansvaret for 22. juli-saken. Han jobbet systematisk med å analysere og dissekere det høyreekstreme tankegodset med en rekke analyser og kommentarer.

Medienes oppgave er å fange opp strømninger i samfunnet og sette et kritisk søkelys på miljøer og bevegelser som motarbeider demokratiet og de fundamentale prosessene som et demokrati er avhengig av. Her må journalistikken være politisk fargeblind og ikke skille mellom høyre- og venstreekstreme retninger og grupperinger. Det er grunnleggende journalistiske prinsipper som viktighet, nyhetsverdi og verdi for samfunnet som bør være førende i dette arbeidet.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Ja. I stor grad.

Harald Stanghelle (Aftenposten):

Det har vi i stor grad hatt. Det var nok interesse for disse ekstreme retningene også tidligere, men etter 22. juli akselererte interessen. Mange tolket jo terroristens 1500 siders manifest bare som forvirret rør.

De som satt med kunnskaper om det høyre-radikale miljøet, kunne dokumentere at dette var en virkelighets-forståelse som var ganske utbredt i enkelte miljøer. Og som derfor måtte tas på dypt alvor.

Siden har det vært skrevet mye om dette. Og det har vært viktig å formidle hva som skjer innenfor lukkede miljøer på ytterkantene av den politiske skalaen. Forhåpentligvis kan slikt stoff fungere som en advarsel.

Vidar Udjus (Fædrelandsvennen):

Vi har opplevd svært liten interesse for denne typen stoff. I den grad vi har publisert slike artikler, har det vært saker fra stoffsamarbeid med andre aviser.

Kultur- og debattredaktører

Knut Olav Åmås (Aftenposten):

Det ble veldig viktig umiddelbart etter terroren og i lang tid etter. Det gjaldt også min redaksjon, i form av kultur- og debattstoff. Allerede natten etter terroren innhentet jeg fra stedet Aftenposten var evakuert til, eksperter som kunne snakke og skrive om høyreekstremisme og antijihadisme. Kunnskapsstoffet som ble til i månedene etter 22. juli var opplysende journalistikk.

Hilde Sandvik (Bergens Tidende):

Jeg tror redaksjonene har vært like lite opptatt av høyreekstremisme som en har vært av islamisme. Det viser seg å være vanskelig både å få redaksjoner opptatt av slike grupper, og å få kildenett til å dekke slike grupper. Jeg skrev om det, og forsøkte å tipse redaksjonen om det da jeg så at EDL var i ferd med å etablere seg i våre nærområder (på Frekhaug). Men slike ting ble ofte sett på som for smått for å gå inn i. Det samme vedgår islamistiske tendenser i samfunnet. Vi er ikke gode nok til å følge opp de ekstreme grupperingene, fordi vi tenker at de er så små. På mange måter er de også små, men det er likevel interessant å gå inn i, og skaffe seg kilder som kan bore seg ned i gruppene. Men dette krever ressurser. Jeg vil påstå at medier som Aftenposten og VG har blitt mer opptatt av slike historier nå enn de var før. Ellers er det flere enkeltpersoner, som Lasse Josephsen, John Færseth og Harald Klungtveit, som tar slike jobber med å avdekke miljøer, og følger med på hva som utvikler seg.

Her blir også debattklimaet vanskelig. Det er en stemplingsiver som blir mer og mer tilstedeværende i den offentlige debatten, som gjør at en veldig fort stempler meningsmotstanderen sin som noe i en ytterkant, lenge før personen nødvendigvis har beveget seg ut mot den ytterkanten. Vi har ikke vært tilstrekkelig opptatt av tankegodset, og de som faktisk er i ytterkantene, og prøve å forstå dem. Begreper som «ekstrem», «rasist», «islamofob», eller hva det måtte være, sitter veldig løst. Derfor tror jeg mange kvier seg fra å gå inn i slike minefelt. Jeg mener at man i større grad burde være opptatt av hva som skjer «der ute», for å se hvorfor noen kan bevege seg ut til ytterkantene.

For å nevne et nylig eksempel leste jeg at 18-åringen som drepte skjøt og drepte ti personer i Buffalo 15. mai 2022, skrev i manifestet sitt at han ikke var født rasist. Han hadde kjedet seg da samfunnet stengte ned under pandemien i mai 2020, og derfor dukket ned i 4chan, der han ble radikalisert. Det er denne typen miljøer som jeg tenker at vi i mye større grad burde være opptatt av. Der synes jeg ikke vi har gjort en god nok jobb.

Høyreekstremer/høyreradikale i mediene

Å gi høyreekstremer/radikale stemmer innpass i spaltene er noe alle respondentene svarer redaksjonene har et bevisst og restriktivt forhold til. Flere oppgir at de ikke har bestemte retningslinjer knyttet til å trykke høyreekstremer/høyreradikale stemmer, men at det i stor grad blir luket vekk når krav til fakta ikke innfris. Flere oppgir at de ønsker å slippe til et bredt spekter av synspunkter, men at de samtidig ikke ønsker å fungere som en talerstol for høyreekstremer/høyreradikale holdninger. Vidar Udjus i Fædrelandsvennen skriver blant annet: «Vi prøver å speile alle stemmer i samfunnsdebatten og tenker at det er en del av vårt samfunnsoppdrag at også stemmer som opplever seg som marginaliserte, skal komme til orde.»

Det fremkommer at det blir gjort interne avveininger på hva redaksjonene publiserer hvor sak og form er bidragsytende faktorer for avgjørelsen. Hilde Sandvik i Bergens Tidende legger frem innlegget fra Dan Odfjell som et eksempel som ble diskuterte internt. Hun sier: «Dan Odfjell stilte spørsmål som hadde ligget under teppet veldig lenge, og som flere hadde stilt spørsmål ved, men som ikke var blitt besvart. Han stilte blant annet spørsmål om Eskil Pedersens historie, og hva som egentlig hadde skjedd på MS Torbjørn. Innlegget er krast, men vi valgte å publisere det. Jeg mener fortsatt at det var viktig å få svar på en del av disse spørsmålene. Historien til Eskil Pedersen og de andre om bord på MS Torbjørn var sentral, og det var viktig at de fikk mulighet til å fortelle sin egen opplevelse av turen. Jeg har fremdeles problemer med å forstå hvorfor denne historien ble skjermet i den grad det ble i mediene.»

På spørsmål om redaksjonene skiller mellom høyreekstremer stemmer og stemmer på ytre høyre/høyreradikale stemmer, nevner flere at det er mer uklart hvor skillet går, men flere uttrykker større publiseringsvilje knyttet til høyreradikale aktører som oppfattes som legitime i det politiske ordskiftet.

Har redaksjonen hatt retningslinjer eller oppfatninger av om hvorvidt man skal slippe høyreekstremer og høyreradikale stemmer til på lik linje med stemmer fra andre grupperinger?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Vi har ingen spesifikke retningslinjer for høyreekstremer. Men vår debattgruppe har innført en tydelig standard for debattinnlegg, ikke minst når det gjelder omgangen med fakta, folkeskikk og juss. Debattinnlegg skal tåle BTs grundige faktasjekk før de kan publiseres, på linje med alle annen journalistikk. Vår debattgruppe jobber selvfølgelig etter prinsippene i Vær varsom-plakaten.

Ole Erik Almlid (Aftenposten):

Dette spørsmålet blir det også litt feil av meg å svare på, da jeg ikke kjenner til de interne rutinene i Aftenposten etter at jeg sluttet. I den perioden jeg var der, opplevde jeg at vi helt bevisst slapp til veldig bredt og godt. Vi oppsøkte også miljøer for at de skulle få plass i media. Utover det får dagens ledelse svare på spørsmålet.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Ja, vi var opptatt av å belyse de høyreekstreme miljøa og slippe til stemmer fra disse miljøa, men ikke uten kritiske spørsmål og kritisk kontekst.

Vidar Udjus (Fædrelandsvennen):

Vi prøver å speile alle stemmer i samfunnsdebatten og tenker at det er en del av vårt samfunnsoppdrag at også stemmer som opplever seg som marginaliserte, skal komme til orde. Særlig i debattspaltene legger vi vekt på at disse skal komme til orde, så sant de holder seg til våre generelle debattregler om å holde seg til sak, avstå fra personangrep etc. Men vi har i liten grad opplevd ytterliggående/ekstreme aktører som en utfordring i vårt lokale/regionale ordskifte.

Kultur- og debattredaktør**Hilde Sandvik (Bergens Tidende):**

Det er mange spørsmål som er viktige å stille i et samfunn som blir mer og mer heterogent. Toleransen blir pushet, noe som ikke er ukomplisert. I et heterogent samfunn, så mener jeg at vi skal ha større ytringsfrihet og ikke mindre. Da er det viktig at vi kan snakke og diskutere verdikonflikter åpent. Dette handler ikke nødvendigvis om å få flere høyreekstreme stemmer på trykk, men at det skal være lov å stille spørsmål som kan være relevante for hele samfunnet, og de som først trykkes må kunne besvares og imøtegås og underlegges faktasjekk på lik linje med annen journalistikk. Jeg har ikke tro på at såkalte troll sprekker når de kommer ut i solen, men jeg har heller ikke tro på at å luke vekk ubehagelige debatter er noe fordel. Jeg tror at den redigerte debatten må ta inn over seg at det er påvirkningsagenter i mange leirer.

Nå opplever vi både en reell krig i deler av Europa, men også en informasjonskrig. Vi ser at den russiske propagandaen i stor grad handler om å utgi seg for å være nøytrale uttalelser og si at «jeg stiller bare spørsmålet», som en teknikk for å virvle opp noe blant publikum. Det samme har vi sett i Norge, blant annet da personer «satte spørsmåltegn» ved covid-vaksinen. Jeg tror at vi som mediehus må prøve å bevege oss ut av ekkokammerne. Hvis et mediehus blir et rent ekkokammer, forstår vi ikke hva som foregår på den andre siden av veggen.

Jeg mener at den gode og åpne samtalen der man møtes på tvers av synspunkter, er det eneste bolverket mot at vi griper til andre ting enn ord. Selv om det er krevende tider vi lever i, vil jeg insistere på at det er den eneste veien å gå. Som Lisa Lahey og Robert Kegan sa, «behind every complaint lies a commitment», og her kan vi tenke at «the complaint» er at alle vil ha en god verden og et godt samfunn. Det finnes noen eksempler på personer som ikke ønsker det, og da må man studere årsakene til det, tenker jeg.

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Solveig Tvedt (NRK):

Generelt er det meget høy terskel for å slippe til slike stemmer. Vi har hatt islamkritiske stemmer i Debatten, blant annet en sending der SIAN var representert. I den forbindelse gikk vi mange runder før vi tok dem med. Det er sjelden vi slipper dem til direkte, men vi valgte en slik runde i Debatten etter at organisasjonen hevdet man skulle deportere navngitte muslimer. Det ble gjort som et kritisk intervju av programleder før man diskuterte tematikken uten leder av SIAN. Debatten skapte mye diskusjon, og mange var uenige i at SIAN fikk slippe til, mens andre mener det er viktig å imøtegå slike synspunkter med kritisk intervju slik det ble gjennomført i dette tilfelle.

Ellers velger vi ofte å løse tilsvaret i form av et sitat

Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård (NRK):

NRK har en høy grad av bevissthet om at vi ikke ønsker å tilby høyreekstreme stemmer en talerstol. Personer og organisasjoner som forfekter nazistiske, rasistiske, antisemittiske og andre ekstreme, hatefulle synspunkter har ingen plass i vår redaksjonelle dekning ut over å være gjenstand for kritisk og undersøkende journalistikk.

Jan Ove Årsæther (TV 2):

Hvem som skal slippe til eller ikke i TV 2s kanaler var stadig diskutert. Dette var ikke nedfelt i instruksjoner, men gjenstand for diskusjoner blant redaktører og vaktsejere. Basert på slik jeg husker det i dag, var vi mer restriktive enn andre med å slippe til eksempelvis nevnte Lysglimt og Lurås.

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

Aftenbladet har tradisjonelt stått for stor takhøgde i samfunnsdebatten, men også at innlegg skal vera saklege og ha ei anstendig form. Dette prinsippa har også styrt debatten om 22. juli. I leiarar og kommentarar etter 22. juli åtvare me mot at det utvikla seg ekkokammer på nett som dyrka ekstreme haldningar og konspirasjonsteoriar, og me såg langt på veg ABB som utslag av dette. Me meinte at det var viktig at alle innvandringskritikarar og islamskeptikarar ikkje vart slått i hartkorn med terroristen, og at det måtte vera legitimt å debattera spørsmål omkring det fleirkulturelle Norge ope og ærleg, og helst på arenaer som var felles. Men me var også tydelege på at kritikarane burde gå i seg sjølv med tanke på den form dei ofte hadde brukt i debattane. Me kan vel slå fast at forhåpningane våre den gongen var i overkant naive.

Eg kan ikkje seia så mykje om kva som har skjedd etter at eg slutta i Aftenbladet. Men eg registrerte ein aldri så liten storm då avisa 6. mai i fjor publiserte ein kronikk av Ole Gjems-Onstad med tittelen «Arbeiderpartiet og AUF misbruker 22. juli politisk». Artikkelen vekte sterke reaksjonar, og resulterte blant anna i eit felles motinnlegg frå toppkandidatane på dei ni viktigaste stortingslistene i fylket, frå Frp til Raudt. Aftenbladet beklaga seinare at innlegget hadde kome på trykk, men interessant nok sa Tonje Brenna i ein boksamtale at ho var glad for at innlegget vart publisert, slik at desse synspunkta kunne koma fram i lyset og bli tilbakeviste.

Helge Nitteberg (Nordlys):

Det er interessant å ha kritisk journalistikk om dem, men det er krevende å få til uten at man gir høyreekstreme en talerstol. Jeg håper og mener at vi er har høy bevissthet rundt dette.

Hanne Skartveit (VG):

Vi har ikke noen bestemte retningslinjer rundt hvem vi vil slippe til, det vurderer vi i hvert enkelt tilfelle, etter både VVP og hva vil selv ønsker å viderebringe i våre spalter.

Frank Rossavik (Bergens Tidende):

Høyreekstreme slipper aldri til «på lik linje med stemmer fra andre grupperinger». For et rart spørsmål. De kan likevel gjøre det iblant og på bestemte premisser. Det kommer også an på hva de vil si, og om det dreier seg om rettigheter de har etter presseetikken. Men til det helt konkrete spørsmålet: Jeg tror ikke BT hadde formelle retningslinjer, men det må dere spørre redaksjonsledelsen om. Hvor bevisst er redaksjonen på å gi/ikke gi disse stemmene en talerstol? Igjen ligger det et rart premiss i spørsmålet. Er det å slippe til med sitater i en reportasje, en talerstol? Å få på trykk et debattinnlegg iblant? Spiller det ikke en rolle hva de vil si? De får lite plass og de bør få lite plass, men de skal ikke generelt utelukkes. Nå svarer jeg igjen for meg selv, jeg kan ikke svare for BTs redaksjon, verken da eller nå.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Vi går ut fra at de fleste debattinnlegg fra høyreekstreme kilder ikke lever opp til kravene i vår fakta- og kvalitetssjekk. Høyreekstremisme er i sin natur rasistisk og menneskefiendtlig.

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Dette hadde vi grundige diskusjoner om, og ei stor grad av enighet.

Harald Stanghelle (Aftenposten):

Jeg kan ikke uttale meg på vegne av dagens Aftenposten, men slik jeg kjenner avisen er dette noe den både var og er svært bevisste på. Min oppfatning er at vi ikke har sluppet til ekstremister som formidler propaganda og konspirasjonsteorier. Så har nok Aftenposten publisert innlegg som er diskutabile - eksempelvis signert Fjordman - men dette har ikke vært ukritiske arbeidsuhell. Det har lagt grundige diskusjoner bak disse avgjørelsene. Så kan man selvsagt være uenige med Aftenposten i publiseringen.

Kultur- og debattredaktører**Knut Olav Åmås (Aftenposten):**

Det var i praksis, i min tid, ikke aktuelt å gi høyreekstreme stemmer spalteplass, for de kom ikke til oss og vi hentet dem ikke inn. Det var ingen grunner til det heller. Det kan ha vært noen ytterst få unntak begrunnet i tilsvarsrett, men jeg husker ikke. Fjordman fikk i noen få tilfeller etter terroren spalteplass fordi han hadde svært klar tilsvarsrett etter harde angrep mot ham. Han tok da selv kontakt.

For øvrig kom det frem under rettssaken mot terroristen at jeg hadde refusert hans innlegg til Aftenposten flere ganger.

Fjordman hadde tilsvarsrett i en del saker like etter terroren, og SIAN har sluppet til en del de aller siste årene.

Organisasjoner som Human Rights Service ble trykt i Aftenposten da som nå, både før og etter terroren. Og trolig også andre aktører langt til høyre i det ideologiske spekteret.

Hilde Sandvik (Bergens Tidende):

I Bergens Tidende publiserte vi det ene innlegget fra Dan Odfjell. Det hadde ligget hos oss lenge, og vi hadde en stor diskusjon i redaksjonen om hvorvidt vi skulle publisere det. På det tidspunktet hadde vi allerede i trekvart år blitt tilsendt en stor mengde innlegg som var minst like heftig som innlegget fra Odfjell som vi til slutt valgte å publisere. Jeg, Trine Eilertsen og Gard Steiro hadde en stor diskusjon om hvorvidt vi skulle publisere innlegget.

Dan Odfjell stilte spørsmål som hadde ligget under teppet veldig lenge, og som flere hadde stilt, men som ikke var blitt besvart. Han stilte blant annet spørsmål om Eskil Pedersens historie, og hva som egentlig hadde skjedd på MS Thorbjørn. Innlegget er krast, men vi valgte å publisere det. Jeg mener fortsatt at det var viktig å få svar på en del av disse spørsmålene. Historien til Eskil Pedersen og de andre om bord på MS Thorbjørn var sentral, og det var viktig at de fikk mulighet til å fortelle sin egen opplevelse av turen. Jeg har fremdeles problemer med å forstå hvorfor denne historien ble skjernet i den grad det ble i mediene.

Det er på ingen måte mitt inntrykk at Eskil Pedersen ble svekket av å fortelle sin historie. Tvert imot – ved at historien ikke ble fortalt, vokste det fram mange (konspirasjons-)teorier om hva som «egentlig» skjedde på båten. Selv om de fleste av oss heldigvis ikke kan sette oss inn i Eskil Pedersen sin opplevelse, kan vi alle forestille oss hva vi hadde gjort i en slik situasjon.

Jeg mener tiden var moden for å stille de spørsmålene som Dan Odfjell stilte, jeg mener kanskje at journalister burde ha gjort det tidligere. Etter dette fikk vi historien til Eskil Pedersen, og det tror jeg var viktig.

Det var den store diskusjonen vi hadde i redaksjonen det første året. På dette tidspunktet hadde det gått trekvart år uten at vi hadde publisert et eneste innlegg med dette tankegodset, på tross av at vi hadde fått det i innboksen jevnlig helt siden få dager etter terrorangrepene.

I hvilken grad skiller redaksjonen på aktører på høyre ytterkant og høyreekstreme aktører?

Politiske redaktører/kommentatorer og nyhets- og sjefredaktører

Alexandra Beverfjord (Dagbladet):

Vi er svært restriktive på dette området. Det er selvsagt ulikt hvordan vi vurderer aktører på høyre ytterkant og høyreekstreme aktører. Hatefulle ytringer og oppfordring til vold eller overgrep har selvsagt ikke plass hos oss på debattplass.

Solveig Tvedt (NRK):

Som nevnt i forrige svar inviterer vi som hovedregel ikke høyreekstreme til et direktesendt program. Hvis man her mener flere av Fremskrittspartiets politikere eller Demokratene som høyre ytterkant, vil jeg si at vi er mer åpne. Men form og tematikk er avgjørende for at vi gir dem taletid.

Lars Helle (Dagbladet):

Jeg har jo ikke vært en del av redaksjonen i denne perioden, men jeg oppfatter at hva og hvem som slippes til, styres av litt andre premisser, samtidig som det selvsagt ikke er sånn at høyreekstreme har en slags rett til å slippe til for liksom å balansere stemmer fra andre grupperinger. (På samme måte som at en vaksinemotstander ikke har rett til å komme til orde hver gang en ekspert oppfordrer folk til å ta vaksinen).

Jan Ove Årsæther (TV 2):

Jeg er ikke kjent med om det blir operert med et slikt skille i dag.

Gard Steiro (Bergens Tidende):

Ja, vi har klare kjøreregler for dette i forbindelse med dekningen av terrorangrep, rettssaker og ulike hendelser som kan knyttes til høyreekstremisme.

Tom Hetland (Stavanger Aftenblad):

Det er uklart for meg kva forskjell de her siktar til, så det spørsmålet kan eg ikkje svara på.

Helge Nitteberg (Nordlys):

Det er ikke alltid så lett å skille. Det er mange grader og variasjoner. Det kan virke som en del som er godt ute på høyresiden i større grad distanserer seg fra miljøer som er eller oppfattes som høyreekstreme.

Frank Rossavik (Bergens Tidende):

Der tror jeg det har manglet en del, kanskje er det fortsatt uklart. Begrepet høyreekstremisme er heller ikke helt klart definert. Lenge trodde for eksempel jeg at forskerne forutsatte villighet til å utføre eller å støtte voldshandlinger, men der tok jeg kanskje feil. Nå har begrepet ingen slik klar avgrensning. Og hvor går grensen mellom høyreradikalisme og høyreekstremisme? Jeg har noen ganger kontaktet Lars Gule for å få oppdatert veiledning.

Per Arne Kalbakk og Stein Bjøntegård (NRK):

Vi mener det er viktig å skille mellom ekstremisme og ulike former for høyreradikale aktører og standpunkter. De sistnevnte kan ha en plass i en legitim politisk debatt, og her vil det være vanlige redaksjonelle vurderinger som ligger til grunn for eventuell dekning og deltakelse.

Frode Bjerkestrand (Bergens Tidende):

Det første er et flytende begrep, den andre er det ikke. Høyre ytterkant kan være en legitim del av det politiske spekteret, og noen vil hevde at enkelte representanter fra Frp eller Demokratene faller i denne kategorien. Ifølge Store norske leksikon er høyreekstremisme derimot definert slik: *(Dette) forbindes gjerne med antidemokratiske holdninger, rasisme, fremmedfiendtlighet, etnisk nasjonalisme, konspirasjonsteorier, authoritarianisme – og i noen tilfeller også politisk vold.*

Kjell-Erik N. Kallset (Klassekampen):

Jeg mener Klassekampen skilte godt mellom ytre høyrekrefter, som vi fant i f.eks. Frp, og høyreekstremister. Vi var opptatt av å få fram at det er forskjell på holdninger og handlinger, men også av at det var en sammenheng mellom holdninger og handlinger.

Oppsummering: Redaktørene og kommentatorene om dekingen av 22. juli-terroren

På et generelt grunnlag kan vi si at redaktørene og kommentatorene som har besvart våre spørsmål, er tilfredse med mediedekningen av 22. juli tatt kompleksiteten og omfanget av 22. juli-terroren i betraktning.

Det rår en konsensus om at den første tiden etter terrorangrepet var preget av ulike faser der informasjonsbehovet og sorgbearbeidelse var dominerende i den akutte fasen, og som videre gled over i en fase hvor spørsmål om hvordan terrorangrepet kunne skje, dominerte. I denne fasen var det en fokusering på beredskap og hvorvidt Anders Behring Breivik var strafferettslig tilregnelig. Noen få reflekterer rundt om dette var spørsmål som fikk for stor plass i spaltene, og hvorvidt det gikk på bekostning av andre sentrale spørsmål. Respondentenes svar bærer preg av at dekingen fulgte en mediedramaturgi som er vanlig i forbindelse med store kriser og traumer, og at utviklingen av dekingen fulgte samfunnets temperatur.

Respondentene oppgir at den fremste utfordringen i dekingen av terroren var balansen mellom nødvendig informasjon, terrorens brutalitet og kritisk deking, samt å gjennomføre den i tråd med god presseskikk med hensyn til ofre og pårørende.

Majoriteten hevder at AUF har blitt behandlet som ofre og med respekt, men samtidig hevdes det, og erkjennes, at visse saker ikke burde ha blitt publisert. Det påpekes at Eskil Pedersen har fått hard medfart, men få hevder likevel at mediene har noe å beklage sett bort ifra enkelte avsnitt eller setninger som allerede har blitt beklaget under debatten sommeren 2021.

Det gis lite uttrykk for at mediene spiller en viktig og stor rolle i å vanskeliggjøre debattklimaet for AUF. Flere hevder dette skyldes politiske forhold fremfor mediernes deking og behandling av AUF. Respondentene er også i stor grad samstemte i å ville publisere AUFs budskap og ønsket om å slippe dem til. Flere fremhever AUFs tilbakeholdenhet, samt at de ikke maktet medieoppmerksomhet, som forklaringer på hvorfor det ikke er mer AUF-stoff på trykk.

Når det gjelder ytringsfrihet, er det få som hevder at den er svekket eller styrket i forbindelse med medieomtalen av 22. juli. Det er imidlertid noen som mener at dekingen av beredskapsspørsmålet og Breiviks tilregnelighet bidro til å styrke ytringsfriheten og åpenheten i samfunnet. Andre hevder at karikaturstriden og Charlie Hebdo har vært mer toneangivende for ytringsfrihetens grenser.

Svarene til respondentene er også relativt klare med hensyn til omtale og innpass av høyreekstreme stemmer i spaltene. Noen vektlegger ønsket om en åpen og bred debatt, men alle hevder at de er bevisst på hvordan de slipper disse stemmene til, og at de stort sett har en restriktiv praksis på å publisere høyreekstremt budskap. Flere hevder at høyreekstremisme som fenomen og høyreekstreme stemmer har fått mer oppmerksomhet i samfunnet. Dette skyldes at mainstream medier er mer interessert i fenomenet etter 22. juli, noe som også kan ses i sammenheng med redaksjonenes økte fokusering på kunnskapsstoff om fenomenet, samt omtale av flere terroraksjoner med høyreekstremisme som motiv. Flere av respondentene oppgir at stemmene som i økende grad kommer til orde, mer skyldes fremveksten av sosiale medier og egne nettsteder enn at de får innpass i redaktørstyrte medier.

Kapittel 6
Året 2022

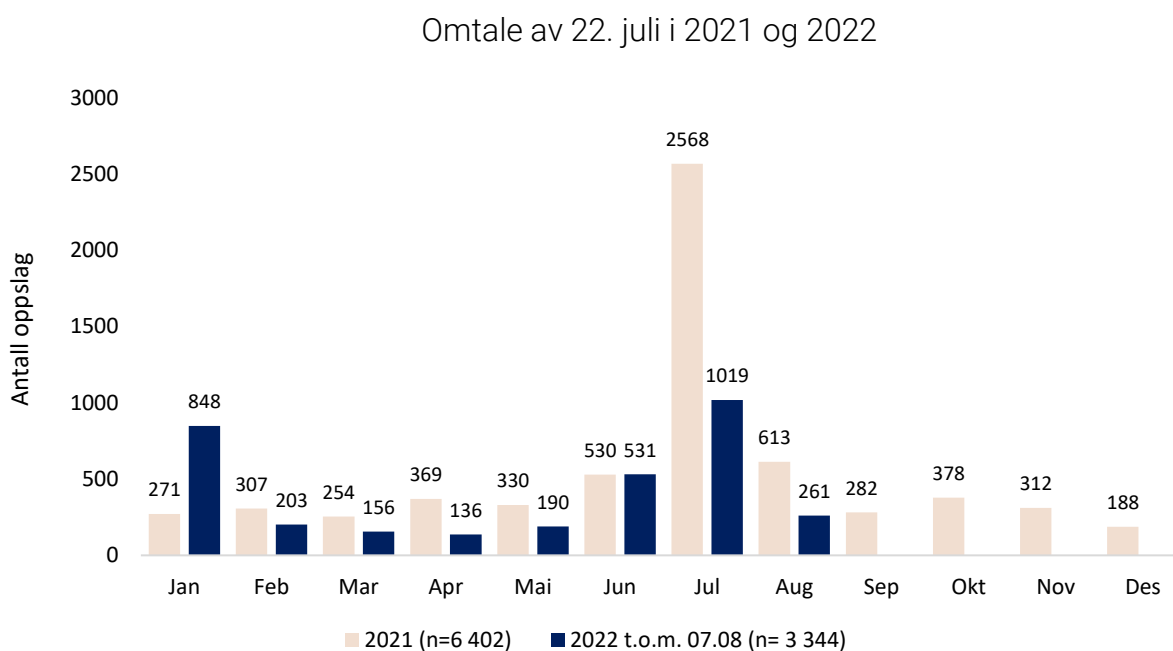
Retriever

Året 2022

Det siste kapittelet i denne rapporten tar for seg mediedekningen av 22. juli i 2022. Som vi så i det første kapittelet, var 2021 et år der mediedekningen av 22. juli-terroren endret seg fra tidligere år. Det var ikke nødvendigvis et langt høyere antall oppslag som nevnte 22. juli i norske medier, men innholdet og debatten hadde fått nye dimensjoner. Flere nye stemmer meldte seg inn i debatten og diskuterte 22. juli i offentligheten for første gang. I dette kapittelet vil vi undersøke om denne endringen har blitt værende året etter tiårsmarkeringen, og om utviklingen fortsetter med flere nye stemmer, eller om det har gått tilbake til å bli et «hvileår», og at de store diskusjonene kun kommer i forbindelse med runde årsmarkeringer.

To topper i 2022: Anders Behring Breivik begjærer prøveløslatelse og elleveårsmarkering for terroren

Nedenfor ser vi en graf som viser alle medieoppslag som nevner 22. juli-terroren i løpet av året 2021, frem til og med 7. august 2022.

Figur 30: Omtale av 22. juli i perioden 01.01.21–07.08.22 (n=9746)

Det publiseres omtrent like mange oppslag om 22. juli i løpet av våren 2021 og våren 2022. De to største forskjellene i mediedekningen finner vi i mengden stoff publisert i juli 2021, og i innholdet i mediedekningen de øvrige månedene. Mens mediedekningen våren 2021 i stor grad er preget av bokutgivelser og andre publikasjoner som reflekterte over tiårperioden etter 2011, er våren 2022 mer preget av hendelsesstyrte nyheter. Vi ser to topper på grafen for 2022: januar og juli genererer mest omtale av 22. juli. Året 2022 åpnes med nesten 900 oppslag i januar. Det er hovedsakelig to grunner til det; det blir kjent at minnesteedet etter terroren på Utøya blir dyrere enn antatt, og Anders Behring Breivik benytter seg av retten til å begjære seg prøveløslatt. I juli knytter omtalen seg til elleveårsmarkeringen for terrorangrepene 22. juli.

Litt mindre enn 100 medieoppslag i januar 2022 handler om minnesteedet ved Utøya. Prisen for 22. juli-minnesteedet ved Utøya har økt fra rundt 500 millioner til rundt 700 millioner kroner, skriver NTB (NTB,

2022a). Medieomtalen rundt minnesmerket publiseres først og fremst via NTB og blir publisert i mange medier, men preges av faktaorientert informasjon med et fravær av diskusjoner og meningsbærende stoff.

Allerede høsten 2020 blir det kjent at terrordømte Anders Behring Breivik kommer til å benytte seg av sin rett til å søke om prøveløslatelse. Idet terroristen har sonet en minstetid på ti år etter drapene i 2011, får han mulighet til å søke om å få en prøveløslatelse behandlet av en domstol i juli 2021. I august 2021 sier statsadvokaten nei til prøveløslatelsen, og dermed er det opp til retten å avgjøre spørsmålet. I januar 2022 begynner rettssaken.

Nesten 700 oppslag i januar 2022 omhandler den nye rettssaken til terroristen. Nyhetsdekningen i denne perioden er i stor grad preget av rapportering fra rettssalen. I forkant av rettssaken melder statsadvokat Hulda Karlsdottir at hun ikke vil la NTB filme Anders Behring Breivik når han forklarer seg i Telemark tingrett (NRK.no, 2022b). NTB fikk tillatelse til å filme rettssaken mens retten vurderer Breiviks begjæring om prøveløslatelse, men statsadvokaten vil ikke gi Breivik større talerstol enn nødvendig og stanser filmingen under hans forklaring.

Mer eller mindre direkte rapportering fra rettssalen

Nettopp mediedekningen er et tema som blir sentralt i forbindelse med rettssaken. Flere enn bare Karlsdottir mener at 22. juli-terroristen ikke bør få en større talerstol enn nødvendig.

Jacob Ravndal, førsteamanuensis ved Politihøgskolen, og tidligere postdoktor ved C-REX, uttaler til NTB at «det er bra at Breivik har fått så lite oppmerksomhet i norske medier de siste årene – det bidrar til å holde interessen rundt hans person nede, samtidig som man kan vektlegge grunnleggende samfunnsutfordringer som 22. juli avdekket, som islamofobi, rasisme, utenforskap og omsorgssvikt» (NTB, 2022c).

Noe mediedekning får likevel terroristen i januar. Flere medier, som NRK, TV 2, VG og Dagbladet, velger å strøme rettssaken mer eller mindre direkte.

Nyhetsredaktør Karianne Solbrække i TV 2 skriver 18. januar saken «Derfor viser vi deler av Anders Behring Breiviks forklaring», der hun forsvarer tv2.nos mediedekning av rettssaken. Selv om nettstedet vil dekke rettssaken, er de også opptatt av å få frem hvilke tiltak de har gjort for å skåne publikum mot eventuelt upassende innhold. «Overføringen skjer direkte, men det er lagt inn en forsinkelse på 30 sekunder, slik at vi har mulighet til å fjerne lyden hvis han sier noe vi mener ikke er riktig å publisere» (Solbrække, 2022).

Også Dagbladet velger å sende fra rettssaken, også de med en forsinkelse, «og flere redaksjonelle ledere sitter klare til å gjøre fortløpende etiske vurderinger og til å kutte direktesendingen av lyd eller bilde» (Aurdal, 2022). Kommentator Martine Aurdal skriver at «Vi mener at det er viktig at publikum selv kan se og høre hvordan terroristen opptrer, ordlegger seg og argumenterer».

Mediene synes det er viktig å rapportere om terroristens oppførsel i rettssaken, selv om de er klar over at han med kort forvarsel kan uttale noe som ikke er passende å være talerør for.

Selv om ikke hele rettssaken sendes direkte, publiserer mediene rapporteringer fra Breiviks forklaring om hvordan han ble radikalisert, han forteller at ytre høyre mener at hvite blir utsatt for folkemord, og at det pågår en kulturkrig (NTB, 2022b). Anders Behring Breivik viser nazihilsen da han ankommer rettslokalene i Skien fengsel, men hevder at han tar avstand fra vold og terror (Fosshem et al., 2022). NTB dekker saken i form av korte nyhetsmeldinger som fortløpende publiseres i landets riks- og regionmedier.

Første februar bekreftes det at Telemark tingrett har avvist Anders Behring Breiviks begjæring om å bli prøveløslatt. Dommen er enstemmig (NRK.no, 2022a).

Under Anders Behring Breiviks løslatelsessak kommer det frem at terroristen ønsker å sone sammen med den terrordømte Philip Manshaus (Lofstad, 2022). Mot slutten av måneden, 23. januar, har Manshaus engasjert advokaten til Breivik til sin egen rettssak. Dette fører naturlig nok til flere medieoppslag som nevner 22. juli.

De øvrige 140 oppslagene om 22. juli som verken handler om minnesmerket eller rettssaken, består av diverse enkeltoppslag og tilsvarer omtrent halvparten av volumet som ble publisert i januar 2021.

Det er offisiell åpning av minnesmerket ved Utøya 18. juni 2022. Markeringen, der blant andre Kronprins Haakon deltar (NTB, 2022c), bidrar til litt mer enn hundre medieoppslag.

Sommeren 2022: et nytt terrorangrep rammer landet

Mindre enn en måned før elleveårsmarkeringen for 22. juli, natt til lørdag 25. juni 2022, blir Oslo og Norge rammet av et nytt terrorangrep. Denne gangen er det ikke Arbeiderpartiet og AUF som er målet, men sannsynligvis de skeive minoritetene. To mennesker blir skutt og drept. Oslo universitetssykehus opplyser at åtte mennesker er fraktet til sykehus etter masseskytingen i Oslo, mens elleve er sendt til legevakt.

De første dagene etter terrorangrepet er det flere i både sosiale og redaksjonelle medier som trekker paralleller mellom angrepet i 2022 med terroren 22. juli 2011.

«Akkurat som 22. juli så berører dette oss alle», sier Kjell Nordström, bedre kjent som klesdesigneren Baron von Bulldog, til Dagsavisen 25. juni (Hoffengh, 2022).

Statsminister Jonas Gahr Støre sier etter angrepet at skeive skal føle seg trygge. «Det skeive miljøet føler seg utrygge, og det skal dei ikkje gjere i landet vårt. Det skal vere trygt å høyre til dette miljøet», sier han til NRK den 22. juli 2022 (NRK.no, 2022c). Støre mener man kan trekke en tydelig parallell mellom angrepet i juni 2022 og angrepet 22. juli 2011. Han ber alle om å ta ansvar for at skeive skal føle seg trygge, «Det er eit ansvar som eg veit at politiet og PST tek på alvor. Vi har alle eit ansvar for å vere til stades, for at dei skal føle tryggheit i landet vårt. Det gir ein veldig aktualitet til det som skjedde i 2011», sier Støre i en artikkel publisert på NRK 22. juli 2022.

25. juni aktualiserer 22. juli

Terrorangrepet i 2022 skaper rom for å reflektere om terrorangrepene 22. juli, blant annet til hvor viktig rosetoget i 2011 var. Etter terrorangrepet i 2022 fraråder politiet folk å samles til Pride-markeringer, som opprinnelig var planlagt i slutten av juni. Blant andre Peter Frølich, leder av Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité, stiller seg skeptisk til politiets melding, og sier «Det er uholdbart dersom vi over tid skal være i en situasjon hvor nordmenn frarådes å utøve sin ytringsfrihet og forsamlingsfrihet» (Sviggum, 2022).

Venstres gruppeleder i Oslo bystyre, Hallstein Bjercke, sammenligner situasjonen med den Oslo var i etter 22. juli-angrepet, og sier til VG: «Man kan jo se for seg at vi etter 22. juli-terroren der 200 000 mennesker samlet seg til rosetog på Rådhusplassen, ikke kunne gjennomført det fordi politiet ikke kunne ivareta sikkerheten. Tenk på hvor viktig rosetoget var for oss som samfunn! Både for måten vi sørget, viste styrke og gjenreiste oss på, sier han.» (Sviggum, 2022).

Flere steder ser vi klare linjer trukket mellom de to angrepene.

Ofrene etter 22. juli er også ofre etter 25. juni

Noen dager etter terrorangrepet 25. juni, sender Helsedirektoratet ut et brev til statsforvalterne, der de ber kommunene ta vare på gruppene som er rammet av masseskytingene i Oslo (NRK.no, 2022d). Ofrene etter terroren 22. juli nevnes som en av gruppene som også kan trenge hjelp etter masseskytingen 25. juni.

De to terrorangrepene kobles også sammen ettersom det er flere som har opplevd begge angrepene i løpet av sitt liv. NRK skriver blant annet om 31 år gamle Stian Løken som overlevde terrorangrepet på Utøya elleve år tidligere, og som i 2022 på nytt måtte flykte fra et terrorangrep (Bergland, 2022).

Terrorangrepene omtales sammen i flere medieoppslag, blant annet av AUF-leder Astrid Hoem. Hoem sier på minnemarkeringen for 22. juli-terroren på Utøya at det er et spesielt bånd mellom Utøya og den

skeive bevegelsen. «Det var her Skeiv Ungdom ble stiftet. Det var denne øya som ble kalt «homoøya» da foreningen Fri hadde sommerleirene sine her. Og det er her på Utøya at mange AUF-ere, som både for 11 år siden, men også i dag, har turt å stå fram som seg selv for første gang (NTB, 2022d).

Masseskytingen 25. juni skaper et nytt og raskere behov for å ta et oppgjør med ekstremisme

Aftenpostens leder 28. juni lyder: «Aftenposten mener: Muslimske ledere har ansvar for holdninger de sprer. Også nå trengs et oppgjør med tankene bak terroren» (Aftenposten-redaksjonen, 2022). Lederen viser at det på nytt trengs et oppgjør med holdninger som spres i samfunnet, og at ledere burde ta ansvar for å stoppe spredningen av disse.

Også Astrid Hoem sier det samme. «I fjor ba vi høyresida ta et særlig ansvar for debatten etter 22. juli. Nå trenger vi også at muslimske ledere tar et særlig ansvar for debatten etter 25. juni. Flere har allerede gjort det, men vi trenger mange som stemmer i» (Hoem, 2022).

Ifølge Hoem tok det ti år før AUF ba høyresiden ta et særlig ansvar for debatten. Det kan virke som om hun opplever en fremgang når man nå ber om et oppgjør bare dager etter det siste terrorangrepet.

Et år tidligere, i forbindelse med tiårsmarkeringen for 22. juli, uttalte statsminister Jonas Gahr Støre at høyresiden hadde et særlig ansvar for å ta avstand fra høyreekstreme. Også Masud Gharahkhani sa i 2021 at han savnet en mer ærlig debatt rundt ideologien bak 22. juli-terroren: «Vi må røske tak i ideene og holdningene bak terrorangrepet», skrev han den gang og la til: «Vi må snakke åpent om hva som skjedde 22. juli, om ideologien bak og om hva som ble angrepet» (Heldahl, 2022). Nettavisen spør Gharahkhani etter terrorangrepet i 2022 om ikke det samme gjelder nå når en islamist står for terroren. Stortingspresidenten svarer: «Vi skal alltid ta et oppgjør med ekstremisme uavhengig av om den er islamistisk, høyreekstrem eller noe annet. Som en muslim som er stortingspresident tok jeg et initiativ sammen med presidentskapet til å heise prideflagget på Stortinget i år.» Mahmoud Farahmand sier i samme artikkel at en ærlig diskusjon om ideologi ikke vil gjøre opp for tapet av liv, men at det allikevel er viktig. «Ingenting av dette vil endre på sorgen og smerten, men vi har et ansvar for å ta opp problemstillingen. Vi har ikke godt av å feie ting under teppet. Da blir det der og mugner» (Heldahl, 2022). Her kan det leses som at praksisen etter 22. juli, å feie høyre-radikale holdninger under teppet uten å ta et oppgjør med dem, fører til at de «mugner».

Jonas Gahr Støre nevner også ansvaret moderate muslimer har i sin 22. juli-tale i 2022. Sarah Gaulin, daglig leder i LIM – Likestilling, integrering og mangfold – mener det er riktig av statsministeren. «Støre erkjenner at muslimske ledere har en viktig rolle og autoritet i deres miljø. Han kritiserer ikke moderate muslimer, men inkluderer dem i stedet i kampen mot hat og ekstremisme.» Gaulin mener at «Det minst konstruktive er å beskyldte andre for diskriminering og krenkelser, og sette seg selv i en minoritets- og offerrolle. Da kommer vi ingen vei» (Gaulin, 2022).

Andre mener man ikke har lært nok av 22. juli, og av hetsen muslimer og folk med minoritetsbakgrunn opplevde da.

Sumaya Jirde Ali spør i Dagsavisen 28. juli: «Hvorfor anses et angrep på skeive først og fremst som et angrep på hvite skeive?» (Ali, 2022). «Det siste døgnet har jeg observert at flere venner og andre har måttet skrive at de som skeive med minoritets- og muslimsk bakgrunn, tar avstand fra terrorangrepet. Jeg har og sett streite med muslimsk bakgrunn gjøre det samme. Dette er sørgelig på mange plan. For det første virker det ikke som at vi har lært noe av timene som fulgte 22. juli-terroren, for i de timene økte hatkriminalitet rettet mot synlige muslimer og alle som ble antatt for å være muslim. I ettertid førte det til at norske muslimer gikk ut og tok avstand hver gang en eller annen person begikk en terrorhandling, da både utenfor og på norsk jord» (Ali, 2022).

Selv om muslimske ledere av noen bes ta ansvar for holdningene som ligger bak terrorangrepet 25. juni, poengterer Ali at alle med minoritets- og muslimsk bakgrunn ikke burde føle på det samme behovet.

Fortsatt behov for oppgjør med høyreekstrem terror

I forbindelse med elleveårsmarkeringen av 22. juli, ser vi flere avisinnlegg som handler om oppgjøret som må tas med høyreekstrem terror.

Nationen mener i lederen publisert 22. juli 2022: «Vi må ikke sove. Å forebygge høyreekstrem terror er et møysommelig arbeid på mange plan. Vi må slå ned på hatefulle ytringer og imøtegå ytringer som legitimerer farlige konspirasjonsteorier. Og vi trenger en politikk som inkluderer framfor å øke forskjellene ytterligere, med åpenhet og nærhet mellom de som styrer og de som styres» (Nasjonen-redaksjonen, 2022)

Kunnskapsminister (Ap) Tonje Brenna skriver i en kronikk i VG 22. juli: «Det har gått elleve år siden terrorangrepet i regjeringskvartalet og på Utøya. Det begynner å bli lenge siden. I dag er likevel en anledning til å gjøre minst to ting. Det ene er å minne hverandre om at alt som er historie, en gang har vært samtidig. Det andre er å spørre oss selv hva vi kan gjøre, for å gjøre vår samtidig litt bedre» (Brenna, 2022).

Vi kan se at behovet for å ta et oppgjør med høyreekstremismen fortsatt er stort, og det kan virke som om det ikke har vært en synlig forbedring siden 2011, eller siden tiårsmarkeringen.

Kulturredaktør i Bergens Tidende, Jens Kihl skriver: «Noreg burde ha lært av 22. juli. Men no gjer vi alle feila éin gong til» (Kihl, 2022). Kihl skriver: «Noreg burde ha vore særst godt rusta til å takle både terroren og konsekvensane han har i samfunnet. Etter 22. juli har vi hatt Gjørv-kommisjonen, ein eigen 22. juli-komité på Stortinget, fleire valkampar der partia har kappast om å by over kvarandre om beredskap og mykje forskning som har gjeve oss kunnskap og innsikt. Likevel ser det ut til at vi gjer akkurat dei same feila etter sommarens mogelege terror som vi gjorde etter 22. juli: Fyrst isolerer vi ansvaret: Gjerningsmannen stod åleine. Så kollektiverer vi offerrolla: Det var terror, og dermed eit åtak mot oss alle. Til slutt individualiserer vi hjelpa: Storsamfunnet kan ikkje vite kva kvar enkelt treng, dette må folk ta ansvar for sjølv». Kulturredaktøren mener samfunnet nå gjør de samme feilene som vi gjorde elleve år tidligere, ved å snakke om at gjerningsmannen handlet alene, uten å ta et ordentlig oppgjør med tankene og holdningene bak handlingene. Kihl avslutter kommentaren ved å skrive: «Ved å ta lærdom av ugjerningane til Brevik, Manshaus og Matapour, kan vi ruste oss litt betre både mot omfanget og konsekvensane.»

Klassekampens leder 22. juli 2022 handler om psykisk helse som en avsporing fra fokuseringen på et terrortankegods. Lederen reflekterer rundt det faktum at den offentlige diskusjonen både etter 22. juli og etter 25. juni handlet om «Er dette et politisk attentat, eller er gjerningsmannen psykisk syk?» (Hellesnes, 2022). Lederen avsluttes med: «Rasistiske og fascistiske politiske ideologier og tanker kan motivere og inspirere folk til å begå voldshandlinger eller terror. Å bli bedre til å gjenkjenne slikt tankegods er en viktig oppgave i samfunnsdebatten. Da må vi slutte å sause det sammen med diskusjoner om psykisk helse.»

Andre mener derimot at det har vært stor oppmerksomhet knyttet til et oppgjør med høyreekstremisme, selv om det må arbeides med kontinuerlig.

«Etter 22. juli 2011 har vi ikke gjort annet enn å ta et oppgjør mot høyreekstreme og den ekstreme ideologien som står bak vårt nasjonale traume. Det er senere laget handlingsplaner, satt i gang forebyggende arbeid, og vi går i demonstrasjoner. En av disse er handlingsplan mot diskriminering og hat mot muslimer», skriver Sarah Gaulin. Hun skriver videre at «Vi må fortsette å jobbe mot høyreekstreme krefter og de farlige ideologene som sto bak terroren» (Gaulin, 2022).

Det kan virke som om flere mener vi fortsatt har noe å lære av terrorangrepene, og at mer kan gjøres for faktisk å bekjempe hatefulle ytringer i stedet for å diskutere sidespor.

Virksomheter fra fjorårets debatt

Etter at flere medier i 2021 fikk kritikk for sin dekning av 22. juli-terroren, varslet Bergens Tidende at de skulle foreta en gjennomgang av sin egen dekning. Sommeren 2022 publiserer Bergens Tidende sine lærdommer fra gjennomgangen, som nevnt i første kapittel. Noe av det sjefredaktør Frøy Gudbrandsen skriver i kommentaren, er at «Vi har ikke dekket terroristens ideologiske tilknytning og høyre-

ekstremisme så bredt og grundig som vi burde», og «At vi bør bli bedre på journalistikk om samfunnsendringer, inkludert tankegods og politiske bevegelser, er ett av læringspunktene fra vår gjennomgang» (Gudbrandsen, 2022). Sjefredaktøren innrømmer her at de ikke har viet oppgjøret med de høyreekstreme holdningene nok oppmerksomhet i mediene.

Andre lærdommer fra diskusjonene i 2021 som kommer til syne i mediene i 2022, er at de berørte følte at de for første gang snakket sant om terroren, og at AUF følte at diskusjonene førte til mindre berøringsangst.

Statsminister Jonas Gahr Støre roser AUF og Støttegruppen for hvordan de bidro til å endre debatten om 22. juli i 2021, under minnemarkeringen på Utøya. «I fjor snakket vi, kanskje for første gang, sant om 22. juli. Vi fikk sagt det tydelig – og det ble hørt og forstått – at angrepet var en politisk motivert handling, målrettet mot AUF og Arbeiderpartiet» (NTB, 2022e). Støre sier at det er viktig å fortsette å snakke om hva som faktisk skjedde og forårsaket terrorangrepet for elleve år siden.

I en tidligere nevnt artikkel i VG, publisert 22. juli 2022, sier statsminister Jonas Gahr Støre at han tror hets og sjikanering skremmer mange vekk fra å delta i den offentlige debatten: «Mange jeg møter nå er urolige for polarisering også i norsk debatt, at det blir ytterpunktene som blir stående og definere hva som er innafor. Vi må ikke gi debatten til de ekstreme» (Aslaksen, 2022).

På elleveårsminnemarkeringen for terrorangrepet 22. juli sier AUF-leder Astrid Hoem at noe av det mest positive rundt tiårsmarkeringen for 22. juli-massakren var at debatten «endelig mistet noe av sin berøringsangst»: «AUF og Arbeiderpartiets angst for å bli beskyldt for å innta en 'offerrolle', og i en bredere offentlighet angsten for å diskutere implikasjonene av 22. juli som et politisk motivert angrep» (Lillegraven, 2022).

Snorre Valen skriver at «også i fjor måtte Ap og AUF tåle smålige anklager fra politiske motstandere om å misbruke 22. juli politisk. Vi greier fortsatt ikke å fullføre en skikkelig, offentlig debatt om 22. juli uten bråk, uten usakligheter, og uten unnvikelser. Lenger har vi faktisk ikke kommet, fjorårets viktige rop fra AUF til tross» (Valen, 2022).

Selv om AUF mener at de mistet noe av sin «berøringsangst» i 2021, betyr det ikke at det er problemfritt for dem å uttale seg i offentligheten i 2022.

AUF mottar fortsatt mye hat

I noen medieoppslag i 2022 ser vi overlevende og pårørende etter terroren 22. juli som står i den offentlige debatten på tross av trusler og hets. En rapport fra 2021³² viser at én av tre Utøya-overlevende har blitt utsatt for hat og trusler. I 2022 intervjuer TV2.no Utøya-overlevende Nikolas Dale Skjerping, og Merete Stammeshagen, moren til Silje Stammeshagen som ble skutt og drept på Utøya. De to sier at det ikke har blitt lettere å uttale seg i offentligheten, men at de likevel vil bruke stemmen sin for dem som ikke lenger kan det (Kronheim, 2022).

Skjerping sier at han forstår at flere ikke orker å uttale seg slik debattklimaet er nå. «Da er det enda viktigere at jeg står i det og tar den byrden», sier Skjerping (Kronheim, 2022). «Jeg har fått kommentarer som: 'Han burde ha blitt forlatt i vannet' og 'jeg skulle ha skutt han der selv'.» Skjerping anser seg likevel å være heldig sammenlignet med andre. «Det er begrenset hvor mye hat jeg kan få som hvit og heterofil mann. Jeg har venner som får drapstrusler hver gang de uttaler seg. For er du homofil, mørkhudet eller kvinne, er det hundre prosent sikkert at innboksen fylles med hat», forteller han til TV2.no.

I september 2022 melder fylkesordfører i Troms og Finnmark (Ap) og overlevende etter Utøya, Tarjei Jensen Bech, at han ikke vil stille til gjenvalg, og oppgir netthets som grunnen (Horn, 2022). Den samme personen som i kapittel 3 mottok drapstrusler rundt perioden Utøya-filmen hadde premiere, orker ikke mer av debattklimaet i kommentarfelt og sosiale medier (Horn, 2022).

Både Stammeshagen og Skjerping har forståelse for dem som ikke orker å delta i debatten på grunn av hets og sjikanering. Skjerping oppfordrer alle til å ta ansvar for at 22. juli blir snakket om: «Vi som er

³² Rapport fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS), 31. mai 2021

overlevende og pårørende kan ikke være de eneste som snakker om det, for på et tidspunkt orker ikke vi å prate om det mer. Da glemmer vi det, og hvis vi glemmer hva som førte til 22. juli, så skjer det igjen. Vi må adressere og bekjempe hat og utenforskap,» sier han (Kronheim, 2022).

Også Snorre Valen tar opp det samme som Skjerping, at ikke AUF, de overlevende og pårørende kan være de eneste som snakker om 22. juli. Han skriver at AUF ikke må bære børen alene: «Siden færre med tiden husker, må 22. juli bæres av flere enn AUF» (Valen, 2022).

«I den første tiden etter 22. juli var det jo ikke slik. Av mange ble det ansett som direkte ufint å mene at terroren burde påvirke analysene og ordskiftet om innvandring og kulturkamp. Først i fjor – ni år etter at terroristen ble dømt og funnet tilregnelig – mener jeg 22. juli fullt ut ble anerkjent som en politisk motivert terrorhandling som må forstås i en politisk ramme», skriver Valen, og bekrefter det Jonas Gahr Støre også uttalte.

«Det kom ikke av seg selv. Slik Emilie Græsli – og utallige andre ungdommer som var barn da terroren fant sted – måtte ta opp hansken så mange voksne skydde, måtte AUF-ere som selv overlevde terroren lede an i den offentlige debatten i fjor sommer. De måtte selv sette ord på hva 22. juli innebar for dem, og hvordan de opplevde årene som fulgte. Først da de samlet alt av krefter og nærmest ropte at de følte seg urettferdig behandlet, begynte storsamfunnet så smått å lytte» (Valen, 2022).

Utøya-kortet

Skribent Jarl Wåge har undersøkt tonen i debatten på sosiale medier, og finner i gruppen «Vi som støtter Sylvi Listhaug» flere eksempler på personer som hetser og sjikanerer Utøya-overlevende. «Eit stort fleirtal av dei 134 kommentarane (så langt) var definitivt ikkje for medisin mot radikaliserings og insisterte på at Ap må slutte å bruke Utøya for å skaffe seg nye veljarar», skriver han i Dagsavisen (Wåge, 2022). Wåge siterer flere kommentarer fra Facebook-siden, som blant annet slår fast at Arbeiderpartiet bruker Utøya politisk, og til og med at «det var Arbeiderpartiet sjølve som stod bak og iscenesette terroren».

Kamzy Gunaratnam, stortingsrepresentant (Ap), tidligere varaordfører i Oslo og Utøya-overlevende, mener vi fortsatt ikke gjør nok for å ta et oppgjør med hatet, og opplever at det oppfattes som om hun bruker Utøya-kortet når hun snakker om 22. juli-markeringene. Hun skriver i et Facebook-innlegg som også blir publisert som en kronikk i Dagbladet:

«I dag er det OK for deg. At jeg er lei meg, griner og savner vennene mine som døde. Det er greit for deg at jeg bruker det såkalte Utøya-kortet. Og du sender meg et hjerte i innboksen og poster 'Vi glemmer aldri' på Facebook. For du har gitt meg det kortet kun for å bruke det en gang i året, og det er i dag» (Gunaratnam, 2022). Stortingspolitikeren spør hva folk faktisk gjør for å bekjempe hat i hverdagen, annet enn å lytte til de overlevende etter 22. juli en gang i året. «I dag er det OK for deg å konkludere at hat dreper. Men hva gjør du med hatet du møter på hver eneste dag? Naboen, onkelen eller kollegaen din. Som hater på muslimer eller skeive, trakasserer oss svartinger og kommer med rasistiske vitser om hudfarge og legning, som for mange er enklest å le bort? Hva gjør du med det?». «I dag er det OK for deg med høyreekstremisme som ikke har gevær i hånda. Det er OK for deg å akseptere alle slags ord under 'ytringsfriheten', men du vil ikke ta til motmæle. Det er ikke viktig nok å ta til motmæle. Er det fordi du er enig eller bare tør du ikke? En av delene må det være.»

Innlegget til Gunaratnam avslutter med: «Hatet som drepte 77 mennesker, lever i beste velgående. Vi, som samfunn, har søren meg ikke gjort nok.»

Et ønske om ytringsansvar elleve år senere

Forfatter Anne Bitsch skriver at det går en tråd fra drapet på Benjamin Hermansen til 22. juli og moskéangrepet i Bærum, og skriver i Aftenposten 22. juli: «I de seneste årenes debatter har man stadig hørt refrenget om at man «må tåle» å høre «politiske meninger» man er uenig med. At man ikke «kan godta sensur i det godes tjeneste». Ofte serveres floskler om at «ytringsfriheten først får avgjørende verdi når den forsvarer de ytringene vi liker aller minst.» (Bitsch, 2022). I forbindelse med boken *Den norske skyld. En beretning fra rettssaken mot Philip Manshaus*, som hun skriver, har forfatteren sett

nærmere på hvordan Manshaus brukte retten som politisk talerstol i enda større grad enn Breivik. Hun tar opp temaet om hvor mye som er nødvendig og sunt å ytre i offentligheten, og stiller spørsmålet «Er grensen mellom det ekstreme og det normale i ferd med å brytes ned?». Bitsch avslutter debattinnlegget ved å si at «Ytringsfriheten har størst verdi når den bidrar til å fremme respekt for demokrati og menneskerettigheter».

Gunaratnam og Bitsch uttrykker begge at samfunnet tolererer høyreekstremisme så lenge det dreier seg om samfunnsdebatt.

AUF-leder Astrid Hoem tar 22. juli 2022 opp tråden fra Eskil Pedersens forsøk i 2011 på å innføre begrepet ytringsansvar, og skriver at «Alle hatefulle ord fører ikke til terror, men terror starter med hatefulle ord.» (Hoem, 2022). Hun viser utviklingen for hvordan AUF har blitt møtt i mediene de siste elleve årene: «Hver eneste gang vi prøvde i tiden etterpå ble det slått hardt ned på. Det gikk så langt at Eskil og AUF ble kalt fiender av demokratiet, kun få måneder etter vi var blitt skutt etter for å delta i demokratiet. I fjor sto jeg på den samme talerstolen på kartellkonferansen. Budskapet var gjenkjennelig fra ti år tilbake. Vi trenger at høyresiden tar et særskilt ansvar for debatten rundt høyreekstremisme, fordi det er andre som lytter til de enn til oss. Denne gangen kom ingen reaksjoner» (Hoem, 2022).

Elleveårsmarkeringen: et stille mellomår?

22. juli 2022 skriver kommentator i Aftenposten Harald Stanghelle: «I mangel av et bedre ord kan 2022 kanskje kalles et slags 'mellomår'. Et år som ikke er knyttet til runde tall som gjør det til en selvfølgelig plikt å se bredt tilbake på det som skjedde. Eller som inviterer til nye oppgjør» (Stanghelle, 2022).

Dette kapittelet viser tidvise etterlysninger etter oppgjør, men lite sammenlignet med året før.

Også Snorre Valen synes det er stille i 2022: «I år er det en påfallende stillhet over markeringen. Noe av det skyldes kanskje at fjorårets markering, og til tider opprivende debatt, på et vis lukket det første kapittelet i vår bearbeidelse av 22. juli. Men det skyldes nok også den litt ekle karakteristikken jeg ikke greier å la være å gi oss nordmenn – vår evne til å la være å snakke om kompliserte og vanskelige ting. Vår evne til å snu oss vekk, vår evne til å nekte å erkjenne det som er ubehagelig. Vi er mestere i det faget, som AUF har fått erfare» (Valen, 2022).

Men selv om det er et mellomår, viser mediedekningen et uttrykt behov og et ønske om å fortsette kampen mot hat og hets.

«Det tok ti år før vi kunne snakke politisk om 22. juli. Nå når vi har starta, kommer vi ikke til å slutte med det. Vi trenger at du er med i samtalen. Vi sitter ikke med fasiten, vi har ikke alle svarene. Men vi kommer ingen vei om vi ikke debatterer de krevende temaene» (Hoem, 2022).

Oppsummering 2022: fortsatt kamp mot hatet

Medieomtalen rundt elleveårsmarkeringen skiller seg fra tiårsmarkeringen på flere måter.

Masseskytingen i Oslo 25. juni preger markeringen for 22. juli i 2022. Som vi har sett i tidligere kapitler blir såkalte «terrorår», der det skjer terrorangrep i eller utenfor Norge, kilder til mer omtale av også terrorangrepene ved Regjeringskvartalet og på Utøya.

Terrorangrepet i 2022 vies mye plass i mediene denne sommeren, og det snakkes mindre om et spesifikt politisk oppgjør med holdningene bak 22. juli og AUFs opplevelse. Terroren i 2022 fører til en aktualisering av behovet om å ta et oppgjør med høyreekstremisme.

Selv om Sarah Gaulin poengterer at det har blitt gjort mye for å ta et oppgjør med høyreekstremisme, etterlyser flere aviser på lederplass tydelige ønsker om å trappe opp arbeidet mot hat, hets og mot høyreekstremisme. Klassekampen mener at vi må bli bedre på å gjenkjenne ideologien bak terrorhandlinger, og Nationen skriver at å forebygge terror er et møysommelig arbeid. Kommentator Jens Kihl i Bergens Tidende skriver at vi kan ruste oss litt bedre mot omfanget og konsekvensene av terrorhandlingene ved å ta lærdom av ugjerningene til Breivik, Manshaus og Matapour.

2022 kan nok kalles et «mellomår», uten at mange nye melder seg inn i debatten, og med fravær av de store diskusjonene som vi så i fjor. Det er stort sett Arbeiderpartiet og AUF som snakker politisk om terroren, i tillegg til noen kommentatorer.

Kapittelet viser at på tross av arbeidet som ble gjort med å løfte frem den vanskelige tiden AUF har hatt etter terrorangrepene i 2021, er det fortsatt i 2022 mye hets av Utøya-overlevende, spesielt i sosiale medier.

Selv om 2021 var et vannskille der nye stemmer kom til orde og nye historier ble fortalt, er det fortsatt utfordrende for AUF å stå i offentligheten. Snorre Valen mener at flere bør støtte ungdomspartiet, ikke bare når det er runde markeringer, og minner om at vi ikke må la AUF stå alene i debattene.

Etterord fra Stiftelsen Fritt Ord

Retriever

Etterord

Stiftelsen Fritt Ord ga sensommeren 2021 medieanalysebyrået Retriever i oppdrag å undersøke hvordan mediedekningen av de høyreekstreme terrorhandlingene i Oslo og på Utøya 22. juli 2011 har vært.

Tidsperspektivet skulle være helt fra terrordagen og frem til og med debattene omkring tiårsmarkeringen sommeren 2021. Dette ble senere forlenget til sommeren 2022.

Ordsiftene i 2021 ble svært omfattende og viktige, og kan trolig karakteriseres som et vannskille i denne tiårsperioden. Nye perspektiver og nye erkjennelser kom frem – med nye forskningsrapporter, bøker og mediedebatt som grunnlag. Særlig viktig var AUF-ernes egen deltakelse. «Det siste året etter tiårsmarkeringen er det noe som har løsnet», sa AUF-leder Astrid Hoem til Dagsavisen 18.6.22.

Denne undersøkelsen, som er initiert og finansiert av Fritt Ord, er ment å danne et konstruktivt og faktabasert grunnlag for videre diskusjon, ved for første gang systematisk å kartlegge mediedekningen i elleveårsperioden ut fra forskjellige problemstillinger.

Retriever har hatt full frihet til å utforme det faglige opplegget. Som oppdragsgiver har vi stilt opp til samtale i de tilfeller Retriever har ønsket det, men uten å legge føringer på innholdet og resultatet av undersøkelsen.

To personer som er knyttet til Fritt Ord i dag, har hatt roller i debatten omkring 22. juli-terroren og satt i relevante stillinger den gang og etterpå. Det er styremedlem Frank Rossavik (den gang kommentator i Bergens Tidende) og direktør Knut Olav Åmås (den gang kultur- og debattredaktør i Aftenposten). De er intervjuet av Retriever som to av mange redaktører og kommentatorer i norske medier som hadde befatning med dekningen av terroren.

Oslo, oktober 2022

Stiftelsen Fritt Ord

Vedlegg

Retriever

Søkeord og navngitte personer fra AUF

Ord:

AUF

Arbeidernes ungdomsfylking

Arbeidarane si ungdomsfylking

Utøya-overlevende

Personer:

Agnes Viljugrein

Agnete Masternes Hanssen

Aleksandra Seljeseth

Astrid Willa Eide Hoem

Brage L. Sollund

Christopher Perreau

Eirik Schrøder

Ellen Reitan

Emilie Bersaas

Eskil Pedersen

Fredric Holen Bjørndal

Fredrik Sørli

Gaute Børstad Skjervø

Helen Ingrid Andreassen

Hilde Firman Fjellsa

Hoda Imad

Håkon Einarsve

Håkon Knudsen

Håvard Sagbakken Saanum

Ida Ødegaard

Ina Alvilde Rangønes Libak

Ingrid Marie Vaag Endrerud

Jan Christian Vestre

Jan Halvor Vaag Endrerud

Julia Eikeland

Julie Indstad Hole

Julie Lødrup

Khamshajiny/Kamzy Gunaratam

Kjetil Velve

Knut Gravråk

Kristine Hallingstad

Kristoffer Hansen

Lasse Juliussen

Linn Kristin Engø

Mani Hussaini

Mari Aaby West

Marianne Wilhelmsen

Marta Hofsøy

Munir Jaber

Munir Osman Hamed Jaber

Ole Martin Juul Slyngestadli

Ragnhild Kaski

Ragni Løkholm Ramberg

Reidar Fugle Nordhaug

Renate Tårnes

Ronja Bell Breisnes

Sindre Lysø

Snorre Erichsen Skjervrak

Stig Harlem Harris

Tonje Brenna

Tonje Kristensen

Tor Martin B. Torbergesen

Trygve Harlem Losendahl

Åsmund Aukrust

Høyre-radikale og høyreekstreme bevegelser, politiske partier og personer

Bevegelser:

Norges Nasjonalsosialistiske Bevegelse (NNSB)
Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN)
Folkebevegelsen mot innvandring (FMI)
Norwegian Defence League (NDL)
Odins Soldater, inkl. utbrytergruppene Sons of Odin og Guardian Angels
Den norske motstandsbevegelsen/Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM)
Nordisk styrke
PEGIDA

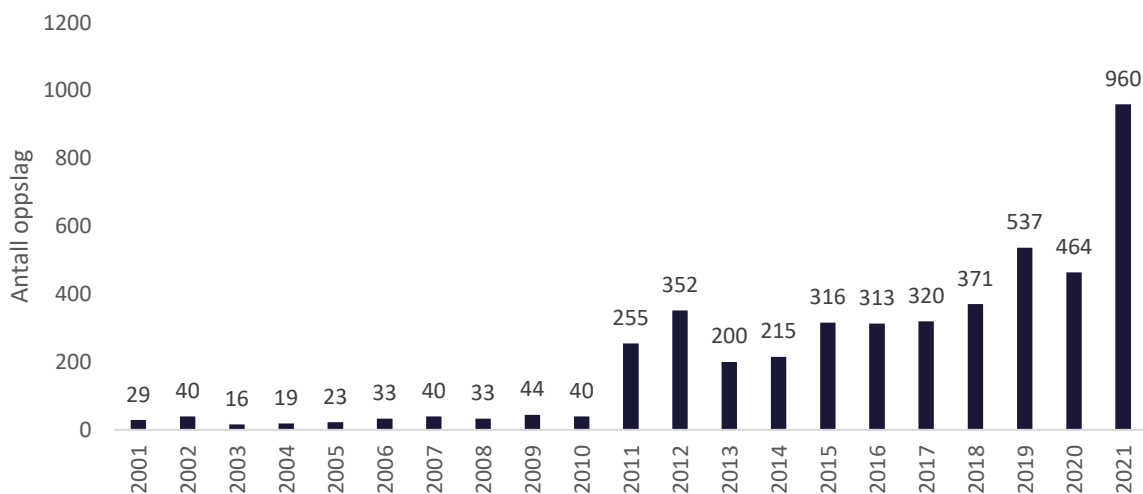
Partier:

Fedrelandspartiet
Norsk Folkeparti
Norgespartiotene
Vigrid
Selvstendighetspartiet
Alliansen
Demokratene

Personer:

SIAN: Arne Tumyr, Lars Thorsen, Fanny Bråten
NDL: Ronny Alte, Lena Andreassen
DNM: Haakon Forwald
PEGIDA: Max Hermansen (senere i SIAN)
Norgespartiotene: Øyvind Heian
Vigrid: Tore Tvedt
Selvstendighetspartiet: Ellen Due Brynjulfsen (senere i SIAN)
Alliansen: Hans Jørgen Lynglimt Johansen
Demokratene: Vidar Kleppe

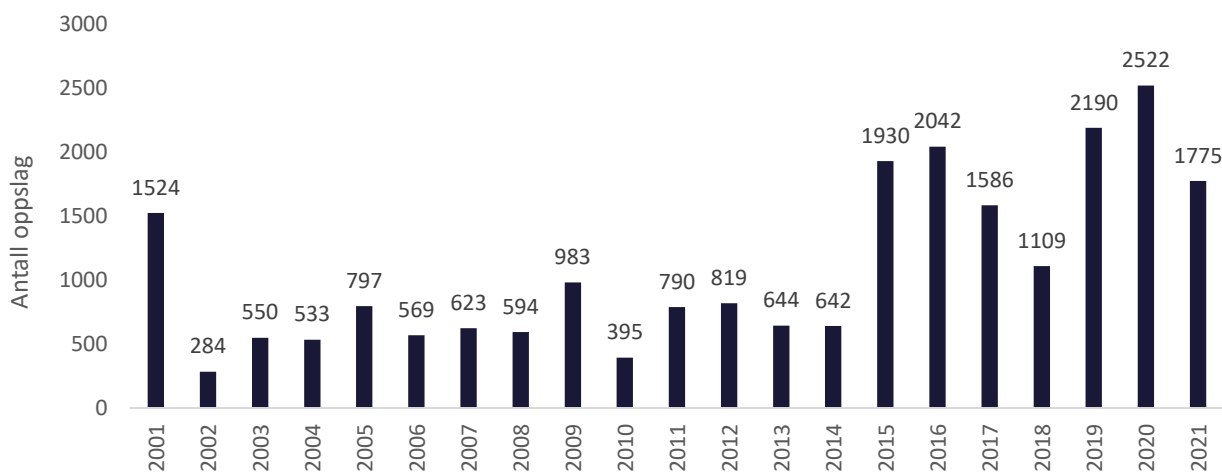
Omtale av høyreekstremisme, begrenset kildeutvalg (fotnote 20)

Figur 31: Antall medieoppslag som nevner eller omtaler høyreekstremisme, 2001–2021 (n=4620)

Figuren over tilsvarer figur 20 i rapporten, minus kildene Dag og Tid, Dagsavisen, Fædrelandsvennen, Klassekampen, Morgenbladet, Nationen og Stavanger Aftenblad. Enkelte kilder kom inn i arkivet etter år 2001, og er derfor ikke inkludert gjennom hele 20-årsperioden. Figur 20 i rapporten inkluderer alle kilder, mens figur 31 kun inneholder kildene som finnes i arkivet for alle år. Trenden gjennom 20-årsperioden er den samme både med og uten disse kildene.

Omtale av høyreekstreme organisasjoner og personer, begrenset kildeutvalg (fotnote 21)

Figur 32: Antall oppslag som nevner eller siterer høyreekstreme grupper eller personer 2001–2021 (n=22 874)

Figuren over tilsvarer figur 24 i rapporten, minus kildene Dag og Tid, Dagsavisen, Fædrelandsvennen, Klassekampen, Morgenbladet, Nationen og Stavanger Aftenblad.

Litteratur

- AUF (2021). *En bok fra AUF, ti år etter terroren*. Hentet fra AUF: <https://auf.no/aldri-tie-aldri-glemme-en-bok-fra-auf-ti-ar-etter-terroren/>
- Brandtzæg, P. B. (28.03.2018). *Alternative medier i vekst*. Dagbladet.no. <https://www.dagbladet.no/a/69652920>
- Dahlback, M. L. (2021). *Her er ekkokammeret som gjør alternative medier til virale vinnere*. Hentet fra <https://www.faktisk.no/artikler/0q4rw/her-er-ekkokammeret-som-gjor-alternative-medier-til-virale-vinnere>
- Jupskås, A. R. (2019). *Høyreekstremisme*. Hentet 07.02.22 fra <https://snl.no/hoyreekstremisme>
- Jupskås, A. R. (2020). *What is right-wing radicalism?* Hentet 07.02.22 fra <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/groups/compendium/what-is-right-wing-radicalism.html>
- Jupskås, A. R. (personlig kommunikasjon, 23.03.2022). Liste over høyreekstremisme organisasjoner og personer.
- Jupskås, A. R. og Segers, I. B. (2020). *What is right-wing extremism?* Hentet 07.02.22 fra <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/groups/compendium/what-is-right-wing-extremism.html>
- Larsson, A. O. (2019). *News Use as Amplification: Norwegian National, Regional, and Hyperpartisan Media on Facebook*. Hentet fra <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1077699019831439>
- Lilleslått, M. (20.07.21). «Hvilket spillerom har høyreekstreme holdninger i norske medier?» *Forskning.no*. Hentet 31. mai 2022 fra <https://forskning.no/internett-media-partner/10-ar-etter-22-juli-hvilket-spillerom-har-hoyreekstreme-holdninger-i-norske-medier/1886226>
- Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (2021). *Utøystudien*. Hentet 26. mai 2022 fra <https://www.nkvts.no/utoya/>
- Olsen, O. E. og Mathiesen, E. R. (2020). *Media og krisehåndtering*. Oslo: Cappelen Damm, Oslo. 2. utgave, 2. opplag 2020
- Stoltenberg, Jens (2011) *Tale i Oslo Domkirke, Statsminister Jens Stoltenberg*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/smk/taler-og-artikler/2011/tale-ved-statsminister-jens-stoltenberg-/id651789/>
- Skjervø, Gaute B; Kjær, Eirin K.; Huitfeldt, Astrid (2021). *Aldri tie, aldri glemme – en bok fra AUF, ti år etter terroren*. Oslo: Res Publica forlag. (s. 123–124).
- Tvedt, Knut Are (2022). *Vidar Kleppe*. Hentet 26. mai 2022 fra https://snl.no/Vidar_Kleppe
- Thorbjørnsrud, Kjersti og Figenschou, Tine Ustad (2018) *Det er en tid for alt? Norsk mediedebatt i året etter 22. juli*. Hentet fra <https://press.nordicopenaccess.no/index.php/noasp/catalog/view/37/154/1533>
- Valen, Snorre (2021). *Utøya-kortet*. Oslo: Cappelen Damm
- Wold, Thomas (2020). *Har du lest nyhetene I dag?* Hentet 31. mai 2022 fra <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN.0805-9535-2020-01-04#sec-9>

Refererte artikler

- Aanes, S. (2018, 13. mars). *Sylvi Listhaug har det største ansvaret*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/gPylp0/sylvi-listhaug-har-det-stoerste-ansvaret>
- Aasmundsen, J. S. (2021, 1. juli). *Støtten til 22. juli-terroristen er kartlagt. To miljøer skiller seg ut*. Hentet fra Aftenposten: Papiravis
- Aasmundsen, J. S., & Dons, S. (2021, 07. august). *Tiårsmarkeringen ble et vendepunkt for Utøya-overlevende Lars Hjetland*. Hentet fra Aftenposten: Papiravis
- Aftenposten-redaksjonen (2014, 12. juli). *Hvordan blir Støres Ap?* Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/meninger/leder/i/gPGaJ/hvordan-blir-stoeres-ap>
- Aftenposten-redaksjonen (2022, 28. juni). *Aftenposten mener: Muslimske ledere har ansvar for holdninger de sprer*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/meninger/leder/i/2825za/aftenposten-mener-muslimske-ledere-har-ansvar-for-holdninger-de-sprer>
- Ali, S. J. (2022, 28. juli). «Ikke alle er sånn». Hentet fra Dagsavisen: <https://www.dagsavisen.no/debatt/2022/06/28/ikke-alle-er-sann/>
- Alstadheim, K. (2011, 24. november). *Tårer på tinget*. Hentet fra Dagens Næringsliv: Papiravis
- ANB (Avisenes Nyhetsbyrå) (2014, 13. juni). *Vil bygge landsby på Utøya*. Hentet fra Nordlys: Utgått lenke
- Andersen, M. A.; Skarvøy, L. J.; Ertesvåg, F. (2011a, 22. desember). *Stoltenberg: - "Ytringsansvar er et upresist begrep*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Rv5Q8/stoltenberg-ytringsansvar-er-et-upresist-begrep>
- Andersen, M. A., Skarvøy, L. J., Ertesvåg, F., & Hansen, F. (2011b, 22. desember). *Statsminister Jens Stoltenberg*. Hentet fra VG: Papiravis
- Andreassen, K. M., Befring, Å. M., & Tolfsen, C. B. (2018, 3. mars). *Jonas Gahr Støre er usikker på om 22. juli har forandret oss for alltid*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/kultur/jonas-gahr-store-er-usikker-pa-om-22-juli-har-forandret-oss-for-alltid-1.13943824>
- Aslaksen, M. T. (2022, 22. juli). – *Vi må ikke gi debatten til de ekstreme*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/BjorAQ/vi-maa-ikke-gi-debatten-til-de-ekstreme>
- Auestad, G. E., & Yset, S. S. (2015, 12. januar). *Pegida: - Ikkje hat-bodskap*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/norge/pegida---ikkje-hat-bodskap-1.12146392>
- Aurdal, M. (2021, 3. juni). *Vi har sviktet*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/meninger/vi-har-sviktet/73849734>
- Aurdal, M. (2022, 17. januar). *Ubehagelige dager*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/meninger/ubehagelige-dager/75152318>
- Bekkedal, T. S. (2018, 15. mars). *Mistillit mot Sylvi Listhaug: - Arbeiderpartiet kan ikke ha tillit til Sylvi Listhaug*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/kultur/arbeiderpartiet-kan-ikke-ha-tillit-til-sylvi-listhaug/69613619>
- Berg, L. M. (2021, 21. juli). *Ernas manglende oppgjør*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/4zxKzR/ernas-manglende-oppgjoer>
- Berge, J. (2011a, 23. november). – *Borgfreden ble brutt, men ikke av oss*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/nyheter/borgfreden-ble-brutt-men-ikke-av-oss/s/12-95-3279253>
- Berge, J. (2011b, 25. november). – *Hadia: Klappjakt er noe man bedriver mot dyr, Siv Jensen*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/nyheter/article3280630.ece>
- Bergland, C. S. (2022, 22. juli). *Stian (31) løp fra kulene to ganger*. Hentet fra Nrk.no: <https://www.nrk.no/norge/xl/stian-31-lop-fra-kulene-to-ganger-1.16043582>
- Bergvall, A. S. (2021, 21. juli). *AUF ber Frp ta et oppgjør med ekstreme holdninger i eget bakland*. Hentet fra Aftenposten: https://www.aftenposten.no/article/ap-M1ajoE.html?mon_ref=retriever-info.com
- Bitsch, A. (2021, 9. juli). *De ulovlige tankene*. Hentet fra Morgenbladet: Papiravis
- Bitsch, A. (2022, 22. juli). *Et forsvar for anstendighet*. Hentet fra Aftenposten: Papiravis
- Bjerkestrand, F. (2011, 24. november). *Foten i munnen*. Hentet fra Bergens Tidende: Papiravis
- Bjerkestrand, F. (2021, 06. april). *De som overlevde 22. juli-terroren tar hanskene av. Det er på tide*. Hentet fra Bergens Tidende: <https://www.bt.no/btmeninger/kommentar/i/x32XjR/de-som-overlevde-22-juli-terroren-tar-hanskene-av-det-er-paa-tide>

Bohnenblust, A., & Lepperød, T. (2016, 22. juli). *Agnes (19) i AUF: - Holdningene han sto for jobber vi mot hver dag*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/nyheter/innenriks/agnes-19-i-auf-holdningene-han-sto-for-jobber-vi-mot-hver-dag/s/12-95-3423245513>

Bonde, A. (2018, 16. mars). *Nå kommer den fortiede 22. juli debatten - om årsakene til at terroristen angrep Ap og AUF, skriver Aslak Bonde*. Hentet fra Morgenbladet: Papiravis

Brakstad, T. H., & Berge, J. (2018, 12. mars). *AUF-leder Mani Hussaini vurderer å nekte statsminister Erna Solberg (H) deltakelse under 22. juli-markeringen på Utøya etter Listhaug-utspill*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/nyheter/innenriks/auf-vurderer-a-nekte-erna-a-komme-til-utoya/s/12-95-3423424001>

Brandvold, Å. (2018, 23. mars). *Fortsatt mange som sliter*. Hentet fra Klassekampen: Papiravis

Breisnes, R. (2018, 14. mars). *Først var ordet*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/ytring/forst-var-ordet-1.13961502>

Brekke, A., & Sandvik, S. (2011, 23. november). *- Ap har spilt offer etter 22. juli*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/norge/-ap-har-spilt-offer-etter-22-juli-1.7887459>

Brenna, T. (2022, 22. juli). *Å leve i en historisk tid*. Hentet fra VG: Papiravis

Brustad, L., Meland, A., & Krokfjord, T. P. (2011, 26. august). *Røper hemmelig kontakt med Breivik*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/nyheter/roper-hemmelig-kontakt-med-breivik/63590163>

Brynjulfsen, E. D. (2019, 14. mars). *Hva skjedde med ytringsfriheten etter 22. juli?* Hentet fra Resett: <https://resett.no/2019/03/14/hva-skjedde-med-ytringsfriheten-etter-22-juli/>

BT-redaksjonen (2011, 7. desember). *Ansvar på ville veier*. Hentet fra Bergens Tidende: <http://blogg.bt.no/preik/2011/12/07/ansvar-pa-ville-veier/>

BT-redaksjonen (2021a, 12. juli). *AUF har stått altfor alene de ti årene etter 22. juli-terroren*. Hentet fra Bergens Tidende: Papiravis

BT-redaksjonen (2021b, 24. juli). *No treng me å lære*. Hentet fra Bergens Tidende: Papiravis

Buggeland, S. A., Giæver, H., Tahseen, R., & Spets, K. (2019, 06. september). *PST: Mulig at høyreekstreme vil gjennomføre terror i Norge*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/g7B5y1/pst-mulig-at-hoeyreekstreme-vil-gjennomfoere-terror-i-norge>

Carlsen, H. (2016, 20. april). *- Opprørt over at sytingen til gjerningsmannen vant fram*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/norge/-opprort-over-at-sytingen-til-gjerningsmannen-vant-fram-1.12910141>

Christiansen, H. (2018, 17. mars). *Listhaug ber tilhengere ta avstand fra innvandringsfiendtlige grupper*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/norge/i/oR8qaV/Listhaug-ber-tilhengere-ta-avstand-fra-innvandringsfiendtlige-grupper>

Dalen, R., & Wilthil, J.-E. (2014, 16. juni). *Grønt lys for landsby på Utøya*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/osloogviken/gront-lys-for-landsby-pa-utoya-1.11780122>

Dagbladet (ukjent journalist) (2011a, 5. august). *Snakket om å drepe statsråd*. Hentet fra Dagbladet: Papiravis

Dagbladet (ukjent journalist) (2011b, 24. november). *Slik var replikkvekslingen*. Hentet fra Dagbladet: Papiravis

Dagbladet-redaksjonen (2011, 14. september). *Liten Utøya-effekt*. Hentet fra Dagbladet: Papiravis

Dagbladet-redaksjonen (2012, 25. desember). *Ekstremismen som utfordring*. Hentet fra Dagbladet: Papiravis

Dagbladet-redaksjonen (2016, 8. august). *Gjør som AUF sier*. Hentet fra Dagbladet: Papiravis

De Rosa, M. (2021, 23. juli). *Hadia Tajik takker Høyre-politikere etter 22. juli-utspill*. Hentet fra Dagsavisen: <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2021/07/23/hadia-tajik-takker-hoyre-politikere-etter-22-juli-utspill/>

DN-redaksjonen (2011, 25. november). *Ofrene*. Hentet fra Dagens Næringsliv: Papiravis

DN-redaksjonen (2016, 11. august). *Frykt eller håp?* Hentet fra Dagens Næringsliv: Papiravis

DN-redaksjonen (2021, 20. juli). *DN mener: Det var aldri vår mening at de overlevende fra Utøya skulle nektes å komme til orde*. Hentet fra Dagens Næringsliv: <https://www.dn.no/leder/dn-mener-det-var-aldri-var-mening-at-de-overlevende-fra-utoya-skulle-nektes-a-komme-til-orde/2-1-1042552>

Dreyer, V. C. (2021, 10. juni). *AUF ønsker et oppgjør med tankegodset bak terrorangrepet 22. juli - Geir Lippestad mener oppgjøret allerede er tatt*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/nyheter/lippestad-om-22-juli-oppgjor-man-kan-ikke-sette-breivik-stempelet-i-pannen-pa-dem/s/12-95-3424138595>

Eikefjord, E. (2018, 17. mars). *22.juli-kortet*. Hentet fra Bergens Tidende: Papiravis

Eikefjord, E. (2021, 13. august). *Det er trist at AUF ikke fikk sagt det de ville etter 22. juli*. Hentet fra Bergens Tidende: <https://www.bt.no/btmeninger/kommentar/i/qRzrK0/det-er-trist-at-auf-ikke-fikk-sagt-det-de-ville-etter-22-juli>

Eriksen, T. H., Bangstad, S., Ishaq, B., & Vetlesen, A. J. (2011, 22. august). *Uakseptable ytringer*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/OpK80/uakseptable-ytringer>

Ertesvåg, F., & Holmes, M. C. (2018, 14. mars). *Utøya-overlevende etter trussel: – Det er nok nå*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/VReJwp/utoeya-overlevende-etter-trussel-det-er-nok-naa>

Esbati, A. (2012, 13. april). *Forbi Breivik*. Hentet fra Dagbladet: Papiravis

Fauskevåg, O. (2018, 21. mars). *Listhaug-saka handler ikkje om ytringsfridom, men om evna til ytringsansvar*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/ddb61o/listhaug-saka-handler-ikkje-om-ytringsfridom-men-om-evna-til-ytringsansvar-odin-fauskevaag>

Finne, J. (2021, 25. februar). *Ytringsfrihet og dritt – slik vi lærer det til de unge*. Hentet fra Stavanger Aftenblad: <https://www.aftenbladet.no/meninger/debatt/i/Blbodg/ytringsfrihet-og-dritt-slik-vi-laerer-det-til-de-unge>

Fosse, A. L., & Vege, H. H. (2021, 09. januar). *NRK-progamleder er ikke lenger på Twitter etter kritikkstorm*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/okonomi/fredrik-solvang-har-stengt-twitter-kontoen/s/12-95-3424072237?key=2022-08-11T12%3A08%3A37.000Z%2Fretreiver%2F0be8b42851d4a9282cc11bccf5da4e6913489664>

Fossheim, K., Braaten, M., & Solheim, M. H. (2022, 18. januar). *Tar avstand fra vold og terror – sier han var hjernevasket for ti år siden*. Hentet fra TV2.no: <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/tar-avstand-fra-vold-og-terror-sier-han-var-hjernevasket-for-ti-ar-siden/14501176/>

Fuglehaug, W., Hansen, V. B., & Skrede, M. C. (2019, 11. august). *Siktede latterliggjøres for "feilet terrorhandling"*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/norge/i/qLeGJm/siktede-latterliggjoes-for-forfeilet-terrorhandling>

Garfors, A. (2011, 13. august). *Dag O. Johansens etterlysning av «profeten fra Nordland»*. Hentet fra Nordlys: Papiravis

Gaulin, S. (2022, 28. juli). *Det er viktig og riktig av statsministeren å nevne moderate muslimer i sin 22. juli-tale*. Hentet fra Nettavisen: https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/det-er-viktig-og-riktig-av-statsministeren-a-nevne-moderate-muslimer-i-sin-22-juli-tale/o/5-95-588002?utm_medium=Social&utm_source=Facebook&fbclid=IwAR3oK6StttDVeBMPNDAtP70aioWmfPBUOENYYoz67FYxggC5atEblh-6h4k&fs=e&s=

Giæver, A. (2018, 18. mars). *Spillet om 22.juli-kortet*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/Kvegg4/spillet-om-22-juli-kortet>

Gjems-Onstad, O. (2021, 06. mai). *Arbeiderpartiet og AUF misbruker 22. juli politisk*. Hentet fra Stavanger Aftenblad: <https://www.aftenbladet.no/meninger/debatt/i/mBkva0/arbeiderpartiet-og-auf-misbruker-22-juli-politisk>

Glomnes, L. M. (2014, 3. april). *Eskil Pedersen: Straff er mer enn bare rehabilitering. Det er også straff*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/22juli/article7524356.ece>

Gooding, G. (2018, 15. mars). *En justisminister skal merkes, ikke høres*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/meninger/georgegooding/en-justisminister-skal-merkes-ikke-hores/s/12-95-3423424867>

Grøttum, E.-T. L., & Utheim, E. B. (2012, 03. april). *Utøya-offer hevder AUF ville stoppe bok*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/95E4l/utoeya-offer-hevder-auf-ville-stoppe-bok>

Gudbrandsen, F. (2021, 28. juli). *Derfor vil BT evaluere 22. juli-dekningen*. Hentet fra Bergens Tidende: <https://www.bt.no/btmeninger/kommentar/i/pp822E/derfor-vil-bt-evaluere-22-juli-dekningen>

Gudbrandsen, F. (2022, 20. juli). *Det siste året har lært oss mye*. Hentet fra Bergens Tidende: <https://www.bt.no/btmeninger/kommentar/i/wOaLqo/det-siste-aaret-har-laert-oss-mye>

Gunaratnam, K. (2012, 18. april). *Jeg tror ikke han er gal, bare veldig kunnskapsløs*. Hentet fra Dagbladet: Papiravis

Gunaratnam, K. (2022, 22. juli). *Du har ikke løftet en finger*. Hentet fra Dagbladet: https://www.dagbladet.no/meninger/du-har-ikke-loftet-en-finger/76708546?fbclid=IwAR0rhM3SN0SOKZL_P_SVYVyc2P2vLYnof2Co_YrtVOX2FleLmHqiVKOMB P4

Haakonsen, A. (2021, 31. mai). *Én av tre Utøya-overlevende har mottatt hatmeldinger eller trusler: – Skummelt*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/WOwAeg/en-av-tre-utoeya-overlevende-har-mottatt-hatmeldinger-eller-trusler-skummelt>

Haakonsen, A., & Fjellanger, R. (2021, 29. juli). *Erna Solberg: Høyresiden har ikke mer ansvar for oppgjør med høyreekstremisme*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/y7wWbR/erna-solberg-hoeyresiden-har-ikke-mer-ansvar-for-oppgjoer-med-hoeyreekstremisme>

Hægeland, L., & Haakonsen, A. (2021, 23. juli). *Listhaug: – Tror Fabian Stang gir uttrykk for det mange mener*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/9EW54p/listhaug-tror-fabian-stang-gir-uttrykk-for-det-mange-mener>

Haga, A. (2018, 11. mars). *Fremtredende Høyre-folk krever at Sylvi Listhaug (Frp) må beklage*. Hentet fra Bergens Tidende: Papiravis

Hansen, E. K. (2018, 13. mars). *Jeg trekker 22.juli-kortet for å si at dette ikke er greit*. Hentet fra Adresseavisen: Papiravis

Hansmark, S. (2021, 5. juli). *Unnskyld, AUF*. Hentet fra Vårt Land: <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2021/07/05/unnskyld-auf/>

Haug, K. K. (2021, 21. juli). *Twitterkonto vil ta leserne gjennom 22. juli*. Hentet fra Dagsavisen: Papiravis

Heldahl, H. (2022, 28. juli). *Sa at angrepet ikke har noe med religion å gjøre: Nå får han svar*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/norsk-politikk/masseskytingen-i-oslo/pride/sa-at-angrepet-ikke-har-noe-med-religion-a-gjore-na-far-han-svar/s/5-95-551234?key=2022-06-28T13:09:09.000Z/retriever/e3c936da10ab245ab62f4a188303fa03bbaf7ca6>

Hellesnes, P. (2022, 22. juli). *Tankefeil*. Hentet fra Klassekampen: <https://klassekampen.no/utgave/2022-07-22/leder>

Helljesen, V. (2011, 18. august). *Velgerne er blitt mer kritiske til innvandring*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/norge/flere-innvandringskritiske-velgere-1.7754468>

Helljesen, V., & Skrede, K. M. (2021, 9. juni). *Kronprinsparet tar et oppgjør med hat mot Utøya-overlevende: -Skammelig!* Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/norge/kronprinsparet-tar-et-oppgjoer-med-hat-mot-auf-ere--skammelig-1.15529292>

Hirsti, K., & Roalsø, M. (2016, 19. juli). *Viser frem nybygg på Utøya: 69 stolper skal minne om de døde*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/norge/viser-frem-nybygg-pa-utoya--69-stolper-skal-minne-om-de-dode-1.13049141>

Hoaas, K. C. (2011, 23. november). *- Fravær av menneskelig gangsyn*. Hentet fra Bergens Tidende: <https://www.bt.no/nyheter/innenriks/-Fravr-av-menneskelig-gangsyn-2614248.html>

Hoem, A., Lysø, S., & Skjervø, G. B. (2021, 6. april). *Våren er her nå*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/M3GlijM/vaaren-er-her-naa>

Hoem, A. (2022, 22. juli). *Vår tid krever årvåkenhet*. Hentet fra Nrk.no: <https://www.nrk.no/ytring/var-tid-krever-arvakenhet-1.16044800>

Hoffengh, S. (2022, 25. juni). *– Dette viser hvorfor Pride fortsatt er så viktig*. Hentet fra Dagsavisen: <https://www.dagsavisen.no/oslo/nyheter/2022/06/25/dette-viser-hvorfor-pride-fortsatt-er-sa-viktig/>

Horn, K.-S. (2022, 12. september). *«Det føles som et nederlag. At jeg skal la trollene vinne.»*. Hentet fra Nrk.no: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/bech-tar-ikke-gjenvalg-som-fylkesordforer--netthets-en-viktig-arsak-1.16100490>

Hovda, K. (2021, 23. juli). *Fabian Stangs kort kan legges bort. En terrorhandling er der for alltid*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/O31w7A/fabian-stangs-kort-kan-legges-bort-en-terrorhandling-er-der-for-alltid>

Huitfeldt, A. (2018, 13. mars). *Jokeren i kortstokken*. Hentet fra Dagbladet: Papiravis

Ingebretsen, C., & Aune, O. (2018, 18. januar). *– Bør tenke seg nøye om før de ser Utøya-filmen*. Hentet fra NRK.no: https://www.nrk.no/kultur/_bor-tenke-seg-noye-om-for-de-ser-utoya-filmen-1.13872862

Iversen, B. (2021, 16. april). *Slik vil Ap ta det politiske oppgjøret etter 22. juli*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/qA41mo/slik-vil-ap-ta-det-politiske-oppgjoeret-etter-22-juli>

Iversen, E. (2018, 24. juli). *Det er ikke politikerne som skal si unnskyld til dem som omtaler dem som landssvikere*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/kultur/det-er-ikke-politikerne-som-skal-si-unnskyld-til-dem-som-omtaler-dem-som-landssvikere/70039211>

Jacobsen, F. (2021, 26. juli). *Ønsket om et oppgjør etter Utøya får redaktører til å fly i synet på hverandre*. Hentet fra Dagens Næringsliv: <https://www.dn.no/kommentar/onsket-om-et-oppgjor-etter-utoya-far-redaktorer-til-a-fly-i-synet-pa-hverandre/2-1-1044408>

Jensen, A., & Nybø, R. K. (2021, 26. juli). *Mediene og 22. juli*. Hentet fra Medier24: <https://m24.no/22-juli-arne-jensen-kommentar/mediene-og-22-juli/370834>

Jensen, P. (2021a, 29. april). *Svar til AUF*. Hentet fra VG: Papiravis

Jensen, P. (2021b, 16. juli). *Feilaktige påstander*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/A3rA2A/kort-sagt-loerdag-17-juli>

Johansen, R. (2021, 13. juli). *Et tiår med kamp og smerte har gitt lite å være stolt av*. Hentet fra Aftenposten: https://www.aftenposten.no/article/ap-RyGgRW.html?mon_ref=retriever-info.com

Johansen, R. V. (2021, 27. mai). *Tonje Brenna maktet ikke å skrive i kondolanseprotokollen. Hun var overbevist om at hun ville bli skutt*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/jB4R70/tonje-brenna-maktet-ikke-aa-skrive-i-kondolanseprotokollen-hun-var-overbevist-om-at-hun-ville-bli-skutt>

Johnsen, A. B., & Fjellanger, R. (2021, 29. juli). *Støre ber Solberg lytte til Unge Høyre*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/A3noeq/stoere-ber-solberg-lytte-til-unge-hoeyre>

Johnsen, A. B., Nervik, S., Hegvik, G. K., Andersen, M. A., & Skarvøy, L. J. (2011, 24. november). *STØTTES AV SINE EGNE: Frp beklager ordbruken, men ikke kritikken av Ap*. Hentet fra VG: Papiravis

Jupskås, A. R., & Solheim, Ø. B. (2021, 11. juni). *Hvordan forstår nordmenn 22. juli-terroren i dag?* Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/0KPKVK0/hvordan-forstaar-nordmenn-22-juli-terroren-i-dag>

Kaski, R., & Slyngstadli, O. M. (2018a, 13. mars). *«Vi vil aldri la dere få glemme.»*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/Ql3bqx/vi-vil-aldri-la-dere-faa-glemme>

Kaski, R., & Slyngstadli, O. M. (2018b, 13. mars). *«Frp anklager Ap, og med det oss, for å sette terroristers interesser foran befolkningen. Som overlevende er det ekstremt grovt.»*. Hentet fra VG: Papiravis

Kihl, J. (2021, 22. juli). *Dei overlevande etter terroren bed oss om noko ganske enkelt*. Hentet fra Bergens Tidende: https://www.bt.no/article/bt-vOXLew.html?mon_ref=retriever-info.com

Kihl, J. (2022, 21. juli). *Noreg burde ha lært av 22. juli. Men no gjer vi alle feila ein gong til*. Hentet fra Bergens Tidende: https://www.bt.no/article/bt-bGRnmq.html?mon_ref=retriever-info.com

Klassekampen-redaksjonen. (2014, 4. juli). *Hatet*. Hentet fra Klassekampen: Papiravis

Kleppe, V. (2020, 18. juli). *Vi må sette det norske folk først*. Hentet fra Resett: <https://resett.no/2020/07/18/vi-ma-sette-det-norske-folk-forst/>

Kleppe, V., Jacobsen, L., Kasheikal, M., & Albert, A. (2021, 28. august). *Vi redder ikke Verden ved å ødelegge Sørlandet og Norge*. Hentet fra Fædrelandsvennen: Papiravis

Kleppe, V. (2021a, 13. juni). *Norge trenger helt klart innvandringsstopp*. Hentet fra Resett: <https://resett.no/2021/06/13/norge-trenger-helt-klart-innvandringsstopp/>

Kleppe, V. (2021b, 16. januar). *I september må alle globalistene på Stortinget og i regjeringen skiftes ut*. Hentet fra Resett: <https://resett.no/2021/01/16/i-september-ma-alle-globalistene-pa-stortinget-og-i-regjeringen-skiftes-ut/>

Knutsen, T. K. (2018, 05. april). *Mistilliten var ikke et inngrep i Listhaugs ytringsfrihet*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/kultur/mistilliten-var-ikke-et-inngrep-i-listhaugs-ytringsfrihet/69673055>

Kristensen, K. (2021, 3. juli). *- Det handler om den gifta høyreekstremismen er for demokratiet*. Hentet fra Adresseavisen: Papiravis

Kristjánsson, M., & Vegstein, L. U. (2011, 1. desember). *Kjemper videre mot hatet*. Hentet fra Klassekampen: Papiravis

Kristjánsson, M. (2011, 5. desember). *Doble standarder*. Hentet fra Klassekampen: <https://arkiv.klassekampen.no/59620/article/item/null/doble-standarder>

Kristjánsson, M. (2021, 06. februar). *En trist historie*. Hentet fra Klassekampen: <https://klassekampen.no/utgave/2021-02-06/en-trist-historie>

Krokvjord, T. P., Meldalen, S. G., & Meland, A. (2011, 25. august). *Her er Breiviks meningsfeller*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/nyheter/her-er-breiviks-meningsfeller/63589169>

Kronheim, E. H. (2022, 22. juli). *22. juli-ofre mottar fremdeles mye hat: – Nekter å la meg tie*. Hentet fra TV2.no: <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/22-juli-ofre-mottar-fremdeles-mye-hat-nekter-a-la-meg-tie/14961984/>

Kvadsheim, L. H. (2021, 5. april). *AUF-profilen 10 år etter Utøya: – Helt feil å tenke at jeg skulle «gråte meg ferdig»*. Hentet fra Vårt Land: <https://www.vl.no/nyheter/2021/04/05/auf-profilen-10-ar-etter-utoya-helt-feil-a-tenke-at-jeg-skulle-grate-meg-ferdig/>

L'Estrange, E. (2021a, 7. mai). *Jeg har ikke «sviktet»*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/meninger/jeg-har-ikke-sviktet/73737080>

L'Estrange, E. (2021b, 14. juli). *Vi prøvde å si fra i 2011. Det var mildt sagt ikke velkomment*. Hentet fra Aftenposten: https://www.aftenposten.no/article/ap-Kp8v74.html?mon_ref=retriever-info.com

Lepperød, T. (2021, 22. juli). *PST om dagens høyreekstremister: - En potent terrortrussel*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/nyheter/pst-om-dagens-hoyreekstremister-en-potent-terrortrussel/s/12-95-3424158204?key=2022-06-17T14:06:11.000Z/retriever/1b2476b1b8283241647f65726507f8eff37f7c00>

Lilleås, H. S. (2011, 24. november). *- Hvorfor kommer Eskil Pedersen med dette nå?* Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/artikkel/hvorfor-kommer-eskil-pedersen-med-dette-na/s/12-95-3279988>

Lillegraven, H. T. (2022, 5. august). *Skeiv definisjonsmakt*. Hentet fra Morgenbladet: Papiravis

Lindgren, L. (2021, 11. juni). *Høyre må ta et 22. juli-oppgjør*. Hentet fra Morgenbladet: Papiravis

Listhaug, S. (2021, 28. juli). *Vi tar avstand fra ekstremisme, men vi lar oss aldri kneble*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/vi-tar-avstand-fra-ekstremisme-men-vi-lar-oss-aldri-kneble/o/5-95-268134?key=2022-06-19T21:42:48.000Z/retriever/001e756f61dc9cdfec71e3d0f877b8063f5d317>

Listhaug, S., Solvik-Olsen, K., & Søviknes, T. (2021, 11. juli). *Stopp splittelsen – stå sammen mot voldelig ekstremisme*. Hentet fra Aftenposten: https://www.aftenposten.no/article/ap-rWW6m0.html?mon_ref=retriever-info.com

Lofstad, R. (2022, 24. januar). *Manshaus bytter til Breiviks advokat*. Hentet fra Dagbladet: Papiravis

Lohne Fosse, A. (2021, 14. januar). *Utdyper kritikken mot NRK*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/nyheter/mottok-hets-etter-solvang-utoya-debatten-pa-twitter-jeg-har-ti-ars-erfaring-med-dette-her/s/12-95-3424073003>

Lohne, J., & Mikkelsen, M. (2013, 16. juni). *Shabana Rehman om Fjordman-pengestøtten: - Kan være et klokt valg*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/494v6/shabana-rehman-om-fjordman-pengestoetten-kan-vaere-et-klokt-valg>

Lorentzen, K. R., Klyve, V. A., & Nonstad, F. N. (2017, 22. juli). *Vil ikke være "han Utøya-fyren"*. Hentet fra NRK.no: https://www.nrk.no/trondelag/vil-ikke-vaere-han-utoya-fyren_-1.13613014

Lundemo, T. (2011, 9. desember). *Store ord fortjener motbør*. Hentet fra Adresseavisen: <https://www.adressa.no/meninger/article1740059.ece>

Lundemo, T. (2018, 21. mars). *Kritikken mot Listhaug styrker ytringsfriheten*. Hentet fra Adresseavisen: <https://www.midnorskdebatt.no/i/QxzvP8>

Malm, M. S. (2018, 9. mars). *AUF-leder om Listhaugs innlegg: - Høyrepopulisme på sitt verste*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/nyheter/auf-leder-om-listhaugs-innlegg--hoyrepopulisme-pa-sitt-verste/69596729>

Martinović, E. (2021, 17. juli). *Ti år med terror i hodet*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/ytring/ti-ar-med-terror-i-hodet-1.15550896>

Mathismoen, O. (2011, 24. november). *Stakkars Siv Jensen*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/Xgk1W/stakkars-siv-jensen>

Mauno, H. (2021, 9. juni). *Utøya-overlevende: – Jeg er glad for anerkjennelsen fra kongehuset*. Hentet fra Dagsavisen: <https://www.dagsavisen.no/nyheter/2021/06/09/utoya-overlevende-jeg-er-glad-for-ankjennelsen-fra-kongehuset/>

Mersland, F. (2016, 22. juli). *- Internt snakker vi om Utøyakortet*. Hentet fra Fædrelandsvennen: Papiravis

Midbøe, O. M. (2013, 14. juni). *Eskil Pedersen reagerer kraftig på Fjordman-pengestøtte*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/49pwe/eskil-pedersen-reagerer-kraftig-paa-fjordman-pengestoette>

Mikkelsen, M., & Mjaaland, O. (2014, 17. mars). *Utøya-helt raser mot 22. juli-minnesmerke*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/222vG/utoeya-helt-raser-mot-22-juli-minnesmerke>

Moen Bredeveien, J. (2018, 28. juli). *- Sett en klar grense, Erna!* Hentet fra Dagsavisen: Papiravis

Mosveen, E., Sønsteli, R., Sønsteli, E., Eriksrud, A. M., Valebrokk, P., Skarsbø Moen, E., Næss, A. E. (2001, 14. februar). *Redningsmann*. Hentet fra VG: Papiravis

MortenP. (Morten Pedersen) (2021, 23. juli). *Jeg tror faktisk Sylvi Listhaug er Norges ondeste politiker*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/jeg-tror-faktisk-sylvi-listhaug-er-norges-ondeste-politiker/o/5-95-267169?key=2022-06-19T23:24:12.000Z/retriever/47fc14bea0d51267d89db8489a4fbe88e759ff5d>

Myksvoll, M. (2021, 21. juli). *Eskil Pedersen hadde rett. Me treng ytringsansvar*. Hentet fra Bergens Tidende: https://www.bt.no/article/bt-JE34z6.html?mon_ref=retriever-info.com

Nationen-redaksjonen (2022, 22. juli). *Vi må ikke sove*. Hentet fra Nationen: Papiravis

Nordlys-redaksjonen (2021, 23. juli). *Tiden etter markeringa*. Hentet fra Nordlys: Papiravis

NRK.no. (2011, 24. november). *Dagsnytt 18*. Hentet fra NRK.no: <https://radio.nrk.no/serie/dagsnytt-atten/sesong/201111/MNMA03023411>

NRK.no. (2015, 19. januar). *Motdemonstrasjon mot Pegida i Oslo*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/nyheter/200-protesterte-mot-pegida-marsjen-1.12160246>

NRK.no (2021, 6. juli). *Dagsnytt 18*. Hentet fra NRK.no: <https://radio.nrk.no/serie/dagsnytt-atten/sesong/202107/NMAG03013221>

NRK.no (2022a, 1. februar). *Breivik blir ikke løslatt*. Hentet fra Nrk.no: <https://www.nrk.no/nyheter/breivik-blir-ikke-loslatt-1.15836918>

NRK.no (2022b, 11. januar). *Får ikke filme Breiviks forklaring*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/far-ikke-filme-breiviks-forklaring-1.15804704>

Nrk.no (2022c, 22. juli). *Statsminister Støre: – Skeive skal føle seg trygge*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/nyheter/statsminister-store--skeive-skal-fole-seg-trygge-1.16045515>

NRK.no (2022d, 30. juni). *Ber kommunar ta vare på dei ramma etter masseskytinga*. Hentet fra Nrk.no: <https://www.nrk.no/osloogviken/ber-kommunar-ta-vare-pa-dei-ramma-etter-masseskytinga-1.16022677>

NTB. (2001, 30. august). *EU advarer mot høyreekstremister*. Hentet fra Aftenposten Aften: Papiravis

NTB. (2011a, 10. september). *Solhjell vil ha PST-rapport om høyreekstreme miljøer*. Hentet fra Stavanger Aftenblad: <https://www.aftenbladet.no/innenriks/Solhjell-vil-ha-PST-rapport-om-hyreekstreme-miljer-2862811.html>

NTB. (2011b, 18. desember). *Språkrådet har plukket årets ord fra blomsterhavet*. Hentet fra VG.

NTB. (2014a, 15. juli). *Ett skritt nærmere AUF-landsbyen på Utøya*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article7605057.ece>

NTB. (2014b, 25. september). *Etterlatte ber om at Utøya fredes*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/nyheter/etterlatte-ber-om-at-utoya-fredes/s/12-95-3480012>

NTB. (2014c, 3. juli). *Vil angripe hatet bak 22. juli*. Hentet fra Nordlys: Utgått lenke

NTB. (2014d, 21. juli). *Huitfeldt merker stadig et sterkt sinne mot Ap*. Hentet fra DN.no: <https://www.dn.no/anniken-huitfeldt/arbeiderpartiet/huitfeldt-merker-stadig-et-sterkt-sinne-mot-ap/1-1-5154117>

NTB. (2014e, 10. juli). *Skal ta Utøya tilbake*. Hentet fra Nordlys: Utgått lenke

NTB. (2015a, 23. november). *UiO får 50 millioner til forskningssenter for høyreekstreme*. Hentet fra Aftenposten.

NTB. (2015b, 09. januar). *12 mennesker er drept, og han flirer på direkten i Dagsrevyen?*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/12-mennesker-er-drept-og-han-flirer-pa-direkten-i-dagsrevyen/s/12-95-8528591>

NTB. (2016a, 22. juli). *AUF-leder maner til fortsatt mobilisering mot hat*. Hentet fra Bergens Tidende: <https://www.bt.no/nyheter/innenriks/AUF-leder-maner-til-fortsatt-mobilisering-mot-hat-3634578.html>

NTB. (2016b, 13. august). *AUF-leder ber Ap gå til valg på høyere skatter*. Hentet fra Stavanger Aftenblad: <https://www.aftenbladet.no/nyheter/innenriks/AUF-leder-ber-Ap-ga-til-valg-pa-hoyere-skatter-3971082.html>

NTB. (2018, 12. mars). *Hagen mener Solberg skulle rost Listhaug for innlegget*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/nyheter/hagen-mener-solberg-skulle-rost-listhaug-for-innlegget/s/12-95-3423424144>

NTB. (2019a, 12. august). *Forskere på høyreekstremisme: Stor sannsynlighet for flere angrep*. Hentet fra Dagsavisen: <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2019/08/12/forskere-pa-hoyreekstremisme-stor-sannsynlighet-for-flere-angrep/>

NTB. (2019b, 25. november). *SIAN-profil Arne Tumyr sier han kommer til å brenne Koranen igjen*. Hentet fra Stavanger Aftenblad: <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/EWkQLa/sian-profil-arne-tumyr-sier-han-kommer-til-aa-brenne-koranen-igjen>

NTB. (2021a, 8. juli). *Jens Stoltenberg: – AUF har båret børen alene*. Hentet fra Vårt Land: <https://www.vl.no/nyheter/2021/07/08/jens-stoltenberg-auf-har-baret-boren-alene/>

NTB. (2021b, 30. juli). *Støre: Høyresiden må bruke muligheten de har til å nå ut*. Hentet fra Aftenposten: Papiravis

NTB. (2021c, 9. juni). *Kronprinsparet tar et oppgjør med hets av Utøya-overlevende: – Skammelig*. Hentet fra Bergens Tidende: <https://www.bt.no/nyheter/innenriks/i/Ga4Qw4/kronprinsparet-tar-et-oppgjoer-med-hets-av-utoeya-overlevende-skammelig>

NTB. (2022a, 2. januar). *Minnestedet ved Utøya blir dyrere enn antatt*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/nyhetsstudio/?p=lc-3179007-6650>

NTB. (2022b, 18. januar). *Breivik forklarer seg om kulturkrig og egen radikalisering*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/nyhetsstudio/?p=lc-3236234-6650>

NTB. (2022c, 13. januar). *Ny Breivik-rettssak – forsker advarer mot spredning av nye bilder*. Hentet fra ABC Nyheter: <https://www.abcnyheter.no/nyheter/norge/2022/01/13/195816947/ny-breivik-rettssak-forsker-advarer-mot-spredning-av-nye-bilder>

NTB. (2022c, 1. juni). *Kronprinsen til åpningen av minnstedet på Utøya*. Hentet fra Adresseavisen: <https://www.adressa.no/nyheter/innenriks/i/V9n8EW/kronprinsen-til-aapningen-av-minnstedet-paa-utoeykaia>

NTB. (2022d, 23. juli). - *Spesielt bånd mellom Utøya og skeive*. Hentet fra VG: Papiravis

NTB. (2022e, 23. juli). *Støre talte på Utøya*. Hentet fra Bergens Tidende: Papiravis

Odfjell, D. (2012, 16. mai). *Et begredelig politisk etterspill*. Hentet fra Bergens Tidende: Papiravis

Ordning, O., & Kolberg, M. (2019, 15. mars). *New Zealand-terror: Antatt gjerningsmann refererer til Breivik i manifest*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/urix/new-zealand-terroren--antatt-gjerningsmann-refererer-til-breivik-i-manifest-1.14474279>

Paust, T. (2019, 15. mars). *Terrormistenkt: - Jeg forventer å bli tildelt Nobels fredspris*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/nyheter/terrormistenkt-jeg-forventer-a-bli-tildelt-nobels-fredspris/s/12-95-3423615721>

Pedersen, E. (2013, 18. juni). *Å kjempe for toleranse*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/o5rQj/aa-kjempe-for-toleranse>

Rabås, K. (2016, 16. juli). - *22. juli har blitt et tabu i Ap*. Hentet fra Adresseavisen: Papiravis

Ramnefjell, G. (2013, 14. juni). *Fritt fram i Fritt Ord?* Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/kultur/fritt-fram-i-fritt-ord/60226401>

Rasch, J. S. (2011, 24. november). - *Frp må ta ansvar for hatske holdninger*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/nyheter/Frp-ma-ta-ansvar-for-hatske-holdninger/63430747>

Ravnaas, N. R. (2013, 18. juni). - *Eskil Pedersen er en fiende av demokratiet*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/eskil-pedersen-er-en-fiende-av-demokratiet/s/12-95-3637590>

Ringnes, I. (2011, 28. september). *Britisk høyreekstremist benekter at Breivik var en del av Tempelridderne*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/qjP41/britisk-hoeyreekstremist-benekter-at-breivik-var-en-del-av-tempelridderne>

Rognstad, A., Berg, E., & Giæver, H. H. (2018, 10. april). *Støre raser mot Listhaug-utspill om fremmedkrigere*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/a2yo44/stoere-raser-mot-listhaug-utspill-om-fremmedkrigere>

Rokkan, A. (2021, 5. juni). *De voksnes svik etter 22. juli*. Hentet fra Bergens Tidende: Papiravis

Rønning, M. (2011, 24. november). *Jensen beklaget og gikk til angrep*. Hentet fra Dagsavisen: <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2011/11/24/jensen-beklaget-og-gikk-til-angrep/>

Rønning, M. (2021, 2. april). *AUF vil ha ny 22. juli-kommisjon*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/norge/auf-vil-ha-ny-22.-juli-kommisjon-1.15431159>

Rossavik, F. (2011, 27. november). *Post 22. juli*. Hentet fra Morgenbladet.

Rossavik, F. (2011b, 27. juli). *Når spillet starter igjen*. Hentet fra Bergens Tidende: <https://www.bt.no/btmeninger/kommentar/i/qJJnE/naar-spillet-starter-igjen>

Rossavik, F. (2021, 04. februar). *Tragedien som blir hengende i luften*. Hentet fra Aftenposten: Papiravis

Røyne, H., Ordning, O., & Hagfors, C. L. (2021, 22. juli). *Fabian Stang: – I dag gjorde Gahr Støre tragedien 22. juli til partipolitikk*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/i/75JWVw/fabian-stang-i-dag-gjorde-gahr-stoere-tragedien-22-juli-til-partipolitikk>

Ruggesæter Ertesvåg, O. (2018, 21. juli). *Utøya-overlevende: - Vi har ikke orket å ta ordentlig tak i det som skjedde*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/norge/utoya-overlevende--vi-har-ikke-orket-a-ta-ordentlig-tak-i-det-som-skjedde-1.14121186>

Rystad, K.-M. (2018, 26. mars). *Arbeiderpartiets spinndoktorer fikk på mesterlig vis Listhaugs Facebookinnlegg til å handle om Utøya. Hvilket ansvar skal vi ha for andres tolkning av ytringer?* Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/meninger/kjellmagnerystad/grenser-for-ytringsansvar/s/12-95-3423430172>

Silseth, I. (2018, 21. juli). - *Vi har lovet hverandre "aldri mer 22.juli". Hvem har ansvar for at løftet blir holdt?* Hentet fra VG: Papiravis

Simonnes, H. (2012, 03. januar). *Ytringsansvar*. Hentet fra Vårt Land: Papiravis

Simonsen, M. (2011, 27. november). *Elefanten i rommet*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/nyheter/elefanten-i-rommet/63433361>

Simonsen, M. (2018, 12. mars). *Grenseflytting*. Hentet fra Dagbladet: Papiravis

Simonsen, M. (2011, 27. november). *Ti år siden Utøya: Ofrene som ble kneblet*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/meninger/ofrene-som-ble-kneblet/74035166>

Simonsen, M. (2021, 20. juli). *Ti år siden Utøya: Ofrene som ble kneblet*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/meninger/ofrene-som-ble-kneblet/74035166>

Simonsen, E. (2021, 5. august). *NRK-redaktøren om medienes rolle etter 22. juli: – Vi har ikke vært flinke nok til skape en trygg offentlighet*. Hentet fra Medier24: <https://m24.no/22-juli-knut-magnus-berge-mn2/nrk-redaktoren-om-medienes-rolle-etter-22-juli-vi-har-ikke-vaert-flinke-nok-til-skape-en-trygg-offentlighet/372338>

Skårdalsmo, K. (2014, 8. mai). *Nå er 22. juli-minnet fjernet*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article7561013.ece>

Skartveit, H. (2018, 17. mars). *Listhaug og konspirasjonsteoriene*. Hentet fra VG: Papiravis

Skarvøy, L. J., & Andersen, M. A. (2011a, 24. desember). *Sandberg: - Stoltenberg har satt skapet på plass*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/2EVlv/sandberg-stoltenberg-har-satt-skapet-paa-plass>

Skarvøy, L. J., Andersen, M. A., & Vikås, M. (2011b, 23. november). *Per Sandberg i Stortinget: – Ap har til de grader spilt et offer etter 22. juli*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/9PKbd/per-sandberg-i-stortinget-ap-har-til-de-grader-spilt-et-offer-etter-22-juli>

Skarvøy, L. J., & Skevik, E. (2011c, 24. november). *Siv Jensen: – Ap bruker hersketeknikker for å styre debatten*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/ya4gr/siv-jensen-ap-bruker-hersketeknikker-for-aa-styre-debatten>

Slettholm, A. (2021a, 07. august). *Det var den 22. juli-debatten*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/KpQ2K4/det-var-den-22-juli-debatten>

Slettholm, A. (2021b, 17. juli). *Uenige sammen*. Hentet fra Aftenposten: Papiravis

Solberg, E. (2021, 7. juli). *Sammen mot ekstremisme*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/vAErXm/sammen-mot-ekstremisme>

Solbrække, K. (2022, 18. januar). *Derfor viser vi deler av Anders Behring Breiviks forklaring*. Hentet fra TV2.no: https://www.tv2.no/mening_og_analyse/derfor-viser-vi-deler-av-anders-behring-breiviks-forklaring/14500762/

Solheim, P. (2021, 20. juli). *Rømte fra Utøya med MS "Thorbjørn": - Hvis Eskil var feig, var jeg også feig*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/36xG3v/roemte-fra-utoeya-med-ms-thorbjoern-hvis-eskil-var-feig-var-jeg-ogsaa-feig>

Solvang, F., & Kolberg, M. (2011, 22. november). *Mener Frp til hatsk debatt*. Hentet fra NRK.no: <https://www.nrk.no/norge/mener-Frp-bidrar-til-hatsk-debatt-1.7886748>

Spence, T. (2018, 12. mars). *Carl I. Hagen: Utidig av Solberg å kritisere Listhaug*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/Kve7yy/carl-i-hagen-utidig-av-solberg-aa-kritisere-listhaug>

Stanghelle, H. (2022, 22. juli). *22. juli-minnet må ikke bli en vane. Det må gripe oss og gjøre vondt*. Hentet fra Aftenposten: https://www.aftenposten.no/article/ap-mrOQp4.html?mon_ref=retriever-info.com

Stavanger Aftenblad-redaksjonen (2021, 7. mai). *22. juli-fordommene som lever videre*. Hentet fra Stavanger Aftenblad: https://www.aftenbladet.no/article/sa-oA5Pla.html?mon_ref=retriever-info.com

Stensland, M. (2021, 21. juli). *PST varsler om trusler fra høyreekstreme digitale nettverk*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.bt.no/btmener/kommentar/i/x32XjR/de-som-overlevde-22-juli-terroren-tar-hanskene-av-det-er-paa-tide>

Stensrud, K. (2016, 22. juli). *Advarer mot Breivik-tendenser*. Hentet fra Dagsavisen : Papiravis

Stoltenberg, J. (2011, 25. juli). "Vårt svar er mer demokrati, mer åpenhet og mer humanitet. Men aldri naivitet.". Hentet fra Vox Publica: <https://voxpública.no/2011/07/vart-svar-er-mer-demokrati-mer-åpenhet-og-mer-humanitet-men-aldri-naivitet/>

Stoltenberg, J. (2012, 01. januar). *Jens Stoltenbergs nyttårstale 2011*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/KopmG/jens-stoltenbergs-nyttaarstale-2011>

Storhaug, H. (2015, 21. januar). *PEGIDA, Aftenposten og smakspoliti*. Hentet fra Human Rights Service: <https://www.rights.no/2015/01/pegida-aftenposten-og-smakspoliti/>

Strand, H. B. (2011, 24. november). *Snublet mellom terror og politikk*. Hentet fra Adresseavisen: Papiravis

Strand, T., Hegtun, H., & Skjervold, H. (2011, 24. november). *Beklaget Sandberg-utspill og angrep Eskil Pedersen*. Hentet fra Bergens Tidende: <https://www.bt.no/nyheter/innenriks/i/BG05w/beklaget-sandberg-utspill-og-angrep-eskil-pedersen>

Strøm-Gundersen, T. (2021, 23. juli). *Aftenpostens artikkel om MS Thorbjørn burde vært løst på en mer hensynsfull måte*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/dmz6BA/aftenpostens-artikkel-om-ms-thorbjoern-burde-vaert-loest-paa-en-mer-hensynsfull-maate>

Svenneby, O. (2021, 14. mai). *To løfter til AUF*. Hentet fra Vårt Land: <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2021/05/14/to-lofter-til-auf/>

Sviggum, S. K. (2022, 28. juni). *Krever hastemøte med justisministeren om sikkerheten i Oslo: – En uakseptabel situasjon*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/i/qW5ew1/krever-hastemoete-med-justisministeren-om-sikkerheten-i-oslo-en-uakseptabel-situasjon>

Sætre, J. (2013, 14. juni). *"Fjordman" får Fritt Ord-støtte*. Hentet fra NRK.no: https://www.nrk.no/norge/_fjordman_-far-fritt-ord-stotte-1.11081193

Tajik, H. (2013, 25. juni). *Kommentar: Vår demokratiske beredskap*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/7e2b4/kommentar-vaar-demokratiske-beredskap>

Tallaksen, S. (2014, 5. juli). *Vil bevare minnene: AUF vil ikke lenger rive Utøya-byggene der flest ble drept*. Hentet fra Klassekampen: Papiravis

Tande, M. I., & Aas, E. U. (2021, 20. juli). *Mediedekningen av 22. juli skaper ny debatt. Nå beklager Dagens Næringsliv*. Hentet fra Aftenposten: https://www.aftenposten.no/article/ap-A3XVxn.html?mon_ref=retriever-info.com

Tjernshaugen, K. (2014, 2. juli). *AUF snur - lar deler av kafébygget på Utøya stå*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/e1LzR/auf-snur-lar-deler-av-kafebygget-paa-utoeya-staa>

Torgersen, H., Hopperstad, M., Vikås, M., Brenna, J., & Nygaard, F. (2011, 24. desember). «Fjordman» og Brevik på e-post flere ganger. Hentet fra VG: Papiravis

Torset, N. S. (2018, 11. mars). *Utøya-overlevende etter Sanners 22. juli-kommentar: "Jeg føler du spytter på meg"*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/norge/i/8w7kyQ/utoeya-overlevende-etter-sanners-22-juli-kommentar-jeg-foeler-du-spytter-paa-meg>

Tumyr, A. (2012, 18. august). *Urett mot SIAN*. Hentet fra Fædrelandsvennen: <https://www.fvn.no/mening/debatt/Urett-mot-SIAN-2303460.html>

TV2.no (2011a, 26. juli). *Hevder Brevik var for ekstrem for Norwegian Defence League*. Hentet fra TV2.no: <https://www.tv2.no/a/13115726/>

TV2.no (2011b, 18. august). *Medlems-boom for høyreekstreme*. Hentet fra TV2.no: <https://www.tv2.no/a/13133183/>

Tybring-Gjedde, C., & Andersen, K. (2010, 25. august). *Drøm fra Disneyland*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/kaxkv/droem-fra-disneyland>

Ulserød, T. (2018, 13. mars). *Det er flere enn Listhaug vi kan forvente mer av*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/meninger/i/A2QyP3/det-er-flere-enn-listhaug-vi-kan-forvente-mer-av-torstein-ulseroed>

Ulstein, H. (2018, 17. mars). *Korttenkt*. Hentet fra Dagsavisen: Papiravis

Valen, S. (2011, 25. november). *Hatet er iblant oss*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/xn1p8/kronikk-hatet-er-iblant-oss>

Valen, S. (2021, 23. juli). *Fabian Stangs kort kan legges bort. En terrorhandling er der for alltid*. Hentet fra VG: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/O31w7A/fabian-stangs-kort-kan-legges-bort-en-terrorhandling-er-der-for-alltid>

Valen, S. (2021b, 06. april). *Det var de som ble skutt som måtte se til å besinne seg*. Hentet fra Nettavisen: <https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/det-var-de-som-ble-skutt-som-matte-se-til-a->

[besinne-seg/o/5-95-211298?key=2022-08-](https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/b5Jlq/er-det-noen-vi-ikke-hoerer)

[11T08:52:45.000Z/retriever/af8403e939ba63e645d9c4bf8353794ba2725373](https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/b5Jlq/er-det-noen-vi-ikke-hoerer)

Valen, S. (2021c, 5. juli). *Det var AUF som ble kneblet etter 22. juli*. Hentet fra Aftenposten: Papiravis

Valen, S. (2022, 22. juli). *Siden færre med tiden husker, må 22. juli bæres av flere enn AUF*. Hentet fra

Nettavisen : [https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/siden-farre-med-tiden-husker-ma-22-juli-bares-](https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/siden-farre-med-tiden-husker-ma-22-juli-bares-av-flere-enn-auf/o/5-95-582713?key=2022-09-02T15:18:25.000Z/retriever/5f2f6d6cbe686f34de109f8aebef3aed18aec0a2)

[av-flere-enn-auf/o/5-95-582713?key=2022-09-](https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/siden-farre-med-tiden-husker-ma-22-juli-bares-av-flere-enn-auf/o/5-95-582713?key=2022-09-02T15:18:25.000Z/retriever/5f2f6d6cbe686f34de109f8aebef3aed18aec0a2)

[02T15:18:25.000Z/retriever/5f2f6d6cbe686f34de109f8aebef3aed18aec0a2](https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/siden-farre-med-tiden-husker-ma-22-juli-bares-av-flere-enn-auf/o/5-95-582713?key=2022-09-02T15:18:25.000Z/retriever/5f2f6d6cbe686f34de109f8aebef3aed18aec0a2)

van der Hoeven, H. (2021, 13. mai). *Nå må vi ta oppgjøret etter 22. juli*. Hentet fra Stavanger Aftenblad:

https://www.aftenbladet.no/article/sa-6zbAdL.html?mon_ref=retriever-info.com

Vegstein, L. U. (2011, 17. desember). *Det gamle alvoret*. Hentet fra Klassekampen: Papiravis

VG. (2011a, 27. september). *Uenighet om rett til anonymitet på nett*. Hentet fra VG:

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/E6p13/uenighet-om-rett-til-anonymitet-paa-nett>

VG. (2011b, 26. september). *Viktig inspirator kaller Breivik "voldelig psykopat"*. Hentet fra VG:

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/1KM2B/viktig-inspirator-kaller-breivik-voldelig-psykopat>

VG. (2011c, 28. september). *Britisk høyreekstrem tror det blir flere angrep*. Hentet fra VG:

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/l6weM/britisk-hoyreekstrem-tror-det-blir-flere-angrep>

VG5. (2014, 2. juli). *AUF river likevel ikke pumpehuset og kafébygget på Utøya*. Hentet fra VG:

[https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/WEe2Q/auf-river-likevel-ikke-pumpehuset-og-kafebygget-paa-](https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/WEe2Q/auf-river-likevel-ikke-pumpehuset-og-kafebygget-paa-utoeya)

[utoeya](https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/WEe2Q/auf-river-likevel-ikke-pumpehuset-og-kafebygget-paa-utoeya)

VG. (2016, 9. juli). Eskil Pedersen: *Husker støtten bedre enn kritikken*. Hentet fra VG:

<https://www.vg.no/i/23735970>

VG-redaksjonen (2014, 22. juli). *22. juli 2014*. Hentet fra VG: Papiravis

Waatland, E. (2021, 25. juli). *Norske medier kan lære mye av å lytte til 22/7-ofrene. Også du, Skjalg*.

Hentet fra Nordlys: [https://www.nordlys.no/norske-medier-kan-lare-mye-av-a-lytte-til-22-7-ofrene-](https://www.nordlys.no/norske-medier-kan-lare-mye-av-a-lytte-til-22-7-ofrene-ogsa-du-skjalg/o/5-124-134296?key=2022-06-17T14:55:34.000Z/retriever/6bea3d270f3895b517e958ddce5b086286e0a5bb)

[ogsa-du-skjalg/o/5-124-134296?key=2022-06-](https://www.nordlys.no/norske-medier-kan-lare-mye-av-a-lytte-til-22-7-ofrene-ogsa-du-skjalg/o/5-124-134296?key=2022-06-17T14:55:34.000Z/retriever/6bea3d270f3895b517e958ddce5b086286e0a5bb)

[17T14:55:34.000Z/retriever/6bea3d270f3895b517e958ddce5b086286e0a5bb](https://www.nordlys.no/norske-medier-kan-lare-mye-av-a-lytte-til-22-7-ofrene-ogsa-du-skjalg/o/5-124-134296?key=2022-06-17T14:55:34.000Z/retriever/6bea3d270f3895b517e958ddce5b086286e0a5bb)

Wåge, J. (2022, 5. august). *Ap-hatet lever i beste velgående*. Hentet fra Dagsavisen:

<https://www.dagsavisen.no/rogalandsavis/debatt/2022/08/05/ap-hatet-lever-i-beste-velgaende/>

Wahab, A. A., & Velo, P. (2020, 21. februar). *Rammet av rasistisk terror*. Hentet fra Klassekampen.

Winger, A. (2011, 24. november). - *Eskil, ro deg ned!* Hentet fra Nettavisen: Utgått lenke

Øvrebekk, H. (2021, 21. juli). *Vi må fortsette å snakke om det*. Hentet fra Stavanger Aftenblad:

https://www.aftenbladet.no/article/sa-04r8eJ.html?mon_ref=retriever-info.com

Åmås, K. O. (2012, 18. april). *Er det noe vi ikke hører?* Hentet fra Aftenposten:

<https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/b5Jlq/er-det-noen-vi-ikke-hoerer>

Malene Augestad

Senior medieanalytiker

malene.augestad@retriever.no

Ingunn Vålandsmyr

Senior medieanalytiker og fagansvarlig

ingunn.valandsmyr@retriever.no

Nils Bjørseth

Ansvarlig for søk og mediearkiv

nils.bjorseth@retriever.no

Reis Avdimetaj

Avtaleansvarlig

reis.avdimetaj@retriever.no

Guro Lindebjerg

Norgessjef i Retriever

guro.lindebjerg@retriever.no

FRITT ORD

Retriever

Oktober 2022